

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
GENEL KAMU HUKUKU BİLİM DALI

MODERN DEVLETTE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ VE KİŞİ
GÜVENLİĞİ HAKKININ YARATTIĞI ÇELİŞKİ ORTAMI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Nimet YAĞCI

BURSA - 2023

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
GENEL KAMU HUKUKU BİLİM DALI**

**MODERN DEVLETTE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ VE KİŞİ
GÜVENLİĞİ HAKKININ YARATTIĞI ÇELİŞKİ ORTAMI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Nimet YAĞCI

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Ali Emre ZEYBEKOĞLU

BURSA - 2023

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Genel Kamu Hukuku Bilim Dalı'nda 702080012 numaralı Nimet Yağcı'nın hazırladığı "Modern Devlette Özel Hayatın Gizliliği ve Kişi Güvenliği Hakkının Yarattığı Çelişki Ortamı" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, .../...../20..... günü .....-..... saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının ..... (başarılı/başarısız) olduğuna ..... (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Ali Emre ZEYBEKOĞLU
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Oğuz ŞİMŞEK
Dokuz Eylül Üniversitesi

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Sibel YILMAZ COŞKUN
Bursa Uludağ Üniversitesi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tez Başlığı / Konusu: MODERN DEVLETTE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ VE KİŞİ GÜVENLİĞİ HAKKININ YARATTIĞI ÇELİŞKİ ORTAMI

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 186 sayfalık kısmına ilişkin, 12/07/2023 tarihinde şahsım tarafından Turnitin (Turnitin)* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %16'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

12/07/2023

Adı Soyadı: Nimet YAĞCI

Öğrenci No: 702080012

Anabilim Dalı: Kamu Hukuku

Programı: Genel Kamu Hukuku

Statüsü: Y. Lisans Doktora Sanatta Yeterlik

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ali Emre ZEYBEKOĞLU

12/07/2023

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Modern Devlette Özel Hayatın Gizliliği ve Kişi Güvenliği Hakkının Yarattığı Çelişki Ortamı” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

12/07/2023

Adı Soyadı: Nimet YAĞCI

Öğrenci No: 702080012

Anabilim/Anasanat Dalı: Kamu Hukuku

Programı: Genel Kamu Hukuku

Statüsü: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Nimet Yağcı
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitüsü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim/Anasanat Dalı	: Kamu Hukuku
Bilim/Sanat Dalı	: Genel Kamu Hukuku
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: xv+205
Mezuniyet Tarihi	: 22/08/2023
Tez Danışman(lar)ı	: Dr. Öğr. Üyesi Ali Emre Zeybekoğlu

MODERN DEVLETTE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ VE KİŞİ GÜVENLİĞİ HAKKININ YARATTIĞI ÇELİŞKİ ORTAMI

Bu çalışma modern devletin benimsediği güvenlik anlayışının özel hayatın gizliliği hakkına etkisini incelemektedir. Devletin varlık sebebini güvenliğe dayandıran sözleşmecî teori ile teknolojik atılımların gölgesinde korunması giderek güçleşen özel hayat hakkının kesiştiği nokta çalışmanın genel yapısını belirlemektedir. Kavramların tarihsel gelişimi ile ele alındığı bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm güvenlik kavramının tarihsel süreç içerisindeki gelişimine değinirken ikinci bölüm özel hayatın kapsamı, hak olarak tanınması ve hakkın koruduğu değerleri ele almaktadır. Güvenlik konusunda özellikle Thomas Hobbes'un Leviathan'ı ele alınmış ve günümüzün olağanüstü hali bağlamında değerlendirilmiştir. İkinci bölümde özel hayatın ayrı bir hak olarak tanınıp tanınmaması meselesi antropolojik değerlendirmeler ile temellendirilerek birey ve toplum için zorunlu olduğu sonucuna varılmıştır. Üçüncü bölümde ise güvenlik önlemlerinin özel hayat hakkına olan etkisi hukuki ve sosyolojik kavramlar üzerinden ele alınarak incelenmiştir. Güvenlik ve özel hayat hakkı ilişkisine dair çeşitli argümanlara yer verilmiştir. Daha sonra güvenlik önlemlerinin hak ihlallerine sebebiyet vermemesi için benimsenmesi gereken hususların altı çizilmiştir. Dördüncü bölümde ise konuya ilişkin bazı uluslararası ve ulusal yargı kararları incelenmiştir. Nihayetinde güvenlik ve özel hayat hakkı arasındaki dengenin önemine ve bu dengenin korunması için yapılması gerekenlere değinilen sonuç bölümü ile çalışma sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Denge, güvenlik, hakların sınırlandırılması, modern devlet, olağanüstü hal, özel hayatın gizliliği hakkı, risk toplumu.*

ABSTRACT

Name and Surname	: Nimet Yağcı
University	: Bursa Uludag University
Institution	: Social Science Institution
Field	: Public Law
Branch	: General Public Law
Degree Awarded	: Master
Page Number	: xv+205
Degree Date	: 22/08/2023
Supervisor/s	: Dr. Öğr. Üyesi Ali Emre Zeybekoğlu

THE CONTRADICTION ENVIRONMENT CREATED BY THE RIGHT TO PRIVACY AND PERSONAL SECURITY IN THE MODERN STATE

This study examines the impact of the personal security approach adopted by the modern state on the right to privacy. The intersection of contractarian theory, which bases the *raison d'être* of the state on security, and the right to privacy, which is becoming increasingly difficult to protect in the shadow of technological breakthroughs, determines the general structure of the study. This study, which deals with the historical development of the concepts, consists of four parts. While the first part deals with the development of the concept of personal security in the historical process, the second part deals with the scope of private life, its recognition as a right and the values protected by the right. On the subject of personal security, Thomas Hobbes' *Leviathan* is discussed and evaluated in the context of today's state of emergency. In the second part, the issue of whether or not private life should be recognized as a separate right is based on anthropological evaluations and it is concluded that it is necessary for the individual and society. In the third part, the impact of personal security measures on the right to privacy is analyzed through legal and sociological concepts. Various arguments on the relationship between personal security and the right to privacy are addressed. Subsequently, the issues that should be adopted in order to ensure that personal security measures do not lead to violations of rights are underlined. In the fourth part, some international and national judicial decisions on the subject are analyzed. Finally the study is concluded with a concluding chapter on the importance of the balance between the need for security and the right to privacy and what needs to be done to protect this balance.

Key Words: *Balance, personal security, restriction of rights, modern state, state of emergency, right to privacy, risk society.*

ÖNSÖZ

Çalışma süresince yapıcı ve titiz yönlendirmeleri ile beni destekleyen ve bunu yaparken de incelikli yaklaşımından asla ödün vermeyen danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ali Emre Zeybekoğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Tüm eğitim hayatımda olduğu gibi bu çalışma süresince de varlıkları ve sonsuz destekleri ile bana her daim güç ve moral kaynağı olan çok sevgili annem Hatice Yağcı ve babam Abdullah Yağcı'ya, her zaman gıpta ettiğim çalışma disiplini ile bana motivasyon kaynağı olan biricik kardeşim S. Nida Yağcı'ya minnettarım.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	iii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iv
YEMİN METNİ	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
ÖNSÖZ	ix
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM MODERN DEVLETİN GELİŞEN ÇİZGİSİNDE GÜVENLİK ANLAYIŞI	6
I. GÜVENLİK EKSENİNDE MODERN DEVLETE TEMEL BİR BAKIŞ	6
A. Güvenlik Kavramı.....	6
B. Güvenliğin Tarihsel ve Düşünsel Süreçteki Dönüşümü	10
C. Modern Devletin Doğuşu	15
D. Modern Devletin Temel unsuru olarak Hobbesçu Güvenlik Anlayışı.....	21
1. Thomas Hobbes Öncesi Güvenlik.....	21
2. Thomas Hobbes'un Güvenlik Yaklaşımı	23
a. Güvenliğin Yokluğunda Bir Distopya: Doğa Durumu	24
b. Güvenliğin Teminatı: Leviathan	25
II. HOBBS'UN GÜVENLİK ANLAYIŞI İŞIĞINDA YİRMİ BİRİNCİ YÜZYIL	29
A. Yirmi Birinci Yüzyıla Giden Süreç	29
1. Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi.....	30
2. Amerikan İç Savaşı ve Dünya Savaşları	31
3. Soğuk Savaş Dönemi	33
B. Yirmi Birinci Yüzyılın Güvenlik Sınavı	35
C. Sürekli Korku Hali	41
1. Patriot (Vatansever) Yasası ve Avrupa Ülkelerinde Alınan Terör Önlemleri ..	41
2. COVID-19 Pandemisinde Alınan Önlemler	46
3. Çin'in Sosyal Kredi Sistemi.....	47

D. Leviathan Yeniden mi Uyanıyor?	48
İKİNCİ BÖLÜM ÖZEL HAYAT HAKKININ GELİŞİMİ	53
I. DEĞER OLARAK ÖZEL HAYAT	53
A. Özel Hayatın Kökenine Dair Tartışmalar	53
1. Özel Hayatı Uygarlık ile İlişkilendiren Görüşler	54
2. Özel Hayatı İnsan Doğası İle İlişkilendiren Görüşler	55
B. Özel Hayatı Tanımlama Problemi.....	59
1. Teorik Yaklaşımlar.....	60
a. Kamusal Alan - Özel Alan Ayrımı	60
b. Makul/Meşru Beklenti Yaklaşımı	60
c. Üç Alan Teorisi	61
2. Diğer Tanımlama Çabaları.....	62
a. Samuel D. Warren ve Louis D. Brandeis	62
b. Alan F. Westin.....	63
c. Irwin Altman.....	63
d. William L. Prosser.....	64
e. Daniel J. Solove	65
II. HAK OLARAK ÖZEL HAYAT	66
A. Özel Hayat Hakkının Meşrulaştırılması Gayreti.....	66
1. Genel Olarak	66
2. Özel Hayat Hakkını Mülkiyet Hakkı ile İlişkilendiren Görüş	68
3. Özel Hayat Hakkını Diğer Haklarla İlişkilendiren Görüş.....	69
4. Feminist Kuramın Eleştirisi	70
5. Ekonomik Teori	71
B. Özel Hayat Hakkının Koruduğu Değerler.....	73
1. Bireysel Özerklik ve İnsan Onuru.....	73
2. Sosyal İlişkiler.....	74
3. Demokratik Toplum Düzeni	76
III. HUKUKİ DÜZENLEMELERDE ÖZEL HAYAT HAKKI.....	77
A. Uluslararası Hukuk Düzenlemeleri.....	77
1. Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi	78
2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	79

3. Medeni ve Siyasi Haklara Dair Uluslararası Sözleşme.....	82
B. Ulusal Hukuk Düzenlemeleri.....	83
1. ABD.....	83
2. İngiltere.....	85
3. Almanya.....	86
4. Fransa.....	88
5. Türkiye.....	89
IV. DİJİTAL ÇAĞ VE ÖZEL HAYAT HAKKI.....	91
A. Özel Hayatın Dönüşümü.....	91
B. Özel Hayata Yönelik Yeni Riskler.....	95
C. Özel Hayat Hakkının Korunmasında Yeni Boyut.....	98
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MODERN DEVLETİN GÜVENLİK ANLAYIŞINDA ÖZEL HAYATI KORUMAK.....	101
I. GÜVENLİK VE ÖZEL HAYAT HAKKI.....	101
A. Güvenlik ve Özgürlük İlişkisi.....	101
1. Tarihsel Perspektif.....	101
a. Thomas Hobbes.....	101
b. John Locke.....	103
2. Güncel Teorik Yaklaşımlar.....	105
a. Didier Bigo.....	105
b. Roger D. Golden.....	106
c. Jeremy Waldron.....	106
d. Eric A. Posner ve Adrian Vermeule.....	107
B. Güvenlik ve Özel Hayat Hakkında Dengeyi Reddeden Yaklaşımlar.....	108
1. “Bize Güvenin” Argümanı.....	109
2. “Saklayacak Bir Şey Yok” Argümanı.....	111
2. Güvenliğin Üstünlüğünü Kabul Eden Görüş.....	113
4. Güvenlik, Özgürlük ve Özel Hayat İlişkisine Dair Değerlendirme.....	115
II. MEVCUT GÜVENLİK UYGULAMALARI VE ÖZEL HAYAT HAKKI.....	117
A. Risk Toplumu.....	117
B. Olağanüstü Hal Uygulamalarının Olağanlaşması.....	120
C. Gözetim Faaliyetleri.....	124

D. Toplumsal Sınıflandırma	129
III. GÜVENLİK DEVLETİNDE ÖZEL HAYAT HAKKININ GELECEĞİ.....	133
A. Güvenlik, Özel Hayat ve Gelecek.....	133
B. Gözetilmesi Gereken Hususlar.....	139
1. Şeffaflık.....	140
2. Hesap Verilebilirlik.....	143
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM YARGI KARARLARINDA GÜVENLİK VE ÖZEL HAYAT HAKKI	147
I. ULUSLARARASI MAHKEME KARARLARI	147
A. <i>Leander/İsveç</i> Kararı.....	148
B. <i>Weber ve Saravia/Almanya</i> Kararı.....	151
C. <i>S ve Marper/Birleşik Krallık</i> Kararı.....	153
D. <i>Beghal/Birleşik Krallık</i> Kararı	157
E. <i>Big Brother Watch ve Diğerleri/Birleşik Krallık</i> Kararı	161
F. <i>Tele2 Sverige/Watson</i> Kararı	164
II. ULUSAL MAHKEME KARARLARI.....	167
A. <i>FBI/Fazaga ve Diğerleri Kararı</i> (Amerika Birleşik Devletleri).....	167
B. <i>R (Edward Bridges Başvurusu)/Güney Galler Emniyet Müdürlüğü</i> (Birleşik Krallık).....	170
C. <i>Dış Gözetim Kararı</i> (Almanya).....	173
D. <i>French Data Network Kararı</i> (Fransa)	176
E. <i>Ümit Karaduman</i> Kararı (Türkiye)	178
SONUÇ.....	182
KAYNAKÇA	188

KISALTMALAR

ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
b.	: Basım
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CCTV	: Kapalı Devre Televizyon (<i>Closed-Circuit Television</i>)
CNIL	: Fransız Ulusal Bilişim ve Özgürlükler Komisyonu (<i>National Commission on Informatics and Liberty</i>)
COVID-19	: Koronavirüs Hastalığı
ed.	: Editör
EİHB	: Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi
haz.	: Hazırlayan
İÜHF	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
Krş.	: Karşılaştırınız
KVKK	: Kişisel Verileri Koruma Kanunu
MÖ	: Milattan Önce
MSHUS	: Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
ODGP	: Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
OHAL	: Olağanüstü Hal

RG	: Resmî Gazete
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
Sy	: Sayı
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
UN	: <i>United Nations</i>
U.S.	: Birleşik Devletler
v.	: <i>versus</i> (-e karşı)
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

“Günümüzde düzen temassızlık demektir¹”

Güvenlik, geçmişten bugüne tüm canlılar için olduğu gibi insan için de önemini koruyan bir ihtiyaçtır. Zira Abraham H. Maslow’un literatüre kazandırdığı ihtiyaçlar hiyerarşisine göre fizyolojik ihtiyaçların ardından güvenlik ihtiyacının gelmesi bu ihtiyacın birey için taşıdığı önemi göstermektedir². Öyle ki modern devleti temellendiren devlet teorilerinin yapılandırılmasında da etkili olan güvenlik, başta Thomas Hobbes olmak üzere Niccolo Machiavelli, Jean Bodin ve John Locke gibi etkili isimlerin devlet teorilerinde de önemli rol oynamıştır. Bu görüşler bireysel güvenliğin sağlanmasının öncelikli olarak devletin güvenliğinin sağlanması ile mümkün olacağı noktasında birleşmektedir.

Bu noktada “güvenlik” ifadesinin kullanımının yol açabileceği kafa karışıklığını gidermek adına bir açıklama yapma gereği hasıl olmuştur. Temellerini “*habeas corpus*” ilkesine dayandıran kişi güvenliği hakkı ile çalışmamızda ele alınan bireyin güvenlik hakkı birbirinden ayrılmaktadır. Anayasamızda md. 19 çerçevesinde ele alınan ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde md. 5 ile düzenlenen kişi güvenliği hakkı, hukuk dışı biçimde bireyin bedensel özgürlüğünden mahrum bırakılamayacağını ifade etmektedir³. Çalışmamız kapsamında ise güvenlik tehlikelerden uzak olma hali ve bu konuda devlet otoritesinin bireye karşı sorumluluğu incelenmiştir.

Devletlerin güvenliği sağlamak amacıyla ortaya koyduğu bazı önlemlerin zaman zaman birey güvenliğini hedeflemediği ya da hedeflese de bu amacı aşan ölçsüz önlemlere dönüştüğü görülmektedir. Aşılan ölçü ise temel hak ve özgürlüklere müdahale olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Özel hayat hakkı da bu müdahalelere maruz kalan haklardan birisidir. Özel hayatın korunması birçok görüş doğrultusunda birey ve toplum için vazgeçilmez bir değer olarak kabul edilse bile hukuki koruma bağlamında sağlam bir zemine oturması zaman almıştır. Diğer yandan özel hayata yönelik farklı hukuk

---

¹ Richard Sennett, *Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, çev. Tuncay Birkan (İstanbul: Metis Yayınları, Aralık 2018), 14.

² Abraham H. Maslow, “A Theory of Human Motivation”, Orijinal Yayın *Psychological Review* 50, 370-96.

³ Serap Keskin, “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkına İlişkin Anayasal Değişiklikler”, *İÜHFM* LX, sy 1-2 (2002): 1-2; bu ayrıma ilişkin daha detaylı bir belirleme için bu çalışmada Bkz. Birinci Bölüm, I. A.

sistemlerinin farklı yaklaşımları günümüzde de iç hukukta veya uluslararası hukukta çeşitli anlaşmazlıklara neden olmaktadır. Bu durumda özel hayat hakkının güvenlik gibi hem bireyler hem de devletler açısından oldukça önem arz eden bir husus ile yan yana gündeme gelmesi özel hayat hakkına yönelik müdahale tehlikesini arttırmaktadır.

İki binli yılların ardından hızla gelişen teknoloji ise işleri daha da karmaşık hale getirerek bireyler için özel hayat hakkına yönelik tehdidi arttırırken devletler için ise güvenlik endişesini arttırmıştır. Önlem almak isteyen devletlerin ilk hedefi sıklıkla özel hayat hakkı olmuştur. Bu durum, alınan güvenlik önlemleri karşısında özel hayat hakkı üzerindeki tartışmaların güncel kalmasını sağlamıştır. Soğuk Savaş sonrasında birey odaklı güvenlik yaklaşımı dünya çapında etki yaratan şoke edici terör saldırıları ile birlikte tekrar devleti merkez alan güvenlik yaklaşımlarına dönüşmüştür⁴. Her an her yerde olma arzusuna kapılan devletler, modern devlet düşüncesinin temellerinde yer alan güvenliğin özgürlüklerden önce geldiği fikri ile özel hayat hakkına yönelik birtakım müdahalelerde bulunmuştur.

Güvenliğe yönelik tehditlerin sonrasında uygulamaya konulan aceleci ve katı tedbirler ise toplumun korku halini tetikleyerek içinden çıkılması mümkün görünmeyen risk toplumunu yaygınlaştırmaktadır. Risk toplumunda her anın tehdit içerisinde geçirilmesi hak ihlallerine neden olabilecek hukuk dışı önlemlerin alınmasına meydan vermektedir. Bu döngünün temellerinde ise devletin hangi açıdan ele alındığı yatmaktadır. Bu yüzden devletin varlık sebebini güvenliğe dayandırmanın neticelerini ele almak önem taşımaktadır.

Ele alınan konunun önemi son dönemlerde küresel boyutlara ulaşarak tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisinde de açıkça ortaya çıkmıştır. Zaten literatürde güvenlik kavramının kapsamının genişlemesiyle sadece askeri anlamda değil, sağlık sistemine veya ekonomik sisteme yönelik tehditler bağlamında da kullanıldığı görülmektedir. Oldukça gelişmiş ülkelerin bile sağlık sistemine doğrudan zarar veren COVID-19 salgınının meydana getirdiği şok etkisi sonrası devletlerin salgının yayılımını engellemek üzere aldıkları ilk önlemler tıpkı sınır güvenliğine veya teröre

---

⁴ Soğuk Savaş, 1945-1990 yılları arasında ABD ve SSCB arasında arasındaki ideolojik kutuplaşmanın etkilerinin yaşandığı mücadele sürecini ifade etmektedir. Klevis Kolasi, "Soğuk Savaş'ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 68, sy 2 (2013): 152-53.

dair tehditlere alınan önlemlerde olduğu gibi özel hayat hakkına yönelik müdahaleleri bünyesinde barındırmıştır.

En güncel meselelerden bir diğeri ise sıklıkla gündem olan metropolitan şehirlerde kapalı devre televizyonların (CCTV) profil çıkarma yoluyla olası suçların işlenmesini önleme amacıyla kullanılması girişimleridir. Bu şekilde suç potansiyeli taşıyan bireyler belirlenerek sınıflandırılmakta ve suç işlenmeden gereken müdahale gerçekleştirilmektedir. Bu süreçte bireyin hassas veri sayılabilecek birçok verisi tutularak sınıflandırmaya konu edilmektedir. Bu durumun kişinin özel hayat sınırlarını ihlal ederek bireysel egemenliğine verdiği zararın yanında sınıflandırmaların cinsiyete, etnik veya dini kimliğe dayalı olması halinde ayrımcılığı teşvik ederek toplumsal barışı kötü yönde etkilediği de kabul edilmektedir. Kısaca değinilen bu meseleler devletlerin güvenliği sağlamak amacıyla aldıkları önlemler karşısında özel hayat hakkının detaylı biçimde incelenmesini gerektirmiştir.

Konuyu modern devletin güvenlik anlayışından itibaren ele almamızın nedeni ise Hobbes tarafından temelleri atılan güvenlik devleti düşüncesini irdeleyebilmektir. Zira bu aşama güvenlik devletinin kökenlerini, meşruiyetinin temellerini ve yurttaşlara yaklaşımını anlayabilmek bakımından önemlidir. Böylece modern devletin temellerini oluşturan düşünce dünyasının ortaya koyduğu güvenlik devleti anlayışından hareketle içinde bulunulan dönemin güvenlik politikaları anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu doğrultuda elde edilen sonuçlar ışığında özel hayat hakkı irdelenmiştir. Netice itibariyle de çalışmanın başlığının da buna uygun olarak güvenlik ve özel hayat ilişkisi gibi daha genel bir ifadenin yerine modern devletin güvenlik anlayışı doğrultusunda özel hayat hakkını yansıtacak biçimde olması tercih edilmiştir.

Bu tezde üzerinde durulan güvenlik uygulamalarının özel hayat hakkı üzerindeki etkisi kimliklendirme ve sınıflandırma konularının da ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Hâlihazırda tüm dünyayı etkileyen ırkçılık ve nefret suçu hükümetlerin uygulamaya koyduğu katı güvenlik önlemlerinin gölgesinde büyümektedir. Zira geçmişten bugüne güvenlik önlemleri kapsamında özel hayat hakkına yönelik gerçekleştirilen müdahaleler bilhassa toplumdaki dezavantajlı grupları negatif yönde etkilemiştir. Bu doğrultuda bu çalışma insan haklarını merkez almayan güvenlik uygulamalarının özel hayat hakkına

yönelik ihlalleri ile azınlıkların toplumdan dışlanması ve yabancı nefreti gibi meseleler arasındaki ilişkiye de değinmektedir.

Literatürde güvenlik-özel hayat hakkı ilişkisine dair çeşitli görüşler yer almaktadır. Bu görüşler teorik bir çerçeve çiziminde ötesinde içerisinde bulunulan toplumun karşı karşıya olduğu terör tehlikesi, ekonomik kriz gibi durumların da etkisini bünyesinde taşımaktadır. Özel hayata yönelik müdahaleler söz konusu olduğunda hükümetlere koşulsuz güveni ifade eden “bize güvenin” yaklaşımı, müdahaleler karşısında saklayacak bir şeyi olmayan bireylerin endişelenmek için sebeplerinin de olmadığını ifade eden “saklayacak bir şey yok” argümanı ve güvenliğin üstünlüğünü kabul eden görüşler çalışmada detaylı biçimde incelenmiştir. Bu görüşler ele alınırken özellikle yabancı literatürden faydalanılmıştır. Öte yandan hem yerli hem de yabancı literatürde güvenlik ve özel hayatı birlikte ele alan çalışmaların ortak noktasının gözetim faaliyetleri olduğu söylenebilir. Son dönemlerde uluslararası hukuk düzenlemelerinin yoğun katkısıyla ulusal hukuk düzenlemelerinde de kendisine sağlam bir yer edinen bireyin kişisel verilerinin korunmasını isteme hakkının bunda etkisinin olduğu düşünülmektedir. Zira Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi uluslararası düzeyde etkin bir yargı mercii tarafından kişisel verilerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde yer alan özel ve aile hayatına saygı hakkı kapsamında korunduğu görülmektedir. Bu durum ve teknolojik gelişmeler ışığında alınan güvenlik önlemleri, gözetim faaliyetlerinin gündemde kalmasına katkı sağlamaktadır.

Güvenlik ve özel hayat hakkı özellikle ayrı ayrı incelendiğinde siyaset bilimi, felsefe, uluslararası ilişkiler ve sosyoloji alanlarına ilişkin çalışmalarda fazlaca ele alınmıştır. Bu durum farklı bakış açıları sayesinde vizyonumuzu genişletmek açısından ne kadar faydalıysa da süre ve konu bakımından sınırlılık söz konusu olduğundan bazı handikapları beraberinde getirmiştir. İlgili çalışmaların her birini incelemenin mümkün olmamasının yanı sıra konunun dağılarak amacından sapmasını engellemek de bir o kadar güç olmuştur. Öte yandan özel hayat hakkının Türkçe çalışmalarda genellikle ceza hukuku bağlamında ele alınıyor olması da bizi sınırlayan bir diğer neden olmuştur. Bu sebeple hakkın değerine yönelik iddialarımızı ve hak olarak tanınması sürecini yabancı literatürden faydalanarak temellendirmek zorunlu hale gelmiştir.

Netice itibariyle güvenlik birçok insan tarafından vazgeçilemez öncelikli bir ihtiyaç olsa da otoritelerin güvenlik anlayışları zaman zaman birey ve demokratik toplum ile uyuşmamaktadır. Artan teknoloji ve terör, ekonomik krizler, sınır güvensizliği ve salgın hastalık korkusu gibi durumlar güvensizlik ortamını tetikleyerek siyasi otoriteyi güven ortamını sağlamak konusunda olması gerekenden fazla yetki sahibi yapabilmektedir. Gizlilik ise bu süreçte hem bireyler hem de otoriteler tarafından en kolay feda edilebilecek hak olarak yansıtılmaktadır. Ancak özel hayat hakkı sanıldığı gibi aksine hem birey açısından hem de toplum açısından yokluğu felaketle sonuçlanacak temel haklardan birisidir. Bu çalışmanın temel amacı ise her ne sebep ile olursa olsun özel hayat hakkının birey ve içinde bulunduğu toplum için taşıdığı önemi özümsemek ve bilhassa güvenlik önlemleri söz konusu olduğunda bireylere benimsetilen özel hayat hakkından fedakârlık edilmesi gerekliliğinin hukuken yanlışlığı ve olası tehlikeleri üzerinde durmaktır. Bu doğrultuda öncelikle güvenliğe olan yaklaşımın tarihsel süreçteki gelişimi ardından özel hayatın gizliliğinin bir hak olarak tanınması ve bu yönde getirilen eleştiriler ele alınmaktadır. Devamında ise yaratılan risk toplumunda olağanlaşan olağanüstü hal nedeniyle özel hayat hakkının maruz kaldığı tehlikelere değinilip birey egemenliğinin ve demokratik toplumun gelişiminde başat aktör olan özel hayatın gizliliği hakkı, güncel uygulamalar ışığında ele alınmaktadır. Son aşamada ise konunun hem ulusal hem uluslararası yargı organlarına yansıyan örnekleri incelenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERN DEVLETİN GELİŞEN ÇİZGİSİNDE GÜVENLİK ANLAYIŞI

I. GÜVENLİK EKSENİNDE MODERN DEVLETE TEMEL BİR BAKIŞ

A. Güvenlik Kavramı

Modern devletin güvenlik anlayışını incelemek için öncelikle güvenliğin ifade ettiği anlama ve devamında geçirdiği tarihsel dönüşüme değinmek gerekecektir. Çalışmanın inceleme alanı dikkate alındığında güvenlik kavramının kökeninin Batı medeniyetinin gelişim çizgisinde ifade ettiği anlam özellikle önem taşımaktadır¹. Bu doğrultuda Antik Yunan'dan itibaren "*asphaleia*², *securitas* ve *certitudo*" terimlerinin güvenlik kavramını karşılamak için kullanıldığı karşımıza çıkmaktadır³. Bu terimlerden Antik Yunan'da kullanılan "*asphaleia*", "*düşmeye, tökezlemeye karşı güvende olma, güvence*" anlamına gelmektedir⁴. Roma döneminde ilk kez Cicero⁵ tarafından kullanılan "*securitas*" kelimesi ise "*kaygıdan uzak olma*" anlamını taşımaktadır⁶. Bu anlamda "*securitas*" daha çok bireyin ruhsal durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır⁷. Roma'nın ilerleyen dönemlerinde ise "*securitas*" kavramı yerini "*belirlilik, kesinlik*" anlamına gelen "*certitudo*" kelimesine bırakmıştır⁸. Asıl kullanım alanı güreş sporu olsa da, "*asphaleia*" kavramı tarihsel önceliğine rağmen ilginç bir biçimde, modern güvenlik yaklaşımına "*securitas*" ve "*certitudo*" kavramlarının özellikle Hobbes'a kadar olan dönemdeki kullanımlarından daha paraleldir⁹. Orta Çağ'a değin süren bu kavramsal dönüşüm göz önüne alındığında güvenlik kavramının özellikle birey için

¹ Dilimizde ise "*köven/küven*" köküne sahip olan güvenlik bu haliyle böbürlenmek anlamını taşıırken günümüzdeki olumlu anlamına ancak 19. yüzyılda ulaşmıştır. Bkz. Sevan Nişanyan, *Sözlerin Soyağacı* (İstanbul: Everest Yayınları, 2009), 219.

² A. Ersin Bayra, *Güvenlik Devleti* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), 9.

³ J. Frederik M. Arends, "Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: 'Güvenlik' Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları", çev. Burcu Yavuz, *Uluslararası İlişkiler* 6, sy 22 (Yaz 2009): 3.

⁴ "Asphaleia", erişim 27 Mayıs 2022, [http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0058:entry=a\)sfa/leia](http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0058:entry=a)sfa/leia).

⁵ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 74.

⁶ "Securitas", erişim 27 Mayıs 2022, <https://logeion.uchicago.edu/securitas>.

⁷ Emma Rothschild, "What is Security?", *Daedalus* 124, sy 3 The Quest for World Order (Yaz 1995): 61.

⁸ "Certitudo", erişim 27 Mayıs 2022, <https://logeion.uchicago.edu/certitudo>.

⁹ Arends, "'Güvenlik' Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları", 7.

konfor alanının sınırlarında kalmayı garanti altında tutabilme imkânını tanımlamak için kullanıldığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle kavramın ele alınışı istikrar, süreklilik, korku, risk ve tehlikeden uzak olmayı içerir biçimdedir¹⁰. Güvenlik kavramına farklı bir boyut kazandırarak günümüzün devlet politikalarının başat kavramı haline getiren ise Thomas Hobbes'tur. Hobbes'a göre devletin varlık sebebi sayılan güvenlik, “devlet tarafından sağlanan sükûnet” anlamını taşımaktadır¹¹.

Kavram, bugün de belirgin ve kesin bir tanıma sahip olmayıp çeşitli alanlarda farklı anlamlarda kullanılmıştır. Hans Günter Brauch için güvenlik tek başına anlam ifade edemeyeceğinden zamana ve bağlama bağlı olarak “barış” gibi kavramlarla birlikte ele alınarak tanımlanması gerekmektedir¹². J. Frederik M. Arends, güvenliğin tanımının Antik Yunan'da karşımıza çıkan imparator odaklı güvenlik, Roma'daki kilise odaklı dini söyleme sahip güvenlik ve son olarak Hobbes ile vücut bulan devleti merkez alan güvenlik olarak ayrı ayrı ele alınması gerektiğini belirtmektedir¹³. Buna karşılık David A. Baldwin, güvenliğin tanımının, dış tehditler, insan hakları ve ekonomi gibi kavramlar etrafında şekillenerek tanımı yönlendiren çeşitli endişelerden ayrı tutularak yapılması gerektiğini savunmaktadır¹⁴. Daha açık bir ifadeyle güvenlik içinde bulunan dönemin popüler tehlike ve tehdit konularından arındırılarak ele alınmalı ve bu doğrultuda tanımlanmalıdır. Böylece güvenlik hiçbir değerle özdeşleştirilmeyecektir. Güvenliğin tanımının belirsizliğine değinerek, güvenliği bir değer olarak ele alan Wolfers için objektif ve sübjektif olmak üzere iki boyuttan oluşan güvenlik, sırasıyla sahip olunan değerlere karşı olası tehlikenin ve bu tehlikeden duyulan korkunun yokluğudur¹⁵. Barry Buzan ise güvenliğe uluslararası ilişkiler perspektifinden yaklaşarak güvenliğin barış ve güç arasında orta bir yol olduğunu ileri sürmektedir¹⁶. Bu kabul, akıllara Aristoteles'in erdem olarak kabul ettiği güvenliği, iki kötü olarak belirlediği ölüm korkusu ve mutlak

---

¹⁰ Hans Günter Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, *Uluslararası İlişkiler* 5, sy 18 (Yaz 2008): 4.

¹¹ Arends, “‘Güvenlik’ Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, 20.

¹² Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması”, 3.

¹³ Arends, “‘Güvenlik’ Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, 4.

¹⁴ David A. Baldwin, “The Concept of Security”, *Review of International Studies* 23, sy 1 (Ocak 1997): 5.

¹⁵ Arnold Wolfers, “‘National Security’ as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly* 67, sy 4 (Aralık 1952): 485.

¹⁶ Barry Buzan, “Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations”, *Journal of Peace Research* 21, sy 2 Special Issue on Alternative Defense (Haziran 1984): 109.

güvenliğin arasında konumlandığını getirmektedir¹⁷. Yani Buzan, Aristoteles'e paralel olarak güvenliği, ölüm korkusunun getirdiği barış arzusu ile mutlak güvenlik arzusunun getirdiği güç ihtiyacının ortasında yer alan daha dengeli bir yöntem olarak tanımlamaktadır. Birdiqli'ye göre ise güvenliğin tanımını, konu edinilen tehditlerin niteliği belirlemektedir¹⁸. Dolayısıyla her bir tehdit karşısında, güvenliğin ne olduğu yeniden ele alınmalıdır.

“Güvenlik” ele alınırken kamu düzenini oluşturan güvenliğin dışında, ulusal ve uluslararası düzenlemelerle de güvence altına alınan güvenlik hakkı ile karşılaşılmaktadır¹⁹. Çalışmamızın içeriğine ilişkin herhangi bir karışıklığı önlemek adına kısaca “güvenlik hakkına” değinmek yararlı olacaktır. Güvenlik hakkı ile birey özgürlüğünün, devlet otoritesinin keyfi düzenlemelerine karşı korunması hedeflenmektedir²⁰. Özellikle bireyin alıkonulması, kaybedilmesi veya hukuksuz tutuklanması gibi ihlallere karşı söz konusu olan güvence temel haklardan birini oluşturur²¹. Çalışmamız kapsamında ele aldığımız güvenlik kavramı ise ulusal ve uluslararası çerçevede devletin kendisinin ve bireyin güvenliğini sağlamak için benimsediği anlayış üzerinedir. Bu kapsamda güvenlikten bahsederken tehdit, risk gibi kavramların anılması oldukça yaygındır²². Bu durum kavramı tanımlamada kolaylık sağlasa da risk toplumunun meşrulaştırılmasına da katkı sağlamaktadır. Yani güvenliği tehdit, risk gibi kavramlarla birlikte anmak, siyasi otoritelerce şekillendirilen esnek bir tehdit ve risk tanımlamasına olanak sağlamaktadır. Zira güvenlik, toplumsal düzeni sağlayan bir araç olmanın yanı sıra siyasi otoritenin bireye yönelik tehdidi şeklinde iki boyuta sahiptir²³.

Güvenlik için yapılan tanımların birçoğu uluslararası ilişkiler ve siyaset felsefesi gibi alanların perspektifini yansıtmaktadır. Genel olarak da güvenlik için yapılan bu tanımlar

---

¹⁷ Arends, “‘Güvenlik’ Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, 31.

¹⁸ Fikret Birdiqli, “Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2, sy 31 (2011): 165.

¹⁹ Burak Bülbül, “Aydınlanma Çağı Düşünürlerinde Güvenlik Anlayışı: Hobbes, Locke ve Rousseau’da Güvenlik Kavramının Karşılaştırmalı Analizi” (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2019), 6.

²⁰ Cansu Büşra Kartal, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 21, sy 2 (2013): 65.

²¹ Bkz. İlyas Doğan, Omca Özdemir, “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği”, *İnsan Hakları Hukuku*, ed. İlyas Doğan (Ankara: Astana Yayınları, 2015), 493-540.

²² Kadir Sancak, “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, sy 6 (2013): 124.

²³ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 1.

bir devletin, özellikle diğer devletlerden ve oluşumlardan gelebilecek tehlikeye ve/veya tehlike riskine karşı kendisini güvende tutma çabası üzerine yoğunlaşmaktadır. Bunun sebebi yirminci yüzyılda Soğuk Savaş ile önem kazanan ulusal güvenlik anlayışına dayanmaktadır²⁴. Ancak güvenlik kavramının insanı ve toplumu ilgilendiren her noktaya nüfuz ettiği de bir gerçektir²⁵.

Ulusal güvenlik anlayışının önem kazandığı Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle güvenliğin tanımı birey etrafında şekillenmeye başlamıştır²⁶. Zira ulusal güvenlik ancak birey özerkliğine katkı sağladığı sürece önem arz edecektir²⁷. İnsan onurunu korumayı hedefleyen mevcut sistemde ise güvenliğin sadece devletlerin politik ve askeri yapısı çerçevesinde ele alınamayacağı açıktır²⁸. Devletlerin bireyin güvenliğini de dikkate aldığı bir politika geliştirmesi gerekecektir. Dolayısıyla devlete ve diğer bireylere karşı bireyin güvenliğinin sağlanması²⁹ hususunda temel hak ve hürriyetler dâhil edilmeden uygun bir tanım yapılamayacaktır. Bu noktada devreye hukuki düzenlemeler ve bu düzenlemelerin kimin çıkarını gözettiği hususu girecektir. Bu durum da devletlerce benimsenen güvenlik siyasetinin hukuki boyutunu yansıtacaktır³⁰. Bu doğrultuda Baldwin, güvenliği ele alırken araştırma sorusunun önemini vurgulamaktadır. Ona göre araştırma sorusu kapsamında güvenliğin kimin için ve hangi değerler için olduğunu belirlemek önemlidir³¹. Bu çalışmanın içeriğinde de devletin güvenliğini özellikle ulusal güvenlik söylemi çerçevesinde ele alarak, güvenlik tehdidi oluşturan meselelerin sürekli değişkenlik göstermesi karşısında bireyin konumu üzerinden ele alacağız.

Güvenlik gibi çeşitli disiplinlerin incelemesine konu olan ve giderek kapsamı genişleyen bir kavramın kesin bir biçimde tanımlanmasının oldukça güç olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kavramın tarihsel arka planını ele alarak incelemek, konumuzun sınırları uyarınca güvenlik kavramının ifade ettiklerinin anlaşılmasına fayda

---

²⁴ Birdişli, “Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri”, 150.

²⁵ Canan Özge Eğri, “11 Eylül Sonrası Değişen Güvenlik Algısı ve Ekonomik Güvenlik: Türkiye Örneği” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2017), 10.

²⁶ Rothschild, “What Is Security”, 55.

²⁷ Rothschild, 55.

²⁸ Eğri, “11 Eylül Sonrası Değişen Güvenlik Algısı ve Ekonomik Güvenlik: Türkiye Örneği”, 11.

²⁹ Muharrem Aksu, “Özgürlük ve Güvenlik Dengesinde Önleyici Amaçlı İletişimin Denetlenmesinin Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Değerlendirilmesi” (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2011), 15.

³⁰ Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması”, 24.

³¹ Baldwin, “The Concept of Security”, 13.

sağlayacaktır. Bu doğrultuda tarihsel süreçte güvenliğin nasıl algılandığı, güvenlik için dönüm noktası sayılabilecek olayların odağında ele alınmaya çalışılacaktır.

B. Güvenliğin Tarihsel ve Düşünsel Süreçteki Dönüşümü

Güvenlik söz konusu olduğunda ilkel çağlarda dahi güvenliğin insan için önemini koruyan bir ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira MÖ üç bin beş yüzlere gelindiğinde artan şehir yapılanmalarında görülen hendekler, surlar ve duvarlar güvenliğin toplumsal bir organizasyon boyutuna eriştiğini açıkça göstermektedir³². MÖ üçüncü bin yıla ait olduğu düşünülen arkeolojik kazılarda ise depo ve hane kapılarının olası tehlikelere karşı mühürlenmesi yine bu durumu yansıtmaktadır³³. Ancak güvenliğe dair belirtiler tarihteki yerini çok daha eskilere dayandırmaktadır. Yaşama içgüdü, insan için en başından beri bir mücadeleye neden olmaktadır. İlkel dönemlerde ise bu durum alışık olduğumuzun aksine doğa kaynaklı tehlikelerle sınırlı kalmıştır³⁴. Özellikle organize güvenlik önlemlerinin bu dönemlerde yalnızca doğal afetlere veya vahşi hayvanlara karşı alındığı görülmektedir³⁵. Zamanla bazı toplumların yerleşik hayata geçmesi ile farklı yaşam biçimlerine sahip toplumların arasında çatışmalar yaşanmıştır³⁶. Özellikle tarım toplumlarına karşı gerçekleştirilen saldırılar Hobbes'un da belirttiği üzere insanın insana karşı tehdit oluşturmasının mülkiyet ile bağlantılı olduğunu göstermektedir³⁷. Geliştirilen yöntem ve araçlar³⁸ ile hiddetlenen savaşlar sonrası güvenlik, birey ve toplum yaşamında yerini sağlamlaştırmıştır. İlkel toplumların kendi aralarındaki çatışmanın yarattığı güvenlik ihtiyacı dönemin henüz şekillenen otoritelerinin de meşruiyetini sağlamıştır³⁹. Güvenliğin gelişiminde toplumsal yaşam, toplumsal güvenlik önlemlerinin yolunu açarak binlerce yıl sürecek olan iktidar ve güvenlik ilişkisini yaratmıştır.

---

³² Christon I. Archer vd., *Dünya Savaş Tarihi*, çev. Cem Demirkan (İstanbul: Tüzamanlar Yayıncılık, 2006), 11.

³³ Gian Maria Di Nocera, "Geç Uruk Dönemi ve Kentsel Devrim", *Antik Yakındoğu*, ed. Umberto Eco (İstanbul: ALFA Basım Yayım, 2021), 71.

³⁴ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 11.

³⁵ Bayra, 11.

³⁶ Bayra, 11.

³⁷ Mehmet Akad, Bihterin Vural Dinçkol, Nihat Bulut, *Genel Kamu Hukuku* (İstanbul: Der Yayınları, 2021), 106-9.

³⁸ Archer vd., 11-14.

³⁹ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 13.

Siyasi örgütlenmenin somutlaşmasıyla güvenliğin devlet otoritesi ile ilişkilendirilmesi giderek netleşmiştir. İnsanlığın tarihiyle ilişkilendirilen güvenlik ihtiyacı devletin var olmasıyla birlikte devletin varlığı ile de ilişkilendirilmiştir⁴⁰. Bunun doğal sebebi hem bireylerin hem devletlerin güvenliğe ihtiyaç duymasındır⁴¹. Antik Yunan’da ise bu durumun, hem pratik hem düşünsel yansıması açıkça ortaya konmuştur. Özgürlüğün üzerinde hiçbir gücün olamayacağını belirten Sofistler nedeniyle Antik Yunan’da hâkim olan kargaşa, ilerleyen dönemde siteye ait olan güvenlik arzusunun teşvik etmiştir⁴². Platon ve Aristoteles gibi düşünürler tarafından devletin görevi ve oluşum nedeni olarak ele alınan güvenlik, sitenin huzur içinde yaşamasının temelini oluşturmuştur⁴³. Platon, istikrarın hâkim olduğu bir devlet ideali kurarken, Aristoteles iç savaşın sona erdiği demokratik bir ortam için güvenliğin altını çizmektedir⁴⁴. Düzenin varlığı sitedeki huzuru güçlendirerek yaşanılabilir bir ortam ile ilişkilendirilmiştir. Diğer bir ifadeyle güvenliğin sağlandığı bir site, diğer sitelerden daha üstün bir konumda olabilecektir. Bu dönemin düşünürleri tarafından sitenin değeri ve dolayısıyla güvenliği ön planda tutulmuş olsa da alınacak güvenlik önlemlerinin de bir sınırı olduğu kabul edilmiştir. Bu sınırlar, Platon için halka iyi davranmak, Aristoteles için ise yasadır⁴⁵. Düşünsel zemini bu yönde gelişen dönemin güvenliğin sağlanması için yegâne araçları ise asker ve para gücüdür⁴⁶. Site güvenliğinin fazlasıyla önemsenmesi, özellikle askeri anlamda alınabilecek önlemlere odaklanılmasına neden olmuştur⁴⁷. Bilhassa Platon için sitenin güvenliği o denli önemlidir ki ortaya koyduğu toplum düzeninde ele aldığı sınıflardan birisi de “koruyucular” olarak nitelendirilen görevlilerdir⁴⁸. Bu kişilerin görevi siteyi dış saldırılardan korumakla birlikte iç güvenliği sağlamaktır⁴⁹.

---

⁴⁰ Hüseyin Arslan, “Tarihsel ve Teorik Perspektiften Güvenlik: Asfalia, Securitas ve Modern Dönem Bağlamında Kavramsal Bir Çerçeve”, *International Journal of Disciplines in Economics and Administrative Sciences Studies (IDEAStudies)* 7, sy 25 (2021): 2, <https://doi.org/10.26728/ideas.339>.

⁴¹ Arslan, 2.

⁴² Bayra, *Güvenlik Devleti*, 15.

⁴³ M. Salih Elmas, *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı: Tehdit, Risk ve Risk Toplumu Perspektifinden Güvenlik*, 1. bs (Ankara: Usak Yayınları, 2013), 21.

⁴⁴ Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi 3: Aristoteles* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007), 305.

⁴⁵ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 26.

⁴⁶ Archer vd., *Dünya Savaş Tarihi*, 65.

⁴⁷ Platon, *Yasalar* (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2007), 229.

⁴⁸ Platon, *Devlet*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016), 62-63.

⁴⁹ Akad, Vural Dinçkol, Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, 17.

Güvenliğin asker ve para gücü odağında gelişim gösterdiği bu dönemin önem arz eden olayları ise savaşlar ve yine savaşların sosyal, siyasal yansımalarıdır. Dönemin güvenlik anlayışına şekil veren olaylara yönelik önemli ipuçlarını ise “*asphelia*” kavramını kullanan Tukidides’ten⁵⁰ yakalamaktayız⁵¹. Tukidides, özellikle ulusal ve uluslararası güvenlik anlayışlarının şekillenmesine katkı sağlamıştır⁵². MÖ 5. yüzyılda Atina ve Sparta arasında gerçekleşen Peleponnez Savaşı’nı ele alan Tukidides, bu savaşta tarafsız kalmayı tercih eden Sparta sömürgesi Meloslular’dan ve Atina’nın bu duruma karşı tavrından bahsetmektedir⁵³. Meloslular’ın tarafsızlığı Atinalılar’ın hoşuna gitmemektedir⁵⁴. Çünkü bu durum Atina’nın rakiplerinde Atina’nın egemenliğini kabullendirecek gücünün olmadığı izlenimini yaratacaktır⁵⁵. Bir başka deyişle Atina, kuracağı üstünlük algısı ile olası tehditleri kolayca savurabileceğini düşünmektedir. Tukidides’in bu aktarımının çağlar boyunca devletlerin güvenlik anlayışlarının gelişiminde önemli rol oynayan realist yaklaşıma ön ayak olduğu düşünülmektedir⁵⁶. Atina’nın bölgedeki hâkimiyetini kaybetmesiyle birlikte “*asphelia*” kavramı da işlerliğini yitirerek yerini Roma’da kullanılacak olan “*securitas*” kavramına bırakmıştır⁵⁷.

Antik Yunan’da görülen düşünce zenginliğinin güçlü kurumlarla uygulamaya dökülebilmesi Roma’nın uzun sürecek siyasi ve sosyal etkisini arttırmıştır⁵⁸. Avrupa’nın sosyal ve siyasal gelişimine büyük katkı sağlayan⁵⁹ Roma’nın düşünce dünyasının iyi bir yansıması olarak görülen kavramlarından birisi de güvenlik için kullanılan “*securitas*” kavramıdır. Cicero tarafından ilk kez kullanıldığı tespit edilen “*securitas*”, huzur ve sükûn, endişeden uzak olma hali anlamına gelmektedir⁶⁰. Her ne kadar “*securitas*” asıl olarak içsel ve felsefî bir huzuru ifade etmiş olsa da zamanla Roma’nın

---

⁵⁰ Bkz. Thukidides, *Peloponnesos Savaşı* (İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1976).

⁵¹ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 13.

⁵² Edward A. Kolodziej, *Security and International Relations*, 1. bs (Cambridge University Press, 2005), 61, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511614903>.

⁵³ Eco, *Antik Yakınoğu* 18.

⁵⁴ Eco, 18.

⁵⁵ Arends, “‘Güvenlik’ Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, 9.

⁵⁶ Eco, *Antik Yakınoğu*, 19.

⁵⁷ Arslan, “Tarihsel ve Teorik Perspektiften Güvenlik”, 4.

⁵⁸ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 30.

⁵⁹ Arslan, “Tarihsel ve Teorik Perspektiften Güvenlik”, 4.

⁶⁰ Arslan, 4; Salim Işık, “Güvenlik-Özgürlük Geriliminde Avrupa’nın Terörizmle Mücadelesi ve Hukuki Boyutları” (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2019), 180.

siyasi ideolojisinin bir yansıması haline gelmiştir⁶¹. Kavram zamanla Roma sınırlarında olmanın yarattığı huzuru ve güveni ifade etmeye başlamıştır. Bu açıdan da Roma’da güvenliğin incelenmesi ayrı bir önem taşımaktadır. “*Securitas*”ın ifade ettiği anlamın bu denli belirgin bir değişim geçirmesinin belirli tarihsel sebepleri mevcuttur. Kavram, İmparator Augustus’un Roma’nın karşı karşıya kaldığı iç savaşı sona erdirmesi ve “*Altın Çağ*” olarak nitelendirilen dönemin başlamasıyla içsel huzuru ifade eden anlamının dışında siyasi kimliğine bürünmüştür⁶². Ayrıca Cicero’nun halkın güvenliğinin diğer tüm yasalardan üstün tutulması gerektiği görüşü de Roma’nın güvenliğe dair yaklaşımını göstermektedir⁶³. Bir yanda güvenliğin Roma ile özdeşleştirilmesi, bir yanda ise Roma’nın yayılcı politikası güvenliğin “*Pax Romana*”ya evrimine neden olmuştur⁶⁴. Roma barışı anlamına gelen bu kavram ile fetihlerle genişleyen Roma’nın hâkimiyet alanındaki toplulukların kendisine bağlılığı sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır⁶⁵. Bu anlayışa göre huzur ve barış sadece Roma sınırlarında mümkün olabilir ve bu sınırlarda gerçekleşecek “*Pax Romana*” ideali ancak “*securitas*”ın sağlanmasıyla gerçekleşebilirdi⁶⁶. Ancak “*Pax Romana*” her ne kadar Roma sınırlarındaki huzuru ve endişe yokluğunu tanımlasa da bireysel özgürlüklerin tanındığı ve korunduğu söylenemez⁶⁷. Sonuç olarak Roma güvenlik ile hegemonyasını meşrulaştırarak kendisine bağlılık yaratmak istemiştir. Nitekim bireysel özgürlükleri dikkate almayarak güvenliği yalnızca kendi iktidarı için öncelendiği anlaşılmaktadır.

Roma’nın ilerleyen dönemlerinde güç kazanan Hristiyanlık ile birlikte Hristiyan yazarlar, güvenliği şüphenin karşıtı olarak kullanmıştır⁶⁸. Roma’nın yayılcı politikasının bir yansıması olan “*Pax Romana*” ve “*securitas*” kavramının siyasi boyuttaki anlamı da böylece kaybolmuştur⁶⁹. Batı Roma’nın yıkılmasıyla başıboş ve parçalanmış bir coğrafya ortaya çıkmıştır⁷⁰. Kaosun baş gösterdiği coğrafyada toprağını

---

⁶¹ Arends, “‘Güvenlik’ Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, 17.

⁶² Arends, 17.

⁶³ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 30; Marcus Cicero, “Treatise on the Commonwealth | Online Library of Liberty”, par. 422, erişim 05 Haziran 2022, <https://oll.libertyfund.org/title/cicero-treatise-on-the-commonwealth--5>.

⁶⁴ Arslan, “Tarihsel ve Teorik Perspektiften Güvenlik”, 5.

⁶⁵ Mark Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, çev. Gül Çorbacıoğlu-Ersin Embel (Ankara: Dipnot Yayınları, 2012), 218.

⁶⁶ Arends, “‘Güvenlik’ Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, 17-18.

⁶⁷ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 33.

⁶⁸ Arends, “‘Güvenlik’ Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, 18.

⁶⁹ Arslan, “Tarihsel ve Teorik Perspektiften Güvenlik”, 5.

⁷⁰ Arslan, 5.

güvende tutmak isteyen toprak sahipleri ve can güvenliğini sağlama ihtiyacı duyan köylüler mevcuttur⁷¹. Bunun sonucunda vassallık ilişkisi ortaya çıkmıştır. Bu ilişkide köylü ve toprak sahibi arasında güvene dayalı bir bağ kurularak güvenlik sağlanmaya çalışılmıştır⁷². Bu parçalanmışlığı avantaja çevirebilen yegâne yapı ise kilisedir⁷³. Feodalite ile gücünü sağlamlaştıran kilise, bireyin güvenliğini şüphenin yokluğu olarak açıklayıp tinsel bir boyutta ele almıştır⁷⁴. Güvenlik artık Hristiyan kilise ayinlerinde dinin gölgesindeki bireyin kurtuluşunu ifade etmek için kullanılmaktadır⁷⁵. Devlet kavramının kilise ile bütünleştiği bu toplumda elbette ki en büyük tehdit farklı inançlar ve farklı mezhepler bünyesindeki toplumlar olmuştur⁷⁶. Etkisini kaybeden “*securitas*”, kaygısızlık gibi olumsuz bir anlama da bürünerek yerini dini bir kavram olan ve kilise bünyesindeki güvenliği ifade eden “*certitudo*”ya bırakmıştır⁷⁷. Bireysel özgürlükler ise kilise etkisi ile tamamen soyut anlamda ele alınarak Tanrı karşısındaki anlamından başka bir ifadeye sahip değildir⁷⁸. Öznesi, kutsallık atfedilen otorite olan bu düzen içerisinde bireyin safi değeri dikkate alınarak hak ve özgürlüklerinin söz konusu olması mümkün değildir⁷⁹.

Merkezi iktidarın yokluğu ve kilisenin dünyevi iktidara hevesi bölgesel çatışmalara yol açarak yeni bir güvenlik anlayışına zemin hazırlamıştır⁸⁰. On altıncı ve on yedinci yüzyılda dünyevi ve ilahi olmak üzere ikili bir güvenlik anlayışının benimsendiği dönemin ardından sosyal, entelektüel ve siyasal düşüncüyü derinden etkileyecek olan reform çalışmalarının sebep olduğu değişimler baş göstermiştir⁸¹. Bu değişimlerle dönemin düşünce dünyası, seküler etkiler göstererek siyasi otoritedeki ikilikte olduğu gibi güvenlik anlayışındaki ikiliğin de son bulması gerektiği yönünde gelişim göstermiştir. Zira kilisenin vaadi olan birleştirici güç olduğu iddiası, yaşanan şiddet ve

⁷¹ Mehmet Ali Ağaoğulları ve Levent Köker, *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, İmge Kitabevi Yayınları 34 (Ankara: İmge, 1991), 167.

⁷² Ağaoğulları ve Köker, 167.

⁷³ Arnold Toynbee, *Medeniyet Yargılanıyor*, çev. Ufuk Uyan (İstanbul: İşaret Yayınları, 1988), 18.

⁷⁴ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 33.

⁷⁵ Arends, “‘Güvenlik’ Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, 19.

⁷⁶ Selahaddin Bakan ve Sonay Şahin, “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”, *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences* 4, sy 2 (2018): 137, <https://doi.org/10.34137/jilses.470686>.

⁷⁷ Arends, “‘Güvenlik’ Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, 19.

⁷⁸ Akad, Vural Dinçkol, Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, 46.

⁷⁹ Fikret Birdişi, “Uluslararası Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Post-Modern Güvenlik Dönemi”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, sy UGK Özel Sayısı (Şubat 2020): 242, <https://doi.org/10.28956/gbd.696034>.

⁸⁰ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 44.

⁸¹ Arslan, “Tarihsel ve Teorik Perspektiften Güvenlik”, 6.

savaş ortamı nedeniyle inandırıcılığını yitirmiştir⁸². Akli ve bireyi merkez alan yeni düşünce sistemi, güvenliği devletin asli görevi olarak belirlemiş ve kilisenin otoritesinin buna engel olduğunu ileri sürmüştür⁸³. Böylece güvenliğin devletin varoluş nedeni sayıldığı ve insan aklının ekseninde konumlandığı modern devlet düşüncesi belirmiştir⁸⁴. Güçlenen rasyonalizme karşı direnemeyen ilahi güvenlik anlayışı, feodal düzenin desteklediği militarist yapının da etkisiyle yok olarak yerini dünyevi iktidarın sağlayabileceği güvenlik anlayışına bırakmıştır⁸⁵.

On yedinci yüzyıla gelindiğinde uzun süren iç savaşlar ancak modern devletin ortaya çıkışı ile ilişkilendirilen 1648 tarihli Westphalia Barış Antlaşması ile son bulmuştur. Vestfalyen devletin sürece yayılması ile yeni bir egemenlik anlayışı ortaya çıkmıştır. Böylece devlet otoritesinin üzerinde hiçbir güç olmayacaktır. Bunun doğal bir sonucu da güvenliğin sağlayıcısı olarak tek kaynağın devlet olarak görülmesidir. Ayrıca güvenlik iç ve dış olmak üzere iki boyuta ayrılmıştır⁸⁶. Ancak tüm bunların tek sebebinin bir antlaşmaya bağlanması mümkün değildir⁸⁷. Modern devletin oluşum süreci ekonomik, sosyal ve siyasi birçok sebeple şekillenmiştir. Bu gözle görülür değişimin yanında modern devletin temelleri farklı zamanlarda, farklı yerlerde yetişen düşünürler tarafından atılmıştır. Dönemin önemli düşünürlerinden Machiavelli, Bodin ve Hobbes tarafından mutlak egemen olan devletin varoluş sebebinin güvenlik olduğu ifade edilmektedir⁸⁸. Bu düşünürlerden özellikle Hobbes'un güvenliği devletin merkezine konumlandırması Tukidides'in Melos anlatısını anımsatarak *Pax Romana*'nın ifade ettiği emperyalist yaklaşımı yeniden canlandırmıştır⁸⁹.

C. Modern Devletin Doğuşu

Modern devleti tüm boyutlarıyla ele almak elbette ki çalışmamızın sınırlarını aşacaktır. Ancak konumuzun önem arz eden noktalarından biri olan güvenliğin modern devletteki

---

⁸² Işık, "Güvenlik-Özgürlük Geriliminde Avrupa'nın Terörizmle Mücadelesi ve Hukuki Boyutları", 181.

⁸³ Yaşar Salihpaşaoğlu, *Din ve Devlet Arasındaki İktidar Mücadelesi: Avrupa Örneği* (Ankara: Adalet Yayınları, 2018), 119.

⁸⁴ Arslan, "Tarihsel ve Teorik Perspektiften Güvenlik", 6.

⁸⁵ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 43-45.

⁸⁶ Arslan, "Tarihsel ve Teorik Perspektiften Güvenlik", 6.

⁸⁷ Yaşar Salihpaşaoğlu ve Özgem Tuğçe Gümüş Boyacı, "Bir Modern Devlet ve Egemenlik Miti: Westphalia Barışı", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* XV, sy 1 (2020): 215.

⁸⁸ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 54.

⁸⁹ Arends, "'Güvenlik' Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları", 20.

öneminin ve konumunun anlaşılması açısından modern devletin gelişim sürecine değinmek gerekir.

Modern devleti ele alırken on beşinci ve on altıncı yüzyılda Avrupa’da yaşanan değişiklikler oldukça yol göstericidir⁹⁰. Adeta bir zincir misali birbirine bağlı birçok sebep sürece yayılarak modern devlete zemin hazırlamıştır. Kilise iktidarının zayıflaması, akıl ve bilimin kutsallaştırılması ve sivil toplumun temeli sayabileceğimiz yeni toplum modelleri ile laik bir otorite ihtiyacı modern devlete giden yolu kısaca ifade edebilir⁹¹. Bu yaşananlar çok geniş olan Kıta Avrupası’nın tümünde aynı anda ve düzende gerçekleşirse de modern devlet fikrinin gelişim sürecinin genel hattı bu şekildedir⁹². Artık kilise karşısındaki etkisizliğinin aksine halkın bağlılığına sahip olan siyasi otorite, seküler ve mutlakiyetçi yönetim ile özdeşleşen devlettir⁹³. Geçmişten beri feodal yapı ve kral arasında süregelen doğal bir çekişme mevcuttur. Kilise öğretilerinin ticari faaliyetlere olan olumsuz yaklaşımı nedeniyle ise ticaret sayesinde sermayesini genişleten burjuva ve kilise uyuşmazlık yaşamaktadır⁹⁴. Bu gibi gruplaşmaların sonucunda kral ve burjuva arasındaki zoraki ilişki yapay bir yapı olan modern devlete yol açmıştır⁹⁵. Yaşanan bu süreç, Gianfranco Poggi’nin devletin sürekli bir amaca doğru evrildiği görüşünü kanıtlar niteliktedir⁹⁶. Bunun modern devlet ile varlık kazanmasının nedeni, öncesinde kavramların kilise eliyle ilahi niteliklere büründürülmesinden kaynaklanmaktadır. Sekülerleşme sürecinin hızlanması ile gözle görülür ihtiyaçlara gerçek dünyadan çözümler üretilmeye başlanmıştır. Böylece siyasi otorite yeryüzünde meydana gelen ve oldukça somut amaçlar doğrultusunda gelişimini sürdürmüştür.

Küçük tarım arazilerinden oluşan köylerden yeni iş kapıları için kentlere doğru gerçekleştirilen göçler ile kapsamlı ticaret sistemi gelişmiştir. Gelişen ticari faaliyetler ile elindeki sermayeyi arttıran bir toplum kesimi ortaya çıkmıştır. Belirli bir ticari

---

⁹⁰ Selahattin Akkuş, “Modern Egemenliğin Doğuşu: Pratik ve Kavramsal Belirlenme” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995), 61.

⁹¹ Akkuş, “Modern Egemenliğin Doğuşu”, 61.

⁹² Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler* (İstanbul: Beta Yayın, Ekim 2017), 79-83; Yeliz Türk, “Modern Devletin Oluşum Sürecinde Egemenlik Kuramı” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002), 97.

⁹³ Akkuş, “Modern Egemenliğin Doğuşu”, 63.

⁹⁴ Akkuş, 72.

⁹⁵ Cemal Bali Akal, “Modern Devlet Kavramının Belirlenmesi”, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989), 45.

⁹⁶ Gianfranco Poggi, *Modern Devletin Gelişimi: Sosyolojik Bir Yaklaşım*, çev. Şule Kut, Binnaz Toprak (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019), 117.

zenginliği elinde bulunduran ve vergileriyle sistemi canlandıran bu kesim burjuvazidir⁹⁷. Tarihi bir gerçek olarak sahip oldukları zenginlik sonucu dönemin düşünsel gelişimine de katkı sağlayan burjuvazi, ekonomiyi yeniden şekillendirmekle kalmayıp hukukun da yeniden şekillenmesinin ve devlet fikrinin yeniden ele alınmasının yolunu açmıştır. Krallık hazinesi için oldukça kıymetli olduklarının farkında olan burjuvanın kraldan çeşitli talepleri mevcuttur. Öncelikle burjuvanın ticaretini arttırabilmesi için ticari özgürlüğe ihtiyacı vardır. Bunun yanında günümüzde dahi ekonomik sürdürülebilirliğin olmazsa olmazı ekonomik istikrar ve öngörülebilirliktir⁹⁸. Böylece güvenlik de artık sadece can ve mal için lazım gelen bir ihtiyaç olmanın ötesine geçerek alanını genişletmiştir. Modern devletin temelinde yer alan bu ekonomik değişikler ileride çok daha fazlasını yapacak olan kapitalizmin ilk aşaması olan ticari kapitalizmi oluşturmaktadır⁹⁹. Modern devlete zemin hazırlayan ekonomik boyut bu şekilde gerçekleşmişse de burjuvanın krallarla ve toplumun diğer kesimleri ile ortak bir düşünce yapısı benimsemesi gelişimin düşünsel boyutunu oluşturmaktadır¹⁰⁰. Netice itibariyle ticaret ile varlığını sürdüren burjuvazinin ihtiyacı istikrarlı ve tek elden bir yönetimken kralların ihtiyacı ordularını kuvvetlendirebilmek için yeterli mali kaynaktır¹⁰¹. Böylece zorunlu olarak şekillense de monarşiler ile burjuva arasında kiliseyi yalnız bırakan bir işbirliği doğmuştur. Modern devletin ortaya çıkışına neden olan dini, ekonomik, sosyal ve kültürel nedenleri en genel biçimi ile aktardıktan sonra dönemin fikri gelişimini derinden etkileyen dönüşüme göz atmak gerekecektir.

Tarihsel çerçevesi yukarıda ifade edildiği gibi çizilen on beşinci ve on altıncı yüzyıl Avrupa'sının düşünsel dönüşümünü ise Machiavelli, Bodin ve Hobbes'da görebiliriz¹⁰². Bu üç düşünür farklı ülkelerden olmalarına rağmen ortak bir Ortaçağ Avrupası probleminde yetiştiklerinden olsa gerek, benzer bir sonuca ulaşmışlardır. Bu sonuç devletin seküler ve güçlü bir otorite tarafından yönetilmesi gerektiđidir¹⁰³. Nitekim siyasal iktidarı sekülerleştiren Machiavelli, Bodin ve Hobbes için toplumun yaşadığı

⁹⁷ Akad, Vural Dinçkol, Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, 89-90.

⁹⁸ Akad, Vural Dinçkol, Bulut, 90.

⁹⁹ Türk, "Egemenlik Kuramı", 97.

¹⁰⁰ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 53.

¹⁰¹ Akkuş, "Modern Egemenliğin Doğuşu", 76-78

¹⁰² Alaeddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarihöncesinde, İlkçağda, Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*, 4. bs (Ankara: Bilim ve Sanat, 1995), 302.

¹⁰³ Şenel, 302.

sosyal, siyasal ve ekonomik değişikliğin yarattığı depremin en kolay şekilde atlatılmasının yolu her anlamda birliği sağlayacak sağlam bir siyasal otoritenin varlığından geçmektedir¹⁰⁴. İşte bu hedef ile üç düşünür de mutlak monarşi anlayışını kendi düşünceleri çerçevesinde şekillendirmiştir. Ortadan kaldırmak istedikleri ikilik ve egemenliği yeryüzüne indirme düşüncesi karşısında kilise ise eski gücünü koruyamamıştır¹⁰⁵.

Dini düşüncenin etkisinden kurtulma konusunda dönüm noktası olan Machiavelli için İtalyan birliğini sağlamak amacıyla mutlak monarşi en ideal yöntemdir¹⁰⁶. Ancak Machiavelli'nin monarşisinde soylular değil, halk prensin sırtını yaslayabileceği kesim olacaktır¹⁰⁷. Halka karşı iyilik de kötülük de ölçülü ve zamanına uygun biçimde uygulanmalıdır¹⁰⁸. Burjuvazinin benimsediği laik araçlarla donatılacak bu monarşinin vücut bulduğu Prens'in yetkileri sınırsız, aracı ise “zor”dur¹⁰⁹. Machiavelli bu görüşlerine “Prens” isimli eserinde yer verse de, “Konuşmalar” eserinde halk yönetiminin uygulanması gerektiğini ileri sürmüştür¹¹⁰. Bu karşıtlık Machiavelli'nin hedeflediği güçlü monarşiye ulaştığında Roma Cumhuriyeti'nde olduğu gibi karma yönetimin tercih edilmesi gerektiği düşüncesi ile açıklanmaktadır¹¹¹.

Machiavelli, Hristiyan ahlakının tam aksine asli görevi devleti yönetmek ve devamlılığını sağlamak olan prensin politikanın gerektirdiği değişken bir ahlak çizgisi benimsemesi gerektiğini belirtmektedir¹¹². Prens'in tamamen iyi davranışları benimsemek gibi bir yükümlülüğü olmayıp yönetiminin devamlılığını sağlamak uğruna kötü olarak nitelendirilen davranışları da benimsemesi mümkündür¹¹³. Modern devlet ele alınırken ilk olarak üzerinde durulan kişi Machiavelli olsa da sistematik bir düşünce benimsememesinden ve çıkarımlarının derinine inmemesinden dolayı Machiavelli'nin

---

¹⁰⁴ Mehmet Akad, “Machiavel, Bodin ve Hobbes'da Monarşi Anlayışı”, *İÜHF Mecmuası* XL (t.y.): 553.

¹⁰⁵ Akad, 556.

¹⁰⁶ Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, 306-8.

¹⁰⁷ Akal, “Modern Devlet Kavramının Belirlenmesi”, 34; Niccolo Machiavelli, *Prens*, çev. Nazım Güvenç (İstanbul: Anahtar Kitaplar, 1994), 76.

¹⁰⁸ Machiavelli, 74.

¹⁰⁹ Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, 308; Akad, “Machiavel, Bodin ve Hobbes'da Monarşi Anlayışı”, 556.

¹¹⁰ Akad, Vural Dinçkol, Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, 92.

¹¹¹ Akad, Vural Dinçkol, Bulut, 92; Bayra, *Güvenlik Devleti*, 56.

¹¹² Akad, “Machiavel, Bodin ve Hobbes'da Monarşi Anlayışı”, 559.

¹¹³ Machiavelli, *Prens*, 100-101.

siyaset felsefecisi olduğu kabul edilmemektedir¹¹⁴. Onun yaptığı tarihçi bir bakış açısıyla geçmişi gözlemleyerek elde ettiği sonuçların eksikliklerini kapattığı bir yönetim şekli belirlemektir¹¹⁵. Machiavelli'nin siyasi teşkilatlanmanın çok boyutlu yapısının aksine iktidarı yöneten ve yönetilen ilişkisinden ibaret ele alması ve çıkarımlarını belli bir sisteme oturtmadan geçmişte yaşananlar üzerinden yapması, bu düşünceyi haklı çıkarmaktadır. Ancak Machiavelli, çizdiği belirgin mutlak otorite çerçevesi sayesinde kendisinden sonra gelecek olanlara sınırları her anlamda belirgin, egemenlik ve devlet ilişkisini ele alabilecekleri, bir düşünsel temel bırakmıştır¹¹⁶.

Dönemin yönetim biçiminin mutlak monarşi olması gerektiğini belirten bir diğer isim ise Bodin'dir. Machiavelli'nin laikleştirdiği iktidarı egemenlik ile meşrulaştırarak iktidara süreklilik kazandırmıştır¹¹⁷. Her ne kadar düşünce sistemi açısından yeterince seküler bir yapıya bürünemediği için eleştirilse de¹¹⁸ egemenlik kavramını formüle ederek sistematik bir tanım yapması modern devletin nitelendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bodin için egemen kendisinden önce ve sonra koyulan yasalar veya gelenek ve göreneklerle bağlı olmayan mutlak güçtür¹¹⁹. Diğer yandan ataerkil aile yapısı ile devleti ilişkilendirmiştir¹²⁰. Doğal bir hak olarak gördüğü özel mülkiyet aile için nasıl vazgeçilmez ise egemenlik de devleti devlet yapan olgudur¹²¹. Egemenlik devlet için, mülkiyet ise aile için özgürlüğün teminatıdır¹²². Machiavelli'nin aksine Bodin için mutlak, sürekli ve bölünmez niteliklere sahip egemenlik sınırsız değildir. Bodin egemenliğin sınırlarını Tanrı yasası ve doğal yasalar olarak belirlemiştir¹²³. Dolayısıyla bu mutlak güç her ne kadar sınırsız olsa da doğal yasalara uymadığında egemen, meşruiyetini kaybedecektir¹²⁴. Bodin için egemenliğin sınırı olsa da bu egemenlik öyle mutlak ki, Bodin'in bireylerin tiranlığa dahi direnmemesi gerektiği

---

¹¹⁴ Akal, "Modern Devlet Kavramının Belirlenmesi", 40-43; Akkuş, "Modern Egemenliğin Doğuşu", 97-99.

¹¹⁵ Akkuş, 97.

¹¹⁶ Akkuş, 97.

¹¹⁷ Akal, "Modern Devlet Kavramının Belirlenmesi", 47.

¹¹⁸ Türk, "Egemenlik Kuramı", 122.

¹¹⁹ Jean Bodin, *Six Books of the Commonwealth*, çev. M.J. Tooley (Oxford: Alden Press Bound by The Kemp Hall Bindery), 28; Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 143-44.

¹²⁰ Akad, Vural Dinçkol, Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, 99-100.

¹²¹ Mehmet Ali Ağaoğulları, Cemal Bâli Akal ve Levent Köker, *Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı*, 1. Baskı (Ankara: İmge Kitabevi, 1994), 17; Akad, Vural Dinçkol, Bulut, 100.

¹²² Bodin, *Six Books of the Commonwealth*, 18.

¹²³ Akad, Vural Dinçkol, Bulut, 103.

¹²⁴ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 143.

iddiası ile egemenlik kendi gücünü kanıtlamaktadır¹²⁵. Sonuç olarak ortaya koyduğu egemenlik kavramı modern devlet anlayışında çok önemli bir yere sahip olsa da Bodin, egemenliğin kaynağını yeryüzüne indirmede yetersizdir¹²⁶. Artık devletin varoluşu tüm dini öğelerden arınarak meşruiyetini tamamen seküler bir yapıdan kazanmalı ve devlet teorisi sistematik biçimde her boyutuyla ele alınmalıdır. Hobbes'un yaptığı da tam olarak budur.

Şimdiye kadar ele aldığımız süreçte siyasi iktidar bünyesinde zor aygıtını barındırmışsa da geliştirilen teoriler ile artık “rıza” da siyasi iktidarın var oluş sürecine dâhil olmaktadır¹²⁷. Çünkü devletin varlığı iradeye dayanan bir sözleşmeye dayandırılmaktadır. Devleti sözleşme teorisine dayanarak açıklayan düşünürlerden birisi de Hobbes'tur. Onun düşüncesinde doğa durumundan kurtulmak için düzenlenmiş bir sözleşme ile devleti kuran bir toplum düzeni tasarlanmıştır¹²⁸. Hobbes için toplumsal barış ancak mutlakiyet ile güçlü bir siyasi otorite sağlandığında mümkündür. Hobbes'un sahip olduğu düzenli yaşamın ancak mutlak otorite ile mümkün olabileceği inancının, bulunduğu tarihi ortamdan kaynaklandığı düşünülmektedir¹²⁹. Zira korkuyu ikiz kardeşi kadar yakınında hissedenden birinin düzen ve güvenlik için feda edebileceği çok şeyi vardır. Sözleşme öncesi durumunda Hobbes, doğa durumu varsayımıyla insanın nasıl bir ortam ile karşılaşacağını açıklamaktadır¹³⁰. İnsan doğasını bencil olarak tanımlayan Hobbes için doğa durumu, kaos ve savaş ortamından başka bir şey değildir. İnsan yaşantısı böyle bir ortamda ancak “yalnız, yoksul, vahşi ve kısa süreli” olabilecektir¹³¹. Bu doğrultuda da Hobbes, devletin temelinde yer verdiği sosyal sözleşme uyarınca mutlak haklarımızdan vazgeçmemiz gerektiğine işaret etmektedir¹³². Elbette ki bunun karşısında devletin de bireylerin güvenliğini ve mülkiyetini korumak gibi görevleri

---

¹²⁵ Abdurrahman Saygılı, “Jean Bodin’in Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Kralın İki Bedeni Kuramına Kısa Bir Bakış”, *AÜHFD* 63, sy 1 (2014): 197.

¹²⁶ Akad, “Machiavel, Bodin ve Hobbes’da Monarşi Anlayışı”, 570.

¹²⁷ Mehmet Büyük, “Machiavelli’den Grotius’e Egemenlik Kuramının ve Modern Devletler Hukukunun Gelişimi”, *İstanbul Hukuk Mecmuası / Istanbul Law Review* 80, sy 1 (2022): 320, <https://doi.org/10.26650/mecmua.2022.80.1.010>.

¹²⁸ Thomas Hobbes, *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*, çev. Semih Lim (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007), 103.

¹²⁹ Akad, Vural Dinçkol, Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, 105-106.

¹³⁰ Abdurrahman Saygılı, “Modern Devlet’in Çıplak Sureti”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 59, sy 1 (2010): 81.

¹³¹ Hobbes, *Leviathan*, 95.

¹³² Akad, Vural Dinçkol, Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, 107.

vardır¹³³. Hobbes'un devletin varlığını insan yapımı olan bir sözleşmeye dayandırması modern devletin gelişim süreci açısından oldukça önemlidir. Bu sayede Hobbes tarafından tarihi incelemenin ötesinde insanın yapısı dikkate alınarak akılcı bir bakış açısıyla devlet her açıdan irdelenmiştir ve egemenlik tamamen yeryüzüne indirilmiştir¹³⁴. Devleti anlayabilmek için öncelikle insanı inceleyen Hobbes, insanın yaşadığı gelecek kaygısı ve güvensizliğin yarattığı endişeye karşılık Tevrat'tan esinlendiği Leviathan'ın imgesinde canavarvari devleti kurgulamıştır¹³⁵. Konumuz çerçevesinde Hobbes'un Leviathan'ı oldukça önem taşımakla birlikte ilerleyen aşamalarda güvenlik anlayışı altında detaylı biçimde ele alınacaktır.

Sonuç olarak modern devletin temelleri akılcı ve insan merkezli, ihtiyaçları temel alan ve öngörülebilir niteliği ile güvenliğe hizmet eden hukuk sistemi üzerine inşa edilmiştir¹³⁶. Bu geçiş sürecinde yukarıda kısaca bahsettiğimiz Machiavelli, Bodin ve Hobbes'un modern devlete düşünsel katkıları yadsınamaz. Bunun yanında çalışmamız açısından bu üç ismin devleti temellendirirken güvenliği ele alış biçimleri özellikle önem taşımaktadır. Zira üç düşünür için de devletin var oluş amacı güvenlidir. Bu düşünürlerden Hobbes ise devlet düşüncesini sekülerleştirmiş olması ve devletin kaynağını sistematik bir biçimde ele alması nedeniyle günümüze değin etkisini sürdürmüştür. Bu bakımdan Hobbes'u bir nirengi noktası kabul ederek görüşleri ışığında günümüze değin geçen süre ele alınacaktır.

D. Modern Devletin Temel Unsuru Olarak Hobbesçu Güvenlik Anlayışı

1. Thomas Hobbes Öncesi Güvenlik

Önceki başlıkta modern devletin doğuşuna zemin hazırlayan etkenlerden ve düşünsel katkılardan bahsetmeye çalıştık. Bu başlıkta ise konumuzun asıl çerçevesi uyarınca modern devlette güvenliğe atfedilen anlama, devlet ve güvenlik ilişkisine değinmeye çalışacağız. Bunu da modern devletin var oluş sebebini güvenlik ile ilişkilendiren on yedinci yüzyıl düşünürü Hobbes'un modern devlete modern güvenlik anlayışını kazandıran Leviathan'ını detaylı şekilde ele alarak yapacağız.

¹³³ Akad, Vural Dinçkol, Bulut, 111.

¹³⁴ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 71.

¹³⁵ Türk, "Egemenlik Kuramı", 131.

¹³⁶ Akad, Vural Dinçkol, Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, 90.

Modern devletin ayak seslerini duyuran Machiavelli (1469-1527), dönemin en önemli sorunu ve mutlak monarşilere olan yönelimin sebebi olan güvenliğe dair düşüncelerine eserlerinde yer vermiştir. Hedeflediği mutlak monarşi yönetiminde devletin güvenliği Prens'in güvenliği ile özdeşleştirilerek Machiavelli'nin temel iktidar anlayışında olduğu gibi güvenlik de bir bedene büründürülmüştür¹³⁷. Ona göre Prens güvende olduğu sürece devletin sürekliliği de sağlanmış olacaktır. Bu doğrultuda güvenliğe önem atfeden Machiavelli, güvenliği sağlamanın en üstün değer olan vatana bağlılıkla donatılmış halk ile mümkün olduğunu ileri sürmektedir¹³⁸. Güvenlik talep eden halkın yapması gereken ise mutlak otoriteye sadakat ile bağlanmaktır¹³⁹. Hükümdar ise halkın kendisine sevgi veya korku duyması ikileminde korkuyu seçmelidir¹⁴⁰. Çünkü sevgi bağının ihanete uğraması çok daha kolaydır. Machiavelli yönetim anlayışını korku¹⁴¹ üzerine şekillendirerek bireylerin güvenlik ihtiyacının üzerine gitmiştir. Yönetimi ele alışının geneline yayıldığı üzere Machiavelli için güvenlik de çıkar amacı güdülecek siyaset esaslarından birisidir¹⁴². *Prens'te* iktidarın yasa veya ahlak ile sınırlandırılmayacağını belirtmiştir. Ancak "*Konuşmalar*" eserinde yönetimin tiranlığa dönüşmemesi ve dolayısıyla güvenliğin sağlanabilmesi için yasaların hükümdar için sınır oluşturması gerektiğini belirtmektedir¹⁴³. Machiavelli'nin düşünce çizgisinde gösterdiği bu karşıtlığa ilişkin çıkarsamayı yukarıda belirtmiştik. Bu ikilik göstermektedir ki, Machiavelli hedeflediği sınırsız ve mutlak otorite idealine ulaştığında meydana gelmesi muhtemel tiranlığın yaratacağı güvenlik sorunu ile karşılaşmıştır. Bu problemi de iktidarı yasayla sınırlandırarak çözmeyi amaçlamıştır.

Egemenlik kavramına ilişkin tanımı sayesinde modern devletin gelişimine büyük katkı sağlayan Bodin (1530-1596) için ise güvenlik, iyi yönetimin koşuludur¹⁴⁴. Ona göre iyi yönetim ancak halkın güvenliğini sağlayarak gerçekleştirilebilecektir. Bu durum halkın güvenliğini en üstün yasa olarak kabul etmesinden de açıkça anlaşılmaktadır¹⁴⁵. Zira

---

¹³⁷ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 59.

¹³⁸ Akad, "Machiavel, Bodin ve Hobbes'da Monarşi Anlayışı", 558.

¹³⁹ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 61.

¹⁴⁰ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 122; Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, 309.

¹⁴¹ Jeffrey Abramson, *Minerva'nın Baykuşu: Batı Siyasi Düşünceler Tarihi*, çev. İbrahim Yıldız (Ankara: Dipnot Yayınları, 2020), 209.

¹⁴² Andaç Karabulut ve Filiz Değer, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım'a Genel Bakış", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2, sy 2 (2015): 72.

¹⁴³ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 60.

¹⁴⁴ Bodin, *Six Books of The Commonwealth*, 111.

¹⁴⁵ Bodin, 127.

halkın güvenlik ihtiyacının karşılanması öyle önemlidir ki, Bodin belirli bir düşman yokluğu halinde bile otoritenin tehlike ve düşman yaratması gerektiğini ileri sürmektedir¹⁴⁶. Bu görüşe benzer ifadeler Machiavelli tarafından “*Prens*” eserinde ele alınmıştır. Zira ona göre halkın daimi desteğini almak isteyen hükümdar, halkı daima kendisine ve devlete karşı muhtaç durumda bırakmalıdır¹⁴⁷.

Görüldüğü üzere modern devletin temellerinde yer alan düşüncelerde güvenlik, önemli bir yer kaplamaktadır. Bu dönemde güvenlik genel itibariyle devletin sürekliliği ile bağdaştırılmakla birlikte güvenliğin otorite tarafından bir koz olarak da ele alındığına rastlanmaktadır. Modern devletin üzerine kurulduğu süreç dikkate alındığında kaosun, kargaşanın, savaşların ve yoksulluğun insanları sürüklediği güvenlik kaygısı ve endişe gözler önüne serilmektedir. Mutlak otorite fikrinin ve uygulamasının böyle bir zeminde meydana gelmesi ister istemez güvenliğin otoriter bir yönetim ile özdeşleştirilmesine neden olmuştur.

2. Thomas Hobbes’un Güvenlik Yaklaşımı

Devlet teorisini üzerine şekillendirecek kadar güvenliğin altını çizen Hobbes’un (1588-1679) günümüze değin erişen güvenlik yaklaşımını ele almak çalışma açısından büyük önem taşımaktadır. Modern devlete geçişte güvenliğin temel alınmasına neden olan en önemli düşünürün Hobbes olduğu söylenebilir. Zira kurguladığı doğal durum ve sosyal sözleşme varsayımları tamamen bireylerin güvenlik ihtiyacı üzerine şekillenmiştir. Hobbes ve onun Leviathan’ı sadece modern devletin temellerini anlamak adına değil, yakın tarihte çağdaş devletlerin krizlere karşı verdikleri tepkileri anlamak açısından da büyük önem taşımaktadır. Zira Leviathan güvenlik devletinin tanımı sayılabilir¹⁴⁸. Güvenlik kavramının tanımından bahsederken Cicero’nun güvenliği “*huzur ve sükûn, endişeden uzak olma hali*” olarak tanımladığına yer vermiştik. Hobbes tarafından bu tanımın öznesi devlet olacak şekilde, “*devlet tarafından sağlanan huzur, sükûn ve barış*” olarak yeniden tanımlanmıştır¹⁴⁹. Yani Hobbes için güvenlik ancak devlet

---

¹⁴⁶ Bodin, 120.

¹⁴⁷ Machiavelli, *Prens*, 79.

¹⁴⁸ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 70.

¹⁴⁹ Bayra, 74.

yapılanması ile mümkündür. Bu doğrultuda Orta Çağ'da kilise ile özdeşleştirilen kutsallık olgusunun içeriği güvenlik ile doldurulmuştur¹⁵⁰.

a. Güvenliğin Yokluğunda Bir Distopya: Doğa Durumu

Hobbes'un teorisi bağlamında öncelikle sosyal sözleşme ile Leviathan'ı uyandırmayı gerektirecek bir durum gerekmektedir. Bu durumu sözleşme öncesi doğa durumu olarak adlandırdığı dönemin koşullarına bağlayan Hobbes, döneme dair varsayımlarını bireyin doğasına dair yaptığı incelemeler ile temellendirmiştir. Hobbes'a göre doğa durumunda doğal hak ve doğa yasası mevcuttur¹⁵¹. Doğal hak ile doğa durumunda herkesin her imkâna ulaşmak konusunda eşit yeteneğe sahip olduğu ifade edilmektedir¹⁵². Hobbes bu eşitliği herkesin kendi yeteneklerinin en üstün olduğuna inanması ile temellendirmektedir¹⁵³. Bir başka deyişle eğer doğa durumunda eşitlik olmasaydı bahsi geçen yetenekler, sahiplerinde memnuniyetsizlik oluştururdu. Herkes kendi üstünlüğü ile övündüğüne göre eşitlik ortadadır. Doğal hakkın getirisi ise kişinin kendi çıkarını koruyacağı tüm durumlara karşın özgürce önlem almasıdır. Zira eşitler tüm imkânlara erişim konusunda eşit olduklarını bilmeleri halinde taleplerinin karşılanması konusunda daha mücadeleci olacaklardır¹⁵⁴. Doğal hak bu şekilde açıklanırken doğa yasası bir İncil ifadesi olan kişinin kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi bir başkasına yapmaması gerektiği şeklinde ifade edilmektedir¹⁵⁵. Doğal hak ve doğal yasa insanın doğasının kötülüğü ile birleşerek güvensizlik ortamına neden olmaktadır. Herkesin eşitliği üstün bir otoritenin eksikliği ile birleşerek Hobbes'un ifadesiyle herkesin herkesle savaştığı bir ortama neden olmaktadır¹⁵⁶. Ancak bu savaş zihinlerde genelde canlandığı üzere belirli bir hazırlık sürecinin yarattığı çarpışma niteliğine bürünmüş belli bir zamanı kapsayan ve sona eren kitlesel saldırı ve savunma faaliyetleri değildir¹⁵⁷. Hobbes'un savaş hali ile kastettiği, Saramago'nun "*Körlük*" kitabında tasvir ettiği, her an her şeyin

---

¹⁵⁰ Arslan, "Tarihsel ve Teorik Perspektiften Güvenlik", 6.

¹⁵¹ Bayra, 76.

¹⁵² Hobbes, *Leviathan*, 92-93.

¹⁵³ Hobbes, 93.

¹⁵⁴ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 76.

¹⁵⁵ Hobbes, *Leviathan*, 97; Luka, 6:31-32.

¹⁵⁶ Hobbes, 94.

¹⁵⁷ Hobbes, 94.

olabileceği ihtimalinin yarattığı huzursuzluk, tedirginlik ve şiddete yönelme halinin tüm yaşamı ve zamanı ele geçirmesidir¹⁵⁸.

Hobbes'un doğa durumunu savaş tabiriyle ifade etmesinin sebebi sadece eşitlik değildir. İnsan rekabet ile dolu, kudretin ve arzularının peşinden koşan bir yapıdadır¹⁵⁹. Hobbes için insana ait gülme davranışı bile insanın kıskanç, bencil ve acımasız yapısından kaynaklanmaktadır¹⁶⁰. Dolayısıyla kontrol altına alınmayan eşitlerin yaşamını içeren doğa durumunun vahameti kaçınılmazdır. Hobbes insanın doğasını bu derece karamsar betimlediği için eleştirilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Zira bir otorite varlığında bile kapılarımızı kilitleyip tenhalardan kaçındığımızı vurgulamaktadır¹⁶¹. Bu durum karşısında egemen bir otoritenin eksikliği halinde insan oldukça tehlikeli ve tehlike içinde olacaktır.

b. Güvenliğin Teminatı: Leviathan

Doğa durumunda insanların canlarının başta olmak üzere mülklerinin ve emeklerinin de herhangi bir güvencesi yoktur. Korku ve endişeden ibaret olan bu güvensizlik ortamı insanları bir araya gelerek sözleşme yapmaya itmiştir¹⁶². Bu sözleşme ise eğer otoriteyi sağlayacak, kendisinden başka korkulacak bir şey olmayacak ve verilen söze uymayanları cezalandırabilecek bir iktidar olmadığında anlamsızdır¹⁶³. İnsanların sözleşmelere uymaları ancak sözleşmeden cayılması halinde yaptırım uygulanacağı korkusuyla mümkündür¹⁶⁴. Bu da ancak mutlak otorite ile sağlanabilir. Sınırsız, mutlak bir egemen olması halinde sözleşme anlam kazanacaktır. Dolayısıyla toplum düzeninin sağlanması ve güvenli yaşam, bireylerin duydukları korku olmaksızın imkânsızdır. Hobbes için güvenlik bir nevi geleceğin garantisini sağladığından devamlılığını sağlamak da çok önemlidir¹⁶⁵. O, korku üzerine inşa ettiği otoriteyi yine korku ile sürdürülebilir kılmayı hedeflemektedir. Bu bakış açısı günümüzdeki devletlerin risk ve tehdit tanımını çerçevesinde şekillendirdikleri güvenlik anlayışlarını da yansıtmaktadır. En büyük arzusu hayatını devam ettirebilmek olan insan ise her ne kadar kötücül bir

¹⁵⁸ Bkz. Jose Saramago, *Körlük*, çev. Işık Ergüden (İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2017).

¹⁵⁹ Abramson, *Minerva'nın Baykuşu*, 225.

¹⁶⁰ Abramson, 221.

¹⁶¹ Hobbes, *Leviathan*, 95.

¹⁶² Hobbes, 130.

¹⁶³ Hobbes, 127.

¹⁶⁴ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 86.

¹⁶⁵ Bayra, 75.

doğaya sahipse de kendini güvenceye alacağı bu sözleşmeye taraf olmaktan çekinemeyecektir¹⁶⁶. Böylece tarafları insanlar olan sözleşme ile Leviathan uyanacak ve Hobbes'un devleti kurulacaktır¹⁶⁷.

Leviathan, asıl olarak dini nitelik taşıyan güçlü, yenilmez ve korkutucu bir yaratıktır. Kutsal metinlerden etkilenecek oluşturduğu Leviathanvari devlet modeli Hobbes'un devlet ile özdeşleştirdiği güç ve egemenlik hakkında fikir vermektedir¹⁶⁸. Leviathan, tarafı olmadığı sözleşmenin verdiği yetki ve sorumluluk ile insanları bir araya toplayarak düzen ve güvenliği sağlayacaktır. Hobbes bu devleti “ölümlü tanrı” olarak nitelendirmektedir¹⁶⁹. Bu tanımlama devletin tanrı gibi güçlü ve heybetli oluşunu ve ölümlü olmasıyla da devletin yaratıldığı gibi yok edilebileceğini ve böylece korkunç doğa durumuna tekrar dönülebileceği tehdidini taşımaktadır¹⁷⁰. Adalet ve yasa gibi düzeni sağlayan kavramların Hobbes nezdinde devlet olmadan bir anlamı yoktur. Çünkü doğa durumunda yasa yoktur, yasanın olmadığı yerde de adalet anlam ifade etmeyecektir. En başta güvenlik amacıyla kurulan devlet, devamında yapılacak yasalarla da adaletin tesis edilmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla devletin yegâne amacı vardır, o da güvenliği sağlamaktır¹⁷¹. Sözleşmede üçüncü kişi konumunda olan devlet bu amacını gerçekleştirebilmek için üstün yetkilerle donatılmıştır¹⁷². Her ne kadar Hobbes, doğa durumunun korkusuyla yapılan bir akdi günümüzün sözleşme hukuku anlayışının aksine geçerli saysa da kişiyi kendi yaşamını tehlikeye düşürmesi borcu altına sokan akitleri geçerli kabul etmez¹⁷³. Mutlak otorite sayılan devletin, bireylerin hayatını korumak noktasındaki yükümlülüğünün ağırlığı bu anlayış ile açıkça görülmektedir. Zira Hobbes, bireylerin güvenliğine dair yükümlülüğünü yerine getirmeyen egemenlere karşı bireylerin itaat yükümlülüğünün kalmadığını belirtmektedir¹⁷⁴.

---

¹⁶⁶ Abramson, *Minerva'nın Baykuşu*, 228.

¹⁶⁷ Hobbes, *Leviathan*, 130.

¹⁶⁸ Yaşar Salihpaşaoğlu, “Mutlak Monarşiye Laik Savunma: Tevratın Canavarı Leviathan”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 62, sy 3 (2013): 831-33.

¹⁶⁹ Hobbes, *Leviathan*, 130.

¹⁷⁰ *Leviathan*, 143.

¹⁷¹ Cemal Bali Akal, *İktidarın Üç Yüzü* (Ankara: Dost Kitabevi, 1998), 96.

¹⁷² Abramson, *Minerva'nın Baykuşu*, 250; Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 153-56, 159.

¹⁷³ Hobbes, *Leviathan*, 103-05; Abramson, 237-38.

¹⁷⁴ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 89.

Hobbes'un kuramında toplum sözleşmesiyle devlet kurulmuş ve doğa durumu geride bırakılmıştır. Sözleşmelerin doğası gereği çıkar ve fedakârlıklar toplum sözleşmesinde de mevcuttur. Özgürlüğün sadece yasanın müdahale etmediği alanlarda mümkün olması nedeniyle birey özgürlükleri, otoritenin güvenlik ile çizdiği sınırların ötesinde söz konusu edilemeyecektir¹⁷⁵. Sözleşmenin tarafı olmayan devleti sınırlayabilecek ise hiçbir şey yoktur. Tüm bu otoriter devlet imajının yanında Hobbes için yasanın kapsamı dışında kalan alan, bireyin özgürlük alanı olarak kabul edilmiştir¹⁷⁶. Ancak yine de hiçbir sınırı olmayan siyasi iktidarın gölgesinde özgürlüklerin korunması hususunda olumlu düşünmek güçtür. Bu durumda toplum sözleşmesinin bireyler için “boş senet” kadar tehlikeli olduğu söylenebilir¹⁷⁷. Bu endişeler üzerinden yapılan itirazları ise Hobbes abartılı bulmaktadır. Ona göre eğer maruz kalınacak zarar büyükse, bu büyük zarardan kaçınmak için yapılması gereken fedakârlıklar sonucu gerçekleşecek küçük zararlar önem teşkil etmemektedir¹⁷⁸. Yani Hobbes için düzenin, uyumun ve güvenliğin var olduğu mutlak monarşi yönetimi, her istediğimizi yapabilme özgürlüğüne sahip olduğumuz anarşi ortamına yeğdir. Özellikle modern konfora alışkın insan için ilk bakışta makul bir sistem olarak düşünülse de, otoritenin kendine has güvenlik ve özgürlük terazisinde özellikle bazı özgürlüklerin korunması, giderek büyüyen ve karmaşıklaşan dünyada zorlaşmaktadır. Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında konumuz sınırları dâhilinde bu hususun üzerine gidilecektir.

Genel yapısıyla Leviathan'ın totaliter yönetimlere ilham kaynağı olduğu söylenmektedir. Ancak Hobbes'un mutlak monarşisinin birey özgürlüklerine dair yaklaşımını güvenlik amacıyla şekillendirdiği düşünüldüğünde, Leviathan'ın liberal yönetimlerle de zaman zaman örtüştüğünü kabul etmek gerekecektir¹⁷⁹. Bugün Hobbes'un özgürlüklerin kısıtlanması noktasında güvenliği temel alması herhangi bir yönetim biçimine özgülenemeyecek kadar genelleşmiştir. Zira liberalizmi temel felsefesi olarak kabul eden devletlerce güvenlik odaklı özgürlük kısıtlamaları sık sık gündem olmaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında Hobbes'un sistematik ve iyi

---

¹⁷⁵ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 85.

¹⁷⁶ Akal, *İktidarın Üç Yüzü*, 97.

¹⁷⁷ Abramson, *Minerva'nın Baykuşu*, 250.

¹⁷⁸ Hobbes, *Leviathan*, 138.

¹⁷⁹ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 165, 167.

temellendirilmiş teorisi devlet otoritelerinin tümünde, doğrudan olmasa bile, dikkate değer etkisini göstermektedir.

Devletin varlığına ilişkin teoriler dikkate alındığında bireyin güvenlik arzusu ile toplumsallaşmasının, devlet yapılanmasıyla birbirine paralel gittiği veya en azından bu teorilerde güvenliğin önemli bir yer kapladığı anlaşılmaktadır. İrادی bir varlık olan gelecek kaygısına sahip bir insan için sürekli kaygı halinde yaşayacak olmak imkânsızdır. Zira hayvanların aksine insanın duyduğu gelecek kaygısı onu diğer insanlarla birlikte yaşamaya itmiştir. Fakat bu birliktelik tehlikelerden korunmak konusunda yeterli gelmemiştir. Buradan hareket edildiğinde Aristoteles'in "*zoon politikon*"u ve Hobbes'un "*homo homini lupus*"u arasında bağ kurmak ise oldukça kolaydır. Birlikte yaşama güdüsüyle oluşan eşitler arası topluluklar birbirlerine tehdit oluşturarak üstün otorite ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Devlet ise bu süreçte sosyal tehditlere karşı kendini korumak isteyen insan topluluğunun yarattığı bir mekanizmadır¹⁸⁰. Kişinin kendi güvenliğini sağlaması ile başlayan bu süreç, ulusal güvenlik kavramı ile devletin güvenliğinin sağlanması boyutuna ulaşmıştır¹⁸¹. Güvenliğin devlet ile bütünleştirilerek ancak askeri güç ile sağlanabileceği inancı ise Fransız devrimi ile güç kazanmıştır¹⁸². Buzan'a göre devletin güvenliği ile bireyin güvenliği birbirinden bağımsız olmayıp güvenlikleri birbirlerini desteklemektedir¹⁸³. Günümüzde de bu doğrultuda, güvenlik anlayışı ele alınırken genelde devletin güvenliği anlaşılmaktadır. Kanaatimizce bu kabul, ancak bireyin güvenlik dışında ve ondan daha değersiz olduğu düşünölemeyecek olan hak ve özgürlüklerinin de altını çizdiğimizde doğru olacaktır. Diğer bir ifadeyle güvenliği sağlayabilme amacı, hak ve hürriyetlerin göz ardı edilmesine yol açmamalıdır. Zira bireyin güvenliğini devletin güvenliği ile sorgusuz ilişkilendirmek siyasi otoriteler için devlet güvenliği adı altında gerçekleştirilecek hak ihlallerine meşruiyet zemini hazırlayacaktır.

Tüm bu belirtilenlerin ötesinde Hobbes'un devletin kökenine dair sunduğu teori bir varsayımdan ibaret olsa da Hobbes, insanın yapısını çok iyi tahlil etmiştir. Zira korku

---

¹⁸⁰ Barry Buzan, *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*, (Sussex: Wheatsheaf Books, 1983), 20.

¹⁸¹ Büşra Sunmez, "Thomas Hobbes'un Siyaset Felsefesinde Toplumsal Güvenlik ve Barış İlişkisi" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 7.

¹⁸² Elmas, *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı*, 7.

¹⁸³ Buzan, *People, States, and Fear*, 20.

aracılığıyla iradesi olan bir varlığı birçok hakkından vazgeçerek egemen otoriteye tabi kılmayı ve bunu teorisinde temellendirmeyi başarmıştır. Hobbes'un doğa durumu ve sosyal sözleşme anlayışı, bireylerin korkularını yönlendirmeyi başaran siyasi iktidarların bu politika beraberinde birçok şeyi de başarabilecekleri inancının da doğmasına neden olmuştur.

II. HOBBS'UN GÜVENLİK ANLAYIŞI IŞIĞINDA YİRMİ BİRİNCİ YÜZYIL

Bu kısımda Hobbes'un güvenlik yaklaşımı özelinde modern devletin güvenliği ele alışı doğrultusunda yirmi birinci yüzyılın güvenliğe dair gidişatına değinilecektir. Hobbes'un güvenlik ihtiyacı üzerine şekillendirdiği devlet teorisi ile yirmi birinci yüzyılın devletin güvenlik anlayışını birlikte ele almadan önce bu yüzyıla uzanan süreçte güvenlik açısından önemli olayları ele almak fayda sağlayacaktır. Nitekim güvenliğin ele alınışını fazlasıyla etkileyecek ulusal, bölgesel ve uluslararası olmak üzere bazı gelişmeler yaşanmıştır. Yirmi birinci yüzyıla uzanan süreç, bu yüzyılın benimsediği güvenlik yaklaşımı ile birlikte hukuki uygulamalar çerçevesinde bilhassa özgürlük ve güvenlik dengesi kapsamında ele alınacaktır. Uluslararası ilişkiler doktrininin perspektifinde kalan güvenlik ekolleri ise çalışma alanımızın kapsamını aşacağından ve konu bütünlüğünü korumak zorlaşacağından kapsam dışında bırakılacaktır.

A. Yirmi Birinci Yüzyıla Giden Süreç

On sekizinci yüzyıl Avrupa'sında giderek güçlenen monarşilerin yönetimi altında varlığını sürdüren burjuva sınıfı, gelişim gösterebilmek için nüfus bakımından yoğun olan köylü sınıfın desteğine muhtaçtır. Bunun üzerine reform hareketlerinin düşünce yapısı doğrultusunda özgürlük, eşitlik söylemlerinin öne çıktığı bu dönemde doğal hak iddiaları ile yönetim üzerindeki baskılarını arttırmayı hedeflemektedir¹⁸⁴. Böylece köylü sınıfının da desteğini alarak kral üzerinde yoğun bir baskı kurulabilecektir. Burjuva sınıftan yükselen seslere karşılık soyluların rahatsızlığı ise ateşli sınıf kavgalarına zemin hazırlamaktadır¹⁸⁵. Bahsedilen zemin üzerinde 1789'da gerçekleşen ve dönem

---

¹⁸⁴ İlyas Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, ed. İlyas Doğan (Ankara: Astana Yayınları, 2015), 103-04.

¹⁸⁵ Doğan, 103.

açıp dönem kapatan Fransız Devrimi sonrası anayasa ile birlikte hazırlanan bildiri de duyurulacaktır¹⁸⁶.

1. Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi

Güvenliğin izin verdiği ölçüde özgürlüğün kabul edilebileceği anlayışının benimsendiği dönemden sonra hümanizm etkisiyle ortaya konulan 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile siyasi iktidarın meşruiyeti, sadece güvenliğin sağlanmasına değil bireylerin hak ve özgürlüklerinin de tanınmasına bağlanmıştır¹⁸⁷. Bir nevi bu bildiri ile devlet, bireylerin hak ve özgürlüklerini tanımak ve korumak için araç olarak kabul edilmiştir¹⁸⁸. Fransız Bildirisi taşıdığı anlam itibarıyla ilk olmasa da tüm insanlığı bünyesine dâhil etmesi ve dönemin Avrupa'sında en çok konuşulan dilin Fransızca olması nedeniyle önemini katlamıştır¹⁸⁹.

Bildirinin yarattığı imaj her ne kadar sınırsız ve mutlak egemen karşısında bireyin görünürlüğünün zaferi olsa da, bildiri Hobbes'tan miras kalan toplum düzeninin sağlanmasına dair bağlılığı sürdürmektedir¹⁹⁰. Bireyi merkez alan düşünce yapısı bildirinin tümüne sirayet edememiştir. Hak ve özgürlüklerin ancak siyasal otorite bünyesinde tanınabileceğini, yani ancak "yurttaş hakları" adı altında varlığını koruyabileceği anlayışını benimsemiştir¹⁹¹. Nitekim bildiri ile hak ve özgürlükler açısından büyük bir adım atılmışsa da liberal anlayış doğrultusunda bu haklar¹⁹² ancak mevcut düzene katkı sağlaması halinde devlet tarafından tanınıp korunabilecektir¹⁹³. Ancak haklara yönelik müdahalelerin meşruluğunun sağlanması kapsamında, bildiride haklara getirilen sınırlamaların ise sadece yasa ile düzenlenebileceği hususuna yer verilmiştir. Sınır oluşturacak yasalar ise sadece toplum zararına dair faaliyetlere ilişkin olabilecektir¹⁹⁴. Böylece hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında günümüze değin

---

¹⁸⁶ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 601.

¹⁸⁷ Mehmet Ali Ağaoğulları, *Ulus -Devlet ya da Halkın Egemenliği*, 2. bs (Ankara: İmge Kitabevi, 2010), 219-20.

¹⁸⁸ Ağaoğulları, 222.

¹⁸⁹ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 248.

¹⁹⁰ Mehmet Ali Ağaoğulları, "Fransız Devriminde Birey-Devlet İlişkisi (1789-1794)", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 44, (1989): 195-96.

¹⁹¹ Ağaoğulları, *Ulus -Devlet ya da Halkın Egemenliği*, 225-27.

¹⁹² Bu dönemde siyasi otorite tarafından tanınması ve korunması gereken haklar bünyesinde özgürlükleri de barındırdığı için sadece hak ifadesine yer vermek yeterli gelmektedir. Bkz. Akad, Vural Dinçkol, Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, 282.

¹⁹³ Akad, Vural Dinçkol, Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, 281.

¹⁹⁴ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 605.

erişen sınırlamanın sınırı anlayışı ortaya atılmıştır. Sınırlamanın sınırı ile bildiri, bireyin devlet için araç olmaktan çıkarılarak özgürlük ve güvenlik dengesinin sağlanmasına yönelik ilk ciddi adımı atmıştır¹⁹⁵. Böylece bildiri günümüz anayasalarında da yer edinecek olan temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında sınırlamanın sınırı ölçütüne öncülük edecektir. Netice itibariyle, özgürlüklerin yalnızca güvenlik sahasından arta kalan alanda kullanılabilceği anlayışından, yasa koyucu tarafından düzenin sağlanması amacıyla özgürlüklerin sınırlandırılmasında güvenliği yalnızca bir araç olarak gören liberal anlayışa geçişte Fransız Bildirisi hukuki bir zemin yaratmıştır¹⁹⁶.

2. Amerikan İç Savaşı ve Dünya Savaşları

Fransız Bildirisi'nden yaklaşık yetmiş yıl sonra meydana gelen Amerikan İç Savaşı, kriz zamanlarında güvenlik nedeniyle gerçekleştirilen hak ihlallerinin eriştiği boyutlar açısından oldukça önemlidir. Aslında Amerikan İç Savaşı'nın sonuçları ele alınırken ilk olarak akla köleliğin kaldırılması gelmektedir. Bu süreçte kölelik gibi bir uygulamanın Abraham Lincoln gibi birinin yönetimine yakıştırılmadığı dile getirilmiştir¹⁹⁷. Ancak iç savaş kapsamında kölelik asıl olarak Amerika'daki kapitalist ekonominin kendi mücadelesini kazanmak için başta kuzey, daha sonra güney eyaletleri tarafından Avrupalı devletlerin askeri ve maddi desteğini almak için kaldırılmıştır¹⁹⁸. İç savaş zamanında Lincoln yönetimi bu süreçte olağanüstü hal ilan edip anayasal hakları askıya almıştır¹⁹⁹. Süreç boyunca yine Lincoln yönetiminde düzeni, birliği ve otoriteyi sağlamak adına ülke sınırları içinde, sonrasında gururla anılamayacak nitelikte ihlaller yaşanmıştır. Lincoln'ün kararları kapsamında; 13.000 sivil hapse atılmış, *habeas corpus* ilkesi ihlal edilmiş ve yürütme tarafından yargıya müdahalelerde bulunulmuştur²⁰⁰. Amerikan İç Savaş'ında Lincoln'ün sahip olduğu yetkilerle

---

¹⁹⁵ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 166.

¹⁹⁶ Nihat Bulut, "Sahte Bir Karşıtlığın Çözümü Hukuk Devletinde Özgürlük Güvenlik İlişkisi", *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşunun 55. Yılı Anısına-55 Yıl 55 Makale* (Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2017), 1218-22.

¹⁹⁷ Oral Sander, *Siyasi Tarih-İlkçağlardan 1918'e* (Ankara: İmge Kitabevi, Mayıs 2015), 158-159.

¹⁹⁸ Vladimir Potyemkin, *Uluslararası İlişkiler Tarihi - Diploması Tarihi*, çev. Atilla Tokatlı, 2. bs, c. 1 (İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2009), 477; Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 568.

¹⁹⁹ Adam D. Moore, "Privacy, Security, and Government Surveillance: Wikileaks and the New Accountability", *Public Affairs Quarterly* 25, sy 2 (Nisan 2011): 143.

²⁰⁰ Jacob R. Lilly, "National Security at What Price: A Look into Civil Liberty Concerns in the Information Age under the USA Patriot Act of 2001 and a Proposed Constitutional Test for Future Legislation", *Cornell Journal of Law and Public Policy* 12, sy 2 (Bahar 2003): 450.

gerçekleştirdiği ihlaller 1920’lerde görülen güvenliğe karşı gizliliğin konumunun ele alındığı bir davada²⁰¹ karşı oy kullanan Yargıç Brandeis’in “Özgürlüğe yönelik en büyük tehditler, iyi niyetli ama anlayışsız adamların sinsî müdahalelerinde gizlenmektedir,” sözlerinde kendini hatırlatmaktadır²⁰². ABD tarihi için en önemli şahsiyetlerden birisi olsa da, Lincoln’ün güvenlik karşısında hak ve özgürlükleri hiçe sayması şaşırtıcı değildir. Geçmişten günümüze kadar elinde büyük yetkiler bulduran siyasi otoriteler, kendilerinden sadece dengeyi gözetmeleri beklenmesine rağmen abartılı bir güvenlik ve özgürlük ikilemi yaratıp daima güvenliğe ağırlık vermişlerdir. Zira bu gibi durumlarda sıkça dile getirilen “Güç yozlaştırır, mutlak güç mutlaka yozlaştırır,” deyişi oldukça açıktır²⁰³. Temel hak ve özgürlüklerin farkındalığının filizlendiği bir dönemde iç savaş sürecinde yaşananlar güçlü otorite ve düzen arzusunu teşvik ederek güvenlik karşısında özgürlüklerin zayıflamasına neden olmuştur.

Amerikan İç Savaşı ile birlikte devletçilik güç kazanmış olup Amerikan liberalizminin etkisinde gelişmekte olan bireycilik, etkisini kaybetmiştir²⁰⁴. Bu doğrultuda şekillenen güvenlik-özgürlük ilişkisi son derece kanlı sonuçlanan iki büyük dünya savaşında da kendini göstermiştir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan büyük yenilgilerin yarattığı kazanma arzusu despot rejimlerin doğmasına neden olmuştur²⁰⁵. Faşist ve nasyonal-sosyalist iktidarların yönetimde olduğu bu dönem, bireyin tek başına bir değere sahip olmadığı ve asıl olanın devlet iradesi olduğu düşüncesi üzerinde şekillenmiştir²⁰⁶. Devleti sınırlandırabilecek herhangi bir mekanizma olmayıp devletten kendini sınırlandırması beklenmektedir²⁰⁷. Kontrolsüz bir güç anlayışı ile güvenlik yaklaşımlarına şekil veren devletlerin saldırgan tavırları sonucunda ise İkinci Dünya

---

²⁰¹ Olmstead v. United States, 277 U.S. 438 (1928).

²⁰² Moore, “Privacy, Security, and Government Surveillance”, 143.

²⁰³ Lord Acton, “Letter to Archbishop Mandell Creighton”, par. 7, erişim 24 Haziran 2022, <https://history.hanover.edu/courses/excerpts/165acton.html>; Moore, “Privacy, Security, and Government Surveillance”, 141.

²⁰⁴ Sheldon Richman, “İç Savaş ve Devletçi Zihniyet”, çev. Musab Aksoy, *Liberal Düşünce Dergisi* 19, sy 75 (Yaz 2014): 51-53.

²⁰⁵ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 171.

²⁰⁶ Yahya Kazım Zabunoğlu vd., *Devletin Genel Kuramı Dersleri*, 1. cilt, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 75-76.

²⁰⁷ Zabunoğlu vd., 75; Alman romantik estetiğinin kendine has duruşunun ilerleyen dönemlerde nasyonalizmin temellenmesindeki etkisi için bkz. Hans Kohn, “Romanticism and the Rise of German Nationalism”, *The Review of Politics* 12, sy 4 (Ekim 1950): 443-72, <https://doi.org/10.1017/S0034670500047148>.

Savaşı vuku bulmuştur²⁰⁸. Yaşananlar sonrası ulus devletlerin tek başına böylesi büyük savaşların meydana gelmesini engelleyemediği anlaşılmıştır. Bunun sonucunda küreselleşmenin de bir etkisi olarak 1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler, özgürlük ve güvenlik sıralamasında önceliğin özgürlüğe verildiğinin hukuki bir göstergesidir²⁰⁹. Ancak dünya barışı için oluşturulan örgütler de hedeflenen amacı gerçekleştirmekte yetersiz kalmıştır. Çünkü yirminci yüzyılın ikinci yarısını kapsayan ABD ve SSCB arasında yaşanan Soğuk Savaş dönemi atılan bu hukuki adımların uygulamaya yansımaya fırsat tanımamıştır.

3. Soğuk Savaş Dönemi

Soğuk Savaş döneminde ABD hükümeti, demokratik liberal bir yönetim olarak, sosyalizmi bir tehlike gerekçesi olarak göstererek sosyalizmi önlemek adına özgürlükleri önemli derecede kısıtlayan yasalar çıkarmıştır²¹⁰. Gerçekleştirilen uygulamalardan birisi 1947 tarihli Taft-Hartley Yasası'dır²¹¹. Bu yasa ile komünist yöneticiler liderliğinde kurulacak işçi sendikalarının engellenmesi amaçlanmıştır²¹². İfade özgürlüğü, toplantı ve dernek kurma özgürlüğü hiçe sayılarak yürürlüğe koyulan bu yasa ne ilk ne de son olmuştur. 1950 yılında McCarran Yasası olarak bilinen İç Güvenlik Yasası da yine komünizmle mücadele için yürürlüğe girse de başta ifade özgürlüğü ve ayrımcılık yasağı olmak üzere birçok hak ihlaline neden olmuştur²¹³. Yasalarca desteklenen “kızıl korku”, komünizm ve sosyalizm üzerinde bir suç algısı oluşturarak McCarthy’cilik Hareketi’ne meşru bir zemin hazırlamıştır²¹⁴. McCarthy’cilik Hareketi ile insanlar işlerinden edilmiş, evlilikleri sonlandırılmış, tehditlere maruz kalmış ve sindirilmiştir²¹⁵. İlişkilendirildikleri suçlara ilişkin ciddi delil sunulmadan

---

²⁰⁸ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 171.

²⁰⁹ Bayra, 180.

²¹⁰ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 583-84.

²¹¹ Moore, “Privacy, Security, and Government Surveillance”, 144; Taft-Hartley Act of 1947, Pub. L. No. 80-101, 61 Stat. 136 (1947).

²¹² Dale Mineshema-Lowe, “Taft-Hartley Act of 1947”, *The First Amendment Encyclopedia*, erişim 23 Haziran 2022, <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/1050/taft-hartley-act-of-1947>.

²¹³ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 587-88; Internal Security (McCarran) Act of 1950, Pub. L. No. 81-831, 64 Stat. 987 (1950).

²¹⁴ Lilly, “National Security at What Price”, 453; Moore, “Privacy, Security, and Government Surveillance”, 144.

²¹⁵ Eirik Lokke, *Mahremiyet: Dijital Toplumda Özel Hayat*, çev. Dilek Başak (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, Mayıs 2020), 51; U.S. Senate, *Intelligence Activities and the Rights of American Book II*, (Washington: U.S. Government Printing Office, April 1976), 5.

veya hiç delil olmadan insanlar suçlanmıştır²¹⁶. Dönem kapsamında oluşturulan istihbarat programlarınca özel nitelikli mektuplar okunmuş, işlenmiş ve depolanmıştır²¹⁷. Bir nevi komünizme ve sosyalizme karşı cadı avı sayılabilecek bu hareket, kriz anlarında yönetimlerin ulaşabilecekleri hak ihlallerinin ve otoriterliğin boyutunu ortaya koymuştur²¹⁸.

Hükümetin ve yasa koyucunun tavrı bu yönde gelişirken mahkemelerin de somut davalara ilişkin yaklaşımlarında onlardan farkı yoktur. Bu hususta Amerikan mahkemelerince özellik ifade özgürlüğüne ilişkin davalarda benimsenen “açık ve mevcut tehlike” ölçütü giderek şekil değiştirmiştir²¹⁹. Bu durumun açık yansıması Amerikan Komünist Partisi üyelerinin komünist düşüncüyü yaymak ve teşvik etmekten dolayı suçlu buldukları *Dennis v. United States* (1951) davasında görülmektedir²²⁰. Bu davada davacıların fikirleri henüz uygulamaya geçirilmemiş olsa da komünizmin ülke için açık bir tehdit olduğu kabul edilmiştir. Komünist Parti üyelerinin fikirleri mevcut bir tehlike içermiyor olsa da mahkeme ulusal güvenlik için önlem almayı gerektiren bir durum olduğunu belirtmiştir²²¹. Bir diğer ifadeyle mahkemeye göre Komünist Parti liderlerinin sahip oldukları düşünceler, elbette ki yakın gelecekte faaliyete geçirilmek üzere ortaya atılmaktadır. Dolayısıyla mahkeme, bu durum için komünist girişimlere karşı hükümet tarafından önceden önlem almanın birinci değişiklik (*first amendment*) ifade özgürlüğü bakımından ihlal teşkil etmediğine karar vermiştir.

Kontrolsüz güvenlik politikaları sadece silahlı çatışma ve savaş halinde hak ihlallerine sebebiyet vermemektedir. Soğuk Savaş, ifade etmeye çalıştığımız üzere bunun önemli örneklerinden birisidir. Bu dönemde devletlerin olası tehlikelere karşı sürekli güçlerini arttırma veya güç gösterisi yapma eğilimleri dönemin güvenlik yaklaşımını yansıtmaktadır²²². Sürekli güç gösterisi ve yaratılan risk ortamı ise, Hobbes’un doğa durumuna dair varsayımlarını akıllara getirmektedir. Yaratılan bu ortam bir paranoya

---

²¹⁶ Lokke, *Mahremiyet*, 51.

²¹⁷ U.S. Senate, *Intelligence Activities*, 6.

²¹⁸ Lokke, *Mahremiyet*, 51.

²¹⁹ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 585.

²²⁰ *Dennis v. United States*, 341 U.S. 494 (1951); James L. Walker, “Dennis v. United States”, erişim 24 Haziran 2022, <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/190/dennis-v-united-states>.

²²¹ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 584-85.

²²² Seher Bayantemür, “Liberalizmde Özgürlük ve Güvenlik İlişkisinin Değerlendirilmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 54.

haline mahal vererek birçok hak ihlalini de beraberinde getirmiştir²²³. Siyasi otoritelerin savaş, iç savaş, soğuk savaş gibi kriz anlarında güvenliği sağlamak için ilk fırsatta özgürlüklere müdahale ettikleri görülmektedir²²⁴. Böylesi dönemlerin hukuk dışı uygulamalarını özetleyen Roma deyimini ise ürperticidir; “*Savaşta, kanunlar susar*”²²⁵.

B. Yirmi Birinci Yüzyılın Güvenlik Sınava

Soğuk Savaş’ın sona ermesinin ardından küresel gerginlik bir müddet için de olsa sona ermiştir. Bu dönemde, güvenlik anlayışlarının bireye odaklı ve bilhassa dezavantajlı kimlikler baz alınarak şekillendiği görülmektedir²²⁶. Devlet merkezli şekillenen güvenlik yaklaşımı birey lehine yön değiştirmiştir. Nitekim dönemin özellikleri nedeniyle insan haklarına dair uluslararası girişimler açısından en verimli dönem olduğu söylenebilir²²⁷. Özellikle Birleşmiş Milletler’in 1994 yılında güvenlik yöneliminde benimsediğini duyurduğu “*İnsani Güvenlik Konsepti*” (*Concept of Human Security*) bunun açık göstergesidir²²⁸. Bu girişimler ile güvenlik ve kalkınma çerçevesinde birey özgürlükleri ve onurunun sağlanması hedefi ile şimdiye kadar merkez alınan devlet güvenliği, ikincil konuma yerleşmiştir²²⁹. Ayrıca BM duyurduğu yeni güvenlik kavramı kapsamında, güvenliği yedi başlık altında sınıflandırmaktadır. Bunlar; ekonomik, çevresel, toplumsal, siyasal, kişisel güvenlik, sağlık ve gıda güvenliğidir²³⁰. Güvenliğin ayrıldığı başlıklar dikkate alındığında da yeni güvenlik anlayışının öznesinin birey olduğu açıktır. Bireyi merkez alan ve özgürlük ile güvenliğin bağdaştırıldığı bu yeni düzen, uluslararası örgütler bünyesinde şimdiye dek alışılmadık modern devlete özgü güvenlik anlayışını yıkmıştır²³¹. Birey odaklı güvenlik yaklaşımında özellikle küresel

²²³ Lokke, *Mahremiyet*, 51.

²²⁴ George H. Pike, “Liberty or Safety: Should the Law Fall Mute?”, *Information Today*, Haziran 2016, 13.

²²⁵ Pike, 13; Bu bağlamda Roma’da kullanılan hukukun durması veya hukuka ara verilmesi anlamına gelen *iustitum* kavramı, dönemin olağanüstü hallerde alınan önlemlerinin niteliği ve günümüze olan etkisi bakımından dikkat çekicidir. Bkz. Giorgio Agamben, *İstisna Hali*, çev. Kemal Atakay, (İstanbul: Otonom Yayıncılık, Şubat 2006), 54.

²²⁶ Serkan Yenal, “COVID-19 Salgınının Uluslararası Güvenlik Açısından Değerlendirilmesi”, *Turkish Studies* 15, sy 4 (2020): 1319; Bayra, *Güvenlik Devleti*, 188.

²²⁷ Sevtap Yokuş, “Özgürlük-Güvenlik İkilemi”, içinde *Uluslararası Güvenlik Kongresi 8-9 Ekim 2013 Bildiriler Kitabı*, ed. Hasret Çomak, 1. bs (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2014), 443.

²²⁸ UNDP (United Nations Development Programme), 1994 Human Development Report (1994: New Dimensions of Human Security. New York): 24-25; Bayra, *Güvenlik Devleti*, 203.

²²⁹ Zerrin Torun, “Doktrinde İnsan Güvenliği Kavramı: Destekleyenler ve Eleştirenler”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 19, sy 1 (2017): 224.

²³⁰ Torun, 223.

²³¹ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 213.

dünyada dezavantajlı bireylerin varlık gösterebilmesi üzerinde durulmuştur. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Aralık 1993 tarihli *Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri*'si ve Avrupa Konseyi bünyesinde düzenlenen 25 Ocak 1996 tarihli *Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi* de bu dönemin güvenlik anlayışının hukuki yansımasının göstergesidir²³².

Birey odaklı yaklaşım doğrultusunda güvenlik meselesinin önemini kaybettiği söylenemez. Zira Soğuk Savaş sürecinin ana aktörlerinden biri olan NATO (*North Atlantic Treaty Organization*) varlığını korumaya ve amacı doğrultusunda bünyesindeki devletlere yönelik tehditlere karşı önlem almaya devam etmiştir. Diğer yandan yine bölgesel nitelik taşıyan Avrupa Birliği bünyesinde oluşturulan Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası²³³ (*Common Foreign and Security Policy*) da bu duruma örnek gösterilebilir. ODPG'nin sahip olduğu bir ordu olmamasına rağmen barışın temini üzerine edindiği vizyon, ilhassa Avrupa devletlerinin güvenlik ihtiyacının göstergesidir²³⁴. Öte yandan ODGP'nin faal bir oluşum haline getirilerek askeri bir güç olması yönünde de bazı görüşler ortaya atılmaktadır. Bu görüşlerin temelinde yatan sebep ise NATO'dan bağımsız olarak Avrupa Birliği'nin güvenlik endişelerinin amaç edinilmesi arzusudur²³⁵.

Devletlerin sınırlarının flulaştığı bu dönemde küreselleşme doğrultusunda kapitalizm de gücünü belirgin biçimde arttırmıştır. Savaş ortamının sona ermesiyle küresel dünyadaki etkileşim önemli ölçüde artmıştır²³⁶. Bir neden sonuç döngüsü meydana getiren küreselleşme ve kapitalizme eklenecek bir diğer faktör de bu dönemde teknolojik gelişmelerin atağa geçmesidir. Bu üç faktörün gelişim ve etkileşiminden güvenlik de payını alarak şimdiye dek yalnızca askeri boyuttan ibaret olan yapısını genişletmiştir²³⁷. Teknolojik erişilebilirliğin artması ticareti canlandırarak teşvik edilen serbest piyasanın daha fazla canlanmasına neden olmuştur. Artık kapitalizmin etkisinde yükselen

---

²³² Bayra, 188.

²³³ Bundan sonra "ODGP" olarak anılacaktır.

²³⁴ İktisadi ve Kalkınma Vakfı (İKV), "Dış ve Güvenlik Politikası" erişim: 24 Ağustos 2023, <https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=228#:~:text=AB'nin%20d%C4%B1%C5%9F%20ve%20g%C3%BCve%20nlik,temel%20C3%B6zg%C3%BCrl%C3%BCklerin%20geli%C5%9Ftirilmesi%20ve%20peki%C5%9Ftirilmesidir.>

²³⁵ Alaattin Kızıltan ve Yasemin Kaya, "Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasına Bir Bakış", *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 19, sy 1 (Nisan 2005): 220-23.

²³⁶ Bayra, 205.

²³⁷ Bayra, 205.

ekonomik yarışta hem ticaretin güvenliğini, hem de bu ticaretin potansiyel müşterilerinin güvenliğini sağlamak önem arz etmektedir. Ticari güvenliğin sağlanması özellikle ekonomik istikrarın korunabilmesi için oldukça önemlidir. Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrası bireyi önceleyen güvenlik yaklaşımı artık güçlü ekonomilere sahip devletlerin ticaret ağını korumayı da hedeflemektedir. Çünkü kapitalizmin varlığını koruması, sermayesini korumasına bağlıdır. Bu da kırılgan bir ekonomik zemin oluşturmaktadır. Dolayısıyla hem bireylerde hem de büyük ticari şirketlerde güvenlik paranoyası hâkim konumdadır²³⁸.

Yirminci yüzyılda yaşanan büyük insani kısımlardan sonra insan haklarının ulus devletlerin merhametine teslim edilemeyecek kadar önemli bir mesele olduğunun altı çizilse de küreselleşme ve bireyi önceleyen güvenlik yaklaşımlarının bir başka boyutu daha mevcuttur. Koruyucu ve güçlü ulus devlet algısının yıkılması ulus bilincinin azalmasına, bireylerdeki kimlik bunalımına ve aidiyet duygusu ihtiyacına yol açmıştır²³⁹. Böylece birey, ulus kimliğinin dışında kendisini oluşturan diğer kimlikli özelliklerinin farkına varmıştır. Bu farkındalık ve aidiyet ihtiyacı, çeşitli kimlik nitelendirmelerinin oluşturduğu örgütlenmelere ve hareketlere olan ilgiyi arttırmıştır²⁴⁰. Bu durum her zaman yasal oluşumlar ile gerçekleşmeyip terör örgütlerini de içermektedir²⁴¹. Özellikle küreselleşen dünyanın ekonomik yarışına dâhil olamayan küçük devletler açısından işler giderek karmaşıklaşarak bu devletlerde yoksulluk, terörizm ve antidemokratik rejim tehlikesi her geçen gün farklı bir boyutta kendini göstermiştir²⁴². Büyük devletlerin zenginliği artarken küçük devletlerdeki ırk, inanç, ideoloji ayrımları sonucu meydana gelen iç karışıklık ve yoksulluğun büyük boyutlara eriştiği bir dünya portresi ile karşılaşmıştır. Ancak her şey gibi küçük devletlerdeki illegal oluşumlar da küreselleşmiş ve ulus ötesi saldırılar gerçekleştirmişlerdir. Bir diğer ifadeyle geri kalmış ülkelerde, merkezi otoritenin eksikliğinde doğan terör örgütleri gelişen teknolojinin de etkisiyle küreselleşmeye ayak uydurarak güçlü ve müreffeh devletlere de sıçramıştır²⁴³. Köktenci terör örgütünün 11 Eylül 2001 tarihinde

---

²³⁸ Bayra, 272.

²³⁹ Zabunoğlu vd., *Devletin Genel Kuramı Dersleri*, 155.

²⁴⁰ İbrahim Erdoğan, “Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi* 6, sy 12 (Yaz 2013): 272.

²⁴¹ Erdoğan, 273.

²⁴² Bayra, *Güvenlik Devleti*, 207.

²⁴³ Elmas, *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı*, 154.

gerçekleştirdiği saldırı ise devletlerce güvenliğin ele alınışı karşısında insan haklarının konumu açısından dönüm noktası niteliğindedir. Terör tehlikesi, devletler için önceden beri var olan bir tehdit olsa da 11 Eylül ile en güçlü devletlerin bile terör mağduru olabileceğini ve terör örgütlerinin hiçbir şiddet girişiminden kaçınmayacağını ortaya koymuştur²⁴⁴. Geçmişten farklı olarak tehlikenin nereden ve hangi boyutta geleceğinin bilinmediği bir belirsizlik ortamı hâkim kılınmıştır²⁴⁵. Richard H. Ullman'ın yıllar öncesinden ikaz ettiği üzere devletlerin artık sınırlardan gelecek askeri tehditlerin ötesine dikkatlerini vermeleri gerekmektedir²⁴⁶.

11 Eylül saldırılarında ABD'nin küresel bir güç haline gelmesindeki önemine binaen ekonomik, askeri ve siyasi açıdan sembol niteliği taşıyan yapıları hedef alınmıştır. Can kaybının binlerce olduğu bu saldırı terörizmin ulaştığı boyutu açıklar niteliktedir. Sınırlarında terör eylemleri gerçekleşmeyen ve ekonomik anlamda dünya gücü olan bir devlet, büyük bir saldırının kurbanı olmuştur. Küresel bir etki yaratan bu saldırı, devletlerin karşısında orduları ile savuşturabilecekleri muharebeler veya güç gösterileri ile yarışabilecekleri sınırları belirli devletler değil, kimlerden oluştuğu ve nerede bulunduğu açıkça belli olmayan terör örgütleri olduğunu göstermiştir²⁴⁷. Zira liberal yaklaşımın güçlü ekonomik bağlar nedeniyle devletlerin savaş riskini göze almayacağına ve böylece geçmişteki güvenlik tehditlerinin yaşanmayacağına olan inancı ne yazık ki bu oluşumlar ile boşa çıkmıştır²⁴⁸. Nitekim ne ekonomik ne de siyasal anlamda terör örgütlerini uluslararası hukuk sisteminde bağlayan hiçbir şey yoktur. Biri başarısız, dört ayrı saldırı şeklinde gerçekleştirilen 11 Eylül terör eyleminin etkisi düşünüldüğünde daha önce tasvirini yapmaya çalıştığımız doğa durumunun içerdiği endişe ve korkuya ek olarak büyük bir şok yarattığı açıktır. Şiddetli terör eylemleri ile Hobbes'un toplum sözleşmesine rıza göstermeyenler, toplum sözleşmesinin yarattığı düzene müdahale ederek doğa durumunu anımsatan bir ortam yaratmaktadırlar. Büyük yıkımlara sebebiyet veren terör saldırılarından sonra devletler, ülke içinde otoritelerinin sarsılmaması adına katı önleyici tedbirlere başvurmaktadırlar. Böylesi bir saldırının

²⁴⁴ Sancak, "Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar", 130-32.

²⁴⁵ Sancak, 129; Çağrı Erhan, "Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele", *Stradigma*, sy 5 (Haziran 2003): 4.

²⁴⁶ Richard H. Ullman, "Redefining Security", *International Security* 8, sy 1 (Summer 1983): 133.

²⁴⁷ Kübra Deren Ekici, "11 Eylül'ün ABD Güvenlik Politikasına Etkileri", içinde *Uluslararası Güvenlik Kongresi 8-9 Ekim 2013 Bildiriler Kitabı*, ed. Hasret Çomak, 1. bs (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2014), 732.

²⁴⁸ Sancak, "Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar", 129; Ekici, 732.

sonrasında bireylerde oluşacak korkunun siyasi otorite tarafından kötüye kullanılması halinde geri dönülemeyecek insan hakları ihlallerine neden olması muhtemeldir. Ne yazık ki 11 Eylül sonrasında da mahiyeti belirli olmayan bu düşmanın yarattığı şok etkisine karşılık ABD hükümetinin tepkisi insan haklarının hiçe sayıldığı bir ortam yaratmıştır²⁴⁹.

Terörün küresel zararlara neden olmasıyla yoksulluk ve iç karışıklık kıskacındaki ulus devletlere yönelik, teröre ev sahipliği yaptıkları ve insani yaşamın gereklerini yerine getirmede yetersiz oldukları gerekçesiyle, güçlü devletlerin müdahaleleri meşrulaştırılmıştır²⁵⁰. Bu doğrultuda ABD hükümeti saldırı sonrasında teröre karşı savaş kapsamında dünyayı terörden arındırmak ve terör desteği sağlayan ülkeleri demokratikleştirmek hedefi ile çeşitli ülkelere işgallerde bulunmuştur²⁵¹. Hükümetin karar çizgisinde ilerleyen bu süreç yasanın sınırlarını aşarak siyasi otoritenin idari kararları ile şekillenmiştir. Özellikle dönemin başkanı Bush'un yasalarla yürütmesi gereken süreci idari işlemler doğrultusunda kendi otoritesiyle yürütmesi kuvvetler ayrılığına zarar verirken sürece ilişkin uygulamalar *habeas corpus* ilkesi, işkence yasağı ve adil yargılanma hakkına aykırıdır²⁵². Bunun dışında ABD, terörle mücadele kapsamında ele geçirdiği suçluları insanlık dışı şartlara sahip ve hesap verilebilirliğin mümkün olmadığı hapisanelere yerleştirerek temel hak ve hürriyetlerin gelişimine ket vurmuştur. İnsan hakları ile sınırlandırılması mümkün olmayan bir otorite karşısında insan onurunun korunabilmesi, mutlak güvenlik anlayışının üst düzeye çıktığı bu dönemde mümkün değildir²⁵³. Korkunun hâkim kılındığı bu ortamda güvenlik nedeniyle özgürlüklerin hukuksuz biçimde kısıtlanması, Hobbes'un Leviathan'ının yetkilerini modern hukuk sisteminde uygulamaya geçirmesi için dönüm noktası olmuştur²⁵⁴. Demokratik düzene karşı saldırganca tavır benimseyenlere demokrasinin gereklerine uygun davranılıp davranılmayacağına ilişkin çeşitli görüşler vardır²⁵⁵. Buna rağmen insan onuruna dayandırılan birey özgürlüğünün korunması hususunda bireyleri demokratik yönetimlere karşı saldırganca tavır benimseyenler ve benimsemeyenler

---

²⁴⁹ Ekici, 742.

²⁵⁰ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 207.

²⁵¹ Ekici, "11 Eylül'ün ABD Güvenlik Politikasına Etkileri", 743.

²⁵² Ekici, 757.

²⁵³ Bulut, "Sahte Bir Karşıtlığın Çözümü", 1215-1222.

²⁵⁴ Vahap Coşkun, "Güvenliği Özgürlükte Aramak", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8-9, sy 8-9-10-11 (2004): 5; Bulut, 1215.

²⁵⁵ "Militan Demokrasi" anlayışı için bkz. Akad, Vural Dinçkol, Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, 398-403.

şeklinde ayrıma tabi tutmak insan hakları ve hukuk devleti anlayışı açısından mümkün değildir²⁵⁶. Aksi halde bu durum, illegal örgütlerin kendi radikal eylemlerine meşruiyet kazandırma çabalarına katkıda bulunacaktır²⁵⁷.

11 Eylül saldırısı ile ABD, terörle mücadelenin yanında nükleer silahlanma yarışına dâhil olduğunu düşündüğü devletlere ve bünyesinde nükleer silah bulundurduğu düşünülen terörist oluşumlara karşı nükleer dâhil olmak üzere tüm silahlarla karşılık vereceğini belirtmiştir²⁵⁸. Sadece ABD ile sınırlı olmayıp dünyanın kriz noktaları sayılan alanlarda yer alan ülkeler de nükleer, biyolojik veya kimyasal silah sahibidir veya edinmeye isteklidir²⁵⁹. Dünya çapında nükleer silahlanma tehditlerinin savrulması büyük endişe yaratarak dünya barışını olumsuz etkilemiştir. Her ne kadar zamanla ABD hükümeti tarafından nükleer silahlanmanın yararsız olduğuna dair söylemlerde bulunmuş olsa bile yaratılan korku ortamının etkisini ortadan kaldırmak kolay olmayacaktır²⁶⁰. Günümüzde de nükleer silah tehdidi toplum refahını engelleyen en hassas güvenlik tehditlerinden biri olmayı sürdürmektedir.

Yirmi birinci yüzyılda güvenlik her ne kadar terörle mücadele ile özdeşleştirilmiş olsa da her geçen zaman yeni bir güvenlik politikasına zemin hazırlamaktadır. Bu dönemde askeri güvenlik özellikle Ukrayna-Rusya krizi ile önemini pekiştirerek korumaya devam etse de siber güvenliğe, sosyal güvenliğe, ekonomik güvenliğe ve sağlık güvenliğine dair alınan önlemler güvenliğin ele alınışında meydana gelen çeşitlenmenin göstergesidir²⁶¹. Özellikle 2019 yılında başlayarak iki yıl boyunca tüm dünyada yıkıcı etkiler gösteren COVID-19 pandemisi bu durumun güncel örneğidir. COVID-19 pandemisi nedeniyle dünya çapında yaşanan hastane yatışları ve ölümlerin yanında pandeminin siyasi yönetimleri de belirgin biçimde etkileyen yanları mevcuttur. Bilhassa ekonomik anlamda gelişmekte olan devletler başta olmak üzere tüm devletleri etkileyen küresel bir ekonomik krize neden olmuştur²⁶². Ekonomik gücün istikrarlı biçimde korunmasının devletin güvenliğinin sağlanmasında askeri güç kadar önemli olduğu

---

²⁵⁶ Coşkun, 7.

²⁵⁷ Doğu Ergil, “Güvenlik ve Özgürlükler: Siyaset Felsefesi Açısından”, *İnsan Hakları ve Güvenlik 7-8 Aralık 2001*, (Ankara: TBB İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi), 119-120.

²⁵⁸ Ekici, “11 Eylül’ün ABD Güvenlik Politikasına Etkileri”, 741-43.

²⁵⁹ Erhan, “Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele”, 3.

²⁶⁰ Ekici, “11 Eylül’ün ABD Güvenlik Politikasına Etkileri”, 760.

²⁶¹ Ergil, “Güvenlik ve Özgürlükler: Siyaset Felsefesi Açısından”, 124.

²⁶² Yenal, “COVID-19 Salgınının Uluslararası Güvenlik Açısından Değerlendirilmesi”, 1321.

açıktır²⁶³. Dolayısıyla devletlerin ekonomisine kötü yönlü etkide bulunabilecek kapasitede bulunan pandemi sürecinde devlet otoritesi tarafından alınan önlemlerin devleti önceleyerek bireyi arka plana atması da olasıdır. Bu doğrultuda devletlerin pandemi kapsamında aldığı yoğun tedbirler ve yürürlüğe koydukları mecburi uygulamalar karşısında bireyin konumu tartışmalıdır. Uluslararası boyuttaki yargı organlarının bile devletlerin ekonomik açıdan çıkmaza girdikleri bu dönemde alınan önlemlerin uygulanmasında birey özgürlüklerinin ihlal edilip edilmediğini değerlendirmekten kaçındığı görülmektedir. Her ne kadar toplum sağlığı için bir denge politikası izlendiği söylene de devletlerin ekonomik güvenliği karşısında bireylerin özgürlüklerinin yasal düzenlemelere dahi bağlı kalınmadan kolayca kısıtlanması, korku ve panik etkisiyle siyasi otoritenin elinde bulundurduğu gücün evrileceği sonuca dair endişelere neden olmaktadır.

C. Sürekli Korku Hali

1. Patriot (Vatansever) Yasası ve Avrupa Ülkelerinde Alınan Terör Önlemleri

Dönemin en büyük güvenlik sınavı olan terörizme karşı alınan önlemler incelenirken kuşkusuz ilk akla gelen “vatansever yasası” olarak çevirebileceğimiz *Patriot Act*'tir²⁶⁴. Tam adı “*Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism*” olan yasa, 11 Eylül saldırısından sonra Başkan Bush'un imzasıyla ivedi biçimde 26 Kasım 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir²⁶⁵. Yasanın temel hedefi ABD hükümetinin istihbaratını güçlendirmek ve kolluk kuvvetlerinin yetkilerini genişletmektir²⁶⁶. Yasa, terör saldırısına karşı ABD hükümetinin George Orwell'ın “1984” romanındaki *büyük birader* benzeri bir yapıya dönüşerek her an, her yerde olma çabasının hukuki yansımasıdır²⁶⁷. Temelde üç ana

²⁶³ Muhittin Demiray ve İsmail Hakkı İşcan, “Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Planı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy 21 (Ağustos 2008): 157.

²⁶⁴ *USA PATRIOT ACT*, Public Law 107-56-Oct. 26, 2001, erişim 17 Temmuz 2022, <https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.pdf>; Bundan sonra Patriot Yasa şeklinde ifade edilecektir.

²⁶⁵ John Podesta, “USA Patriot Act: The Good, the Bad, and the Sunset”, *Human Rights* 29, sy 1 (Winter 2002): 3.

²⁶⁶ Roger Dean Golden, “Güvenliğin Maliyeti Nedir? ABD Vatanseverlik Kanunu ve Amerika'nın Özgürlük ve Güvenlik Arasındaki Dengesi”, çev. Muharrem Aksu, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, sy 2 (2012): 110; Podesta, “USA Patriot Act: The Good, the Bad, and the Sunset”, 3.

²⁶⁷ Faruk Turhan ve Muharrem Aksu, “11 Eylül Sonrası ABD'de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler / Özellikle Patriot Kanunu İle Getirilen Kısıtlamalar”,

odaktan oluşan bu kanunda istihbarat verilerinin edinilmesi ve paylaşımı, terör suçlarının cezalandırılması ve sınır güvenliğine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır²⁶⁸. Kanun her ne kadar “*sunset provision*” olarak yani belirli bir süre sonra yürürlükten kalkmak üzere yürürlüğe girmiş olsa da bu süreç uzatılarak olumlu beklentileri boşa çıkarmıştır²⁶⁹. Başlangıçta dört yıl için yürürlüğe giren kanun geçirdiği çeşitli değişiklikler sonucunda 2015 yılına kadar yürürlükte kalmıştır²⁷⁰.

Özellikle yasanın gözetim sürecine ilişkin düzenlemelere yer veren ikinci başlığı konumuz açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla bu kapsamda alınan önlemlere göz atmakta fayda vardır. Aslında yeni bir hukuki düzenleme getirmeyen Patriot Yasası, 1978 tarihinde yürürlüğe giren ve bilinen adı FISA olan *Foreign Intelligence Surveillance*²⁷¹ yasasına çeşitli değişiklikler getirmiştir²⁷². Bu değişiklikler sayesinde siyasi otorite hiç olmadığı kadar güçlenerek özel hayatın gizliliği ve ifade özgürlüğü gibi temel hakların ihlaline yol açmıştır²⁷³. Patriot Yasası getirdiği düzenlemeler ile istihbarat toplanmasını gerektiren katalog suçlara yeni eklemeler yapmış²⁷⁴, istihbarat toplanması noktasında gereken hâkim kararı şartını kaldırmış²⁷⁵ ve veri toplanabilmesi için aranan ciddi şüphe yerine makul şüpheyi²⁷⁶ yeterli saymıştır²⁷⁷. İstihbarat toplama faaliyeti sırasında yetkililerin kapsamlı ve nitelikli araştırma yapmadan adeta verileri bir torbaya atarmışçasına toplamalarına imkân tanınmıştır. Elde edilen bu sınırları belirsiz bilgilerin akıbetinin ne olacağına ilişkin ise herhangi bir düzenleme yer almamaktadır²⁷⁸. Geçmişte sadece bir iletişim aracı üzerinden takip gerçekleştirebilen kolluk kuvvetleri FISA'nın Patriot Yasası ile modernleştirilmesiyle başlı başına bir

---

Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1, sy 1 (2011): 62-63; George Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, çev. Celal Üster (İstanbul: Can Yayınları, 2017).

²⁶⁸ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 286.

²⁶⁹ Podesta, “USA Patriot Act: The Good, the Bad, and the Sunset”, 3.

²⁷⁰ Turhan ve Aksu, “11 Eylül Sonrası ABD’de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler”, 64.

²⁷¹ FISA, Public Law 95-511-Oct. 25, 1978, erişim 17 Temmuz 2022, <https://www.congress.gov/95/statute/STATUTE-92/STATUTE-92-Pg1783.pdf>.

²⁷² Golden, “Güvenliğin Maliyeti Nedir?”, 121; Turhan ve Aksu, “11 Eylül Sonrası ABD’de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler”, 66.

²⁷³ Turhan ve Aksu, “11 Eylül Sonrası ABD’de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler”, 64-65.

²⁷⁴ USA PATRIOT ACT, Sec. 201-202.

²⁷⁵ USA PATRIOT ACT, Sec 210-213.

²⁷⁶ USA PATRIOT ACT, Sec 215.

²⁷⁷ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 187; Golden, “Güvenliğin Maliyeti Nedir?”, 122.

²⁷⁸ Golden, 122.

bireyi takip edebilecek yetkiye sahip olmuştur²⁷⁹. Bu durum birey için oldukça kısıtlayıcı bir ortam yaratmaktadır. Yapılan düzenlemeler sadece ABD vatandaşları için olmayıp ABD’de ikamet eden herkesi kapsamaktadır²⁸⁰. ABD vatandaşı olmayanlar için hak ihlallerine neden olacak gözaltı süreleri ile de Patriot Yasası totaliter tarafının yanı sıra ayrımcı yanını da açıkça belli etmiştir²⁸¹. Nitekim ilgili düzenlemelerin uygulandığı bireylerin ekseriyetle Arap ve Müslüman olması bu durumu kanıtlar niteliktedir²⁸².

11 Eylül gibi kriz anlarından sonra alınan önlemler artık saldırı gerçekleşmiş olduğu için ancak olası tehlikelere karşı önleyici niteliktedir. Bu önlemler gelecek tehlikeleri savuşturmak için olduğu kadar siyasi otoritenin meydana gelmiş olan krizi önleyememiş olmasından kaynaklanan ve halk nezdinde oluşan otoriteye yönelik şikâyetlerin engellenmesi açısından da önemlidir. Dolayısıyla panik halinde olan topluma her şeyin kontrol altında olduğuna yönelik izlenim verilirken bir yandan da alınan katı önlemlerin meşruiyetinin sağlanması gerekmiştir²⁸³. 11 Eylül sonrası siyasi otorite tarafından bu durum düşmanın belli nitelikler üzerinden somut bir kimliğe dayandırılmasıyla sağlanmıştır²⁸⁴. Patriot Yasası ise bu meşrulaştırmaya hem ismi hem de içeriğiyle hizmet etmiştir. Nitekim oldukça yoğun hak ihlallerine meydan vereceği açık olan yasanın ismi ile bireylere “eğer vatanseverseniz bu yasaya uyum sağlarsınız” mesajı verilmektedir²⁸⁵. Bir düşman belirlemek uğruna sınırları çok geniş tutulan sınıflandırma, niteleme ve bir imaj oluşturma toplumda güçlenecek olan yabancı düşmanlığı, islamofobi gibi durumlara zemin hazırlamıştır²⁸⁶. Devletlerin benimsedikleri güvenlik politikasının bir yansıması olan kimliklere bağlı ötekileştirmenin mümkün olabilmesi ise güçlü bir istihbarat ağına bağlıdır. Bu noktada gerçekleştirilen gizlilik ihlalleri ise Patriot Yasası’nın uygulanmasında olduğu gibi güvenlik gerekçesi ile meşrulaştırılmaktadır.

²⁷⁹ Podesta, “USA Patriot Act: The Good, the Bad, and the Sunset”, 4; *USA PATRIOT ACT*, Sec. 206.

²⁸⁰ Podesta, 3.

²⁸¹ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 287; Turhan ve Aksu, “11 Eylül Sonrası ABD’de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler”, 77; *USA PATRIOT ACT*, Sec 207.

²⁸² Turhan ve Aksu, 78; Demiray ve İşcan, “Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Yeri”, 150.

²⁸³ Elmas, *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı*, 165-66.

²⁸⁴ Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emekler, “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”, içinde *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, ed. Atilla Sandıklı, 1. bs (İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2012), 51; Ayla Göl, “Editor’s Introduction: Views from the ‘Others’ of the War on Terror”, *Critical Studies on Terrorism* 3, sy 1 (Nisan 2010): 3, <https://doi.org/10.1080/17539151003594160>.

²⁸⁵ Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, 79-80.

²⁸⁶ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 209-10.

Saldırıları ve saldırılara karşı alınan katı önlemler sadece ABD ile sınırlı kalmamıştır. 11 Eylül saldırılarından sonra özellikle Avrupa'yı derinden sarsan 2004 yılında Madrid Tren saldırıları, 2015 yılında Charlie Hebdo saldırısı ve 2016 yılında Brüksel saldırısı gibi birçok terör saldırısı meydana gelmiştir²⁸⁷. Adeta bir ateş çemberi gibi tüm Avrupa'yı saran terör şiddeti doğal olarak beraberinde çeşitli önlemleri getirmiştir. Bu saldırılardan *Fransa'nın 11 Eylül'ü* olarak nitelendirilen Charlie Hebdo saldırısı nedeniyle Fransa iki yıl boyunca olağanüstü hal yönetiminde kalmıştır²⁸⁸. 2017'de OHAL kaldırılrsa da katı önlemler içeren Fransız İç Güvenliği ve Terörle Mücadele Yasası yürürlüğe girmiştir²⁸⁹. Bu yasa ile özel hayatın gizliliğini ihlal eden elektronik takip sistemleri güçlendirilmiş ve yargı kararına ilişkin şartlar gevşetilmiştir²⁹⁰. Olağanüstü hal yönetimiyle özdeşleşen bu katı uygulamalar olağan dönemde de varlığını sürdürerek en son 2021 yılında kalıcı hale getirilmiştir²⁹¹. Vatandaşlarını en çok izleyen demokratik ülke olan²⁹² ve terörle mücadele kapsamında neredeyse her yıl yeni bir yasal düzenleme yapan İngiltere söz konusu olduğunda da durum farklı değildir²⁹³. İngiltere'nin Terör Yasası makul şüphe gerekçesiyle herhangi bir izin olmaksızın kolluk kuvvetlerine mülke giriş ve araştırma yapma yetkisi tanımaktadır²⁹⁴. Terörle mücadeleye ilişkin düzenlemelere olan eğilimi 1970'lere dayanan Almanya ise 11 Eylül sonrası yürürlüğe koyduğu güvenlik paketi düzenlemeleri ile diğer Avrupa ülkeleri ile benzer sistemleri benimsemiştir²⁹⁵. Bu düzenlemeler ile havayolu çalışanlarına güvenlik kontrolü zorunluluğu, kolluk kuvvetleri arasında istihbarat alışverişinin kolaylaştırılması ve sosyal verilerin kimlik denetimine dâhil edilmesi gibi kısıtlamalar hayata geçirilmiştir²⁹⁶. Alman Anayasası ise vatandaşlarının idarenin gerçekleştirdiği hak ihlalleri karşısında yargı yoluna başvurmalarını güvence altına

---

²⁸⁷ Emine Akçadağ, "Yeni Güvenlik Tehditleri, Avrupa Birliği'nin Geleceğine İlişkin Sonuçları ve Türkiye Faktörü", *Bilge Strateji* 2, sy 2 (Bahar 2010): 75-77.

²⁸⁸ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 283.

²⁸⁹ Bayra, 283.

²⁹⁰ Bayra, 283; Süleyman Özar ve Hakan A. Yavuz, "Avrupa'nın Terörle İmtihanı: Yabancı Terörist Savaşçılarla Mücadele Bağlamında Fransa ve Hollanda Tecrübesi", *TAAD* 8, sy 31 (Temmuz 2017): 446.

²⁹¹ "Fransız Senatosu Yeni Terörle Mücadele Yasasını Onayladı", *Perspektif* (blog), 30 Haziran 2021, <https://perspektif.eu/2021/06/30/fransiz-senatosu-yeni-terorle-mucadele-yasasini-onayladi/>.

²⁹² Lokke, *Mahremiyet*, 54.

²⁹³ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 294-95.

²⁹⁴ Bayra, 296; "Terrorism Act 2000", Text (Statute Law Database), blm. 81, erişim 17 Temmuz 2022, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/section/81>.

²⁹⁵ Oliver Lepsius, "Liberty, Security, and Terrorism: The Legal Position in Germany", *German Law Journal* 5, sy 5 (01 Mayıs 2004): 440, <https://doi.org/10.1017/S2071832200012621>.

²⁹⁶ Lepsius, 440-42.

alıyorsa da demokratik liberal sistemin korunması adına mail ve telekomünikasyon iletişiminin denetimini bu güvenceden istisna tutmaktadır²⁹⁷. Bununla birlikte dinlenen kişiye bilgi verilmesi hususunda da bir zorunluluk yoktur²⁹⁸.

Siyasi otorite bireylerin ve devletin güvenliğini tehdit eden çeşitli kriz anları ile karşı karşıya kalabilir. Bu durumlarda olağan dönemdekinden daha hızlı ve kesin çarelere ihtiyaç duyulabilmektedir. Nitekim anayasalarda ve uluslararası belgelerde de bu dönemlere ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 15. maddesi savaşta ve sözleşmecî devletin varlığını tehdit eden durumlarda belirli koşullara uyulması koşuluyla sözleşmeye aykırı önlemler alınmasını kabul etmiştir²⁹⁹. Diğer yandan 1982 T.C. Anayasası'nda da benzer bir düzenlemeye yer verilmiş olup savaş, seferberlik ve olağanüstü hallerde belirli koşullara uyulmak şartı ile temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması durdurulması, olağan dönemlere nazaran kolaylaştırılmıştır³⁰⁰. Bu düzenlemeler kriz dönemlerinden çıkılmasını kolaylaştırmak ancak diğer yandan bu süreçte dahi siyasi otoriteyi hukuk ile sınırlandırmak amacı taşımaktadır. Dolayısıyla siyasi otoritenin olağanüstü dönemleri hukuk devletinin gereklerinden bir kaçış yolu olarak görmemesi, aksine içinde bulunulan kriz halinden çıkışta uyması gereken hukukilik çerçevesi olarak görmesi gerekmektedir. Zira olağanüstü dönemlerde bile dokunulmayacak olan çekirdek hakların hem AİHS hem de 1982 Anayasası tarafından kabul edilmesi bu kabulün bir göstergesidir.

---

²⁹⁷ Lepsius, 444; Art. 19 IV 3, Art.10 II 2 Basic Law.

²⁹⁸ Lepsius, 445.

²⁹⁹ Madde 15: 1. Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmecî Taraf, durumun kesinlikle gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla, bu Sözleşme'de öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir. 14 2. Yukarıdaki hüküm, meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen ölüm hali dışında 2. maddeye, 3. ve 4. maddeler (fıkra 1) ile 7. maddeye aykırı tedbirlere cevaz vermez. 3. Aykırı tedbirler alma hakkını kullanan her Yüksek Sözleşmecî Taraf, alınan tedbirler ve bunları gerektiren nedenler hakkında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tam bilgi verir. Bu Yüksek Sözleşmecî Taraf, sözü geçen tedbirlerin yürürlükten kalktığı ve Sözleşme hükümlerinin tekrar tamamen geçerli olduğu tarihi de Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirir

³⁰⁰ Madde 15: – Savaş, seferberlik (...)10 veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir. Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler (...)11 dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanınca kadar kimse suçlu sayılmaz.

2. COVID-19 Pandemisinde Alınan Önlemler

Yirmi birinci yüzyılın güvenlik sınavını ele alırken sadece terörle mücadele ile değil, sağlık alanında toplum güvenliğini tehdit eden salgınlarla da sınındığından bahsetmiştik. COVID-19 salgınının bir anda yayılmasıyla modern devlet kendisini, istikrarını derinden sarsacak bir krizin içerisinde bulmuştur. Sağlık sisteminin korunarak en az ekonomik hasarla atlatılması gereken bu süreçte çeşitli kısıtlamalara gidilmesi zorunlu hale gelmiştir. COVID-19 ile mücadelede maske zorunluluğu, uzun süreli karantina gibi geleneksel önlemler uygulanmıştır. Ancak devletlerce alınan önlemlerden en çok tartışma konusu olan cep telefonları aracılığıyla kişi takibi sağlayan mobil uygulamalardır. Kişinin telefonuna indirilerek onay vermiş olduğu bu uygulamalarla sağlık verilerinin dışında nerede ve kiminle olduğuna dair bilgiler de toplanmaktadır³⁰¹. Özellikle aşılama süreci başlayana kadar salgının yayılma hızını azaltma ve yayılımının takibini yapmada oldukça faydalı olan bu uygulamalar bünyesinde farklı bir perspektifi de bulundurmaktadır. Bazı kesimlerce pandemi sebebiyle devletlerin birçok veriyi toplayarak kendilerine tanınan geniş yetkileri kötüye kullandıkları ileri sürülmüştür³⁰². Toplanan verilerin birey hak ve özgürlüklerini ihlal ettiğini konu alan bir dergi makalesinde de bu verilerin üçüncü kişilerin eline geçebileceği noktasında şüphelerin olduğu ifade edilmiştir³⁰³. Yine aynı makalede Jeremy Bentham'ın üstün güvenli hapisane tasarımı olan panoptikonuna gönderme yapılarak “*coronopticon*” ve Orwell'in 1984 romanına ithafen “*big brother*” ifadelerinin kullanımı endişenin boyutunu göstermektedir³⁰⁴. Ancak bu endişe toplum nezdinde karşılık bulamamıştır. Aksine bu dönemde katı kısıtlamalarla salgın politikasına yön veren siyasi otoriteler halk tarafından başarılı bulunmuştur³⁰⁵. Diğer tüm kriz dönemlerinde olduğu gibi COVID-19 pandemisi de Hobbes'çu güvenlik anlayışını pekiştirmiştir³⁰⁶.

---

³⁰¹ Bryce Newell, “Introduction: Surveillance and the COVID-19 Pandemic: Views from Around the World”, *Surveillance & Society* 19, sy 1 (2021): 81, <https://doi.org/10.24908/ss.v19i1.14606>.

³⁰² Sean Martin McDonald, “Technology Theatre and Seizure”, *Data Justice and Covid-19 Global Perspectives*, ed. Linnet Taylor, vd., (London: Meatspace Press, 2020), 21.

³⁰³ “Creating Coronopticon”, *The Economist*, 28 Mart, 2020, 16.

³⁰⁴ “Creating Coronopticon”, 15-18.

³⁰⁵ Zeynep Özalp, “Covid-19 Bağlamında Devletlerin Hak ve Sorumlulukları”, *Social Sciences Research Journal* 9, sy 2 (Haziran 2020): 128.

³⁰⁶ “Everything's Under Control”, *The Economist*, 28 Mart, 2020, 7.

3. Çin'in Sosyal Kredi Sistemi

Mobil uygulamalar ile verilerin toplanması ve kullanılması her ne kadar COVID-19 pandemisinde kendisini göstermiş olsa da bu sistemi benimseyen hükümet politikaları çok daha eskiye dayanmaktadır. Yirmi birinci yüzyılın güvenlik anlayışını ele alırken kamu düzenini de bu kapsama dâhil etmiştik. Bu doğrultuda Çin hükümetinin güveni ve güvenliği sağlamak adına toplumu bir düzene bağlamak için teknolojiyi olabildiğince etkin kullanarak oluşturduğu “Sosyal Kredi Sistemi” oldukça dikkat çekicidir³⁰⁷. 2014 yılında pilot uygulamalarla yürürlüğe giren bu sistem CCTV kameralar, mobil cihaz takibi ve internet hareketlerinin izlenmesi yöntemiyle verilerin Çin hükümeti tarafından toplanıp belirli bir algoritmaya göre işlenmesi sonucunda teşvik veya ceza ile sonuçlanan bir süreci ifade etmektedir³⁰⁸. Bu sistem topladığı veriler ve vadettiği teşvik ve cezalar açısından hukuk, eğitim, finans ve sağlık gibi bireyin hayatını oluşturan tüm alanları kapsamaktadır³⁰⁹. Kısaca hükümet tarafından vatandaş davranışlarının puanlanması ve bu puan karşılığında vatandaşlara teşvik veya cezanın uygulanması sistemi olarak tanımlanabilir.

Sosyal Kredi Sistemi için veri elde etme aşamasında gerçekleşecek gizlilik ihlallerinin yanı sıra siyasi otoriteye verilecek geniş yetki endişe uyandırıcıdır. Yapılacak puanlamada objektif kriterlerin esas alınacağı ileri sürülse de iyi veya kötü davranışın belirlenmesi noktasında hükümetin yetki sahibi olması düşündürücüdür³¹⁰. Bunun yanında bireylerin sahte davranışları sonucu oluşacak sosyal yapının bozulması da kaçınılmaz görülmektedir. Her ne kadar bu sistem zaten otoriter olan rejimler için bir değişiklik yaratmayacak olsa da demokrasinin temeli sayılan hür iradenin ve sosyal adaletin böyle bir sistem dâhilinde varlığını koruyamayacağı açıktır³¹¹. Literatürde, Sosyal Kredi Sistemi'ne benzer bir sistemin henüz Batı demokrasilerinde uygulanmamış olsa da sosyal medya uygulamaları ile bu ülkelerin vatandaşlarının bu

³⁰⁷ Neslihan Topcu, “Orwell'in 1984'ü Çin'de Gerçek Mi Oluyor?”, *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi* 3, sy 2 (2020): 690.

³⁰⁸ Jonathan Bach, “The Red and The Black: China's Social Credit Experiment as a Total Test Environment”, *The British Journal of Sociology*, 2020, 2, <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12748>.

³⁰⁹ Topcu, “Orwell'in 1984'ü Çin'de Gerçek Mi Oluyor?”, 689.

³¹⁰ Ed Jefferson, “No, China Isn't Black Mirror – Social Credit Scores Are More Complex and Sinister Than That”, *New Statesman*, 27 Nisan 2018, <https://www.newstatesman.com/science-tech/2018/04/no-china-isn-t-black-mirror-social-credit-scores-are-more-complex-and-sinister>.

³¹¹ Karen Li Xan Wong ve Amy Shields Dobson, “We're Just Data: Exploring China's Social Credit System in Relation to Digital Platform Ratings Cultures in Westernised Democracies”, *Global Media and China* 4, sy 2 (06 Ocak 2019): 228, <https://doi.org/10.1177/2059436419856090>.

tarz sistemlere aşına oldukları ifade edilmektedir³¹². Ancak sistemin sürdürülebilirliğini sağlayacak verilerin devlet gibi üstün bir otoritenin eline geçmesinin sosyal medya şirketlerinden çok daha tehlikeli olduğu da ileri sürülmektedir³¹³. ABD seçimlerinde yaşanan Cambridge Analytica skandalı³¹⁴ bu duruma oldukça önemli bir örnek teşkil etmektedir. Her ne kadar şimdilik demokratik devletlerde benzeri bir kredi sistemi girişimi bulunmasa da olası bir güvenlik krizi halinde bu girişimlerin en demokratik ülkelerde dahi kullanılması olasıdır.

Bireyler özellikle kriz zamanlarında, güvenlik karşısında özgürlüklerini savunma konusunda oldukça yetersizdirler³¹⁵. Bunun farkında olan siyasi otorite sahip olduğu geniş yetkiler ile bu durumdan faydalanabilmektedir³¹⁶. Zira 11 Eylül saldırıları ve COVID-19 pandemisi de güvenlik vaadi karşısında bireylerin otoriteye olan itaatini ortaya koymuştur. Buna karşılık terör saldırıları, salgın hastalıklar veya kamu düzeninin sağlanması noktasında kamuoyunun soğukkanlı yaklaşımı sayesinde ihlal girişimleri en aza indirilebilecektir.

D. Leviathan Yeniden mi Uyanıyor?

Genel itibariyle tehdit kavramının karşısında konumlandırılan güvenlik kavramı, günümüzün risk toplumunun popüler kavramlarından birisidir³¹⁷. Çalışmamız kapsamında güvenliği en temel şekliyle devletin bireyi; siyasi, ekonomik ve sosyal sebeplerden kaynaklı tehlikelerden uzak tutma ve bireydeki bu tehlikelerin doğacağı yönündeki kişisel kaygıları yok etme yükümlülüğü olarak belirleyebiliriz.

Yirmi birinci yüzyılın güvenlik anlayışını ele alırken Hobbes'u yeniden düşünmemizin nedeni, yaşanan gelişmelerin ardından on yedinci yüzyıl devletinin yeniden ayaklandığı

---

³¹² Wong ve Dobson, 228.

³¹³ Jefferson, "No, China Isn't Black Mirror – Social Credit Scores Are More Complex and Sinister Than That".

³¹⁴ Cambridge Analytica bir araştırma şirketi olarak kurulmuş olup sahip olduğu verilerin analizi ile edindiği sonuçlara dayalı olarak 2018 yılında adının karıştığı skandal sonucu kapatılana dek müşterilerine hizmet sağlamaktaydı. Facebook adlı sosyal medya sitesinden edindiği verileri kullanarak Brexit ve ABD seçimleri gibi birçok olayda seçmenleri manipülasyona uğrattığı ortaya çıkmıştır. Cambridge Analytica Skandalı hakkında detaylı bilgi için bkz. Abdulkadir Aksoy ve Onur Türkölmez, "Dijital Çağa Demokrasiyi Çağırarak: Cambridge Analytica Skandalı", *Journal of Political Administrative and Local Studies* 3, sy 1 (Mayıs 2020): 47-54, <https://doi.org/10.37460/j.2636-7823/2020.3.1.03>

³¹⁵ Moore, "Privacy, Security, and Government Surveillance", 141.

³¹⁶ Golden, "Güvenliğin Maliyeti Nedir?", 119.

³¹⁷ Turhan ve Aksu, "11 Eylül Sonrası ABD'de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler", 14.

düşüncesidir. Nitekim Hobbes'un on yedinci yüzyılda doğa durumu üzerine şekillendirdiği güvenlik yaklaşımından dönemsel sapmalar dışında uzaklaşmadığı görülmektedir³¹⁸. Modern devletin güvenliği temel alarak gösterdiği gelişim, günümüzde özellikle olağanüstü hal uygulamalarına yön vererek etkisini göstermeye devam etmektedir³¹⁹. Dolayısıyla Hobbes'un mirası Leviathan'ın, günümüzün demokratik özellikler taşıyan devletlerinde bile sanılandan çok daha fazla etkisi mevcuttur. Hobbesçu bir bakış açısıyla Kenneth N. Waltz, devletlerin özgürlüğü kadar güvensiz olduğunu ve bu konuda insanlara benzediğini belirtmektedir³²⁰. Zira onun için özgürlük isteniyorsa güvensizlik kabul edilmelidir³²¹. Hobbes'un modern devlete ve paralelinde modern güvenlik anlayışına yaptığı katkı her ne kadar reddedilemez olsa da günümüzde birçoğumuzun güvenliğe karşı tavrı bu denli itaatkâr değildir³²². Çünkü gelişen insan hakları bilinci ile güvenlik anlayışının çok daha farklı bir boyutta ele alındığı görülmektedir. Artık ulusal ve uluslararası alanda insan hakları anlayışının güç kazandığı ve küreselleşmenin de katkısıyla hesap verilebilirliğin arttığı bir dünya söz konusudur. Dolayısıyla Vestfalyan dönemde köklerini oluşturup Soğuk Savaş döneminde güçlenen güvenlik anlayışının sebep olduğu hak ihlallerine bir son verilmektedir³²³. Bu doğrultuda devletin kişinin güvenliğini sağlama yükümlülüğünün yanında, bireyin tehditlere karşı direnebilme yeteneğini de yok etmemesi gerekmektedir³²⁴. Aksi halde birey egemenliği ve bireyin otonom gelişimi zarar görecektir. İnsan hakları ve güvenlik önlemlerinin birbiri ile etkileşime sahip olduğu kabulü de buradan kaynaklanmaktadır³²⁵.

Üzerinde durulması gereken şudur ki güvenliğin öneminin yanında insan onurunun sürdürülebilirliğini hedefleyen birçok değer mevcut olup bu değerlerin korunması da en az güvenlik kadar önem arz etmektedir³²⁶. Dolayısıyla günümüzde güvenliği merkez

---

³¹⁸ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 200.

³¹⁹ Akad, "Machiavel, Bodin ve Hobbes'da Monarşi Anlayışı", 587.

³²⁰ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, 1. bs, Political Science (Addison-Wesley, 1979), 112.

³²¹ Waltz, 112.

³²² Ullman, "Redefining Security", 130.

³²³ Bülent Sarper Ağır, "Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı", *Güvenlik Stratejileri* 11, sy 22 (t.y.): 125.

³²⁴ Ullman, "Redefining Security", 130; Ergil, "Güvenlik ve Özgürlükler: Siyaset Felsefesi Açısından", 124; Bkz. Gökhan Bacık, "Westfalyan Sistemin Direnişi: 11 Eylül ve Uluslararası Politika", *Uluslararası İlişkiler* 3, sy 10 (Yaz 2006): 53-84.

³²⁵ Ullman, "Redefining Security", 131.

³²⁶ Ullman, 130.

almak değil, terazide güvenlik ve diğer değerlerin dengeye oturtulması farkındalığı mevcuttur. Uluslar üstü kuruluşların da girişimiyle güvenlik anlayışının giderek bireye odaklanması ile bireyi güvende olmayan bir devletin kendisinin de güvende olmayacağı inancı güçlenmiştir. Buna rağmen kötü tecrübeler göstermektedir ki, devletlerin güvenlik önlemleri zaman zaman birey özgürlüklerine karşı ciddi tehdit oluşturabilmektedir. Kriz anları ise siyasi otoritenin hak ihlallerini kolaylaştıran tehdidi kendi bünyesinde barındırır³²⁷. Bu durum, hukuki çerçeveye uygun ve geçici olması halinde olağandır. Ancak geçmişten bugüne yaşananlar incelendiğinde gücü elinde bulunduran devletlerin güvenlik bahanesiyle korku atmosferinden faydalanarak birey özgürlüklerini ihlal ettiği görülmektedir. Özellikle amacını sadece kendi varlığını korumak olarak belirleyen siyasi otoritelerin güvenliği bireyler üzerinde koz olarak kullandığı görülmektedir³²⁸. Hukuk devleti ve kuvvetler ayrılığı ile sınırlandırılan siyasi otorite arzu ettiği faaliyetleri, normalleştirdiği baskı ve zor ortamında gerçekleştirebilmektedir³²⁹. Kendisine olan sorgusuz itaati ancak kriz zamanlarında aldığı önlemler ile bulan siyasi otorite korku ortamından beslenir hale gelmektedir³³⁰. Böylece varlığını ve meşruiyetini dayandırdığı korku ortamının asla sona ermesini istemeyecektir. Bu istek doğrultusunda da tehlikenin hala devam ettiğine yönelik inancı sağlamak adına güvenlik tehditlerini ortadan kaldırmaya yaramayan uzun süren OHAL uygulamalarını ve güvenlik-özgürlük dengesini güvenlik lehine bozan yasaları yürürlüğe koyacaktır.

Tüm bu düzenlemeler Batı demokrasilerinde dahi güvenlik söz konusu olduğunda temel hak ve hürriyetlerin kolayca riske edilebileceğini göstermektedir³³¹. Nitekim güvenlik doğrultusunda katı yasal düzenlemeler yapılmaya ve olağan hayat buna göre şekillendirilmeye başlanmıştır³³². Korku ve paranoyanın hâkim kılındığı bir ortamda siyasi otoritenin aldığı önlemler ve giriştiği faaliyetler asıl olanın olağanüstü hal iken olağan dışı olanın ise özgürlük ve güvenlik dengesinin sağlandığı sıradan yaşam

---

³²⁷ Pike, “Liberty or Safety”, 1.

³²⁸ Duygu Türk, “Hobbes’un Hilesi: Trajedi, Saramago, Pandemi”, *Kültür ve İletişim* 25, sy 49 (2022): 39, <https://doi.org/10.18691/kulturveiletisim.983673>.

³²⁹ Zafer Balpınar, “İsrail’in Güç Kullanımı Esaslı Güvenlik Anlayışının Thomas Hobbes’un ‘Doğa Hâli’ Kavramıyla Analizi”, *Güvenlik Stratejileri* 9, sy 17 (t.y.): 118.

³³⁰ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 266-67.

³³¹ Turhan ve Aksu, “11 Eylül Sonrası ABD’de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler”, 54.

³³² Bayra, *Güvenlik Devleti*, 298.

olmasına neden olmuştur³³³. 11 Eylül ile Batılı demokrasilerde dönüm noktasını yaşayan terörle mücadele politikaları, ne yazık ki temel hak ve özgürlüklerinin öneminin yeterince pekiştirilmediğini açıkça ortaya koymuştur³³⁴. Güvenliğe karşı bir tehdit oluştuğunda somut bir düşman yaratabilmek adına devletler tarafından ırkçılığa zemin hazırlayan ötekileştirme politikası, pandemi süresince mevcut düşman açıkça belli olduğu için uygulanmasa bile yine bu dönemde de korkunun yarattığı etkiden etkin bir biçimde faydalanılmıştır. Örneğin devletlerin geliştirdiği mobil uygulamalar ile bireyler alınan önlemlere uymayan diğer bireyleri yetkililere şikâyet etmeye teşvik edilmiştir. Pandemi önlemleri, korku ve verilerin akıllıca toplanması ile bireyin görmediği ülkelerin vatandaşlarını bir tarafa bırakırsak komşusuna bile kolayca düşman edilmesinin ne kadar kolay olduğunu ortaya koymuştur. Adeta Hobbes'un doğa durumunda betimlediği herkesin herkesle savaşı yeni boyutuyla ortaya çıkmış gibidir.

Her ne kadar güvenliğin sağlanmasında özgürlüklerin dikkate alınması için belirli bir ilerleme gösterilse de siyasi otoritenin bulduğu ilk fırsatta güvenlik lehine önlem aldığı açıktır. Alınan önlemler ile devletlerin güvenliğin sağlanması karşılığında bir takım özgürlük ihlalleri olağanlaştırılmaktadır. Bu ihlallerin arasından ise özel hayatın gizliliğine yönelik müdahalelerin öncelik arz ettiği görülmektedir. Bir başka deyişle otoritenin müdahaleleri, güvenliği sağlama noktasında öncelikli olarak gizlilik hakkı ve gizli kalabilme özgürlüğünün feda edilmesi gerektiğine yöneliktir. Siyasi otoritenin bu tavrına karşılık bireylerin dahi güvenlik karşısında kendi hak ve özgürlüklerini kolayca feda edebilme eğiliminde olduğu görülmektedir³³⁵. Özel hayatın gizliliği hakkı ise ne yazık ki en kolay şekilde vazgeçilen haktır³³⁶. Ancak güvenlik ihtiyacının sağlanabilmesi için en rasyonel davranışın hak ve özgürlüklere yönelik müdahalelere itaat etmek olduğu fikri³³⁷ karşısında bireyin cam bir fanus içinde de güvende olabileceği unutulmamalıdır. Aksi halde bu anlayış giderek kompleks bir hal alan toplum yapısında bireyin mahremiyetinin korunmasını oldukça güçleştirmektedir. Modern devlet çerçevesinde güvenliğin gelişimi ve önemi üzerinde durduktan sonra

³³³ Zühtü Arslan, "Türkiye'de İstisna Hali, Terör ve İfade Özgürlüğü", *TBB Dergisi*, sy 71 (2007): 203.

³³⁴ Turhan ve Aksu, "11 Eylül Sonrası ABD'de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler", 80.

³³⁵ Patrick M. Morgan, *International Security: Problems and Solutions* (Washington, D.C.: CQ Press, 2006), 1, <http://archive.org/details/internationalsec0000morg>; Sancak, "Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü", 125.

³³⁶ Moore, "Privacy, Security, and Government Surveillance", 141.

³³⁷ Hobbes, *Leviathan*, 138; Türk, "Hobbes'un Hilesi", 51.

gizliliğin değeri ve bir hak olarak tanınması üzerinde durularak gizlilik hakkının sanılanın aksine çağın bireyinin şımarık ihtiyaçlarından biri olamayacak kadar değerli olduğu ifade edilmeye çalışılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL HAYAT HAKKININ GELİŞİMİ

I. DEĞER OLARAK ÖZEL HAYAT

A. Özel Hayatın Kökenine Dair Tartışmalar

Literatürde ve hukuki düzenlemelerde özel hayatın kesin tanımını yaparak sınırlarını çizmekten kaçınılmaktadır. Benimsenen bu yaklaşımın yanlış olduğu söylenemez. Çünkü kapsamını devamlı genişleten bir alanı betimleyen özel hayata ilişkin yapılacak eksik bir tanım, bireyin gelişiminde ve toplumun gidişatında kötü yönlü domino etkisine neden olacaktır. Dolayısıyla bu muğlak kavramın tanımını ve bu konudaki tartışmaları ele almadan önce özel hayatın birey ve toplum yaşamındaki temelini ve derinliğini incelemek gerekmektedir. Böylece tanım veya teoriler eksik kalsa da hakkın değeri özümsemiş olacaktır.

Özel hayatı incelemeye başlamadan önce bir noktaya temas etmek gerekmektedir. Literatür incelenirken özel hayat ve mahremiyet kavramlarının sık sık birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmüştür. Özel hayatın yalnızca bir boyutu olarak kabul edilen mahremiyet, yalnız kalma ve sosyal etkileşim üzerindeki kontrol ile tanımlanmaktadır¹. Özel hayat ise birey için soyadından evlat edinme hakkına kadar birçok alanı kapsamına almaktadır². Literatürde incelenen çalışmalarda sıklıkla mahremiyet (*privacy*) kullanılırken hukuki düzenlemelerde hem mahremiyet (*privacy*), hem de özel hayat (*private life*) ifadelerine yer verilmiştir. Giderek sınırlarını genişleten ve bireye dair birçok konuyu bünyesinde barındıran özel hayatın gelişim sürecinin ilk aşamalarında ve sadece bir boyutundan bahsederken mahremiyet kavramını kullanmak doğru olabileceken günümüzdeki haliyle özel hayattan bahsederken bu kavram yetersiz kalacaktır³. Nitekim özel hayat mahremiyeti de bünyesinde taşımaktadır. Bu yüzden bu

---

¹ Mehmet Yüksel, “Mahremiyet Hakkına ve Bireysel Özgürlüklere Felsefi Yaklaşımlar”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 64, sy 1 (Ocak 2009): 278, https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002130.

² Bkz. Gülay Arslan Öncü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı* (İstanbul: Beta Basım, Mart 2011).

³ Yaşar Salihpaşaoğlu, “Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17, sy 3 (2013): 233.

çalışmada da özellikle ifade edilmesi gereken durumlarda mahremiyet kavramına yer verilirken genel olarak özel hayat ve özel hayat hakkı ifadeleri kullanılacaktır⁴.

Özel hayat kavramının günümüzdeki anlamıyla ele alınabilmesi ancak on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde mümkün olmuştur⁵. Fakat bu durum, özel hayata olan içgüdüsel yönelimin çok eskilere dayanan izlerini görmeyi engellemektedir⁶. Her ne kadar son dönemlerde oldukça erişime açık hale geldiği için dikkate değer görülse de insanlığın özel hayat talebinin izleri çok daha eskilere dayanmaktadır⁷.

Özel hayatın açık biçimde mesele haline getirilmesinin, toplumsal yapının karmaşıklaşması ile ilişkisi olduğu kabul edilmektedir⁸. Liberal demokrasiler ise bu isteği somutlaştırarak hukuki korumaya tabi kılmıştır⁹. Richard Sennet, özel hayat talebinin eriştiği boyutu kafeler gibi sosyalleşme alanlarında masaların tek kişilik hale dönüşmesi, toplu taşıma araçlarında sandalyelerin yüz yüze bakmayı engellemek adına arka arkaya dizilmesi ile açıklamaktadır¹⁰. Bu göstergelerin temelinde yatan sanayileşme sürecinde kazanılan ekonomik özerklik, ayrı evlerde yaşayan çekirdek aileler ve çok odalı düzene geçilmesi gibi değişiklikler özel hayat ihtiyacını belirginleştirmiştir¹¹.

1. Özel Hayatı Uygarlık ile İlişkilendiren Görüşler

Günümüzde özel hayat ihtiyacının belirginlik kazanmasına yönelik genel kabul ayrı bir değer olduğu yönünde olsa da özel hayat ihtiyacının temellerine ilişkin görüş ayrılıkları mevcuttur. Bir tarafta bu ihtiyacı, uygarlığın gelişimi ve siyasi toplumun şekillenmesine bağlayarak çok geç dönemlere özgüleyen düşünceler varken diğer tarafta özel hayat ihtiyacının sübjektif nitelendirmelerle ilkel olduğuna karar verilen toplumlar da dâhil olmak

⁴ Aynı yönde bkz. Oya Araslı, “Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı” (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara, 1979), 6, dn. 12; Elif Küzeci, *Kişisel Verilerin Korunması*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Mayıs 2020), 16.

⁵ Philippe Ariés, Georges Duby, ed., *Özel Hayatın Tarihi 1 Roma İmparatorluğu'ndan 1000 Yılına*, çev. Turhan Ilgaz (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Temmuz 2006), 8.

⁶ Ariés, Duby, *Özel Hayatın Tarihi 1*, 128.

⁷ Salihpaşaoğlu, “Özel Hayatın Kapsamı”, 229.

⁸ Ariés, Duby, *Özel Hayatın Tarihi 1*, 688; Yüksel, “Mahremiyet Hakkına ve Bireysel Özgürlüklere Felsefi Yaklaşımlar”, 280.

⁹ Türkan Özkan, “Özel Hayat Kavramının Soykütüğü”, içinde *Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arkivi*, 218 (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2012), 188.

¹⁰ Richard Sennett, *Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, çev. Tuncay Birkan (İstanbul: Metis Yayınları, Aralık 2018), 309-10.

¹¹ Mehmet Yüksel, “Modernleşme ve Mahremiyet”, *Kültür ve İletişim Dergisi* 6, sy 1 (Kış 2003): 106.

üzere, insanlığın toplumsal yaşayışından itibaren mevcut olduğunu ileri süren görüşler mevcuttur. Bu görüş çeşitliliği modern dönemde özel hayatın ele alınış şeklini, hak olarak tanınmasını ve hakların çatışmasında özel hayat hakkının görmezden gelinmesi meselesini etkilemektedir.

Özellikle yirminci yüzyılda artış gösteren ilkel toplumlara yapılan keşifler sonucunda bazı antropologlar, bu toplumlar hakkında utanma, gizlilik veya özel hayat isteği gibi duygularının neredeyse var olmadığı sonucuna ulaşmışlardır¹². Bu doğrultuda sosyolog Norbert Elias'a göre kontrolcü devlet mekanizmasının ortaya çıkması, ilkel davranışları uygarlaştırarak utanma ve çekinme duygularını yaratmıştır¹³. Sennett ise benzer şekilde seküler ve kapitalist toplumun gelişmesiyle kamusal ve özel olan dengesinin özel olan lehine bozulması sonucu bireyin özel hayat talebinin geliştiğini ileri sürmektedir¹⁴. Bu durumda özel hayat ihtiyacı bireysel ve toplumsal olarak ancak belli bir gelişim sürecinden sonra söz konusu olabilmektedir. Bu yaklaşım, özel hayatın değeri üzerinde ve dolayısıyla da hak olarak korunması noktasında hassas bir zemin yaratmaktadır. Bu zemin üzerine inşa edilen özel hayat hakkı; ulusal güvenlik, bireysel güvenlik veya kamu düzeni gibi güçlü argümanlar karşısında hak olarak değerini korumakta zorlanmaktadır.

2. Özel Hayatı İnsan Doğası İle İlişkilendiren Görüşler

Özel hayat ihtiyacının toplumsal gelişmelere bağlı şekilde yapay olarak biçimlendiği görüşünü reddedebilmek için, ifade edilen uygarlık süreçlerini yaşamamış ancak özel hayat olgusuna ihtiyaç duyan organizmalardan bahsetmek gerekmektedir. Alan F. Westin de böyle düşünmüş olacak ki özel hayat ihtiyacının kökenlerine dair incelemesini vahşi yaşam üzerinden temellendirmiştir. Ona göre doğal yaşam incelendiğinde mahremiyet olgusunun sadece insana özgü bir durum olmadığı görülmektedir¹⁵. Westin bu konuda doğal yaşamdan verdiği örnekler sonucunda

---

¹² Margaret Mead, *Coming of Age in Samoa* (New York: William Morrow Company, 1928), 137; Livingston F. Jones, *A Study of the Tlingets of Alaska* (New York: Fleming H. Revell Company, 1914), 58; Dorothy Lee, *Freedom and Culture* (Prentice-Hall, Inc., 1959), 31–32.

¹³ Elias Norbert, *Uygarlık Süreci Sosyo-Oluşumsal ve Psiko-Oluşumsal İncelemeler: Batılı Dünyevi Üst Tabakaların Davranışlarındaki Değişmeler*, çev. Ender Ateşman, 3. bs, c. 1, Politika Dizisi 33 (İstanbul: İletişim, 2004), 309.

¹⁴ Richard Sennett, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, çev. Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz, 4. bs, Ağır Kitaplar Dizisi 11 (İstanbul: Ayrıntı, 2013), 434.

¹⁵ Yüksel, “Modernleşme ve Mahremiyet”, 82.

hayvanların iyi bir yaşam amacıyla gizlilik eğiliminde olduklarını ifade eder¹⁶. Doğal yaşamdaki insan dışı organizmalar için yiyecek sağlama, üreme ve güvenliklerini sağlama konusunda bu gizlilik eğiliminin zorunlu olduğu görülmektedir¹⁷. Her ne kadar faydacı bir içgüdü'nün sonucu olsa da doğal yaşamdaki bu eğilim, özel hayatın zorunluluğunun basit bir yapıda dahi ne derece gerekli olduğunu basitçe göstermektedir¹⁸. Ayrıca bazı deneyler ile hayati olanakları yeterli olan hayvanların da aynı türden canlıların yoğun olduğu çevrelerde stres seviyesinin arttığı tespit edilmiştir¹⁹. Westin'e göre bu durum, özel hayat eğiliminin toplumun gelişmesi ve bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayabilir seviyeye ulaşmasıyla meydana gelen bir hak talebi olmaktan ziyade kökleri çok daha derinde olan doğal bir ihtiyaç olduğunun göstergesidir²⁰. Nitekim sadece insana özgülenemeyecek özel hayat ihtiyacı, biyolojik döngünün her öznesinde önem taşımaktadır²¹.

Antropolog Hans Peter Duerr ise ilkel toplumlarda özel hayat değerinin tanınmadığını ileri süren araştırmacıların aksine düşünceler ileri sürmektedir²². Duerr'e göre ilkel toplumlarda dahi özel hayat gibi bireyin gelişiminin temel taşı bir değer mevcuttur²³. Örneğin ilkel toplumlardan Qunantunalar ve Mehinakular'da yabancı birinin aileye ait eve girmesi mümkün olmayıp ihtiyaç duyulması halinde bu eve sadece küçük çocuklar gönderilerek amaç yerine getirilmektedir²⁴. Tzotziller ise ihtiyaç duydukları mahremiyeti sağlayabilmek için evlerini yüksek çitlerle çevirmenin yanında pencerelerini de açmamaktadırlar²⁵. Bir başka ilkel topluluk olan Kanikweler ise ev içerisinde konuşulanların duyulmaması için ev sınırlarının dışına duvar örmektedirler²⁶.

---

¹⁶ Alan F. Westin, *Privacy and Freedom* (New York: The Association of the Bar of the City of New York, 1967), 8.

¹⁷ Peter H. Klopfer ve Daniel I. Rubenstein, "The Concept Privacy and Its Biological Basis", *Journal of Social Issues* 33, sy 3 (1977): 56-58, <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1977.tb01882.x>.

¹⁸ Klopfer ve Rubenstein, 64.

¹⁹ Westin, *Privacy and Freedom*, 9.

²⁰ Westin, 8-9.

²¹ Westin, 9.

²² Duerr ilkel toplumlarda utanma veya mahremiyet olmadığını savunan araştırmacıları, kendi fiziksel mahremiyet duvarlarını ararken ilkel addettikleri toplumların görünür olmayan mahremiyet duvarlarını görmeye çabalamadıkları için bu toplumlara araştırmalarına konu ederlerken topluluk üyelerinin kişisel sınırlarını ihlal etmek ve duygusal travmaya sebep olmaktan sorumlu tutmuştur. Hans Peter Duerr, *Uygurlaşma Sürecinin Miti: I Çıplaklık ve Utanç*, çev. Tarhan Onur, 1. bs (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1999), 124-25, 151.

²³ Duerr, 147.

²⁴ Duerr, 149, 153.

²⁵ Duerr, 152.

²⁶ Duerr, 153.

Bu durum ilkel toplumlarda sadece bedensel mahremiyetin değil, temel düzeyde veri mahremiyetinin de önem arz ettiğini göstermektedir. Ailenin oldukça önem taşıdığı bu ilkel insan topluluklarında aileyi ve sosyal ilişkileri koruyabilmek adına gelişmiş bir özel hayat bilincinin var olduğu görülmektedir.

İncelemeler sonucu elde edilen modern öncesi yaşam ve özel hayat ilişkisini örneklerin tümünün modern toplumun bir ferdinin bakış açısını yansıttığı unutulmamalıdır²⁷. Bir başka ifadeyle özel hayatın kapsamında olduğu kabul edilen birçok unsur modern ve modernleşmemiş toplumlarda farklılık gösterebilmektedir. Dolayısıyla sadece kişinin kendine ait özel hayat kavrayışı ile sınırlı olarak modern öncesi toplumları gözlemlemesi bu toplumun kendine has özel hayat algısını anlamayı güçleştirecektir. Aynı gelişim sürecini izleyen farklı toplumlarda dahi farklı bir özel hayat algısı mevcutken, modern öncesi toplumların modern insana uymayan özel hayat algıları, özel hayatın temelindeki derinliği ifade etmeyi ve dolayısıyla hak olarak korunmasını zorlaştırmaktadır²⁸. Irwin Altman bu konuda nasıl ki davranışsal ve psikolojik yaklaşımların evrensel olmadığı biliniyorsa farklı kültürlerdeki özel hayata dair farklı yaklaşımların da olağan kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir²⁹.

Kamusal alanın yüceltiildiği antik Yunan toplumunda özel alan, hayatın idamesi için gereken bir zorunluluktan ibarettir³⁰. Özgürlük ise özel alanda değil, kamusal alanda aranmaktadır³¹. Dolayısıyla özel hayat ihtiyacına yönelik verilere ulaşmak pek mümkün değildir. Roma döneminde ise bahçe çitleri veya özel mektupların okunmasının engellenmesine yönelik davranışlar bu dönemdeki özel hayat ihtiyacının emarelerdir³². Ortaçağa gelindiğinde ise mülkiyet ile ilişkilendirilen özel hayat, ne yazık ki sadece mülk sahipleri için önem arz etmiş olup köylüler için özel hayat sınırlarına saygı duyulması söz konusu olmamıştır³³. Ortaçağ'ın feodal yapısında özel olan ile kamusal

---

²⁷ Duerr, 151.

²⁸ Westin, *Privacy and Freedom*, 10.

²⁹ Irwin Altman, "Privacy Regulation: Culturally Universal or Culturally Specific?", *Journal of Social Issues* 33, sy 3 (1997): 69.

³⁰ Hannah Arendt, *İnsanlık Durumu*, çev. Bahadır Sina Şener, 1. bs, Politika Dizisi 16 (İstanbul: İletişim, 1994), 50.

³¹ Arendt, 53.

³² Ariés, Duby, *Özel Hayatın Tarihi 1*, 201, 451, 471.

³³ Philippe Ariés, Georges Duby, ed., *Özel Hayatın Tarihi 2 Feodal Avrupa'dan Rönesans'a*, çev. Roza Hakmen (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Eylül 2006), 24-34.

olanın ayrımının olmaması özel mülkiyetin gelişimini engellemekle³⁴ beraber kişisel sınırların çizilebilmesini de engellemiştir. Bu durumun açık göstergesi senyörlerin serfler üzerindeki yetkilerinde görülmektedir. Bu bakımdan serfin kiminle evleneceği ve miras ilişkileri gibi hususların kontrolünün dahi senyörün elinde olduğu görülmektedir³⁵. Toplumsal eşitliğin olmadığı bu dönemlerde özel hayata ilişkin sahip olunan veriler de genel itibariyle üst sınıflara aittir³⁶. Bu durum özel hayat ihtiyacının incelenmesinde ilkel ve modern toplum ayrımının yerine toplumsal eşitliğin olduğu ve olmadığı toplumlar açısından bir ayrım yapmanın daha yerinde olacağını göstermektedir. Ancak belirtmek gerekir ki bu ayrım, özel hayat ihtiyacının olup olmaması ile ilişkili olmayıp özel hayatın korunması gereken bir değer olarak kabul edilip edilmemesi ile ilişkilidir. Nitekim kanaatimizce özel hayat ihtiyacı bireyin kendisi dışında kimseler ile etkileşime geçtiği tüm dönem ve toplumlarda mevcuttur.

Tüm bu örnekleri dikkate aldığımızda Isaiah Berlin'in kendi kendine kalabilmeye yetecek kişisel sınırlara sahip olmanın medeniyet göstergesi olduğuna ilişkin kabulü açıklık kazanmaktadır³⁷. Buradan hareketle özel hayat sınırlarına uygun biçimde bir yaşamın birey için her dönemde ve toplumda bir zorunluluk olduğu fakat toplumsal eşitsizlikler ve otorite baskısı nedeniyle ancak bireye biçilen değer ölçüsünde tanındığı ve gelişim gösterdiği söylenebilir.

Modern toplum yapısının yanında modern öncesi toplumlarda da özel hayat ihtiyacının şekillendiği açıkça görülmektedir³⁸. Zira modern öncesi toplumlarda özel hayat ihtiyacının farkında olunmaması ve üzerinde tartışma yürütülmemesi onun korunmadığı anlamına gelmemektedir³⁹. İncelenen örneklerden bazıları, ilkel toplumlardaki özel hayat yaklaşımının özel hayatın varlığı ile ilişkilendirilen modern liberal batı demokrasilerindeki özel hayat yaklaşımından bile daha derin olabildiğini göstermektedir.

---

³⁴ Akkuş, "Modern Egemenliğin Doğuşu", 80.

³⁵ Bkz. Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 69-73.

³⁶ Ariés, Duby, *Özel Hayatın Tarihi 1*, 688.

³⁷ Isaiah Berlin, "İki Özgürlük Kavramı", *Liberal Düşünce Dergisi* 12, sy 45 (Kış-Bahar 2007), 68.

³⁸ Yüksel, "Modernleşme ve Mahremiyet", 82.

³⁹ Yüksel, 84.

Sonuç olarak ilkel veya uygarlaşmamış olarak nitelendirilen toplumlarda dahi özel hayatın bir ihtiyaç olduğu, birey için zorunluluk teşkil ettiği açıktır⁴⁰. Bu durum, kendisini sıklıkla alışık olunan özel hayat sınırlarının dışında gösteriyor olsa da, bireyin sadece kendisine ve bazen de ailesine ait olmasını istediği bir alan arayışı içinde olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla özel hayat bireyin sonradan ihtiyacını duyduğu yeni bir talep olmayıp bireyin varlığında olagelen hem bireyin hem de içinde bulunduğu toplumun refahını arttırmak için zorunlu bir ihtiyaçtır.

B. Özel Hayatı Tanımlama Problemi

Çeşitli antropolojik değerlendirmeler ışığında özel hayat ihtiyacının farklı şekillerde olsa da her toplumda mevcut olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonucun özel hayatın bir hak olarak tanınması ve hukuk düzeni tarafından korunması açısından önemi büyüktür. Zira özel hayat sınırları kesin biçimde çizilmiş ve genel kabul görmüş bir tanımlamaya sahip değildir. Bu durum, Julie C. Inness'in özel hayat ve bataklık benzetmesinden de anlaşılmaktadır⁴¹. Inness'e göre gündelik hayatta bile sıklıkla ele alınan özel hayat, incelenmeye veya tanımlanmaya çalışıldığında bir bataklık misali üzerine kafa yoranları içine çekmektedir⁴². Bu durum yargı kararlarında da kendisini göstermektedir. Özel hayatın korunmasına ilişkin birçok karara imza atan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile korunan bu hakka ilişkin kararlarında hakkın sınırlarını kesinleştirecek bir tanım yapmaktan kaçınmıştır⁴³. Niemietz v. Germany kararında bu tavrını açıkça ortaya koyan AİHM, özel hayatı sadece kişiyi kendi kendisi ile baş başa kaldığı bir alanla sınırlamanın yanlış olacağını belirtmiştir⁴⁴. AİHM ile paralel bir özel hayat anlayışı olmasa da Amerikan Yüksek Mahkemesi de özel hayatın tanımını yapmaktan kaçınmaktadır⁴⁵.

⁴⁰ Duerr, *Uygarlaşma Sürecinin Miti: I*, 150.

⁴¹ Julie C. Inness, *Privacy, Intimacy, and Isolation*, (New York: Oxford University Press, 1992), 3, <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xtr&AN=55481&lang=tr&site=eds-live>.

⁴² Inness, 4.

⁴³ Salihpaşaoğlu, "Özel Hayatın Kapsamı", 235.

⁴⁴ Niemietz v. Germany, No. 13710/88 (ECtHR 16 Aralık 1992), p: 29; Ursula Kilkelly, *Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkı*, 1. bs, İnsan Hakları El Kitapları 1 (Almanya: Avrupa Konseyi, 2001), 16-17.

⁴⁵ Saadet Yüksel, "Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetim Yoluyla Müdahale" (Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012), 30.

Özel hayatın kökenine ilişkin incelemelerde de ifade edildiği üzere felsefe, antropoloji, sosyoloji ve hukuk gibi çok çeşitli disiplinleri ilgilendirmesi tanımlama güçlüğü'nün sebeplerinden birisidir. Bir diğer sebep ise özel hayata dair meselelerin birey ve yakın çevresi ile ilişkili olduğu için her bir özel hayat iddiasının kendine has senaryosuna sahip olmasıdır. Bu durum, yapılacak tanımın birilerini gücendirmesi ihtimalini arttırmaktadır. Ancak bu durum bahsedilen disiplinlerin özel hayatı ele almaktan geri durmasını gerektirmez. Tam aksine yaşam döngüsünde her birey ve toplum için önem arz eden bu olgunun çeşitli açılardan incelenerek ideal korumaya erişmesi gerekmektedir. Her ne kadar değer olarak varlığı kabul edilse de hukuki bir korumadan faydalanabilmesi açısından tanım meselesinin üzerinde durmak oldukça önemlidir. Literatürün de bu doğrultuda geliştiği gözlemlenmektedir.

1. Teorik Yaklaşımlar

a. Kamusal Alan - Özel Alan Ayrımı

Pratikte varlığı çok daha rahat sezilebilen özel hayatın kavramsal olarak ele alınıp sınırlarının belirlenmesi zordur. Bu zorluk, sınırlı cümleler ile kavramı tanımlamak yerine bazı teorilerin ortaya atılmasına neden olmaktadır. Böylece özel hayat meselesini ele alacak akademisyen ve uygulayıcıların hareket alanı genişlemektedir. Felsefi zeminde yeşeren teorilerin en temel şekli özel hayat ile kamusal hayat ayrımıdır. Bu ayrımın temellerinin ise Aristoteles tarafından atıldığı görülmektedir⁴⁶. Ancak bu ayrım, özel hayatın kapsamı, sınırları veya sınır çizilip çizilemeyeceği konusunda yeterli kesinliği sağlamamaktadır. Nitekim meselenin kamusal veya özel hayattan hangisinin kapsamına girdiğinin tespitinden ziyade bireyin içinde bulunduğu alanın hangisi olduğuna yönelik bilince sahip olması daha önemlidir⁴⁷.

b. Makul/Meşru Beklenti Yaklaşımı

Kamusal ve özel alan⁴⁸ ayrımı kural olarak AİHM kararlarında da uygulanmaktadır. Ancak AİHM değerlendirmelerinde, kavramın kırılabilirliğinin farkında olduğundan olsa

---

⁴⁶ Judith DeCew, "Privacy", Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive, 14 Mayıs 2002, <https://plato.stanford.edu/archives/spr2018/entries/privacy/>.

⁴⁷ Lokke, *Mahremiyet*, 51.

⁴⁸ Kamusal ve özel alan ayrımının ayrıntılarının üzerinde durulması, hedeflenen konudan uzaklaşılma tehlikesi yaratacağından bu hususa burada kısaca değinilmesi uygun görülmüştür. Bkz. Ülker Yükselbaba, "Kamusal Alan Modelleri ve Bu Modellerin Bağlantıları", *İÜHF Mecmuası* LXVI, sy 2

gerek, makul/meşru beklenti yaklaşımını da değerlendirmelerine dâhil etmektedir⁴⁹. Makul mahremiyet beklentisi ile özel hayat hakkının korunacağı alan sadece bireyin özel alanı ile sınırlandırılmayarak kamusal alanda da davranış ve ilişkilerinde özel hayat hakkına saygı gösterilmesi beklentisi içerisinde olabilir. Netice itibarıyla makul mahremiyet beklentisi özel hayat hakkının koruma alanını genişletmektedir. Bu yaklaşım ile kamusal alan ve özel alan ayrımının katı sınırlarına bir istisna getirilerek kamusal alanda da özel hayat ihlalleri olabileceği ve bu ihlallere karşı hukukun bireyi koruması gerektiği kabul edilmiştir⁵⁰. AİHM tarafından ilk kez Halford v. The United Kingdom davasında ele alınan makul beklenti teorisi köklerini Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin Katz v. United States davasına dayandırmaktadır⁵¹. Bu davada Amerikan Yüksek Mahkemesi üçüncü kişilerden elde edilen bilgilerin özel hayat koruması kapsamına alınamayacağını zira buna yönelik makul bir mahremiyet beklentisinin kabul edilemeyeceğine karar vermiştir⁵². Yani bireyin özel hayatına ilişkin meselelerinin doğrudan ikinci bir kişi ile paylaşılması halinde bunların hala özel hayat hakkı koruması kapsamında kalacağına beklentisi meşru kabul edilmektedir. Ancak aynı meseleler dolaylı olarak üçüncü kişi ile paylaşıldığında bunların korunmasına dair oluşacak bir beklenti makul görülmemektedir. Diğer yandan makul beklentiye ilişkin kararlar incelendiğinde her ne kadar özel hayat hakkının sahip olduğu korumayı genişletiyor olsa da makul beklentinin ne olup olamayacağı konusunda ve sınırlarının belirlemede subjektif yanın ağır bastığı görülmektedir. Bu da özel hayat hakkı için değişken bir korumanın ortaya çıkabileceği tehlikesini taşımaktadır⁵³.

c. Üç Alan Teorisi

Özel hayatın konumunu açıklamak adına ileri sürülen bir diğer teori üç alan teorisidir. Üç alan teorisi özellikle tanımlama bakımından özel hayat ile neyin kastedildiği hususunda yetersiz kalsa da literatürde önemli bir yeri vardır. Bu teoriye göre kişinin

---

(2008): 227-72; Ahmet Karadağ, "Kamusal Alan Modelleri: Çoğulcu Perspektiften Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 58, sy 3 (t.y.): 171-95.

⁴⁹ Arslan Öncü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı*, 81.

⁵⁰ Arslan Öncü, 80-81.

⁵¹ H. Tomás Gómez-Arostegui, "Defining Private Life Under The European Convention on Human Rights by Referring to Reasonable Expectations", *California Western International Law Journal* 35, sy 2 (Spring 2005): 163.

⁵² *United States v. Katz*, 389 U.S. 347, 360-61 (1967); Daniel J. Solove, "'I've Got Nothing to Hide' and Other Misunderstandings of Privacy", *San Diego Law Review* 44 (2007): 764.

⁵³ *United States v. Miller* 425 U.S. 435 (1976); *Smith v. Maryland* 442 U.S. 735 (1979).

hayatının üç alandan oluştuğu varsayılmış ve bunlar kişinin sadece kendisinin bilgi sahibi olduğu gizli hayatı ve sadece ilgili kişilerin hakkında bilgi sahibi olduğu özel hayatı, topluma açık olan kamusal hayatı olarak ayrıma tabi tutulmuştur⁵⁴. Bu ayırım sabit sınırlara sahip olmayıp söz konusu olaya göre yorumlanabilecek elastikiyeti içermektedir⁵⁵. Dolayısıyla ele alınacak somut olay açısından meselenin özel hayat, gizli hayat ve kamusal hayattan hangisine ilişkin olduğu hususunda yorum yapmak önem taşımaktadır. Bu yorum doğrultusunda erişilen sonuca göre bireyin özel veya gizli hayatına dair meseleler ayrı bir korumaya tabi tutulacaktır.

2. Diğer Tanımlama Çabaları

a. Samuel D. Warren ve Louis D. Brandeis

Bu teorilerin dışında özel hayatın kamusal hayattan bağımsız şekilde de tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu açıdan da farklı disiplinlerce ifade edilen tanımlar özel hayatın doktriner gelişimine katkı sağlamıştır. Korumaya tabi tutulması gereken özel hayat, en basit şekliyle 1890 yılında hukukçu Samuel D. Warren ve Louis D. Brandeis tarafından yazılan makalede “yalnız bırakılmaya hak” olarak tanımlanmıştır⁵⁶. Bireyin özel hayatının ayrı bir hak ile korunması gerektiğini savunan ilgili makalede belirtilen tanım, oldukça sınırlı ve belirsizdir. Örneğin Ruth Gavison yalnız bırakılma hakkının özel hayat ile değil, kişinin hareket özgürlüğü ile ilişkili olduğunu ileri sürerek bu tanımın yetersizliğinden bahsetmiştir⁵⁷. Ancak dönemin özel hayat anlayışı dikkate alındığında Warren ve Brandeis’in kavrama özgün katkısı yadsınmamaktadır. Dolayısıyla ilgili makalenin yayınlanması, özel hayatın korunmasında köşe taşı sayılan olaylardan birisidir⁵⁸.

---

⁵⁴ Zahit İmre, “Şahsiyet Haklarından Şahsın Özel Hayatının ve Gizliliklerinin Korunmasına İlişkin Meseleler”, *İÜHF* 39 (2011): 148-49.

⁵⁵ Mümin Serdar Güntürk, *Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012), 48, <https://a5c9067fb5de95ba1294b544b3b0d04c29bc1f2f.vetisonline.com/tr/kitap/ozel-hayatin-gi-zli-li-gi-ni-n-korunmasi-9789750219436>.

⁵⁶ Samuel D. Warren, Louis D. Brandeis, “Mahremiyet Hakkı”, *Özel Yaşam, Medya ve Ceza Hukuku*, çev. Gülay Arslan, 7 (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007): 19; Her ne kadar literatürde “yalnız bırakılmaya hak” tanımlaması Warren ve Brandeis’e atfedilse de Gavison bunu kabul etmemektedir. Ona göre bu tanım ilk kez Cooley tarafından kullanılmıştır. Bkz. Ruth Gavison, “Privacy and the Limits of Law”, *The Yale Law Journal* 89, sy 3 (Ocak 1980): dn. 48.

⁵⁷ Gavison, 439.

⁵⁸ Salihpaşaoğlu, “Özel Hayatın Kapsamı”, 229.

b. Alan F. Westin

Özel hayat ihtiyacının tüm canlılarda olduğunu ileri süren Westin ise özel hayatı daha detaylı biçimde bireyin diğerleri ile olan etkileşiminde gerçekleştirdiği bilgi aktarımı üzerinde sahip olduğu kontrol gücü olarak açıklamaktadır⁵⁹. Bu tanım ile özel hayatı sadece bireyi ilgilendiren yapısından arındırarak kişi topluluklarıyla da ilişkilendiren Westin, buna paralel olarak özel hayatı yalnızlık, mahremiyet, anonimlik ve geri çekilme olarak dört temel başlık ile özetlemiştir⁶⁰. Ayrıca bireyin giderek genişleyen insan ilişkilerinde gündeme gelebilecek kişisel bilgileri üzerinden veri gizliliğinin önemini vurgulamıştır⁶¹. Westin'in tanımı teknolojik gelişmeler nedeniyle sürekli gündemde olan veri gizliliği açısından yeterli bir tanım⁶² olarak kabul edilecekse de özel hayatın kapsamı ele alındığında oldukça sınırlı bir tanım olacaktır.

c. Irwin Altman

Altman ise özel hayatı, kişinin kendisine yönelik erişim üzerindeki kontrol yetkisi olarak tanımlamaktadır⁶³. Bu kontrol yetkisiyle bireyler arası veya birey ile sosyal gruplar arasındaki çift yönlü girdi ve çıktılar sonucu oluşan ve arzu edilen özel hayat derecesinin geçici ve dinamik değişkenliği üzerindeki etkisi ifade edilmektedir⁶⁴. Altman özel hayata yönelik talebin her toplumda söz konusu olsa da bunun içinde bulunulan toplumun yapısı, kültür çeşitliliği ve insanlar arasındaki yakınlık derecesi kapsamında farklılık gösterdiğini kabul etmektedir⁶⁵. Bir kişinin özel hayatının korunmasına ilişkin bir talebi yoksa bile içinde bulunulan sosyal ilişkiler korunması gereken bir özel hayat alanını zorunlu kılmaktadır. Aksi bir durum sosyal ve psikolojik yaşamın felaketle sonuçlanmasına neden olacaktır. Sonuç olarak Altman'ın özel hayat

---

⁵⁹ Westin, *Privacy and Freedom*, 7.

⁶⁰ Westin, 41.

⁶¹ Fred H. Cate, *Privacy in the Information Age* (Washington D.C.: Brookings Institution Press, 1997), 22.

⁶² Yüksel, "Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetim Yoluyla Müdahale", 31.

⁶³ Irwin Altman, *The Environment and Social Behavior* (California: Wadsworth Publishing Company, Inc., 1975), 19.

⁶⁴ Stephen T. Margulis, "On the Status and Contribution of Westin's and Altman's Theories of Privacy", *Journal of Social Issues* 59, sy 2 (2003): 419, <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00071>.

⁶⁵ Altman, "Privacy Regulation: Culturally Universal or Culturally Specific?", 66.

için yaptığı tanımda kontrol yetkisini geçici ve dinamik olarak nitelendirmesi özel hayatın kültürel, sosyal ve psikolojik değişkenliğinin kabulü ile alakalıdır⁶⁶.

Özel hayata ilişkin yapılan her tanım, işleri daha da karmaşıklaştırıyor gibi görünse de her açıdan iyi düşünülmüş hukuki düzenlemelerin yürürlüğe konularak uygulanmasında ve özel hayatın korunmasında oldukça önemlidir⁶⁷. Zira Altman da özel hayat ve gizlilik arzusuna ilişkinin tanımının karmaşık olduğunu kabul etmektedir⁶⁸. İleri sürülen tanımların ortak bir temel üzerinde farklı noktalara odaklandığı görülmektedir. Bu şekilde çeşitlenecek özel hayat yaklaşımları ihlallerinin en aza indirilmesine katkı sağlayacaktır.

d. William L. Prosser

Prosser, Warren ve Brandeis ikilisinin yazdığı makalenin yayınlanmasından sonra özel hayatın ihlal edildiği şikâyetiyle açılan davaları tazminat hukuku bağlamında incelemiştir⁶⁹. Bu inceleme sonucunda özel hayat ihlallerinin dört farklı haksız fiilin birlikte veya ayrı ayrı gerçekleştirilmesi halinde meydana geldiğini öne sürmüştür. Bu dört haksız fiil; bireyin özel meselelerine müdahale, birey hakkındaki özel meselelerin kamuya ifşası, bireyin kamuya yanlış tanıtılması ve bireyin adının başkası lehine kullanılması olarak sıralanmaktadır⁷⁰. Bu dört haksız fiilin dönemin Amerikan yargısına taşınan özel hayat meselelerinden etkilendiği düşünülmektedir. Prosser'in bu kategorizasyonu o zamana değin özellikle sosyolojik ve felsefi açıdan ele alınan ve tanımlanmaya çalışılan özel hayatın hukuki açıdan ayakları yere basan bir çerçeveye oturtulmasında büyük katkı sağlamıştır. Özellikle hukuki koruma anlamında tanım zahmetinden kurtularak ihlaller üzerinde şekillenen bir betimleme doğrultusunda koruma sağlanması hedeflenmiştir.

---

⁶⁶ Altman, 82-83.

⁶⁷ Yüksel, "Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetim Yoluyla Müdahale", 31.

⁶⁸ Altman, "Privacy Regulation: Culturally Universal or Culturally Specific?", 82.

⁶⁹ Trina J. Magi, "Fourteen Reasons Privacy Matters: A Multidisciplinary Review of Scholarly Literature", *The Library Quarterly* 81, sy 2 (Nisan 2011): 189, <https://doi.org/10.1086/658870>.

⁷⁰ William L. Prosser, "Privacy", *California Law Review* 48, sy 3 (Ağustos 1960): 389.

e. Daniel J. Solove

Yirmi birinci yüzyılın önde gelen özel hayat çalışmalarına sahip akademisyenlerinden Solove, Prosser'in oluşturduğu dört köşeli çerçevenin modern teknoloji çağında yeterli bir hukuki korumanın sağlanabilmesi bakımından yetersiz kaldığını dolayısıyla yeni bir bakış açısıyla özel hayatın yeniden değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmüştür⁷¹. Döneme ve kültürlere bağlı olarak kolayca değişkenlik gösterebilecek akışkan bir kavram olan özel hayatın tanımlanmasının güç oluşu Solove'nin de kabul ettiği bir problemdir⁷². Ona göre tek bir temele dayandırılmayacak kadar geniş bir kavram olan özel hayatın tanımı da daima farklı noktalardan atılmış temeller üzerinde şekillendirilmelidir⁷³. Solove bunu özel hayatın çok boyutluluğu çerçevesinde özellikle faydacı bakış açısıyla ele almayı önermektedir⁷⁴. Bu yüzden özel hayatın ne olduğundan ve korunup korunmaması gerektiği hususundan ziyade, özel hayatın hangi hallerde ihlal edildiği önemsenmelidir. Bu doğrultuda da meseleyi yalnız bırakılma hakkı, bireyin kendisine erişimi kısıtlayabilme yetkisi, sır saklama yetkisi, kişisel bilgiler üzerinde kontrol yetkisi, kişiliği koruma yetkisi ve son olarak da mahremiyet olarak ayırdığı sınıflandırmasıyla Prosser'in sınıflandırmasını çok daha geniş bir açıdan ele almıştır⁷⁵.

İleri sürdüğü altılı sınıflandırmaya ek olarak tanımın daimi değişkenliğini aşabilmek adına Solove, dil felsefecisi olan Ludwig Wittgenstein'in "aile benzerliği" kuramının özel hayatı tanımlamak için de kullanabileceğini önerir⁷⁶. Bu kurama göre bir mesele, özel hayat ile doğrudan, kesin bir benzerlik içermese de, özel hayat ile ilişkilendirilebiliyorsa bu kavram da özel hayat şemsiyesi altında değerlendirilmelidir⁷⁷. Böylece tanıma dâhil olmadığı düşünülen sosyal yaşam pratikleri özel hayat şemsiyesine dâhil edilebilecek veya özel hayat ile ilişkili bulunmayarak kavram şemsiyesinin dışına atılabilecektir.

Bu çabaların sonucunda özel hayatı tanımlamanın iki tehlikesinin bulunduğu söylenebilir. İlki kapsamın geniş tutulmasıyla belirsiz ve işlerliğini yitirmiş bir alanda

⁷¹ Daniel J. Solove, *Understanding Privacy* (Cambridge: Harvard University Press, 2008), 101.

⁷² Daniel J. Solove, "Conceptualizing Privacy", *California Law Review* 90 (2002): 1141.

⁷³ Solove, "'I've Got Nothing to Hide' and Other Misunderstandings of Privacy", 756.

⁷⁴ Solove, "Conceptualizing Privacy", 1129.

⁷⁵ Solove, 1092.

⁷⁶ Solove, 1096-99.

⁷⁷ Daniel J. Solove, "A Taxonomy of Privacy", *University of Pennsylvania Law Review* 154, sy 3 (Ocak 2006): 485, <https://doi.org/10.2307/40041279>.

kaybolmakken ikincisi çok dar bir tanım nedeni ile korumayı zorlaştırarak hak ihlallerine neden olmaktadır⁷⁸. Kanaatimizce özel hayatı tanımlayarak kesin bir çerçeveye oturtmak yerine bireysel ve kurumsal bilinçlere özel hayatın işlenmesini sağlamak çok daha önemlidir. Zaten çalışmalar da bu doğrultuda tanımlama yapmaktan ziyade hakkın kapsamını ifade eder niteliktedir. Bu durumda yapılacak en doğru şey, öne sürülen hak kapsamının gösterdiği yol üzerinde özel hayatı koruma bilinciyle bir denge izlemektir⁷⁹.

II. HAK OLARAK ÖZEL HAYAT

A. Özel Hayat Hakkının Meşrulaştırılması Gayreti

1. Genel Olarak

Hak nitelendirmesinde özel hayat hakkının gizliliği hakkı veya özel hayat hakkı olarak iki farklı kullanım mevcuttur. Ancak hakkın düzenlenmesinde amaç, gizliliği sağlamanın ötesinde, belirlenmesi güç sınırlara sahip olan özel hayatın kapsamlı biçimde korunmasıdır⁸⁰. Hakkın gizlilik kavramına odaklanması sadece gizlenmesi gereken durumların korumadan yararlanacağı anlamına sebebiyet verebilecektir. Dolayısıyla korunması gerekenin kapsamlı biçimde özel hayat olması, bu çalışmada özel hayat hakkı ifadesinin tercih edilmesine neden olmuştur⁸¹.

İnsan hakları bağlamında özel hayat hakkının ele alınması, tanınması ve hukuki düzenlemelere dâhil edilmesi kolay olmamıştır. Özellikle Fransız İhtilali'nin anahtar kavramları olan hayat, hürriyet ve mülkiyet söylemlerinin temel hak olarak kabulü, gelişimi ve korunması düşünüldüğünde özel hayat hakkının hem çok daha geç gündeme geldiği hem de hukuki koruma sürecinin daha meşakkatli geliştiği fark edilecektir. Hakkın bu denli geç gündeme gelmiş olması özel hayat hakkının ancak belirli bir toplumsal ve siyasal gelişim aşamasından sonra gündeme geleceği inancına sebep olmuştur⁸². Hâlbuki toplumsal eşitliğin belirtileri ile gün yüzüne çıkan özel hayat hakkı değerini toplumsal yaşamın var olduğu döneme dek dayandırmaktadır. Günümüzde ise özel hayat hakkının ulusal ve uluslararası hukuk düzeninde genel itibarıyla korunduğu

⁷⁸ Yüksel, “Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetim Yoluyla Müdahale”, 36.

⁷⁹ Yüksel, 37.

⁸⁰ Sultan Tahmazoğlu Üzeltürk, “Özel Hayatın Korunmasına İlişkin Başlıca Sorunlar”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy 1 (2008): 95.

⁸¹ Tahmazoğlu Üzeltürk, 95.

⁸² Krş. İkinci Bölüm. II. A.

ve bunun gerekliliği konusunda genel bir kabul olduğu görülmektedir. Ancak bu durum siyasi otoriteleri tehdit eden bir kriz anında kolayca sarsıntıya uğramaktadır. Bir başka ifade ile her ne kadar özel hayat hakkı hukuki koruma noktasında belli bir düzeye erişmiş olsa da özellikle güvenlik endişelerinin arttığı dönemlerde özel hayat hakkına yönelik getirilen olumsuz eleştiriler özel hayatın korunmasında hukuki teminatı zayıflatıcı etkiye sahip olabilmektedir. Bu başlık altında da hakkın gelişim sürecine katkı sağlayan fikirler ve özel hayatın hak olarak korunmasına karşı ileri sürülmüş eleştiriler ele alınacaktır.

Bir nceki bařlıkta⁸³ çok kısaca değinilen Samuel D. Warren ve Louis D. Brandeis tarafından 1890'da yazılan *The Right to Privacy* (Mahremiyet Hakkı)⁸⁴ makalesi özel hayatın hukuki korumaya erişmesi ve bu hususta gündeme gelecek olan tartişmalar noktasında büyük önem taşımaktadır. Aslında bu makale tam manasıyla özel hayata ilişkin bir ilk değildir. Çünkü zellikle Birleşik Krallık'taki gelişim incelendiğinde 1361 tarihli *Justices of the Peace Act* yasası, özel hayata ilişkin hukuki düzenlemelerin daha eskilere dayandığını gstermektedir⁸⁵. Ancak bu tarihlerdeki düzenlemelerin özel hayatı genel itibariyle mülkiyet hakkına dayandırdıkları görülmektedir. Dolayısıyla zel hayatın ayrıca bir hak olarak değerlendirilmesi noktasında Warren-Brandeis ikilisinin yazdığı makale dönüm noktası sayılabilir⁸⁶.

On dokuzuncu yüzyılın genel sürecinde özel hayata yönelik mülkiyet, güven ve sözleşme ilişkisi bağlamında zayıf bir hukuki koruma söz konusudur⁸⁷. Karşılıklı ilişkiler çerçevesinde özel hayata ilişkin meselelerin korunması için güveni kötüye kullanma yasağı ve sözleşme ilişkisine dayanılabileceği yoluna gidilmiřtir⁸⁸. Ancak bu durum karşılıklı güvenin ilişkisinin ve açık veya örtülü bir sözleşme ilişkisinin dışında kalan kişilere karşı özel hayatın korunmasını sağlayamadığından mülkiyet prensibi benimsenmiřtir⁸⁹. Ancak, bireyin duyguları, i dünyası ve düşünsel gelişimi düşünüldüğünde oldukça somut sınırları olan mülkiyet prensibi de yetersiz

⁸³ Krş. İkinci. Bölüm. B. 2. a.

⁸⁴ Warren, Brandeis, "Mahremiyet Hakkı", 19.

⁸⁵ James Michael, *Privacy and Human Rights* (Dartmouth & UNESCO Publishing, 1994), 15.

⁸⁶ Salihpaşaoğlu, "zel Hayatın Kapsamı", 229.

⁸⁷ Morris L. Ernst, Alan U. Schwartz, *Privacy: The Right to Be Let Alone* (New York: The Macmillan Company, 1962), 44; Mehmet Yüksel, "Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 58, sy 1 (Ocak 2003): 188, https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001619.

⁸⁸ Warren, Brandeis, "Mahremiyet Hakkı", 34.

⁸⁹ Warren, Brandeis, 35-36.

kalmaktadır⁹⁰. Bu doğrultuda Warren ve Brandeis ünlü makaleleri ile çeşitli düzenlemelerle zayıf biçimde korunan özel hayatın ayrı bir hukuki düzenlemeyle daha kapsamlı biçimde korunması gerektiğini savunmuşlardır⁹¹.

Hukuki meselelerin sıklıkla bir ihtiyaç doğrultusunda gündeme geldiği gibi bu makale de özellikle Warren’i rahatsız eden bir problem üzerine yazılmıştır. Makalenin yazıldığı dönem dikkate alındığında fotoğrafçılık teknolojisinin ortaya çıktığı ve özellikle yazılı basında önemli rol oynamaya başladığı görülmektedir⁹². Warren kendi ailesi gibi dönemin politika ve hukuk dünyasında saygı duyulan bir ailenin kızıyla evlenmiştir⁹³. Oldukça sosyal bir hayata sahip olan Warren çifti, izinsiz ve gizlice çekilen fotoğraflarıyla dönemin gündemini meşgul eden sansasyonel haberlerden birinin içeriği olmuşlardır. Bu durumun kendilerini fazlasıyla rahatsız etmesi sonucunda da özel hayatın hukuken korunmasında önemli rol üstlenen makale yazılmıştır⁹⁴. Bu makaleye değin başka hakların kapsamında korunmaya çalışılan özel hayat, makalenin etkisi ile bireysel egemenlik çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmeye başlanmıştır⁹⁵.

2. Özel Hayat Hakkını Mülkiyet Hakkı ile İlişkilendiren Görüş

Bahsi geçen makalenin yazılmasının ardından hiçbir itiraz veya karşıt görüş ileri sürülmeden özel hayat hakkına ilişkin hukuki düzenlemelerin uygulamaya koyulduğu söylenemez. Zira özel hayat hakkının ayrı bir hak olarak tanınmasına dair çeşitli eleştiriler yöneltmiş ve yöneltilmeye de devam etmektedir. Özellikle *common law* geleneğinde özel hayata ilişkin olarak benimsenen “insanın evi onun kalesidir” yaklaşımı bu noktada ele alınmalıdır⁹⁶. Bu yaklaşım hukuki koruma kapsamında iki etki göstermektedir. İlk olarak bu özdeyiş sayesinde özel hayat ihtiyacının bu kültürlerde dayandığı derinliği görmemizi sağlamasıdır. İkinci etki ise hakkın ayrıca bir korumaya tabi olmadan mülkiyet hakkı çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği inancını pekiştirmektir. Görüldüğü üzere ikinci etki özel hayat hakkının ayrı bir hak olarak tanımlanması argümanına negatif etki yaratmaktadır.

---

⁹⁰ Warren, Brandeis, 36.

⁹¹ Warren, Brandeis, dn. 48.

⁹² Ernst, Schwartz, *Privacy*, 45.

⁹³ Ernst, Scwartz, 46.

⁹⁴ Ernst Schwartz, 47.

⁹⁵ Arslan Öncü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı*, 1.

⁹⁶ Warren, Brandeis, “Mahremiyet Hakkı”, 42; Gavison, “Privacy and the Limits of Law”, 464.

Bu etki doğrultusunda 1894'te yazdığı makale ile Herbert Spencer Hadley, özel hayatın ayrı bir hak olarak tanınması görüşünün ahlaki temellere dayandırılmış olup hukuki dayanaktan yoksun bir görüş olduğunu ileri sürmektedir⁹⁷. Dolayısıyla Hadley için korunması gereken ve hâlihazırda da korunan mülkiyetin mahremiyetidir⁹⁸. Bireyin özel hayatını ayrı bir hak olarak tanımak, hukuku ahlaki anlayışlarla ve kişinin iç dünyasına ilişkin meselelerle şekillendirmek olacağından belirlilik ve açıklık ilkesine zarar verecektir⁹⁹. Hadley'in özel hayata ilişkin bu görüşleri henüz özel hayatın demokrasiye, birey otonomisine ve sivil topluma yönelik olumlu katkısının ele alınmadığı ve ileri teknoloji sayesinde veri toplama, işleme ve depolama faaliyetlerinin henüz gelişmediği bir döneme aittir. Dolayısıyla görüşlerinde özel hayatı sadece manevi dünyaya ait bir mesele olarak ele alması olağan karşılanabilecektir. Zira o dönemde özel hayatın hukuk tarafından korunmasının birey için olduğu kadar özgürlükçü ve demokratik bir toplum için de zorunlu olduğu üzerinde durulmamıştır. Ancak özel hayat o dönemin görüşleri ışığında sadece bireyin iç dünyasını ilgilendiren bir husus olarak ele alınsa bile özel hayat hakkının ahlaki anlayış ile ortaya atıldığını ve hukuki temelden yoksun olduğunu ileri sürmek sıg bir yaklaşımdır. Zira korunmaya değer görülen meselelerin yalnızca kesin sınırlarla belirlenebilen hususlar olmasını aramak, insan onuru ve insan hakları kavramları ile uyumlu değildir. Hatta devlet otoritesinin hukuk aracılığıyla insan onurunu korumak hususunda hem pozitif hem de negatif yükümlülüğü olduğu kabul edildiğinde dahi insan onuru gibi soyut bir kavramdan hareket edilmektedir. Bu nedenle sadece bireyin iç dünyası ile ilgili olduğu ve ahlak anlayışı ile şekillendiği gerekçesi ile özel hayatın hukuk tarafından korunmaması gerektiği düşüncesi kabul edilemeyecektir. Hukukun ele aldığı tüm meselelerin somut bir zemine dayanmasını aramak insanı değil cansız mekanizmaları konu edinmesini istemek olacaktır.

3. Özel Hayat Hakkını Diğer Haklarla İlişkilendiren Görüş

Mülkiyet hakkı ile özel hayatın zaten korunduğunu ileri süren yaklaşımların yanında özel hayatın kendisine has bir hak olarak korunamayacağını çünkü bireyin özel hayat hakkının ihlal edildiğini ileri sürdüğünde aslında korunan başka haklarla bu ihlalin zaten

---

⁹⁷ Herbert Spencer Hadley, "Mahremiyet Hakkı", içinde *Özel Yaşam, Medya ve Ceza Hukuku*, çev. Ali Emrah Bozbayındır, 7 (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007): 51.

⁹⁸ Hadley, 51.

⁹⁹ Hadley, 58.

telafi edildiğini ileri süren görüşler de vardır¹⁰⁰. Bir başka deyişle bu görüş ile özel hayat hakkının bir yanılısamadan ibaret olup hâlihazırda mevcut haklarla özel hayatın zaten korunduğu kabul edilmektedir. Bu bakımdan özel hayat hakkı mevcut hukuk düzeni tarafından tanınmış birçok hak ile ilişkili kapsayıcı bir kavramdan öteye gidememektedir¹⁰¹. Bu nedenle ayrıca bir hak kapsamında özel hayatı korumaya gerek yoktur.

Judith Jarvis Thomson'ın benimsediği bu görüşe göre özel hayatın ihlaline dair hangi somut olay ele alınırsa alınsın aslında kişi özgürlüğünün, vücut bütünlüğünün veya yaşam hakkının ihlal edildiği görülür¹⁰². Dolayısıyla en azından felsefi açıdan özel hayat, korunmaya layık ayrı bir hak özelliği teşkil etmez. Ancak bu yaklaşımın oldukça dar bir özel hayat hakkı tanımından hareket ettiğine dikkat edilmelidir. Zira yaşam hakkının, mülkiyet hakkının veya vücut dokunulmazlığının tamamen korunması bile özel hayat hakkının sağladığı korumayı tamamen sağlayamayacaktır. Bununla birlikte özel hayat hakkının diğer haklardan türediği görüşü de bir varsayımdan öteye gidememektedir¹⁰³. Bu bakımdan özel hayat hakkının mülkiyet hakkından türemiş olduğuna dair kesin bir veri yoktur. Bilakis önceki başlıklarda da ele alındığı üzere özel hayat talebinin farklı görünüşlerinin oldukça eskiye dayandığı da görülmektedir.

4. Feminist Kuramın Eleştirisi

Özel hayat hakkına yönelik getirilen eleştiriler, özel hayatın diğer haklar bünyesinde zaten korunduğu veya korunmaya değmeyecek bir durum olduğu yönünde yoğunlaşsa da zamanla itirazların dayandığı temellerin çeşitlendiği görülmektedir. Özel hayat hakkının karanlık bir tarafı bulunduğunu öne süren feminist kuram, “özel olan politiktir” argümanı doğrultusunda özel olan ve kamusal olan ayrımını daha en başından reddeder¹⁰⁴. Zira özel hayat hakkı ile neyin korunacağı hususunda yapılan yanlışlıklar bireyin egemenliğini koruması gerekirken mekânı dokunulmaz kılarak ev içi şiddetin ve

---

¹⁰⁰ DeCew, “Privacy”.

¹⁰¹ Judith Jarvis Thomson, “The Right to Privacy”, *Philosophy & Public Affairs* 4, sy 4 (Summer 1975): 310.

¹⁰² Thomson, 312.

¹⁰³ Inness, *Privacy, Intimacy, and Isolation*, 38.

¹⁰⁴ DeCew, “Privacy”; Daniel A. Farber, “Book Review: Privacy, Intimacy and Isolation by Julie C. Inness”, *Constitutional Commentary* 10, sy 2 (1993): 512.

ev içi emekte eşitsizliğin saklı kalmasına yol açabilmektedir¹⁰⁵. Özel hayat hakkına yönelik bu eleştiri, her ne kadar hakka yöneltile de bir yandan özel hayatı kamusal ve özel ayrımıyla tanımlamanın bir yandan da bu hakkı mülkiyet hakkı ile bağdaştırmanın eksikliklerini de açıkça ortaya koymaktadır. Bu nedenle feminist kuramın yaklaşımı olan özel hayat hakkını tamamen yürürlükten kaldırılması yerine kanaatimizce özel hayat hakkının hiçbir hak ile birlikte ele alınmadan bağımsız biçimde korunması ve mülkiyet ile ilişkili tanımını kesin ve dar bir alana hapseden tanımlardan uzak durulması bu eleştirileri de hafifletecektir.

5. Ekonomik Teori

Güncel eleştirilerden birisi de özel hayat hakkının ekonomik bir getirisi olmadığına ilişkindir. Bu görüşe göre de bireysel gizlilikten ziyade ticari gizlilik hukuken tanınmalı ve korunmalıdır¹⁰⁶. Çünkü gizlilik ancak verinin gizli haliyle daha çok kazanç getirdiği durumlarda önem arz etmektedir¹⁰⁷. Özellikle son zamanlarda artan ticari gözetim faaliyetlerinin yarattığı yüksek kazanç durumu, özel hayatı ekonomik kazanç karşısında ele almanın yolunu açmaktadır¹⁰⁸. Bu gibi meselelerde toplumun çoğunluğunun da benzer görüşte olduğu ve özel hayat hakkından kolayca vazgeçtikleri ileri sürülerek özel hayat değersizleştirilmeye çalışılmaktadır¹⁰⁹. Zira özel ve kamu tüzel kişiliklerinin bünyesinde toplanan kişisel veriler hakkında katı kanuni düzenlemelerin yapılmasının tüketiciye ve vatandaşa sunulacak hizmetin kalitesini düşüreceği açıktır. Dolayısıyla bireylerin bu duruma olan tepkisi sahip oldukları özel hayat bilinci ile yakından ilişkilidir¹¹⁰.

Özel hayatın hak olarak tanınıp korunmasına yönelik bu tarz eleştiriler, dönemin henüz teknolojik atılımlar yönünden zayıf olması ve özel hayatın geniş çaplı ele alınmamış

---

¹⁰⁵ Saime Naz Yılancıoğlu, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararlarındaki Artan Güvenlik Anlayışıyla Özel Hayatın Gizliliği Hakkının Değerlendirilmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 53; Katz v. United States, No. 389 U.S. 347 (U.S. Supreme Court 1967), p: 353.

¹⁰⁶ DeCew, “Privacy”.

¹⁰⁷ DeCew.

¹⁰⁸ Richard A. Posner, “An Economic Theory of Privacy”, *Regulation*, Haziran 1978, 19, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511625138.016>.

¹⁰⁹ Carolyn Doyle, Mirko Bagaric, “Mahremiyet Hakkı: Cazip Ama Kusurlu”, *Özel Yaşam, Medya ve Ceza Hukuku*, çev. Esra Demir, 7 (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007): 127.

¹¹⁰ Bu doğrultuda Thomas Jefferson’ın “Sana her ihtiyacın olanı sunabilecek güçte bir devlet, aynı zamanda sahip olduğun her şeyi senden çekip alabilecek güçtedir,” cümlesi akla gelmektedir. Lokke, *Mahremiyet*, 58.

olması ile dikkate alındığında şaşırtıcı değildir. Lakin yirmi birinci yüzyıla gelindiğinde özel hayatın sanılandan daha çok tehlike altında olduğu ve koruduğu değerlerin oldukça kapsamlı olduğu anlaşılmıştır. Buna rağmen yaşanan çeşitli gelişmelerin de katkısıyla özel hayat hakkına yönelik katı eleştiriler ortaya atılmaya devam etmiştir. Örneğin terörün artmasıyla özel hayat hakkının suçluları suç işlemeye teşvik ettiği öne sürülmüştür¹¹¹. Elbette ki özel hayat hakkını savunmanın suçu ve suçluyu aklama hedefini taşıdığı kabul edilemez. Ancak hukuk devletinin gereği suçu veya suçluyu ortaya çıkarma çabasıyla dahi hak ve özgürlükler göz önünde bulundurularak hukukun gerektirdiği şekilde davranılmasıdır¹¹². Dolayısıyla bir suçun ortaya çıkarılması esnasında dahi hukukun gerekleri gözetilerek özel hayat hakkının korunmasını hedeflemek suçu ve suçluyu kayırmak olarak kabul edilemeyecektir. Diğer yandan yine özel hayat hakkının tanınmasına getirilen eleştirilerden birisi de ruhsal bir problemin habercisi olan ve aşırılık gösteren şüpheli kişilerin inziva taleplerinin hak kapsamında değerlendirilecek olmasına ilişkindir. Ancak özel hayat hakkı ile amaç aşırıkları aklamak değil, toplumsal ve olağan yaşam içinde bireyin kendini gerçekleştirebileceği ve düşünsel gelişimini sağlayabileceği alanı hukuki koruma ile garanti altına almaktır.

Özel hayatı sadece ortaya çıktığında kişiyi utandıracak durumlar olarak basitleştiren yaklaşımlar ise günümüz toplumuna da sirayet etmiştir. Nitekim hayatın olağan akışına uygun ve bireyi utandırmayacak durumlar dahi özel hayatın içeriğine dâhil edilebilir ve korunması gereklidir¹¹³. Son zamanlarda özel hayatın korunmasına dair bireylerdeki isteksizlik, gönüllü teşhircilik ile birleşerek yeni bir eğlence anlayışına dönüşmüştür¹¹⁴. Ancak bu durum özel hayatın değerinin veya hak olarak tanınmasının sorgulanmasına sebep olmamalıdır. Özellikle çocukları ve genç bireyleri korumak, özel hayatın gizliliğine ilişkin bilinç kazandırmak ve gelecekte yaşanması muhtemel problemleri önlemek adına devletin hukuki araçları kullanarak harekete geçme sorumluluğu vardır. Bu noktada daha önce belirtildiği gibi özellikle yetişkin bireyler için rıza faktörü önem

---

¹¹¹ Doyle, Bagaric, “Mahremiyet Hakkı: Cazip Ama Kusurlu”, 114.

¹¹² Gavison, “Privacy and the Limits of Law”, 435.

¹¹³ James Rachels, “Why Privacy is Important”, *Philosophy and Public Affairs* 4, sy 4 (Yaz, 1975): 325.

¹¹⁴ David Lyon, *Gözetim Çalışmaları: Genel Bir Bakış*, çev. Ali Toprak, 1. bs, Sosyoloji Kitaplığı 51 (İstanbul: Kalkedon, Şubat 2013), 219-22.

arz etse de süreç hakkında doğru bilgilendirme ve olası sonuçların farkında olma bilhassa kötü niyetli kişilerin ihlallerini önlemek konusunda önem taşımaktadır.

B. Özel Hayat Hakkının Koruduğu Değerler

1. Bireysel Özerklik ve İnsan Onuru

Bireysel gelişimin temelini oluşturan bireysel egemenlik, özerklik, öz denetim ve duygusal rahatlama özel hayat hakkı ile mümkün olabilecektir¹¹⁵. Hukuki koruma ile hak sahibine, bağımsızlığını edinebileceği bir alan sağlamaktadır¹¹⁶. Özel hayatı merkezinde bireyin olduğu bir çember katmanları olarak ele alan Westin, kişinin sadece kendisine ait olan ve kimseyle paylaşmadığı alanını çekirdek çember, etrafındaki çemberi ise sadece samimi olduğu kişilerle paylaştığı bir alan olarak betimler ve bunu topluma açtığımız alana kadar sürdürür¹¹⁷. En tehlikeli müdahaleler çekirdek çembere yapılan müdahalelerdir¹¹⁸. Bu alanın bireyin gelişimine yaptığı katkı düşünüldüğünde ise bu kabul olağandır. Nitekim özel hayata yönelik her müdahale bireyin kendi hayatı üzerine alacağı otonom kararlara ket vurmaktadır. Dolayısıyla çekirdek alanına yönelik müdahaleye maruz kalmış bir kişinin kendi iradesi doğrultusunda karar alması mümkün değildir¹¹⁹. Bu kişi kimseyle paylaşmayı tercih etmediği alanın başkaları tarafından ele geçirilmesi halinde özgüvenini ve hayatı üzerindeki kontrolünü kaybedecektir. Kişi üzerinde gerek bireylerin gerekse devlet otoritesi gibi kurumsal yapıların baskılarına ve manipülasyonuna sebep olan özel hayat ihlali, kişinin gelişimini engelleyecektir¹²⁰.

Bireyin otonomluğunun yanında içsel rahatlama bir başka deyişle kendisiyle baş başa kalması da bireysel gelişime katkı sağlayan durumlardandır¹²¹. Bireyin iç dünyasında özgürce hareket etmesini sağlayan bu imkan, özel hayat hakkının gerektiği gibi korunması ile mümkündür. Kişi bu şekilde toplumun kendisine yüklediği sorumluluklarından sıyrılarak sağlıklı bir ruh haline bürünebilecektir. Sadece bu şekilde

---

¹¹⁵ Alan F. Westin, "Science, Privacy, and Freedom: Issues and Proposals for the 1970's. Part I--The Current Impact of Surveillance on Privacy", *Columbia Law Review* 66, sy 6 (Haziran 1966): 1020-27, <https://doi.org/10.2307/1120997>.

¹¹⁶ Yüksel, "Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetim Yoluyla Müdahale", 29.

¹¹⁷ Westin, "Science, Privacy, and Freedom", 1022.

¹¹⁸ Westin, 1022.

¹¹⁹ Westin, 1023.

¹²⁰ Westin, 1022.

¹²¹ Westin, 1024-26; Yüksel, "Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetim Yoluyla Müdahale", 33.

konsantrasyonunu sağlayabilen birey, kişisel veya meslek hayatına ilişkin meselelere de böylelikle yoğunlaşabilecektir¹²². Ancak bireyin kendisiyle baş başa kalması için yalnız başına, kendisini odasına kapatması zorunlu değildir¹²³. Örneğin samimi bir tanıdığıyla kamuya açık bir kafede dertleşen bir kimse de bu noktada özel hayatın korumasından faydalanabilmelidir. Nitekim hak ile amaçlanan sadece kişi hakkında bilgilerin veya iletişimin gizlenmesi değil, kişinin hayatı boyunca potansiyelini gerçekleştirme ve sağlıklı ruh haline sahip olmasıdır.

Tartışmalı olsa da özel hayat hakkının kişi onurunu koruduğu ve bu nedenle temel hak sayıldığı kabul edilmektedir¹²⁴. İnsan onurunu korunan değerler arasında sayarken beliren çekingenlik özel hayat hakkına ilişkin Avrupa ve Amerikan hukukunun sahip olduğu farklı yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır¹²⁵. Bununla birlikte insan onurunun neyi ifade ettiği hususunda yaşanan doktriner tartışmaların da etkili olduğu düşünülmektedir. Kıta Avrupası'nın hukuk anlayışında özel hayat hakkı, kendisine koruduğu insan onuru üzerinden yer edinmektedir¹²⁶. Buna paralel biçimde AİHM'nin son zamanlarda benimsediği yaklaşıma göre de özel hayat hakkı ile insan onurunun korunduğu açıkça kabul edilmektedir¹²⁷. Kişinin özerkliğinin veya onurunun korunması amaçlarından hangisi özel hayat hakkına yüklenirse yüklensin genel olarak özel hayat hakkı ile insanın insan olmasından kaynaklı sahip olduğu değer korunduğu açıktır¹²⁸.

2. Sosyal İlişkiler

Özel hayat hakkının birey üzerindeki etkisi ve bireyi korumaya yönelik hedefi genelde kolayca fark edilmektedir. Ancak bunun yanında özel hayat hakkının sosyal ilişkilere

---

¹²² Gavison, "Privacy and the Limits of Law", 435.

¹²³ Yüksel, "Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetim Yoluyla Müdahale", 33.

¹²⁴ Bkz. Edward J Bloustein, "Privacy as an Aspect of Human Dignity", içinde *Philosophical Dimensions of Privacy: An Anthology*, ed. Ferdinand David Schoeman (Cambridge University Press, 1984), 156-202.

¹²⁵ Yüksel, "Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetim Yoluyla Müdahale", 136; Ayhan Bozlak, "Kamusal Bağlamda Özel Hayatın Korunması: ABD Federal Yüksek Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulaması Arasında Mukayeseli Bir İnceleme", *TBB Dergisi*, sy 109 (2013): 56.

¹²⁶ Yüksel, "Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetim Yoluyla Müdahale", 137.

¹²⁷ Salihpaşaoğlu, "Özel Hayatın Kapsamı", 242-43; Sanchez Cardenas v. Norway, No. 12148/03 (ECtHR 04 Ekim 2007), p: 38.

¹²⁸ Araslı, "Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı", 50.

olan katkısı göz ardı edilebilmektedir¹²⁹. Geniş veya dar biçimde sosyal ilişkilere dâhil olan her birey bu ilişkilerinde sahip olduğu ve kendisine sakladığı olmak üzere iki farklı benliğe sahiptir. Bu durum için maske metaforu oldukça açıklayıcıdır¹³⁰. Mahremiyete ilişkin olmasa da kişinin hedefleri, öz denetimi ve planları da maske arkasındaki benliğinde yer almaktadır¹³¹. Hatta bireylerin dâhil oldukları her sosyal ilişki için ayrı bir maske taktığı söylenebilir. Örneğin kişinin eşiyile olan ilişkisinde büründüğü kişilik ile avukatıyla olan ilişkisinde büründüğü kişilik farklıdır. Bununla birlikte her iki ilişkide de maskelidir. Bu durum bir sahtekârlık göstergesi olmayıp sosyal ilişkilerin yürütülmesi için zorunludur¹³². Özel hayat hakkı ise buna olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla özel hayata yönelik her müdahale, bireyin sosyal ilişki gruplarından birini veya birkaçını olumsuz yönde etkilemektedir¹³³.

Son dönemlerde yaşanan bazı olumsuz deneyimler neticesinde özellikle güvenlik tehditleri karşısında bireyler ve kuruluşlar şeffaf toplum isteklerini dillendirmektedirler. Ancak şeffaf toplum özel hayatın olmadığı bir toplum olup böyle bir toplumda samimi veya profesyonel fark etmeksizin nitelikli ilişkilerin kurulması mümkün değildir¹³⁴. Dolayısıyla kanun koyucu ve uygulayıcılardan özel hayata ilişkin sınırlandırmaları ele alırken bu noktaya da dikkat etmeleri beklenmektedir¹³⁵. Nitekim özel hayat hakkına yönelik meşru sınırlandırmaların genel itibariyle kamusal çıkarları korumak adına yapıldığının altını çizmek gerekmektedir. Bir başka deyişle özel hayat hakkı ile sadece bireyin çıkarlarının korunduğu düşünülerek hakkın kamusal çıkarlara karşıt bir konum edindirildiği görülmekte ve bu nedenle hakka yönelik müdahalenin meşru hal alması kolaylaşmaktadır.

---

¹²⁹ Beate Roessler ve Dorota Mokrosinska, "Privacy and Social Interaction", *Philosophy & Social Criticism* 39, sy 8 (Ekim 2013): 772, <https://doi.org/10.1177/0191453713494968>.

¹³⁰ Westin, "Science, Privacy, and Freedom", 1023; Sosyal ilişkilerde özel hayatın önemini ifade etmek için *backstage* (sahne arkası) metaforu da kullanılmaktadır. Bu şekilde bireyin dâhil olacağı ilişki üzerinde kontrolünü sağlayabilmesi için özel hayat alanında hazırlanması gerektiğinin altı çizilmektedir. Magi, "Fourteen Reasons Privacy Matters", 192; *Backstage* kavramının kullanımı için bkz. Erving Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, çev. Barış Cezar (İstanbul: Metis Yayınları, Ocak 2014).

¹³¹ Westin, "Science, Privacy, and Freedom", 1023.

¹³² Rachels, "Why Privacy is Important", 327.

¹³³ Roessler ve Mokrosinska, "Privacy and Social Interaction", 772.

¹³⁴ Roessler ve Mokrosinska, 785.

¹³⁵ Roessler ve Mokrosinska, 785.

3. Demokratik Toplum Düzeni

Özel hayat hakkı, gelişimine katkı sağladığı bireyler ve onların ilişkileri sayesinde aslında dolaylı olarak toplum düzeninin de sağlıklı bir gelişim göstermesine olanak tanımaktadır. Diğer bir deyişle sağlıklı bir toplum yapısı bu toplumu oluşturan bireylere bağlıdır. Bu ilişkinin yanında sağlıklı bir topluma erişmek noktasında bireylerin kendilerini ifade edebilmeleri büyük önem taşımaktadır. Kendini özgürce ifade eden bireyler ancak demokratik toplumlarda mevcuttur. Topluma değer katan ifade edilmeye değer fikirler ise öncelikle olgunlaşma sürecine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu süreç etrafı özel hayat sınırları ile çevrili bir alanda kendini meydana getirebilecektir. Fikirlerin olgunlaşmasına izin verilmeyen bir toplum ise korkak, esir ve ürkek bireylerden meydana gelecektir¹³⁶. Zira Zygmunt Bauman özel hayat hakkının korunmasını bireyin direnme ve hakkını savunma cesaretinin teminatı olarak kabul etmektedir¹³⁷. Birey özel hayat alanına sahipse zihninde beliren düşünceleri önce kendi iç dünyasında test edebilir ve süzgeçten geçirebilir¹³⁸. En son şekliyle de topluma sunabilir. Aksi durumda üzerinde detaylı düşünülme niteliksiz düşünce yığınlarından nitelikli fikirler ayırt edilemeyecektir.

Demokratik toplum düzeninin koşullarından biri de özgür bireylerin varlığıdır. Bireyleri özgür kılan ise egemenliklerine ve karar alma hürriyetlerine saygı gösterilmesidir. Bu durum özel hayatın bilhassa demokratik toplumlardaki zorunluluğuna işaret etmektedir¹³⁹. Demokrasinin gelişimi için bağımsız düşüncenin, fikir ayrılıklarının ve muhalif görüşlerin zorunluluğu kabul edilmiştir. Ancak bunların gelişimi de yine kişinin özel hayat hakkına sahip olmasına bağlıdır¹⁴⁰. Bunların yanında seçme özgürlüğü de yine özel hayatın korunması sayesinde varlık kazanmaktadır¹⁴¹. Nitekim muhalif düşüncüyü yok etmek için özel hayat olgusunu yok etmek yeterlidir. Gerçekten de totaliter rejimlerin muhalif düşüncüyü yok etmek için ilk yöntemleri katı bir gözetim ve

¹³⁶ İmre, “Şahsiyet Haklarından Şahsın Özel Hayatının ve Gizliliklerinin Korunmasına İlişkin Meseleler”, 150.

¹³⁷ Zygmunt Bauman ve David Lyon, *Akışkan Gözetim*, çev. Elçin Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2020), 41.

¹³⁸ Westin, “Science, Privacy, and Freedom”, 1024.

¹³⁹ Yüksel, “Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetim Yoluyla Müdahale”, 33.

¹⁴⁰ Westin, “Science, Privacy, and Freedom”, 1024.

¹⁴¹ Tahmazoğlu Üzeltürk, “Özel Hayatın Korunmasına İlişkin Başlıca Sorunlar”, 103; Ümit Yaşar Aras, “İnsan Hakları Temelinde Özel Hayat Hakkının Ulusal ve Uluslararası Alanda Uygulamaları” (Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), 57.

denetim sistemi oluşturmaktır¹⁴². Bahsedilen değerleri bir arada değerlendirdiğimizde ise özel hayat hakkının tanınıp korunduğu bir toplumda bireyin ve toplumun birbirinin gelişimini desteklediği görülmektedir¹⁴³. Bu karşılıklı ilişkiden hareketle toplumun demokratikleşmesinde özel hayat hakkının payının olduğu açıktır.

Sonuç olarak belirtmek gerekir ki özel hayatı korunmayan ve ihlallere maruz kalan bireyin gerçek anlamda otonom olduğundan yani bireysel özerkliğinden bahsetmek mümkün değildir. Bu durumda kişiler kendilerini bağımsız ve hür yapan birey niteliklerinden yoksun kalacaklardır. Bu açıdan özel hayat diye bir hakkın olmadığı veya ikincil bir hak olabileceği eleştirilerine karşılık özel hayatın birey için özgürlük gibi önem taşıdığı açıktır¹⁴⁴. Gavison'un da önerdiği üzere tanımlanması zor olan bir şeyin değerini anlamak için bilinen bir yöntem olan o şeyin yokluğunun düşünülmesi, özel hayat için de uygulanabilir¹⁴⁵. Bu durumda yaşanması muhtemel zorluklar ile kastedilenin ne olduğu daha net anlaşılacaktır. Hatta özel hayatın korunmadığı bir ortamın tahayyülünü kolaylaştırmak adına totaliter devlet sistemleri de dikkate alınabilir¹⁴⁶.

III. HUKUKİ DÜZENLEMELERDE ÖZEL HAYAT HAKKI

A. Uluslararası Hukuk Düzenlemeleri

Tekrarlanacak olursa özel hayatın hak olarak tanımlanması ve hukuk düzeninin korumasına dâhil edilmesi oldukça yenidir¹⁴⁷. Bununla birlikte özellikle Kıta Avrupası'nda yirminci yüzyılın ikinci yarısında insan hakları anlayışının da gelişmesi ile geç ancak hızlı bir biçimde özel hayat hakkı uluslararası düzenlemelere dâhil edilmiştir. Bu düzenlemeler özel hayatın hukuki korumaya dâhil edilmesi bakımından

---

¹⁴² Lokke, *Mahremiyet*, 19.

¹⁴³ Özel hayatın koruduğu değerler bakımından bu denli çeşitlilik göstermesi onun hiçbir hak bünyesine dâhil edilmeden ayrı bir hak olarak korunması gerektiğinin göstergesidir. Zira özel hayat hakkının koruduğu değerlerini tümünü koruyan başka bir hak anlayışı bulunmamaktadır. Rachels, "Why Privacy is Important", 333.

¹⁴⁴ H. J. McCloskey, "Privacy and the Right to Privacy", *Philosophy* 55, sy 211 (1980): 31, <https://doi.org/10.1017/S0031819100063725>.

¹⁴⁵ Gavison, "Privacy and the Limits of Law", 444.

¹⁴⁶ Lokke, *Mahremiyet*, 17.

¹⁴⁷ Salihpaşaoğlu, "Özel Hayatın Kapsamı", 229.

büyük önem taşımaktadır. Nitekim uluslararası çapta atılan bu adımlar öncülüğünde ve paralelinde ulusal düzenlemeler yapılmıştır¹⁴⁸.

1. Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi

Dünya savaşları ve soykırımların dünyayı bir yıkıma sürüklediği yirminci yüzyılda, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle sanayisi güçlü ve ekonomik olarak refah düzeyi daha yüksek olan ülkelerce yeni çare arayışları başlamıştır¹⁴⁹. İnsan hakları korumasının ulusal düzeye has bir alan olarak kabul edilip devlet otoritesinin koruma alanına terk edilmesinin acı tecrübesi sonucunda uluslararası düzeyde etkin bir çözüm üzerine odaklanılmıştır. Bunun sonucunda 1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler somut bir adım atma çabasına girişmiştir. Bu çabanın sonucunda 10 Aralık 1948'de BM Genel Kurulu'nun 217 A (III) sayılı kararıyla Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi¹⁵⁰, oylamada hiçbir ret oyu almadan kabul edilmiştir¹⁵¹. Ret oyu bulunmayan oylamada çekinse¹⁵² oyların sebebi ise genel itibariyle ülkelerin ideolojik farklılıklarından kaynaklanmaktadır¹⁵³. Bildirgeyi temellendiren insan haklarının evrenselliği görüşünün yanında devlet otoritelerinin uluslararası düzlemde hesap verebilirliğinin artırılması fikri, çeşitli itirazlara maruz kalmıştır. Bu itirazların gücünü kırmak adına belgenin sözleşme yerine bağlayıcılığı olmayan bildirge niteliğini taşıması bilinçli bir tercih olarak görünmektedir¹⁵⁴. Bu bakımdan Bildirge'nin insan hakları korumasının evrensel boyuta çıkarılmasında taşıdığı nitelik önemlidir¹⁵⁵.

Bildirge'nin 12. maddesi ise bu çalışmanın konusunu oluşturan özel hayat hakkına yer vermektedir. Madde metninde; *“Hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine, konutuna ve haberleşmesine keyfi olarak karışamaz, onur ve ününe saldırılamaz. Herkesin bu tür karışma ve saldırılara karşı yasal korunma hakkı vardır,”* ifadelerine yer verilmiştir¹⁵⁶. Özel hayatın kapsamı açıkça belirtilmese de aile, konut, haberleşme ve insan onurunun

¹⁴⁸ Salihpaşaoğlu, “Özel Hayatın Kapsamı”, 229.

¹⁴⁹ Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, 169; Krş. Birinci Bölüm. II A. 2.

¹⁵⁰ Tam metin için bkz. *Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*, TBB İHAUM Dizisi 7 (Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2009).

¹⁵¹ Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, 172.

¹⁵² Rona Aybay Türkçe “çekinmek” fiilinden türetildiği için “çekimser” yerine “çekinse” kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmada da “çekinse” kavramı tercih edilecektir. Bkz. Rona Aybay ve Demirhan Burak Çelik, *İnsan Hakları Hukuku* (İstanbul: Der Yayınları, 2022), 60, dn. 65.

¹⁵³ Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, 172; Aybay ve Çelik, *İnsan Hakları Hukuku*, 60.

¹⁵⁴ Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, 172-73.

¹⁵⁵ Aybay ve Çelik, *İnsan Hakları Hukuku*, 60.

¹⁵⁶ *Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*, 15.

özel hayat ile bağlantılı kavramlar olduğu hususu, madde metninden anlaşılmaktadır. “Keyfi olarak” ifadesi ile de hakkın mutlak olmadığı ve hukuka uygun sınırlandırılmaların mümkün olduğu ortaya koyulmuştur¹⁵⁷.

Bildirge niteliğinde olmasına ve cezai yaptırım içermemesine karşın EİHB kendisinden sonra gelecek insan haklarına dair ulusal ve uluslararası birçok belgeye örnek olmuştur¹⁵⁸. Hatta bildirgenin zaman zaman *ius cogens* norm niteliği taşıdığı da ileri sürülmektedir¹⁵⁹. Dolayısıyla uyulması hususunda manevi etkisi oldukça baskın olan ve kendisinden sonraki hukuki düzenlemelerde büyük etkiye sahip olan bir belgede özel hayat hakkına yer verilmesi, hakkın korunması bakımından önem arz etmektedir. Bu durum özel hayat hakkını çeşitli haklar ile yarıştırmakla önemsizliğine ikna etmeye çalışan çevreleri haksız çıkarmaktadır.

2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

İnsan haklarının uluslararası düzeyde korunması noktasında EİHB ile başlayan süreç 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanıp 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi¹⁶⁰ ile ivme kazanmıştır¹⁶¹. AİHS¹⁶², kapsamına aldığı haklar bakımından EİHB’ye kıyasla çok daha dar bir haklar listesine sahiptir¹⁶³. Ancak bir tavsiyeden öte sözleşme niteliği taşıması ve öngördüğü yargısal denetim mekanizması nedeniyle insan hakları koruması bakımından oldukça önemlidir¹⁶⁴. Bu nedenle EİHB’nin insan hakları korumasını uluslararası boyuta taşıma fikrinin temellerini attığı kabul edildiğinde AİHS’nin bu temeller üzerinde işleyen bir koruma mekanizması oluşturduğu söylenebilir¹⁶⁵.

---

¹⁵⁷ Batuhan Aktaş, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 77.

¹⁵⁸ Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, 173.

¹⁵⁹ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku 1: İnsan Hakları Genel Kuramına Giriş* (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, Ekim 2013), 173-74.

¹⁶⁰ Asıl ismi İnsan Haklarını ve Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi olan belge zamanla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olarak bilinir hale gelmiştir. Bu çalışmada da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kullanımı tercih edilecektir. Aybay ve Çelik, *İnsan Hakları Hukuku*, 64; Aybay 64; Salihpaşaoğlu, “Özel Hayatın Kapsamı”, 230.

¹⁶¹ Aybay ve Çelik, *İnsan Hakları Hukuku*, 63.

¹⁶² Tam metin için bkz. https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf.

¹⁶³ Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, 379.

¹⁶⁴ Aybay ve Çelik, *İnsan Hakları Hukuku*, 64.

¹⁶⁵ Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, 379.

Sözleşme'nin öngördüğü yargı sistemi, en başta ikili biçimde Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Divanı¹⁶⁶ olarak örgütlenmiştir¹⁶⁷. 1998 yılına gelindiğinde ise 11. Protokol'ün yürürlüğe girmesi ile bu ikili yapı yerini sadece Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bırakmıştır¹⁶⁸. Her ne kadar korunan hakların sınırlı tutulduğu bir belge olsa da zamanın ihtiyaçları doğrultusunda AİHS, yürürlüğe koyulan ek protokoller ve AİHM'nin oluşturduğu içtihatlar ile koruma alanını genişletmiştir. Bu durum AİHS'nin sahip olduğu “yaşayan belge” niteliğini yansıtmaktadır¹⁶⁹. Dolayısıyla AİHS'nin insan haklarını koruma noktasında sağladığı katkı AİHM'nin benimsediği yorumlarla zenginleştirdiği kararlarından ayrı düşünülemez¹⁷⁰.

AİHS, özel hayat hakkına, “*Özel ve aile hayatına saygı hakkı*” başlığı ile 8. maddede; “*1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. 2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir,*” ifadeleriyle yer vermiştir.

Madde metninde yer alan özel hayat, aile hayatı, konut ve yazışma unsurlarının birlikte veya ayrı ayrı ele alınması mümkündür¹⁷¹. Bu sınırlı tanım, sözleşmenin haklara olan yaklaşımında AİHM kararlarının taşıdığı önemi yansıtmaktadır¹⁷². Zira özel hayatın tanımı veya kapsamına dair hiçbir ifade ilgili düzenlemede yer almamaktadır. Bu durum AİHM'e değerlendirmelerinde geniş bir alan sunmaktadır. AİHS'nin genel itibarıyla mutlak olmayan haklarda benimsediği düzenleme yapısı özel hayat hakkı için de mevcut olup ilk aşamada hakkı zikrederken ikinci aşamada hakka yönelik sınırlandırmaların hukuka uygunluğu ele alınmıştır.

---

¹⁶⁶ “Divan” yerine “mahkeme” kavramının kullanıldığı da görülmektedir. Bkz. Aybay ve Çelik, *İnsan Hakları Hukuku*, 64.

¹⁶⁷ Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, 379.

¹⁶⁸ Doğan, 379.

¹⁶⁹ Yaşar Salihpaşaoğlu, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), 149-53.

¹⁷⁰ Yılancıoğlu, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararlarındaki Artan Güvenlik Anlayışıyla Özel Hayatın Gizliliği Hakkının Değerlendirilmesi”, 84.

¹⁷¹ Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, 587.

¹⁷² Doğan, 588.

AİHM benimsemiş olduğu özerk/otonom kavramlar doktrini¹⁷³ doğrultusunda özel hayatı ele alırken herhangi bir ulusal düzenleme veya ahlak kurallarına bağlı kalmadan karar vermektedir¹⁷⁴. Bu sebeple sözleşme metninde sınırları kesinleştirilmeyen özel hayat hakkı, kural olarak özel hayatın tüm alanlarını kapsamaktadır¹⁷⁵. Bu bakımdan isim hakkı, imaj hakkı, üreme hakkı, evlat edinme hakkı, aile yaşamı ve iş yaşamı gibi bireyin olağan hayat akışında meydana gelecek birçok mesele özel hayat hakkının konusu kapsamında ele alınmaktadır¹⁷⁶. Bu durum özellikle *common law* anlayışında benimsenen mülkiyet temelli yaklaşımın aksine oldukça geniş kapsamlı bir anlayışın benimsendiğini göstermektedir¹⁷⁷.

İnsan haklarının uluslararası düzeyde korunması noktasında özellikle belirli bir ekonomik düzeye erişmiş ülkeler tarafından yaratılan söylemlerin veya vaatlerin ötesinde bir korumanın sağlanması ve yargısal denetime tabi tutulması oldukça önemlidir. Bu bakımdan AİHS amaçlanan uluslararası insan haklarını koruma mekanizmasını gerçekleştirerek önemli bir görevi yerine getirmiştir. Özellikle alışlagelen ulusal egemenlik anlayışını değiştiren AİHS, insan haklarının uluslararası çapta korunmasında büyük önem taşımaktadır¹⁷⁸. Nitekim hala bu bakımdan en etkili sistem AİHS ile oluşturulan AİHM sistemidir¹⁷⁹. Özel hayat hakkının ise bu sözleşmenin ana metninde yer alması hakkın gelişimi açısından önem taşımaktadır. Ancak AİHM kararlarının dönemin koşullarına bağlı biçimde yön değiştirmesi veya ideolojik kararlar alabileceği endişesi hakkın etkin korunmasında eleştirilebilecek noktalardandır.

---

¹⁷³ Özerk /otonom kavramlar doktrini hakkında bkz. Salihpaşaoğlu, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller*, 153-56; Arslan Öncü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı*, 36-40.

¹⁷⁴ Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, 588.

¹⁷⁵ Doğan, 588.

¹⁷⁶ Bkz. Arslan Öncü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı*.

¹⁷⁷ AİHS sınırlı tanımına rağmen AİHM'nin özel hayat yaklaşımında benimsediği kapsamlı tutum, 1970 yılında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi 428 sayılı kararında açıkça ortaya koyulmuştur. Buna göre “Özel hayatın gizliliği hakkı aslında kişinin en az müdahale ile hayatını sürdürmesi hakkını içerir. Özel, aile ve ev hayatı, fizikî ve moral bütünlük, onur ve saygınlık, kişinin yanlış tanıtılmasından kaçınılması, ilgisiz ve utanıcı gerçeklerin açıklanmaması, özel fotoğrafların izinsiz yayımlanmaması, özel iletişimin kötüye kullanılmalara karşı korunması, sır olarak verilen veya alınan bilgilerin açıklanmasının engellenmesi bu kapsam içerisinde yer alır,” Yaşar Salihpaşaoğlu, “Türkiye’de Basın Özgürlüğü” (Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), 54; İlgili kararın orijinal metni için bkz. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15842&lang=en>; Tahmazoğlu Üzeltürk, “Özel Hayatın Korunmasına İlişkin Başlıca Sorunlar”, 95.

¹⁷⁸ Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, 380.

¹⁷⁹ Doğan, 381.

3. Medeni ve Siyasi Haklara Dair Uluslararası Sözleşme

EİHB'nin bağlayıcı olmaması ve herhangi bir denetim mekanizması içermemesi BM bünyesinde yeni bir düzenleme yapılması ihtiyacını doğurmuştur¹⁸⁰. Bu doğrultuda 16 Aralık 1966 tarihinde BM Genel Kurulu'nca kabul edilen ancak 23 Mart 1976'da yürürlüğe girebilen Medeni ve Siyasi Haklara Dair Uluslararası Sözleşme bu ihtiyacın sonucudur¹⁸¹. MSHUS ile öngörülen denetim mekanizmasının işletilebilmesi için oluşturulan İnsan Hakları Komitesi ise ancak 1 Ocak 1977 itibariyle faaliyet göstermeye başlamıştır¹⁸². Sözleşmede sayılan hakların korunması için oluşturulan yöntemler ise devlet başvurusu, rapora dayalı denetim ve daha sonra 1. Ek Protokol ile yürürlüğe giren bireysel başvurudur¹⁸³.

Özel hayat hakkı, diğer belgelerde olduğu gibi MSHUS'de de ana sözleşme metninde kendine yer bulmuştur. Düzenlemenin 17. maddesine göre “*Kimsenin mahremiyetine(privacy), ailesine, konutuna ya da haberleşmesine keyfi ya da kanunsuz olarak müdahale edilemez, onur ve saygınlığına kanunsuz saldırılarda bulunulamaz.*”¹⁸⁴ İlgili düzenlemeden anlaşıldığı üzere EİHB'ye paralel bir özel hayat koruması mevcuttur. Bu durum hedefin EİHB ile korunan hakların hukuki bağlayıcılığını bir denetim mekanizmasına bağlamak olduğunu hatırlatmaktadır. Belirtilen tüm düzenlemelere rağmen MSHUS'nin öngördüğü denetim mekanizmasının etkili biçimde işlediği söylenemez. Zira oluşturulan İnsan Hakları Komitesi'nin kararlarının bağlayıcı olmaması ve bireysel başvuru gibi önemli bir denetim yönteminin seçmeli ek protokolle düzenlenmiş olması hedeflenen amaca ulaşılmasında etkilidir¹⁸⁵.

Özel hayata ilişkin düzenlemeleri içeren uluslararası belgeler yukarıda sayılanlarla sınırlı değildir¹⁸⁶. Ancak çalışmanın konusu ve sınırları gereği en temel düzenlemeler

---

¹⁸⁰ Doğan, 181.

¹⁸¹ Salihpaşaoğlu, “Özel Hayatın Kapsamı”, 230.

¹⁸² Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, 182.

¹⁸³ Doğan, 185-90.

¹⁸⁴ Salihpaşaoğlu, “Özel Hayatın Kapsamı”, dn. 16; Orijinal metin için bkz. <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3aa0.html>.

¹⁸⁵ Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, 192-94.

¹⁸⁶ American Convention on Human Rights bkz. Aktaş, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu”, 88; The European Convention on Transfrontier Television bkz. Ezgi Kahraman, “Özel Hayatın Gizliliği” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009), 38; OECD Guidelines on the Protection of Privacy and

ele alınmıştır. İlgili düzenlemelere dair özel hayatın kapsamının belirlenmemesi, korumanın oldukça sınırlı tutulması veya yeterli denetimin sağlanamaması gibi eleştiriler yapılabilirse de özel hayat hakkının bu düzenlemelerin ana metninde yer alması hakkın korunması bakımından büyük önem taşımaktadır. Zira uluslararası düzenlemelerde özel hayat hakkına dair benimsenen yaklaşımlar ulusal düzenlemelere de yansımıştır.

B. Ulusal Hukuk Düzenlemeleri

1. ABD

ABD hukukundaki fikirselsel gelişimine önceki başlıklarda geniş biçimde yer verilen özel hayat hakkı, ABD Anayasası'nda¹⁸⁷ ayrı biçimde düzenlenmemiştir¹⁸⁸. Ancak çeşitli görüş ayrılıklarının ardından hakkın, ABD Anayasası'nın 4. ve 5. değişiklikleri (*amendment*) çerçevesinde temellendirilerek anayasal koruma kapsamına alındığı görülmektedir¹⁸⁹. Bu düzenlemelerden 4. değişiklik¹⁹⁰ ile konut, eşya ve kişisel kâğıtlar üzerindeki haklar korunurken 5. değişiklik¹⁹¹ ile kişinin suç isnadına karşı korunması ve özel mülkiyetin korunması esas alınmıştır¹⁹². Federal Yüksek Mahkeme de çeşitli kararlarında¹⁹³ anayasanın ilgili hükümlerine yaptığı atıf ile hakkın Anayasa kapsamında korunduğuna yönelik içtihadı şekillendirmiştir¹⁹⁴. Bu doğrultuda Federal

---

Transborder Flows of Personal Data, 1995 European Union Data Protection Directive bkz. Salihpaşaoğlu, "Özel Hayatın Kapsamı", 230.

¹⁸⁷ Anayasa metninin Türkçe çevirisi için bkz. <https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/abd-anayasasi.pdf>.

¹⁸⁸ Sibel İnceoğlu, "ABD Anayasa Hukukunda Mahremiyet Hakkı", *İnsan Hakları Yıllığı* 19-20 (1998-1997): 185.

¹⁸⁹ Solove, *Understanding Privacy*, 2-3; Araslı, "Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı", 85; Ersan Şen, "Anglo Sakson Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı", *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sy 18 (1990): 85-86.

¹⁹⁰ 4. Değişiklik: Kişilerin, üstlerinin, evlerinin, belgelerinin ve eşyalarının gereksiz aranması ve bunlara el konulmasına karşı bağımsızlıkları ihlal edilemeyecek ve bu yetkiyi veren müzekkere mutlaka muhtemel bir nedene dayanacak, yemin ve beyanla desteklenecek ve özellikle aranacak yeri, tutuklanacak kişi ile el konacak eşyaları belirleyecektir.

¹⁹¹ 5. Değişiklik: ...herhangi bir ceza davasında kendi aleyhinde tanıklık yapmaya zorlanmayacak; ve yasal gerekler yerine getirilmeden, yaşamı, özgürlüğü, veya malından yoksun bırakılmayacak; özel mülk, hakça bir tazminat ödenmeden kamulaştırılmayacaktır.

¹⁹² Şen, "Anglo Sakson Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı", 85.

¹⁹³ Bkz. Meyer v. Nebraska, No. 262 U.S. 390 (U.S. Supreme Court 04 Haziran 1923); Pierce v. Society of Sisters, No. 268 U.S. 510 (U.S. Supreme Court 01 Haziran 1925); Roe v. Wade, No. 410 U.S. 113 (U.S. Supreme Court 22 Ocak 1973); Moore v. City of East Cleveland, No. 431 U.S. 494 (U.S. Supreme Court 31 Mayıs 1977).

¹⁹⁴ İnceoğlu, "ABD Anayasa Hukukunda Mahremiyet Hakkı", 173-76.

Yüksek Mahkeme'nin 1965 yılında verdiği *Griswold v. Connecticut* kararı¹⁹⁵ özel hayat hakkının anayasal koruma kapsamında ayrı bir hak olarak değerlendirilmesi gerektiğine dair ilk kararıdır¹⁹⁶.

Özel hayat hakkı için ABD Anayasası'nda ayrı bir düzenleme olmasa da yargı kararlarında hakkın kapsamı geniş tutulmuştur. Bu bakımdan özellikle yirminci yüzyılın son çeyreğinde karı-koca hakları, çocuğun eğitimi, kürtaj veya ötenazi gibi geniş bir yelpazede ele alınabilecek meselelerin özel hayat hakkı kapsamında değerlendirildiği görülmektedir¹⁹⁷. Bu durum özel hayat hakkının koruduğu değerler bakımından bireyin özerkliğinin sağlanması üzerine yoğunlaştığını göstermektedir¹⁹⁸. Zira mülkiyet hakkı ile sınırları belirlenerek başlayan özel hayatın korunması süreci, zamanla aile planlaması veya tıbbi tedavinin reddedilmesi meselelerini de kapsamına dâhil ederek genişlemiştir. ABD hukukunda da birçok sistemde olduğu gibi mutlak bir hak olarak kabul edilmeyen özel hayat hakkının sınırlandırılması mümkündür. Ancak hukuka uygun bir sınırlandırmanın mümkün olması için sınırlandırmanın zorunluluk teşkil etmesi ve sınırlandırmaya yarayan aracın akılcı olması şartı aranmıştır¹⁹⁹.

ABD hukukunda anayasal korumanın yanında özel hayat kapsamında çeşitli yasaların yürürlüğe koyulduğu da karşılaşılan bir diğer meseledir²⁰⁰. Bu düzenlemelerden birisi kamu kurumlarınca bireye ait toplanan ve işlenen verilerin korunması hakkında 1974 yılında yürürlüğe giren *Privacy Act* yasasıdır²⁰¹. Ancak yasa özellikle kolluk kuvvetlerinin rutin uygulamalarının kanun kapsamına alınmaması nedeniyle eleştirilmiştir²⁰². İlerleyen süreçte finansal kayıtlar, sağlık kayıtları veya eğitim kayıtları gibi alanları konu alan ve özel hayat hakkını içeren çeşitli düzenlemeler yapılmıştır²⁰³. Özellikle son düzenlemelerin genetik ve sağlık verilerinin korunması hususunu ele

---

¹⁹⁵ *Griswold v. Connecticut*, No. 381 U.S. 479 (U.S. Supreme Court 07 Haziran 1975).

¹⁹⁶ İnceoğlu, "ABD Anayasa Hukukunda Mahremiyet Hakkı", 177.

¹⁹⁷ İnceoğlu, 173-74.

¹⁹⁸ İnceoğlu, 175.

¹⁹⁹ İnceoğlu, 180-81.

²⁰⁰ Salihpaşaoğlu, "Özel Hayatın Kapsamı", 232.

²⁰¹ "Privacy Act of 1974", 5 U.S.C. § 552a §, erişim 30 Eylül 2022, <https://www.justice.gov/opcl/privacy-act-1974>.

²⁰² "U.S. Privacy Laws", *Epic.Org* (blog), erişim 30 Eylül 2022, <https://epic.org/issues/privacy-laws/united-states/>.

²⁰³ Bkz. "U.S. Privacy Laws".

aldığı görülmektedir²⁰⁴. Sosyal yaşamın içerisinde meydana gelen birçok konu hakkında ayrı bir düzenleme yapılması önleyici nitelikten ziyade ihlal sonrası çare arayışına işaret sayılarak özel hayat hakkının olması gerektiği biçimde korunamadığı şüphesine neden olmaktadır.

2. İngiltere

Common law hukuk sisteminin bir sonucu olarak İngiltere’de özel hayat da diğer birçok mesele gibi öncelikle mahkeme kararları ile şekillendirilerek hukuki düzenlemelerle güvence altına alınmıştır²⁰⁵. Ancak bu anlayış, özellikle Türk hukukunda alışık olunandan farklı bir biçimde yargı kararlarında benimsenen çeşitli kavramlar yoluyla dolaylı bir korumaya yol açmaktadır²⁰⁶. Bu doğrultuda mahkemelerce verilen kararlarda “özel hayat” ifadesine yer verilmeyip bireyi rahatsız eden veya bireye hakaret içeren meseleler özel hayat ile ilişkilendirilerek belirli bir koruma sağlanmaya çalışılmıştır²⁰⁷. Yani tek başına “özel hayat hakkı” bir dava konusu sayılmamaktadır²⁰⁸. Başka bir hakkın ihlaline dair tespit ile dolaylı yoldan özel hayat hakkı da korunmaktadır. İlerleyen zamanlarda özel hayat hakkının ayrı bir biçimde ele alındığı hukuki bir düzenlemenin yapılmasına ilişkin çeşitli girişimler olmuşsa da sonuçsuz kalmıştır²⁰⁹.

İngiliz hukukunda özel hayatın korunmasının çeşitli hakların korunmasına dâhil edilerek sağlanması yöntemi teknolojinin de ilerlemesi ile yeterli korumanın sağlanamayacak olması yönünde endişeleri arttırmıştır. Bu doğrultuda olumlu bir gelişme gerçekleşmiştir. 1998 yılında AİHS kapsamında korunan temel hak ve hürriyetlerin İngiliz hukukuna entegre edilmesini ve iç hukukta korunmasını içeren *Human Rights Act*²¹⁰ düzenlenmiştir²¹¹. Bu yasanın 2000 yılında yürürlüğe girmesi ile AİHS’nin 8. maddesinde özel olarak düzenlenen özel hayat hakkı İngiliz iç hukukunda

---

²⁰⁴ The Genetic Information Nondiscrimination Act of 2008; Health Information Technology for Economics and Clinical Health (HITECH) Act.

²⁰⁵ ²⁰⁵ Şen, “Anglo Sakson Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı”, 83.

²⁰⁶ Şen, 85.

²⁰⁷ Şen, 85.

²⁰⁸ Araslı, “Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı”, 79.

²⁰⁹ Araslı, “Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı”, 82; Solove, *Understanding Privacy*, 8.

²¹⁰ “Human Rights Act 1998”, erişim 30 Eylül 2022, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/schedule/1>.

²¹¹ Güçlü Akyürek, *Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 137.

da korunur hale gelmiştir²¹². Buna rağmen İngiltere’de özel hayat hakkının korunması hususu karmaşıklığını sürdürmektedir. Vatandaşlarını en çok izleyen demokratik ülke unvanına sahip olmasına karşılık İngiltere, bu durumu ele alan hukuki düzenlemeleri yürürlüğe koymakta isteksiz davranmaktadır²¹³. Diğer yandan Brexit sonrası İngiliz iç hukukunun AİHS’ye olan bağlılığını zayıflatacak bir kanun tasarısı olan Bill of Rights Bill halihazırda parlamentoya sunulmuştur²¹⁴. Bu Tasarının onaylanması halinde AİHM’nin AİHS’ni yorumlayarak elde ettiği kararların İngiliz iç hukukundaki bağlayıcılığı ortadan kalkacaktır²¹⁵. Bu durumda İngiliz hukukunda özel hayat hakkının ele alınış biçimi de AİHM etkisinden çıkabilecektir. Zira ilgili tasarı AİHS’de yer alan hak ve özgürlükleri aynen içeriyor olsa da sınırlı bir düzenlemeye tabi bu metnin yorumu büyük önem taşımaktadır²¹⁶. Bu yüzden İngiliz mahkemelerinin ve parlamentosunun özel hayata yönelik yaklaşımı bilhassa Kıta Avrupası’nın benimsediği insan onuru temelli yaklaşımdan farklı olabilecektir.

3. Almanya

Almanya Anayasası’nda²¹⁷ da özel hayat hakkının ayrı bir biçimde düzenlenmediği görülmektedir²¹⁸. Ancak Anayasa’nın 1. ve 2. maddesi doğrultusunda korunan “insan onuru” ve “kişiliğini serbestçe geliştirme hakkı” bünyesinde Anayasa tarafından “genel kişilik hakkının” ve bu doğrultuda da özel hayatın korunduğu yönünde bir içtihat oluşmuştur²¹⁹. İctihadın gelişiminde temel sayılan karar ise Federal Mahkeme tarafından 1954 yılında verilmiştir²²⁰. Bu karar ile tanınan “genel kişilik hakkı” özel hayatın korunması hakkında verilecek kararlara temel oluşturmuştur²²¹. Her ne kadar anayasada özel hayat hakkının korunması için hususi bir düzenleme yer almasa da genel

²¹² “The Human Rights Act”, Equality and Human Rights Commission, erişim 30 Eylül 2022, <https://www.equalityhumanrights.com/en/human-rights/human-rights-act>.

²¹³ “Country Reports”, Privacy and Human Rights: An International Survey of Privacy Laws and Practices, erişim 03 Ekim 2022, <http://gilc.org/privacy/survey/>.

²¹⁴ Türker Ertaş, “Birleşik Krallık’ın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile İmtihani: Bill of Rights Bill’in İngiliz Anayasal Düzenine Olası Etkileri”, *Terazi Hukuk Dergisi*, sy 195 (Kasım 2022): 113.

²¹⁵ Ertaş, 120-28.

²¹⁶ Ertaş, 121.

²¹⁷ Anayasa metninin Türkçe çevirisi için bkz. <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80207000.pdf>.

²¹⁸ Akyürek, *Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu*, 154; Solove, *Understanding Privacy*, 3; “Federal Republic of Germany”; Araslı, “Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı”, 75.

²¹⁹ Akyürek, *Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu*, 154; “Country Reports”.

²²⁰ İctihada konu “Schacht Mektubu” kararının detayları için bkz. Araslı, “Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı”, 73.

²²¹ Araslı, “Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı”, 73; Akyürek, *Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu*, 154.

kişilik hakkının kapsamının oldukça geniş ele alındığı kabul edilmedir. Zira başlangıçta bireyin özel hayatını koruyan bu hak tanımı zamanla Alman iç hukukunda kişisel verilerin korunmasında da önemli katkı sağlamıştır²²². Bilhassa kamusal faaliyetlerin özel hayata yönelik müdahale niteliği taşıması halinde dengeleyici bir unsur olarak kabul edilmektedir²²³.

Özel hayat hakkının başka bir boyutunu oluşturan veri güvenliği hakkında ayrı bir yasanın çıkarılması ise ilk kez Alman hukuk sisteminde gerçekleşmiştir²²⁴. Hessen Eyaleti'nde 1970 yılında çıkarılan Veri Koruma Yasası'nı 1977 yılında çıkarılan Federal Veri Koruma Yasası (*BDSG*) izlemiştir²²⁵. İlgili kanun ile birlikte bağımsız Veri Koruma Yetkilisi (*DPC*) atanması düzenlenmiştir²²⁶. Gelişmiş birçok ülkeye örnek olabilecek düzenlemelere sahip olan Almanya bu niteliğiyle özel hayat hakkının korunmasında gerçekleşen gelişimlere de ön ayak olmuştur²²⁷.

Yürürlüğe konulan hukuki düzenlemelerin ve idari uygulamaların yanında yargı organlarının da bu duruma birey merkezli yaklaşarak hak anlayışına katkı sağladığı görülmektedir. Federal Anayasa Mahkemesi tarafından 1983 yılında nüfus sayımı kapsamında vatandaşları kişisel bilgilerini paylaşmak konusunda yükümlülük altına alan yasa hükmü hukuka aykırı bulunarak iptal edilmiş ve özel hayat hakkının insan onuru kapsamında değerlendirilmesi sonucunda bireye "*bilgilerin geleceğini belirleme hakkı*" tanınmıştır²²⁸.

Ancak 2008 yılına gelindiğinde bir eyalet kanunu olan Anayasayı Koruma Kanunu kapsamında devlet yetkililerine bireyin kişisel bilgisayarına veya cep telefonuna casus bir programla sızmaya olanak sağlayan yazılımın kullanılmasına olanak sağlanmıştır²²⁹.

---

²²² Oğuz Şimşek, *Anayasa Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması*, 1. bs (İstanbul: Beta Basım, Şubat 2008), 133-36.

²²³ Şimşek, 136.

²²⁴ "Country Reports".

²²⁵ "Country Reports".

²²⁶ David H. Flaherty, "Protecting Privacy in Surveillance Societies: The Federal Republic of Germany, Sweden, France, Canada, and the United States", (Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1989), 21, HeinOnline UNC Press Law Publications. <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xtr&AN=1924885&lang=tr&site=eds-live>.

²²⁷ Flaherty, 22.

²²⁸ Küzeci, *Kişisel Verilerin Korunması*, 75-76.

²²⁹ Korkut Kanadoğlu, "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Özel Yaşam", içinde *Özel Yaşamın Gizliliği* (Kaybettiğimiz Türkiye Barolar Birliği Başkanları Anısına Panel, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2008), 56.

Alman kamuoyunda “*Federal Truvalı*” olarak bilinen bu yazılım, dönemin şartları göz önüne alındığında dünya çapında büyük bir korkuya neden olan terör tehlikesine karşı alınmış bir önlemdir²³⁰. Ancak Federal Anayasa Mahkemesi, kişinin gizlilik alanına ağır bir müdahaleye neden olan bu düzenlemeyi insan onuru temelinde gelişen özel hayat hakkı yaklaşımı ile “*bilişim teknolojisi sistemlerinin mahremiyeti ve bütünlüğü hakkının*” ihlali dolayısıyla iptal etmiştir²³¹.

4. Fransa

Özel hayat hakkı Fransız Anayasası’nda²³² da diğerlerinde olduğu gibi açıkça düzenlenmemiştir²³³. Ancak 1995 yılında Anayasa Konseyi, özel hayat hakkını bireysel özgürlük ile ilişkilendirerek hakkın zımnen de olsa anayasal koruma altında olduğunu ifade etmiştir²³⁴. Bununla birlikte Fransa’da özel hayat hakkının ihlaline dair iç hukuktaki ilk düzenlemenin 1868 tarihli Basın Kanunu’na kadar uzandığı görülmektedir²³⁵.

Özel hayat hakkının bugünkü haliyle ele alınması noktasında Fransız basınının 1974 yılında yaptığı haber oldukça etkili olmuştur. Bu habere göre geliştirilecek yeni bir sistem ile kişisel bilgilerden oluşan vatandaş dosyaları devlet yetkililerinin erişimine açık hale gelecektir²³⁶. Bunun sonucunda toplumdan gelen yoğun tepkilerle veri güvenliğinin sağlanabilmesi amacıyla 1978 tarihinde Veri Koruma Yasası (*Data Protection Act*) yürürlüğe koyulmuş²³⁷ ve bu yasa ile özel hayatın özel veya kamu kurumları tarafından ihlal edildiğine ilişkin şikâyetlerin yöneltilebileceği Ulusal Bilişim ve Özgürlükler Komisyonu (CNIL) kurulmuştur²³⁸. Özel hayatın korunması açısından oldukça önemli ve hızlı bir adım sayılabilecek bu atılım veri güvenliği konusunda birçok ülkeye örnek olmuştur. Ancak ne yazık ki CNIL’nin yönetim şemasının mevcut

²³⁰ Kanadoğlu, 57.

²³¹ Kanadoğlu, 62-63; Akyürek, *Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu*, 155.

²³² Anayasa metninin İngilizce çevirisi için bkz. https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf.

²³³ Araslı, “Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı”, 84; Salihpaşaoğlu, “Özel Hayatın Kapsamı”, 232.

²³⁴ Solove, *Understanding Privacy*, 200, dn. 15; “French Republic”; “Décision 94-352 DC”, 18 Ocak 1995, <https://www.legifrance.gouv.fr/cons/id/CONSTEXT000017666666>.

²³⁵ Warren ve Brandeis. “Mahremiyet Hakkı”, dn. 41; Akyürek, *Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu*, 148.

²³⁶ Solove, *Understanding Privacy*, 118; Akyürek, *Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu*, 153.

²³⁷ “Loi n° 78-17 du 6 janvier 1978 relative à l’informatique, aux fichiers et aux libertés” (1978).

²³⁸ “Country Reports”.

hükümet otoritesinden tamamen bağımsız olamadığına ilişkin şüpheler Komisyon'a olan güvenin sarsıldığı yönünde eleştirilere neden olmaktadır²³⁹.

5. Türkiye

1961 Anayasası²⁴⁰ ile özel hayat hakkına ilişkin anayasal güvence sağlayan neredeyse ilk ülke olma özelliği taşıyan Türkiye Cumhuriyeti, 1982 Anayasası'nda²⁴¹ da özel hayat hakkını ayrı bir düzenleme ile Anayasa'ya dâhil etmiştir²⁴². 1982 Anayasası'nda da 1961 Anayasası ile benzer bir içerik ile özel hayatın gizliliği ve korunması başlığı altında 20, 21 ve 22. maddelerde sırasıyla özel hayat, konut dokunulmazlığı ve haberleşme hürriyeti düzenlenmiştir. Bununla birlikte anayasanın genel yapısına sirayet eden sınırlandırma sistematüğinde olduğu gibi özel hayat hakkının sınırlandırılmasında da 2001 yılında gerçekleştirilen kapsamlı anayasa değişikliğine kadar genel sınırlama yetkisi benimsenmiştir.

2001 yılında 4709 sayılı Kanun ile yapılan Anayasa değişiklikleri ile temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında önemli değişikliklere gidilmiştir. Böylece anayasada düzenlenen temel hak ve özgürlüklerden biri olan özel hayatın gizliliği hakkı da bilhassa sınırlandırma ölçütleri kapsamında bu değişikliklerden etkilenmiştir. İlgili değişiklikler ile temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında ölçülülük ilkesi, öze dokunmama şartı ve laik cumhuriyetin gereklerine uygunluğunun da dikkate alınması zorunluluğu getirilmiştir. Böylece AİHM'nin de benimsediği ölçülülük ilkesi Türk hukukunda yerini almıştır.

Aynı değişiklikler ile temel hak ve özgürlüklerin korunması anlayışına uygun biçimde genel sınırlandırma nedenlerinin yerine hakkın niteliği ile örtüşen sınırlamaların ilgili hak özelinde ayrı ayrı düzenlenmesi yoluna gidilmiştir²⁴³. AİHS'de benimsenen usule benzer bir sistemin benimsendiği bu değişiklik ile birlikte özel hayat hakkı ancak "*Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın*

²³⁹ Flaherty, "Protecting Privacy in Surveillance Societies", 165.

²⁴⁰ RG. 20.07.1961- 10859.

²⁴¹ RG. 9.11.1982- 17863.

²⁴² Araslı, "Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı", 77; Tahmazoğlu Üzeltürk, "Özel Hayatın Korunmasına İlişkin Başlıca Sorunlar", 98.

²⁴³ Duygun Yarsuvat, "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına Göre Kişi Hürriyeti ve Güvenliği, Özel Hayatın Gizliliği, Konut Dokunulmazlığı ve Haberleşme Hürriyeti Üzerine Düşünce", içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu, Ankara: TBMM Basımevi, 2003), 28.

korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak...” sınırlandırılabilir²⁴⁴. Genel sınırlama nedenlerinin kaldırılarak sınırlamanın sadece ilgili madde metninde yer alan özel nedenlerle yapılabilmesi önceki uygulamaya kıyasla daha özgürlükçü bir yaklaşımdır²⁴⁵. Ancak bu konu hakkında bazı eleştiriler söz konusudur. Öncelikle ilgili değişiklik öncesinde özel sınırlama nedenine sahip olmayan özel hayatın gizliliği hakkı bu değişiklikler sonrası yukarıda sayılan özel sebepler ile sınırlanabilir hale gelmiştir. Başka bir deyişle 2001 değişiklikleri, genel sınırlama sebeplerini kaldırsa da özel hayatın gizliliği hakkı için özel sınırlama sebeplerini arttırmıştır²⁴⁶. Diğer yandan özel sınırlama nedenleri olarak milli güvenlik, kamu düzeni ve genel ahlak gibi soyut kavramlar düzenlenmiştir. Bu nedenler ile yapılacak sınırlamaların özgürlükçü yaklaşımla ve hukuk devleti ile uyumlu olabilmesi ilgili özel nedenlerin kanunlar ile detaylı ve öngörülebilir biçimde sınırlarının çizilmiş olması gerekmektedir.

Yine 4709 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerle birlikte özel hayat hakkının korunmasında adli soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği durumların istisna tutulması hükmü kaldırılmıştır²⁴⁷. Son olarak 2001 değişiklikleri öncesinde sadece kanunun açıkça gösterdiği hallerle sınırlı biçimde aranan hâkim kararı, değişiklik ile yerini esas unsur olarak aranan hâkim kararı şartına bırakmıştır²⁴⁸.

Gelişen teknolojinin toplumsal kullanım alanını genişletmesi ile özel hayat hakkının farklı bir boyutunu oluşturan kişisel veriler meselesinin Türk hukukunda da çeşitli yansımaları olmuştur. Öncelikle 2010 yılında 5982 sayılı Kanun ile Anayasa’da yapılan değişiklik sonucunda kişisel verilerin korunmasına 20. maddede yer verilerek anayasal

²⁴⁴ Yüksel, “Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetim Yoluyla Müdahale”, 70.

²⁴⁵ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, (İstanbul: Beta Basım ve Yayım, Kasım 2020), 151.

²⁴⁶ Kemal Gözler, “Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri”, *Ankara Barosu Dergisi*, sy 4 (2001): 63.

²⁴⁷ Yüksel, “Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetim Yoluyla Müdahale”, 70; İlgili değişiklikler öncesinde özel hayatın gizliliği hakkının düzenlendiği 20. madde “*Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Adli soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz,*” şeklindedir. 1982 Anayasasının orijinal tam metni için bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709-19821018.pdf>.

²⁴⁸ Yüksel, 70.

güvence altına alındığı görülmektedir²⁴⁹. Daha sonra ise üzerinde uzunca bir süre görüşülen kanun tasarılarının sonucunda 2016 yılında 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu²⁵⁰ (KVKK) Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Diğer ülkelere benzer bir biçimde ilgili kanun doğrultusunda denetimin sağlanması adına Kişisel Verileri Koruma Kurumu kurulmuştur²⁵¹.

IV. DİJİTAL ÇAĞ VE ÖZEL HAYAT HAKKI

Toplum, devleti ve bireyi tepeden tırnağa etkileyerek yeniden şekillendiren dijital dönüşüm elbette ki özel hayat hakkının ele alınış biçimini, kapsamını ve dolayısıyla da korunması için gereken koşulları da derinden etkilemiştir. Zira mülkiyet hakkının sınırlarına indirgenerek hakkın korunabileceğinin savunulduğu bir noktadan bireyin iletişiminin dinlendiği, sağlık, eğitim ve finans bilgilerinin toplandığı, mobil cihazların takip edilebildiği bir döneme geçilmiştir. İmkânların gelişmesi ihlallerin de çeşitlenip kolaylaşmasına imkân tanımıştır. Tüm bunlar karşısında devlet otoritesinin hem bu dönüşüme ayak uydurması hem de olası ihlallerden kendini ve bireyleri koruması gerekmektedir. Bu doğrultuda bireyin rızası, bireyin görünürlük arzusu, ticari çıkarlar, kapitalist tüketim ve devlet politikaları özel hayat hakkının korunmasında üzerinde durulması gereken meseleler haline gelmiştir.

A. Özel Hayatın Dönüşümü

Toplumun çoğunun gündelik hayatına eşlik eden araç gereçlerin internete erişiminin olduğu ve akıllı hale getirildiği günümüz, dijital çağ olarak adlandırılmaktadır²⁵². Bu durum bireylerin sağlık, eğitim, finans ve sosyal hayatlarına ilişkin birçok verisinin sosyal ağda dolaşımında olmasına imkân tanımaktadır²⁵³.

Özel hayat hakkının dijitalleşme ile geçirdiği dönüşüm iki boyutta ele alınmaktadır. İlki internet ortamında zaten sınırlarını belirlemenin oldukça güç olduğu özel hayat alanının tamamen belirginliğini kaybederek neyin özel hayata dâhil olduğunun

---

²⁴⁹ Akyürek, *Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu*, 163.

²⁵⁰ RG. 7.4.2016- 29677.

²⁵¹ Küzeci, 422.

²⁵² Juliane Damen, Lena Köhler, ve Sean Woodard, “The Human Right of Privacy in the Digital Age”, *Staat, Recht Und Politik – Forschungs- Und Diskussionspapiere*, sy 3 (2017): 1.

²⁵³ Damen, Köhler, ve Woodard, 1.

belirlenememesidir²⁵⁴. İkincisi ise internet ortamında bırakılan her izin devasa kişisel veri yığınlarına dönüşmesidir²⁵⁵. Sırasıyla özel hayatın nicel ve nitel dönüşümünü yansıtan bu durum, zaman içerisinde özel hayatın ve dolayısıyla korumanın tamamen yok olacağına ilişkin tartışmalara da zemin hazırlamaktadır²⁵⁶.

Özel hayat hakkının dijitalleşme karşısındaki durumu ele alınırken Jeremy Bentham'ın 1787 yılında toplu halde yaşanan yerlerden fabrika, hastane, okul ve hapishaneler başta olmak üzere birçok alan için güvenliği ve düzeni sağlamak adına ortaya attığı sürekli gözlenen bir alan tasarımı olan günümüzde ise bir metafor olarak kullanılan Panoptikon'ununa değinmek gerekmektedir. Zira dijitalleşme ve özel hayat birlikte ele alındığında genelde ilk akla gelen gözetim (*surveillance*) kaynaklı müdahaleler olmaktadır. Kelime olarak bütünü gözlemine ifade eden Panoptikon, yapısı itibari ile dairesel bir alan olup ortasında yükselen gözetim kulesi sayesinde tasarımda mevcut olan her yeri görebilmektedir. Bu doğrultuda Panoptikon, her zaman her noktayı izleme imkânının yanında izlemenin olmadığı durumlarda bile izleniyormuş hissi yaratma yetisine sahiptir²⁵⁷. Mimari anlamda hayata geçirilemeyen Panoptikon'un günümüzde dijitalleşen gözetim ile mümkün kılındığı düşünülmektedir²⁵⁸. Ancak dijital yetkinlikler mimari Panoptikon'un da ötesine geçerek bireyin izleyen hakkında hiçbir şeyi bilmediği bir ortam yaratmıştır²⁵⁹.

Dijitalleşme öncesinde gerçekleştirilen gözetimin aksine günümüzde bireyin doğrudan kendisinin değil, DNA verileri, parmak izi ve kaçınılmaz olarak internet ortamında bıraktığı izler sayesinde izlendiği veya takip edildiği görülmektedir²⁶⁰. Kamuoyunda da oldukça kanıksanan bu durum, takibi gerçekleştiren tüm sektörler için de oldukça ekonomiktir²⁶¹. Ancak bu farklılığa rağmen özel hayata yönelik müdahale kapsamında gözetimin her dönemde ortak bir özelliği vardır. Bu ortak özellik ise güç ve gözetimin

---

²⁵⁴ Lokke, *Mahremiyet*, 30.

²⁵⁵ Lokke, 30.

²⁵⁶ Lokke, 31.

²⁵⁷ Jeremy Bentham, "Panoptikon ya da Gözetim-Evi", *Panoptikon: Gözün İktidarı*, haz. Barış Çoban, Zeynep Özarlan (İstanbul: Su Yayınevi, 2019), 23; Bauman ve Lyon, *Akışkan Gözetim*, 23.

²⁵⁸ Barış Çoban, "'Gözün İktidarı' Üzerine", *Panoptikon: Gözün İktidarı*, haz. Barış Çoban, Zeynep Özarlan (İstanbul: Su Yayınevi, 2019), 111.

²⁵⁹ Bauman ve Lyon. *Akışkan Gözetim*, 24.

²⁶⁰ Lyon, 11-12.

²⁶¹ Lyon, 12.

birbiri ile olan sıkı bağıdır²⁶². Özel hayata yönelik müdahaleyi gözetim ile gerçekleştiren yapı, özel veya kamu sektörü olması fark etmeden bireyi aşan bir güce sahiptir. Bu durum bireyin seçim yapmak zorunda bırakılmasını kolaylaştırmaktadır.

Dijital dönüşüm sayesinde kamu kurumları, özel kurumlar veya bireyler, öncesinde birebir veya yüz yüze yerine getirebilecekleri işlerini tek bir tuşla halledebilir hale gelmişlerdir²⁶³. Yarattığı imkânlar dikkate alındığında dönüşüm oldukça kolaylaştırıcı olsa da devlet iradesinin tek bir tuş ile hayat bulduğu bazı durumlarda sorumlunun bulunması da zorlaşmaktadır. Bir başka ifade ile ekranın arkasındakilerin kötü niyetli olması halinde tek kişi faaliyet gösteren suçluların veya gruplardan oluşan suç örgütlerinin belirlenmesi zorlaşmaktadır. Diğer yandan bazı insani duyguları zorlayan faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde konu olabilecek vicdani yaklaşım, faaliyeti gerçekleştirecek eylemin basitleştirilerek sadece bir tuşa basmaya indirgenmesiyle aşılmaktadır. Sonuç olarak dijital dünya tüm imkânlarının ötesinde suçu kolaylaştırmakla birlikte insani duyguları da hafifletmiştir.

Şeffaflık toplumunu irdeleyen Byung Chul Han'a göre dijital çağda her alanı saran bir şeffaflık ideolojisi mevcuttur. Bu ideolojiyi güçlendiren ise şeffaflığın güvenlik ile ilişkilendirilmesidir²⁶⁴. Ancak arzu edilen ve gönüllü olarak kabul edilen şeffaflık sayesinde sağlanılacağına inanılan güvenliğin aslında kontrolcü bir sistemi ifade ediyor olmasıdır²⁶⁵. Daha açık bir ifade ile her şeyin bilinebildiği şeffaf bir dünyada güvenlik içinde değil kontrol altında yaşanan bir hayat söz konusu olacaktır²⁶⁶. Kendisini sürekli olarak yenileyebilen bu sistem, daimî kontrolün etkisiyle hakim kılınan bir endişe ortamını teşvik ederek güvensizlik atmosferini beslemektedir²⁶⁷.

Dijital toplumda kullanılan teknolojik araç gereçler ve bunların bünyesinde taşıdıkları karmaşık sistemler nedeniyle bireyin özel hayatına ilişkin sınırlarını belirlemeye yönelik

---

²⁶² Lyon, 44.

²⁶³ Bauman ve Lyon, *Akışkan Gözetim*, 102-3.

²⁶⁴ Byung-Chul Han, *Şeffaflık Toplumu*, (İstanbul: Metis Yayıncılık, Ekim 2022), 11.

²⁶⁵ Han, 68-69.

²⁶⁶ Hayek, devlet ile birey arasındaki güven ilişkisinin güven ilişksinden bağımlılık ilişkisine dönüşünü ekonomik bağımlılık nedeniyle kapitalizm uygulamalarına dayandırmıştır. Bu durum bireyi otoriteye bağımlı hale getiren meselelerin çağın gereklerine uygun biçimde değiştiğini göstermektedir. Bkz. Friedrich A. von Hayek, *Kölelik Yolu*, çev. Turhan Feyzioğlu vd. (Liberte Yayınları, Şubat 2014).

²⁶⁷ Han, *Şeffaflık Toplumu*, 70.

bir tercihte bulunması pek mümkün değildir²⁶⁸. Gerek profesyonel ve sosyal hayatın akışına yetişmek gerek teknolojik araçlar aracılığıyla özel hayata yönelik müdahaleler hakkında kamuoyundaki bilgi eksikliği, bu durumun sebeplerindedir. Bunun yanında özellikle devlet kaynaklı müdahaleler göz önüne alındığında gizliliğini koruyabilmek için dijital dönüşüme dâhil olmayı reddeden bireylerin ise özel hayatına ilişkin tüm izlerini ortada bırakan bireylere nazaran daha çok dikkat çektiği ileri sürülmektedir²⁶⁹. Bu durum teknolojinin bu denli gelişmediği bir dünyada izole yaşam sürdürmek isteyen bireylere yönelik tepkilerle aynı tepkileri kendisine çekmektedir.

Özel hayat hakkına yönelik müdahalelerin yanı sıra bireyin zaman zaman popüler kültürün etkisiyle kendi isteği ile görünürlük kazanmak adına özel hayatına dair veri sunması dijital toplumun bir diğer etkisidir²⁷⁰. Çünkü günümüzde küresel biçimde bireyin varlığını kanıtlamasının görünürlüğünü sağlamasına bağlı olduğu kabul edilir²⁷¹. Bauman'ın bu hususta belirttiği üzere fark ediliyor olma hazzına kapılan birey, ifşa edilme korkusunu göz ardı etmektedir²⁷². Böylece dijital dünyada özel hayata yönelik temel tehditlerin gözetim ve bireyin kendini ifşa etmesi şeklinde geliştiği görülmektedir²⁷³.

Dijitalleşmenin toplumun her kesimine ve hayatın her alanına sirayet etmesi sonucunda meydana gelen dönüşüm, veri yaratmayı ve bu veriyi toplamayı kolaylaştırmış, bilginin ve iletişimin evrenselleşerek sınırları aşmasına olanak sağlamıştır ancak merkezi bir kontrol mekanizmasının olmaması nedeniyle çeşitli endişeleri de beraberinde getirmiştir²⁷⁴.

---

²⁶⁸ Lokke, *Mahremiyet*, 30.

²⁶⁹ Lokke, 11.

²⁷⁰ Lyon, *Gözetim Çalışmaları*, 195-97.

²⁷¹ Lyon, 222.

²⁷² Bauman ve Lyon. *Akışkan Gözetim*, 36.

²⁷³ Hülya Öztekin ve Ahmet Öztekin, "Modernleşme-Mahremiyet İlişkisi ve Siber Mekânda Mahremiyetin Aleniye Dönüşmesi", *e-Journal of New World Sciences Academy* 5, sy 4 (2010): 527.

²⁷⁴ Jerry Berman ve Deirdre Mulligan, "Privacy in the Digital Age: Work in Progress", *Nova Law Review* 23, sy 2 (1999): 554-56.

B. Özel Hayata Yönelik Yeni Riskler

Özel hayat hakkı, gelişen teknoloji ile birlikte sistematik olarak özel sektör veya devlet kaynaklı müdahalelere maruz kalmaktadır²⁷⁵. Pazar alanını genişletmek isteyen özel sektör ile olduğunca fazla veriyi elinde bulundurmaya hedefleyen siyasi yönetimler arasında sıkışan özel hayatı korumak giderek güçleşmektedir²⁷⁶. Bununla birlikte özel hayat hâlihazırda tartışmalı bir konu olan kamusal alan ve özel alan ayrımına dair sınırların muğlaklaştığı bir dünya sunan dijital toplumda giderek belirginliğini yitirmektedir²⁷⁷. Tüm bunların yanında dijital dönüşüm özel hayat ile ilişkili kendine has kavramları da beraberinde getirmiştir.

Kişinin kimliğini çözümlemeye yarayan her veri, kişisel veri olarak kabul edilmektedir. Bu noktada dijital dönüşümün sık kullanılan kavramlarından olan üst veri (*metadata*) ve büyük veri (*bulk data*) kavramlarından bahsetmek gerekmektedir. Dijital hayatın vazgeçilmezi olan mobil uygulama şirketleri veya devlet yetkilileri tarafından zaman zaman bireyin dolaşımdaki kişisel verilerinin içeriklerine erişilmediği sadece üst verinin işlendiği hususunda taahhütler verilmektedir²⁷⁸. Üst veri ise dijital dünyada mevcut olan verinin kendisi olmayıp bu veriye ilişkin yan verilerden oluşmaktadır. Daha iyi anlaşılması adına Lokke'nin verdiği mektup örneği oldukça faydalıdır. Buna göre birisine gönderilen mektubun içeriği verinin kendisini oluştururken mektup zarfının üzerinde yer alan gönderen ve gönderilene ait ad, soyad ve adres gibi bilgiler üst veri olarak nitelendirilmektedir²⁷⁹.

İlk bakışta içerik verinin güvende olduğu düşünülse de, düzenli takip edilen ve depolanan üst veri, birey hakkında sanılandan çok daha fazla bilgi sağlamaktadır²⁸⁰. Özel hayat hakkında yeterli bilgiye sahip olmak için ihtiyaç duyulan üst verinin mevcudiyeti söz konusu olduğunda da devreye büyük veri girmektedir. Zira her hareketin kayıt altına alındığı ve silinmesinin mümkün olmadığı dijital dünyada

²⁷⁵ Yılcıoğlu, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM) Kararlarındaki Artan Güvenlik Anlayışıyla Özel Hayatın Gizliliği Hakkının Değerlendirilmesi”, 75.

²⁷⁶ Lyon, *Gözetim Çalışmaları*, 187.

²⁷⁷ Öztekin ve Öztekin, “Modernleşme-Mahremiyet İlişkisi ve Siber Mekânda Mahremiyetin Aleniye Dönüşmesi”, 527.

²⁷⁸ Lokke, *Mahremiyet*, 39-40.

²⁷⁹ Lokke, 40.

²⁸⁰ “‘We Don’t Live in a Free Country’: Jacob Appelbaum on Being Target of Widespread Gov’t Surveillance”, Democracy Now, 20 Nisan 2012, http://www.democracynow.org/2012/4/20/we_do_not_live_in_a.

verilerin birikimi nedeniyle büyük veri denilen veri yığınları meydana gelmektedir. Dolayısıyla burada sorun veri bulup bulamamak değil, yığınların arasından nitelikli veriyi ayırt edememek olacaktır.

Günümüzde oldukça kazançlı bir ticari mal olan bireye ait veriyi elinde bulunduran kurumun hukuki sınırlamalar ile denetim altında tutulmadığında verinin sürekli el değiştirmesi oldukça kolaydır²⁸¹. Takibi oldukça zor olduğu için özel hayata ilişkin bir bilginin dijital ortamda açığa çıkması ise geri dönülemez tehlikeleri de beraberinde getirmektedir²⁸². İşlenen veriler sonucu oluşan veri yığınlarının özel hayat hakkı için oluşturduğu riskin bir başka boyutu da verilerin toplanma ve işleme amacına göre değişmekle birlikte toplumun çeşitli sınıflara ayrılmasına neden olmasıdır²⁸³. Örnek vermek gerekirse kişi, ziyaret ettiği tatil güzergâhı siteleri nedeniyle ekonomik gelire göre bir sınıflandırmaya tabi tutulabileceği gibi, sadece hobi olarak incelediği ürünler nedeniyle potansiyel suç örgütü üyesi olarak da sınıflandırmaya tabi tutulabilir.

Dijital toplumda özel hayat hakkına yönelik müdahalelerin kolaylığının sebeplerinden birisi de demokratik liberal toplumlarda bu müdahaleleri meşrulaştırmanın oldukça kolay olmasıdır²⁸⁴. Özellikle devlet kaynaklı müdahalelerde vatandaşların ikna edilmesi oldukça kolaydır. Kamu hizmetlerinin birçoğunun dijitalle taşınması bu güven doğrultusunda bireyin verilerinin kamu idaresi bünyesinde toplanarak depolandığını gösterir. Bu durum özel hayat hakkına yönelik verinin kamu idaresi tarafından amacına uygun işlenmemesi riskinin yanında dışarıdan gelecek tehditleri de beraberinde getirmektedir²⁸⁵.

Veri takibi oldukça ileri teknolojik gelişmelerle alanını genişletmektedir. Mevcut rekabet ile başa çıkabilmek ve her veriyi takip edebilmek sınırlı imkânlarla zorlaşmaktadır. Dolayısıyla konu üzerine profesyonelleşmiş özel şirketler ile elindeki veri yığınlarını çıkarları doğrultusunda kullanmayı hedefleyen siyasi yönetimler işbirliği yapabilmektedir. Bunun sonucunda özel hayata ilişkin bilgileri ortaya koyan veriler,

---

²⁸¹ Ayşe Nur Akıncı, “Büyük Veri Uygulamalarında Kişisel Veri Mahremiyeti” (Uzmanlık Tezi, Ankara, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019), 33.

²⁸² Akıncı, 34.

²⁸³ Akıncı, 33.

²⁸⁴ Lokke, *Mahremiyet*, 50.

²⁸⁵ Yasin Aydoğdu, “Kamu İdaresinde Kişisel Verilerin Korunması”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29, sy 1 (2021): 265, <https://doi.org/10.15337/suhfd.808608>.

resmi olmayan kuruluşların eline geçmektedir²⁸⁶. Ya da tam tersi biçimde özel bir kuruluşun bünyesinde tutulan veriler bir işbirliği ile devlet yetkililerine iletelebilmektedir²⁸⁷. Bilhassa güvenlik ve ekonomi gibi ulusal çıkarların söz konusu olduğu durumlarda özel sektör ile kamu sektörünün verilerin paylaşılması noktasında işbirliği yaptığı görülmektedir²⁸⁸. Bu durum birey için dört tarafı sarılmış bir alan anlamına gelirken özel ve kamu sektörü açısından da karşılıklı tavizlere neden olabilecektir.

Gizliliğe ihtiyacı olanların sadece bireyler olmadığı düşünüldüğünde dijitalleşmenin yarattığı görünürlük de sadece bireyleri tehdit etmemektedir. Yapısı gereğince gizlilik gerektiren bir takım ulusal güvenliğe ilişkin veriler ve demokratik süreç de bir o kadar tehlikededir. Daha önce en çok izlenen demokratik ülkenin İngiltere olduğundan bahsedilmişti. Ancak İngiltere’de demokrasiye olan katılımın da her geçen gün azaldığının altının çizilmesi gerekmektedir²⁸⁹. Bununla birlikte güncel meselelerden biri olan 2017 yılında ortaya çıkan Cambridge Analytica Skandalı²⁹⁰, kontrolsüz ve amaçları muğlak veri işlemeciliğinin görünürde olandan daha büyük tehlikeler taşıdığını göstermektedir²⁹¹.

Sonuç olarak tüketimin sürekli teşvik edildiği kapitalist rekabet, bürokrasinin giderek karmaşık bir ağa dönüşmesi ve küresel boyutlara erişen iletişim ve erişim sistemi, dijital toplumda özel hayatı korumayı zorlaştıran etmenler olarak kabul edilmektedir²⁹². Özel hayatı korumayı zorlaştıran bu gelişmeler bir yandan da özel hayat hakkına yönelik müdahaleleri meşrulaştırmaya olanak sağlamaktadır²⁹³.

---

²⁸⁶ Lyon, *Gözetim Çalışmaları*, 156.

²⁸⁷ Lyon, 146; Bu durum için çarpıcı bir örnek olarak 2006 yılında Belçika merkezli bir Swift hesabının bünyesindeki bilgileri CIA’ye aktarması ele alınmaktadır. Bkz. Dan Bilefsky, “Data Transfer Broke Rules, Report Says”, *The New York Times*, 28 Eylül 2006, <https://www.nytimes.com/2006/09/28/world/europe/28cnd-swift.html>.

²⁸⁸ Lokke, *Mahremiyet*, 79.

²⁸⁹ Lokke, 54.

²⁹⁰ Cambridge Analytica Skandalı hakkında detaylı bilgi için bkz. Aksoy ve Türkölmez, “Dijital Çağa Demokrasiyi Çağırarak: Cambridge Analytica Skandalı”, 47-54.

²⁹¹ Aksoy ve Türkölmez, 48.

²⁹² Lyon, *Gözetim Çalışmaları*, 13, 39.

²⁹³ Lyon, 39.

C. Özel Hayat Hakkının Korunmasında Yeni Boyut

Özel hayatın da tüm her şey gibi dijitalleşmesi, geçirdiği dönüşüm ve taşıdığı riskler ile birlikte hak olarak korunmasını zorlaştırmaktadır. Zira Locke'ye göre dijital dünyada özel hayat hakkını savunmak güvenlik, konforlu alan, nitelikli hizmet isteğinin ve ekonomik çıkarların karşısında konumlanmaktadır. Bu nedenle hakkın korumasına yönelik talep azalmaktadır²⁹⁴. Bunun yanında dijitalleşme zaten karmaşık bir olgu iken dijital ortamda meydana gelen özel hayata yönelik müdahalelerin niteliğinin ve müdahaleden kaçınma yöntemlerinin de birey için oldukça karmaşık olduğu kabul edilmelidir²⁹⁵. Nitekim bir *puzzle* misali küçük parçalar büyük veriyi oluşturup beklenmedik ihlallere sebep olana dek bireylerce tehlikenin boyutu anlaşılmamaktadır²⁹⁶.

Dijital mecrada özel hayat hakkının ihlaller meydana gelmeden korunabilmesi için en etkili çözüm dijital yoldan korumanın benimsenmesiyle olacaktır. Bunun için de kriptolama teknolojisi önerilmektedir²⁹⁷. Kriptolama ile sosyal ağlardaki faaliyetler bireyin gizliliği üzerine inşa edilerek geride bırakılan hiçbir izin toplanamayacağı bir ortam sağlanacaktır²⁹⁸. Son dönemlerde adı akademik camiada da sık sık duyulan blok zincir teknolojisi de güvenilirliğini kriptolama yönteminden almaktadır²⁹⁹. Ancak dijital çağda tüm veriler için bunun uygulanması mümkün olmayıp veri dolaşımının tamamen engellenmesi, ilgili devletler veya bireyler için zaman ve enerji israfıyla sonuçlanacaktır. Bu yüzden hizmet kalitesi veya ulusal güvenlik adına işlenecek bir takım verilerin de hukuki düzenlemeler ile güvence altına alınması gerekmektedir.

Özel hayatı korumanın zorlukları ve riskleri üzerinde durulan dijital dünyadan gelen müdahaleler ancak bu dünyanın karmaşık işleyişine hâkim ve dolayısıyla da tehlikeleri öngörebilen nitelikte hukuki düzenlemelerle engellenebilecektir. Bu bakımdan birey için erişilebilir ve kapsamlı bir düzenleme gerekirken verilere erişecek özel veya kamu

---

²⁹⁴ Locke, *Mahremiyet*, 87.

²⁹⁵ Locke, 87.

²⁹⁶ Locke, *Mahremiyet*, 87; Lyon, *Gözetim Çalışmaları*, 145.

²⁹⁷ Locke, *Mahremiyet*, 35-37.

²⁹⁸ Locke, 36.

²⁹⁹ Locke, 39.

sektörü kuruluşları için de izin ve denetime tabi prosedüre dayalı hukuki düzenleme sistemi gerekmektedir³⁰⁰.

Hukuki düzenlemelerin niteliği ile özel hayat hakkının en doğru biçimde korunması için toplumun dijitalleşmesinin yanında küreselleştiği de dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla koruma için sadece ulusal düzenlemelerin yetersiz kalacağı kabul edilmelidir³⁰¹. Bu nedenle dijital toplumda özel hayatın korunması hem ulusal hem de uluslararası boyutta ele alınmalıdır. Son değişikliklerle birlikte ulusal ve uluslararası alanda özel hayatın gizliliğinin korunmasına yönelik birçok hukuki düzenleme yapılmış olsa da ihlaller azalmamaktadır³⁰². Elbette ki özel hayat alanının varlığını koruduğuna dair özellikle uluslararası düzlemde veri güvenliğini sağlamak adına çeşitli düzenlemelerin yapılıyor veya güncelleniyor olması umut vericidir³⁰³.

Özel hayat ve dijitalleşme arasında dengenin sağlanması oldukça zor bir problemdir³⁰⁴. Bu problemi aşmanın yollarından birisi özel hayata yönelik hukuki müdahalelerin şeffaflık çerçevesinde gerçekleştirilmesidir. Bir başka deyişle hukuka uygun bir müdahale olsa bile müdahalede bulunan kamu ve özel sektöre ait gözetleyen bilhassa hak sahibine karşı şeffaf olması gerekmektedir³⁰⁵. Yani birey bu müdahalenin neyi kapsadığını, kim tarafından ve hangi amaçla gerçekleştirildiğini biliyor olmalıdır. Aksi durumda birey, Bentham'ın fikri temelini attığı Panoptikon benzeri bir yaşam alanına hapsedilmiş olacaktır³⁰⁶.

Büyük şirketler tarafından zaman zaman özel hayatın önemini yitirdiğine dair açıklamalar³⁰⁷ yapılsa da bireylerde oluşan özel hayat bilinci ve özel sektördeki rekabetçi ortam, büyük şirketlerin özel hayat kapsamındaki verileri korumaya yönelik yeni politikalar edinmesine olanak sağlamaktadır³⁰⁸. Ancak dijital toplumda hukuki

---

³⁰⁰ Lokke, 87.

³⁰¹ Lokke, 88.

³⁰² Yılancıoğlu, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM) Kararlarındaki Artan Güvenlik Anlayışıyla Özel Hayatın Gizliliği Hakkının Değerlendirilmesi”, 7.

³⁰³ Akıncı, “Büyük Veri Uygulamalarında Kişisel Veri Mahremiyeti”, 47.

³⁰⁴ Akıncı, 47.

³⁰⁵ Lyon, *Gözetim Çalışmaları*, 88.

³⁰⁶ Panoptikon'un detaylı tasarım planı için bkz. Bentham, “Panoptikon ya da Gözetim-Evi”, 14-24.

³⁰⁷ Bobbie Johnson, “Privacy No Longer a Social Norm, Says Facebook Founder”, *The Guardian*, 11 Ocak 2010, <https://www.theguardian.com/technology/2010/jan/11/facebook-privacy>.

³⁰⁸ Lokke, *Mahremiyet*, 84-86; Matthew Panzarino, “Apple's Tim Cook Delivers Blistering Speech On Encryption, Privacy”, *TechCrunch* (blog), 03 Haziran 2015, <https://techcrunch.com/2015/06/02/apples-tim-cook-delivers-blistering-speech-on-encryption-privacy/>.

korumanın göz ardı edilmesi kötü senaryonun gerçekleşmesine yani dijital dünyada özel hayatı belirleyen sınırların ortadan kalkmasına neden olacaktır³⁰⁹. Buna karşı koyabilmek ise her yeni teknolojinin kullanımının yaygınlık kazanmasından önce riskleri göz önünde tutabilen ve çerçevesi belirli olan hukuki düzenlemelerin ele alınmasıyla mümkündür³¹⁰.

Teknolojinin gelişimi ile sanayi devriminde güçlü olanın silah sahibi olduğu dönemden güçlü olanın bilginin sahibi olduğu döneme geçilmiştir. Tıpkı ticari şirketler gibi devletler için de içeriğini bireyin özel hayatının oluşturduğu bilgilerin toplanması, depolanması ve işlenmesi bazı çıkarların korunması açısından önem taşımaktadır. Kamunun verileri toplamakta gözettiği çıkarlardan en çok ön plana çıkanı ise güvenlidir. Özel hayat hakkı mutlak bir hak değildir. Kamu güvenliği söz konusu olduğunda sınırlandırılması hukuki çerçevede dâhilinde mümkündür. Bilginin sahibine sağladığı güç elbette ki yadsınamaz. Ancak yapay güvenlik problemleri yaratarak bireyin güvenlik ve özel hayat hakkından birini seçmek zorunda bırakılması hukuk devletine uygun bir yaklaşım değildir.

Özel hayat hakkı da tıpkı güvenliğin ele alınış şekli ve tehditlerin çeşitlenmesinde olduğu gibi zamanın gelişen çizgisinden farklı bir boyuta erişmiştir. Dolayısıyla elbette ki güvenlik ve özel hayat hakkı arasındaki ilişki de değişim göstermektedir. Bu aşamada iki ayrı kavramı kendi gelişim çizgilerinde incelendikten sonra ikisinin birbiri ile olan etkileşimi hem teorik hem de pratik açıdan ele alınmaya çalışılacaktır.

---

³⁰⁹ Akıncı, “Büyük Veri Uygulamalarında Kişisel Veri Mahremiyeti”, 45.

³¹⁰ Akıncı, 45.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODERN DEVLETİN GÜVENLİK ANLAYIŞINDA ÖZEL HAYATI KORUMAK

I. GÜVENLİK VE ÖZEL HAYAT HAKKI

Güvenliğin hayatta kalma içgüdüğü doğrultusunda tüm zamanlarda insan için zorunlu bir ihtiyaç olduğu ilk bölümde ele alınmıştı. Zamanla siyasi otoritelerin rekabet ortamının en güçlü argümanı haline gelen güvenlik, sıklıkla özgürlük ile karşıt biçimde anılmaya başlanmıştır. Ne kadar özgür olunursa o kadar güvenlikten yoksun olunacağı üzerine şekillenen politikalar sonucunda bireylerin sonucu bilinen seçimlere zorlandığı görülmektedir. Özgürlüğün negatif yönü¹ olarak belirlenebilecek olan özel hayat hakkı ise yurttaşlardan en çok fedakârlık göstermeleri beklenen haklardandır. Bu başlık altında da öncelikle güvenlik-özgürlük ilişkisi ele alınacak ardından güvenlik ve özel hayat ilişkisine dair görüşlere yer verilecektir.

A. Güvenlik ve Özgürlük İlişkisi

1. Tarihsel Perspektif

a. Thomas Hobbes

İlk bölümde devletin varlığını güvenlik kavramı üzerinden açıklayan düşünürler ele alınırken Hobbes'un bu konuda doğa durumu ve Leviathan tanımları üzerine şekillendirdiği görüşlerine yer verilmişti. Bu çalışmanın çıkış noktası açısından önem arz eden Hobbes'un güvenlik ile birlikte özgürlüğü ele alış şekline değinmek güncel uygulamaların anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Bu noktada tekrara düşmemek adına doğrudan Hobbes'un güvenlik-özgürlük ilişkisine dair genel yaklaşımı incelenecektir.

Hobbes, egemenin ortaya çıkması ile geride bırakılan ve bir korku ortamını ifade eden doğa durumunu tam özgürlük hali olarak tanımlamaktadır. Bu yüzden düşünürden sınırsız özgürlüğün övülmesi beklenemeyecektir. Zira doğa hali kurtulması gereken bir savaş ortamından ibarettir. Özgürlüğü dış engeller olmaksızın istenilenin

---

¹ McCloskey, "Privacy and the Right to Privacy", 21.

yapılabilmesi olarak tanımlayan Hobbes, birey özgürlüğünü yasaların sınırına tabi tutmaktadır². Bu yasalar ise güvenlik temelinde tamamen egemenin iradesine uygun biçimde düzenlenmektedir³. Nitekim doğa durumundaki kavganın sonlanarak güvenliğin sağlanması, sözleşme ile bireyin sahip olduklarını ölümlü tanrıya yani devlete devretmesine bağlıdır⁴.

Hobbes, özgürlüğü tanımlarken engellerin canlı veya cansız olarak varlığın kendi bünyesinden kaynaklanması halinde özgürlüğün yine de varlığını koruduğunu belirtmektedir⁵. Bir başka deyişle Hobbes için öznenin doğasından kaynaklanan engeller nedeniyle özgürlüğün olmadığı savunulamaz. Bu tanım, bireysel özgürlük ele alındığında hangi engellerin bireyin doğasından kaynaklandığına ilişkin soru işaretlerini beraberinde getirmektedir. Zira engellerin doğal veya dışarıdan olması şeklindeki ayrımın değişkenliği tehlikeli sonuçlara neden olabilecektir⁶. Nitekim ırkçılık, engelli istismarları ve cinsiyet ayrımcılığı gibi lekeli bir geçmişe sahip olan dünya tarihi boyunca toplumsal kabullerin otoritelerce kolayca şekillendirilebildiği görülmüştür.

Hobbes'un güvenlik-özgürlük ilişkisinde güvenlikten yana olduğu açıktır. Düşünür özgürlüğe dair kısıtlamaları, karşılığında kazanılacak düzen ortamı için kabul edilmesi gereken küçük bir fedakârlık olarak görmektedir. Bununla birlikte bireyin özgürlüğü ile aslında egemenin bağımsızlığını ve bireyin güvenliği ile egemenin güvenliğini ifade ettiği öne sürülen Hobbes için güvenliğin sağlandığı fakat özgürlüğe yönelik kısıtlamaların mevcut olduğu bir yaşam, sefalet dolu ancak özgür bir yaşama yeğdir⁷.

---

² Hobbes, *Leviathan*, 96, 161.

³ Hobbes, 133-34.

⁴ Hobbes, *Leviathan*, 130; Balpınar, "İsrail'in Güç Kullanımı Esaslı Güvenlik Anlayışının Thomas Hobbes'un 'Doğa Hâli' Kavramıyla Analizi", 93.

⁵ Hobbes, *Leviathan*, 155; Hobbes'un özgürlük tanımı, önemli bir noktaya parmak basarak diğerlerine zarar vermediği sürece bireyin tercihlerine müdahale edilmeyeceğini ifade eden negatif özgürlük anlayışına da ön ayak olmuştur. Abramson, *Minerva'nın Baykuşu*, 238.

⁶ Bu durum Jeffrey Abramson tarafından nehir örneği ile ele alınmıştır. Buna göre bir nehrin sınırları doğal biçimde oluşmuşsa bu nehir özgürdür çünkü bu sınırlara uygun biçimde hareket etmeye zorludur. Yani Hobbes için özgürlük ve zorunluluk tutarlıdır. Ancak nehrin sınırları insan eli ile örneğin baraj yapımı ile belirlendiyse burada özgürlüğün engellendiği yani bireysel iradeye ket vurulduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Abramson, *Minerva'nın Baykuşu*, 238-39.

⁷ Bilgehan Emeklier, "Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 7, sy 13 (2011): 113.

b. John Locke

Yirmi birinci yüzyılın güvenlik tehditleri ile mücadelesinde sadece Hobbes'un güvenlik yaklaşımının ele alınması tek başına yeterli değildir. Öncelikle bu çalışma kapsamında güvenlik tehditlerinin yaşandığı, bu tehditlere karşı alınan önlemler sonucu mevcut özgürlüklerin ve hukuk sisteminin incelendiği ülkeler liberal ülkeler olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple güvenlik-özgürlük ilişkisinin tarihsel kökenlerinde iki uçtan diğeri olan Locke'un görüşlerinin de genel biçimde incelenmesi yerinde görülmüştür.

Hobbes'un doğa durumundan farklı olarak Locke'un tasvir ettiği doğa durumu başlangıçta insanların eşit ve özgür olduğu bir barış ortamını yansıtır. Buna karşılık Hobbes'un güvenlik anlayışında ayrıntılı biçimde incelenen doğal yasa olarak kabul edilen kişinin kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi başkasına yapmaması ilkesine aykırı davranılması cezalandırma sorununu ortaya çıkarmaktadır⁸. Zira üst otoritenin olmadığı ortamda cezalandırma meselesi bireyleri kaosa sürükleyecektir⁹. Özgürlük ve eşitliğin iç içe geçtiği Locke'un doğa durumu her ne kadar iyimser yönüyle Hobbes'un doğa durumu tasvirinden ayrılrsa da bireylerin güvenlik ihtiyacı sonucunda terkedilmesi gereken bir ortam sunmaktadır¹⁰.

Locke'a göre başkalarından gelen engel ve zorbalıkların olmamasını ifade eden özgürlük, Locke'un devlet kuramının temellerini oluşturmaktadır¹¹. Locke'un yaklaşımında devletin var oluşunun asıl amacı bireyin özgürlüğünü sağlamak olup devlet, bunu bireyin güvenliğini sağlayarak gerçekleştirmektedir¹². Güvenlik ise bireyin hayat, hürriyet ve mülkiyet olarak nitelenen haklarının korunması ile sağlanacaktır¹³. Dolayısıyla Locke için de güvenlik doğa durumunun terkinde sebep kabul edilmektedir¹⁴. Ancak Hobbes'un aksine Locke'ta açıkça devletin değil bireyin

---

⁸ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 176-77.

⁹ Göze, 177.

¹⁰ Emeklier, "Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi", 114-16; Christopher Michaelsen, "Balancing Civil Liberties Against National Security? A Critique of Counterterrorism Rhetoric", *UNSW Law Journal* 29, sy 2 (2006): 4.

¹¹ Emeklier, "Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi", 113-14.

¹² Emeklier, 120.

¹³ Emeklier, 118.

¹⁴ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 179.

güvenliğinin öncelendiği görülmektedir¹⁵. Bu bakımdan hak ve özgürlükleri koruma amacı doğrultusunda şekillenen güvenlik anlayışına sahip bir devlet, sınırlamalara tabi ve bireyi amaç edinen bir araç konumundan öteye gitmeyecektir¹⁶.

Temel hedefi özgürlüğün sağlanması olsa da liberalizmde de bu hedefe belirli bir düzeyde güvenliğe erişerek ulaşılmaktadır¹⁷. Ancak liberalizmi benimseyen toplumlarda zamanla özgürlüğün mülkiyet ile özdeşleştirildiği görülmektedir¹⁸. Böylece güvenlik-özgürlük ilişkisinin ele alınmasında belli bir düzey güvenliğin önkoşul olarak kabul edilmesinden öteye giderek temel hak ve özgürlükler, güvenlik için kısıtlanır hale gelmektedir¹⁹. Bu doğrultuda güvenliği genel olarak iktisadi bakımdan ele alan Friedrich A. von Hayek için de sonuç aynı olmaktadır. Bu açıdan Hayek'e göre güvenlik, özgürlüğe karşı sürekli büyüyen bir tehlikedir²⁰.

Modern toplumlarda ekonomik güvenliğe atfedilen önem, devletin özellikle sosyo-ekonomik politikalarını şekillendirmektedir. Bireyin ekonomik güvenliğe olan düşkünlüğü, devletten bu hususa yönelik beklentilerini arttırmaktadır. Sonunda devlet ile birey arasında bir bağımlılık ilişkisi yaratan bu durum, devletin bireyi kendisi için en uygun olduğuna inandırdığı çalışma koşulları ve sürekli gelir garantisi ile birey için birçok fedakârlığı da zorunlu kılmaktadır²¹. Bu noktadan itibaren özgürlük, güvenliği sağlanmış ekonomi karşısında arzu edilirliliğini yitirmektedir²². Böylece liberal toplumlarda her ne kadar bireyi amaç edinen özgürlükçü bir yaklaşım söz konusu olsa da mülkiyet temelinde şekillenen kırılğan bir toplumsal adaletin mevcudiyeti ortadadır.

---

¹⁵ Emeklier, “Thomas Hobbes ve John Locke’un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”, 116-17; Michaelsen, “Balancing Civil Liberties Against National Security?”, 4.

¹⁶ Emeklier, “Thomas Hobbes ve John Locke’un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”, 117.

¹⁷ Aksu, “Özgürlük ve Güvenlik Dengesinde Önleyici Amaçlı İletişimin Denetlenmesinin Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Değerlendirilmesi”, 47.

¹⁸ Michaelsen, “Balancing Civil Liberties Against National Security?”, 5.

¹⁹ Michaelsen, 5.

²⁰ Hayek, *Kölelik Yolu*, 161, 166.

²¹ Hayek, 174.

²² Hayek, 174.

2. Güncel Teorik Yaklaşımlar

a. Didier Bigo

Özgürlük ve güvenliği ele alırken asli veya tali anlamlara büründürülmesinin başarısız denge politikalarına neden olduğunu savunan Dider Bigo'ya göre özgürlük ve güvenlik ilişkisine dair altı farklı yaklaşım modeli mevcuttur²³. Bu altı model bir uçta anarşizm olarak kabul edilen ve özgürlüğü sınırlandırmanın mümkün olmadığı yaklaşım ile diğer uçta bulunan totaliter veya faşist olarak nitelendirilen güvenliği sağlamanın hiçbir sınırının olmadığı yaklaşım arasında çeşitlenmektedir²⁴.

Özgürlüğün önde tutulduğu anarşizmden sonra ikinci sırada yer alan yaklaşıma göre özgürlük asılken güvenlik istisna kabul edilmektedir. Burada güvenliğin sadece anarşizme kayılmaması adına bir denge ve önlem işlevinde olduğu görülmektedir. Üçüncü yaklaşım olan anayasallıktan yana/anayasalcı (*constitutionalist*) yaklaşım ise iki kavram arasındaki karşıtlığı dengeleyerek özgürlüğün güvenliği de içerdiğini benimsemektedir²⁵. İstisnailik veya olağanüstülük olarak kabul edilen (*exceptionalist*) dördüncü yaklaşımda ise güvenliğin özgürlükten önce geldiği kabul edilip ancak güvenlik halinde özgürlüğün sağlanabileceği anlayışı benimsenmiştir. Bu yaklaşım demokratik devletlerdeki olağanüstü hal yönetimlerini hatırlatmaktadır. Beşinci yaklaşıma göre ise güvenlik kural, özgürlük istisnadır. Buna göre güvenlik sadece tehlikelerden uzak olma hali olmayıp risk ve muhtemel tehlikelerin de ortadan kaldırılması hali olarak kabul edilmektedir. Sürekli tehlike yaklaşımı olarak nitelenen bu yaklaşıma göre güvenlik, özgürlüğü kendi bünyesinde barındırmaktadır²⁶. Son yaklaşım ise yukarıda değinildiği üzere demokrasinin zayıflık olarak kabul edildiği ve güvenliğin hiçbir sınırının olmadığı faşist yaklaşımdır.

Bigo'ya göre güvenlik, tehlike veya özgürlük kavramlarının yanında ele alınması ile içerdiği anlamı çeşitlendirmektedir²⁷. Bir başka deyişle özgürlüğün yanında daha

---

²³ Didier Bigo, "Liberty, whose Liberty? The Hague Programme and the Conception of Freedom", *Security Versus Freedom? A Challenge for Europe's Future*, ed. Thierry Balzacq, Sergio Carrera (Ashgate Publishing Limited, 2006), 38-39.

²⁴ Bigo, "Liberty, whose Liberty? The Hague Programme and the Conception of Freedom", 39; Bulut, "Sahte Bir Karşıtlığın Çözümü", 1217-18.

²⁵ Aksu, "Özgürlük ve Güvenlik Dengesinde Önleyici Amaçlı İletişimin Denetlenmesinin Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Değerlendirilmesi", 49.

²⁶ Bulut, "Sahte Bir Karşıtlığın Çözümü", 1217.

²⁷ Bigo, "Liberty, whose Liberty? The Hague Programme and the Conception of Freedom", 39-40;

kısıtlayıcı bir anlama bürünen güvenlik, tehlike söz konusu olduğunda pozitif bir anlam içermektedir. Bu değişkenlik devlet politikalarını etkilediği gibi hukuki düzenlemeleri de etkilemektedir. Bu doğrultuda Bigo'ya göre güvenlik-özgürlük ilişkisini içeren skalada günümüzün liberal demokrasilerinde benimsenen çizgi, liberal yaklaşımdan uzaklaşmaktadır²⁸. Kavramlara yüklenen değişkenlik ele alındığında son dönemde güvenliğin tehlike ve riskler ile birlikte değerlendirilmesi de bu durumun sebebi olarak açıklanabilecektir.

b. Roger D. Golden

Güvenlik ve özgürlüğü bir tahterevallinin iki ucunda konumlandıran Golden'a göre denge koşullarının bozulması, iki değerden birinin aşırılıklarına neden olacaktır. Bu bakımdan özgürlükler lehine bozulma, anarşi ortamına sebebiyet verirken güvenlik lehine bozulma ise Orwell'ın 1984 kitabında tasvir edilen evrene ortam hazırlayacaktır²⁹. 11 Eylül saldırılarını bu dengenin bozulmasında dönüm noktası olarak belirleyen Golden için bu tarih itibariyle özellikle ABD ve Avrupa ülkelerindeki denge güvenlik lehine bozulmuştur³⁰. Siyasi otoritenin elini güçlendiren en önemli etken ise özgürlüklerin kısıtlanmasında vatandaşların gösterdiği rızadır³¹.

Golden'ın güvenlik ve özgürlüğe dair yaklaşımında 11 Eylül saldırılarını dönüm noktası olarak belirlemesi oldukça anlaşılırdır. Böylece iki kavram arasındaki ilişkinin kriz anlarında ne denli kırılğan olduğu kanıtlanmıştır³². Güvenlik lehine gelişen bu süreç geçici olsa bile etkisini hala ve uzun sürede devam ettiren ve ettirecek hak ihlallerine sebep olmuştur³³.

c. Jeremy Waldron

11 Eylül saldırıları ile özgürlüklerin güvenliğin gerisinde kaldığı düşüncesine sahip olan bir diğer isim olan Waldron, denge olarak nitelenen mekanizmanın her durumda

---

²⁸ Aksu, "Özgürlük ve Güvenlik Dengesinde Önleyici Amaçlı İletişimin Denetlenmesinin Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Değerlendirilmesi", 48-52.

²⁹ Golden, "Güvenliğin Maliyeti Nedir?", 111.

³⁰ Golden, 112.

³¹ Golden, 131.

³² Serkan Kızılyel, "Temel Hak ve Özgürlüklerin Kısıtlanmasında Kamu Güvenliği Ölçütü" (Doktora Tezi, Ankara, T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 2014), 104.

³³ Bkz. Ronald Dworkin, "Vatanseverliğe Yönelik Tehdit", çev. Atilla Yayla, *Liberal Düşünce*, (Kış-Bahar 2002).

işletilmesi gerektiğini belirtmektedir³⁴. Bu bakımdan güvenlik krizlerinin yaşandığı durumlarda nasıl ki özgürlüklerin aşırı biçimde kısıtlanmasına yönelik girişimlerin karşısında durulması gerekiyorsa tehlikenin olmadığı durumlarda da anarşizme yol açacak derecede sınırsız özgürlük ortamı yaratılmamalıdır. 11 Eylül öncesinde bireylerin güvenlik tehditlerine karşı daha cesur ancak saldırı sonrası özgürlüklerine yönelik tehditlere karşı daha fedakâr oldukları tespitini yapan Waldron, her durumda asgari özgürlük veya azami risk düzeyi sonuçlarının göz önüne alınarak dengeleme yoluna gidilmesini önermektedir³⁵.

Denge sağlanırken dikkat edilmesi gereken nokta ise bireyler arası eşitliğin korunmasıdır³⁶. Birilerinin güvende olmasının bedeli başka birilerinin özgürlükleri ile ödenmemelidir. Bunun için de özgürlüklerin kısıtlanması halinde bireylerin bilinçli dikkatleri otoritenin üzerinde olmalıdır³⁷. Zira ancak bu şekilde hem terör hem de devlet otoritesi karşısında güvende olunabilecektir³⁸.

d. Eric A. Posner ve Adrian Vermeule

Güvenlik ve özgürlük değerlendirmesinde değiş-tokuş olarak ifade edilebilecek *trade-off* yaklaşımı güvenlik-özgürlük ilişkisinin bir seçimden ibaret olduğunu ifade etmektedir. Daha açık bir ifade ile elde edilen özgürlük ile ters orantılı biçimde güvenlikten vazgeçilmiş olacaktır. Aynı şekilde ne kadar güvende olunursa ters oranda o kadar özgürlük kısıtlaması söz konusu olacaktır. Güvenlik ve özgürlüğü yarıştıran değerlerini aynı perspektiften ele alan bu yaklaşım, güvenlik-özgürlük ilişkisini kişiler arası kabul etmektedir. Özetle ne kadar fazla güvenlik sağlanıyorsa o kadar az özgürlük ortamı ya da bu ilişkinin tam tersi ortaya çıkacaktır³⁹.

Posner ve Vermeule ise adil olmasa bile özgürlüğü sınırlandıran güvenlik önlemlerini oldukça faydalı bulmakla birlikte güvenlik ve özgürlük üzerinden önceki paragrafta

---

³⁴ Aksu, “Özgürlük ve Güvenlik Dengesinde Önleyici Amaçlı İletişimin Denetlenmesinin Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Değerlendirilmesi”, 55.

³⁵ Jeremy Waldron, “Security and Liberty: The Image of Balance”, *Journal of Political Philosophy* 11, sy 2 (Haziran 2003): 193-94, <https://doi.org/10.1111/1467-9760.00174>; Aksu, “Özgürlük ve Güvenlik Dengesinde Önleyici Amaçlı İletişimin Denetlenmesinin Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Değerlendirilmesi”, 57.

³⁶ Waldron, “Security and Liberty: The Image of Balance”, 195.

³⁷ Waldron, 210.

³⁸ Waldron, 195.

³⁹ Eric A. Posner ve Adrian Vermeule, *Terror in the Balance: Security, Liberty, and the Courts* (Oxford University Press, 2007), 22, 28-29.

ifade edilmeye çalışılan değiş-tokuş modelini doğrudan benimsememektedirler. Bunun yerine güvenlik tehditlerini azaltan ölçüde sosyal faydayı arttıran önlemler ve güvenlik tehdidini azaltmayı hedefleyip sosyal faydayı azaltan önlemler arasında seçim yapılması gerektiğini öne sürmektedirler. Yani seçeneklerin tarafları güvenlik ve özgürlük şeklinde dar ifade edilmemelidir. Zira tercihte bulunulması gereken hususlar güvenlik ile özgürlük veya özel hayat hakkı gibi genel bir biçimde ifade edildiğinde özgürlüklerin sınırlandırıldığı bir durum gündeme gelebilmektedir. Bu yüzden değiş-tokuş yaklaşımı güvenliğin sağlandığı ölçüde özgürlüklerden veya haklardan fedakârlıkta bulunulmak zorunda olduğuna değil, sosyal faydanın artırılması hedefine odaklanılmalıdır.

Posner ve Vermeule'in sunduğu bu yöntem oldukça zor anlaşılrsa da örnekler durumu açıklamaktadır. Profilleme ve zorlayıcı sorgulama yöntemleri gibi özel hayat hakkına müdahalede bulunan güvenlik önlemleri, Posner ve Vermeule için sosyal faydayı sağlamaktadır. Bir başka deyişle Posner ve Vermeule'e göre bu gibi güvenlik önlemleri her ne kadar özgürlüğe müdahalede bulunsa da sosyal fayda konusunda kayıplara neden olmamaktadır. Dolayısıyla hedeflenen sosyal fayda sağlanıyorsa güvenlik ile özel hayat hakkı ilişkisinde değiş-tokuş yaklaşımı amacına erişmiş demektir. Sonuç olarak güvenlik tehditlerinin yoğunlaştığı dönemlerde mevcut güvenlik talebini karşılayabilmek ancak özgürlüklerin sınırlandırılmasıyla mümkündür. Fakat bu durumda dahi otorite tarafından ulaşılabilecek en etkin sosyal faydanın gözetilerek amaç edinilmesi zorunludur⁴⁰. Aksi halde basit bir değiş-tokuş anlayışı gündeme gelecek ve güvenlik sadece özgürlük karşıtı bir husus olarak karşılık bulacaktır.

B. Güvenlik ve Özel Hayat Hakkında Dengeyi Reddeden Yaklaşımlar

Haklar arası derecelendirme yapmanın insan hakları hukuku anlamında yanlışlığı tartışılabilen bir meseledir⁴¹. Buna rağmen siyasi otoritenin güvenlik politikaları gerekçesiyle gerçekleştirdiği müdahalelerin en sık ve kolay biçimde özel hayat hakkına yöneldiği görülmektedir. Modern devletin düşünsel temellerinden başlayarak özellikle güvenliğe ilişkin kriz dönemlerinde de kendini gösteren güvenliği odak merkezine koyan yaklaşım, sıklıkla özel hayat hakkının görmezden gelinmesine neden olmuştur. Hobbes'u bir kenara bıraktığımızda önemli liberal düşünürlerin dahi özel hayat hakkını

---

⁴⁰ Posner ve Vermeule, 24-28.

⁴¹ Bkz. Aybay ve Çelik, *İnsan Hakları Hukuku*.

dikkate almadıkları görülmektedir⁴². Oysaki özgürlüğün negatif yanını ifade eden dış müdahalelerin olmaması hali özel hayat hakkında ifade bulmaktadır⁴³.

Özel hayat hakkının birey ve içinde bulunduğu toplum için taşıdığı değere rağmen söz konusu güvenlik olduğunda hakkın kısıtlamalara maruz kalması oldukça kolay kabullenilmektedir. Bu duruma olanak sağlayan önlemlerin ise gerek devlet yetkilileri gerekse çeşitli akademik çevreler tarafından benimsenerek gerekliliği savunulan argümanlar ile desteklendiği görülmektedir. Bu başlık altında da güvenlik ve özel hayat hakkının adil bir dengede değerlendirilmesine karşı çıkan bu argümanlar incelenecektir.

1. “Bize Güvenin” Argümanı

Güvenlik ve özel hayat hakkı arasında denge arayışına dair çabanın gereksizliğini savunan yaklaşımlardan biri Türkçe olarak “bize güvenin” şeklinde ele alınabilecek olan “*just trust us*” argümanıdır⁴⁴. Argümanın savunucuları tarafından bireylerin yönetenlere sınırsız güveni teşvik edilmektedir. Bu argümanın temelinde “rıza dayalı devlet gözetimi” fikri bulunmaktadır⁴⁵. Yani bu argümanın savunucularına göre bir hak ihlalinin söz konusu olduğu veya özgürlüklerin kısıtlandığı savunusunun bir kenara bırakılarak devlet tarafından gerçekleştirilen gözetim faaliyetlerinin kabullenilmesi gerekmektedir. Zira görüşe göre teknolojinin bu denli ilerlediği bir dönemde özel hayat hakkı talebi ile devlet yetkililerinin gözetiminden kaçınmak zaten yersizdir. Diğer yandan devlet faaliyetlerinin nihai hedefi esasen daima kamu yararıdır⁴⁶. Bir başka deyişle özel hayata ilişkin müdahalelerde içinde bulunulan teknoloji çağında imkansız olmakla birlikte devletin amacı sadece kamu yararı olacağından endişe edilecek bir durum yoktur.

---

⁴² McCloskey, “Privacy and the Right to Privacy”, 2.

⁴³ McCloskey, 21.

⁴⁴ Literatürde “*just trust us*” argümanı olağanüstü hal uygulamaları ile özdeşleştirilmekte ve özellikle terörle mücadele ve ekonomik kriz anlarında faaliyete geçirilen uygulamalar ve anayasal değişikliklerin bu argüman çerçevesinde ilerletildiği öne sürülmektedir. Tarihsel olarak Roma’nın yıkılışı, Orta çağın sonlarında ortaya çıkan merkezi devlet olgusu ve Weimar Cumhuriyeti örnekleriyle argümanı ele alan çalışma için bkz. Marc de Wilde, “Just Trust Us: A Short History of Emergency Powers and Constitutional Change”, *Comparative Legal History* 3, sy 1 (2015): 110-30, <https://doi.org/10.1080/2049677X.2015.1041728>.

⁴⁵ James Stacey Taylor, “In Praise of Big Brother: Why We Should Learn to Stop Worrying and Love Government Surveillance”, *Public Affairs Quarterly* 19, sy 3 (Temmuz 2005): 227-29.

⁴⁶ Moore, “Privacy, Security, and Government Surveillance”, 143.

Bu argümana göre mevcut teknolojik gelişmeler nedeniyle zaten gözetim faaliyetleri belirli bir seviyeye ulaşmıştır. Dolayısıyla özel hayata müdahale gibi gerekçelerle devletin gözetim faaliyetlerine karşı çıkmak, gözetim faaliyetlerini toplumun azınlık kesimlerine yoğunlaştırarak eşitsizliği teşvik etmekten öteye gitmeyecektir. Bir diğer deyişle gelişen teknoloji sayesinde halihazırda herkes güvenlik amacıyla gözetimin kapsamına girmiştir. Böylece toplumda bu bakımdan bir eşitlik olduğu söylenebilir. Bu sebeple “bize güvenin” argümanını savunanlara göre herkesin ve her yerin hatta yatak odalarının bile gözetlenmesi gerekmektedir⁴⁷. Lakin bu şekilde güvenlik ve özel hayat ikilemi söz konusu olduğunda gözetimde eşitlik sağlanmış olacaktır. Bu noktada eşitlik ile kastedilen ayırım gözetmeksizin herkesin, her yerde ve aynı ölçüde gözetime tabi tutulmasıdır. Bir diğer deyişle gelişen teknoloji sayesinde hâlihazırda zaten herkes güvenlik amacıyla gözetimin kapsamına girmiştir. Böylece toplumda bu bakımdan bir eşitlik olduğu söylenebilir.

Argümanı savunan James Stacey Taylor, ifadelerinin Orwell’in *1984* kitabını hatırlattığının bilincinde olarak bu duruma cevap vermektedir. Taylor’a göre mevcut koşullarda *1984*’te yaratılan distopyadan daha karamsar bir durum söz konusudur. Çünkü kitaptaki Büyük Birader’in (*Big Brother*) gözetiminin aksine günümüzdeki belirsiz gözetimden kaçış yoktur⁴⁸. Devlet tarafından olmasa bile birileri her yerde birilerinin özel hayatına müdahale etmektedir. Bu yüzden herkesin en azından eylem ve işlemlerinde kamu yararı amacı güden devlet organizması tarafından izlenerek kayda alınmasına rıza gösterilmesi yerinde olacaktır. Bu bakımdan bu argümanın devletin varlık nedenini güvenlik ve kamu yararına dayandırarak her faaliyetini de bu amaçla gerçekleştirdiği kabulüne dayandığı görülmektedir.

Argüman suistimallere neden olacağı ve bireyleri kendileri aleyhine tanıklık yapmaya zorladığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bu eleştirilerin temelinde de bireylerin özel hayat haklarının ihlali ve otonomilerinin zarar göreceği endişeleri yer almaktadır. Bu eleştirilere de cevap veren Taylor, kamu yararını hedefleyen devlet yetkililerinin suistimale kalkışmayacağını, kalkışsalar bile bunun minimum düzeyde kalacağını ileri

---

⁴⁷ Taylor, “In Praise of Big Brother: Why We Should Learn to Stop Worrying and Love Government Surveillance”, 227.

⁴⁸ Taylor, 227.

sürmektedir⁴⁹. Öngörülen sistem ile bireylerin özel hayat hakkı ihlal edilmeyecektir çünkü mevcut düzende zaten özel hayat hakkı ihlalleri süregelmektedir. Ayrıca herkesin gözetlenmesi ve kaydedilmesine karşılık 1984 kitabında benimsenenin aksine bireylerden davranışlarını değiştirmeleri beklenmemektedir⁵⁰. Dolayısıyla argümanın savunucularına göre bireyin otonomluğu da zarar görmeyecektir.

Yönetenler ve yönetilenler ayrımının kesinlik kazandığı bir düzende hakları korumanın esas kabul edilerek sınırlandırmanın istisna sayılması önemli bir kazanımdır. Bu durumun aksini savunan “bize güvenin” yaklaşımı ile özel hayat hakkının hiç kimse için korunmadığı bir dünya öngörülmektedir. Ancak devlet yetkililerine verilecek bu denli geniş yetkilerin sıklıkla olumsuz sonuçlandığı tarih tarafından kanıtlanmıştır⁵¹. Bu bakımdan argümanın olası suistimallere ilişkin eleştirilere cevabı tatmin edici değildir. Güvenlik ile özel hayat hakkı arasında denge kuracağı inancı ile siyasi otoritenin sınırsız gözetim yetkisiyle donatılması toplumsal eşitsizliği arttıracaktır. Daha açık bir anlatımla böyle bir yetkiyi elinde bulunduran bir otorite sadece gözetimle yetinmeyecektir. Herkesi izleyebilmenin neticesinde elde edilen veriler yine kamu yararı veya güvenlik amacı ile saklanmaya ve işlenmeye başlanacaktır. Bu noktada kimi zaman devlet politikası kimi zaman da yetkililerin önyargıları doğrultusunda toplum sınıflandırmalara tabi tutulabilecektir. Son olarak Taylor’un kimseden hareketlerini değiştirmesi beklenmediğine yönelik savunusu inandırıcı değildir. Zira ikinci bölümde ele alındığı üzere özel hayat hakkına yönelik müdahalelerin bireysel özerkliğe zarar verdiği bilinmektedir. Her ne kadar gözetime tabi tutulan bireylerden yaşam biçimlerini değiştirmeleri beklenmese de bir otorite tarafından sürekli izlenen bireyin kendisi ile baş başa olduğu andaki gibi davranması mümkün değildir. Zira özel hayat talebinin bireydeki yerinin ele alındığı ikinci bölümde bu durum detaylıca incelenmiştir.

2. “Saklayacak Bir Şey Yok” Argümanı

Devlet tarafından alınan güvenlik önlemlerine karşı özel hayat hakkını savunanlara yönelik en çok ileri sürülen “saklayacak bir şey yok” argümanı, özel hayat hakkının

---

⁴⁹ Taylor, 237.

⁵⁰ Taylor, 241.

⁵¹ Moore, “Privacy, Security, and Government Surveillance”, 143-44.

değerini küçümseyen bir yaklaşım sergilemektedir⁵². Güvenliği kolayca özel hayat hakkı karşısında üst bir konuma yerleştiren argüman savunucuları, özel hayatın tanımının zorluğu ve değerinin belirsizliği üzerinden argümanlarını güçlendirmektedirler⁵³. Bu argüman çerçevesinde özel hayat hakkı oldukça zayıf ve hakka yönelik ihlaller de telafi edilebilir kabul edilmektedir⁵⁴. Ancak çalışmanın en başından beri üzerinde durulduğu üzere özel hayatın hukuken korunması, bu argümanın savunucularının aksine güvenlik karşısında değersiz bir konuma yerleştirilemeyecek kadar önemlidir⁵⁵.

Özel hayatın tanımı ele alınırken de değinildiği üzere özel hayatın kapsamı sadece gizli veya ortaya çıktığında bireyi utandıracak meselelerden ibaret olmayıp çok daha karmaşık ve geniş bir alanı ifade etmektedir. Buna karşılık “saklayacak bir şey yok argümanının savunucuları için eğer birey ortaya çıktığında utanacağı veya suçlanacağı bir gerçeğe sahip değilse müdahalelerden endişe duymamalıdır⁵⁶. Aksi durumda bir endişe duyuyorsa da kamu yararı için bunların ortaya çıkarılıp gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Özel hayatı ekonomik teori ile ele alan Posner, saklayacak bir şey olmayanların endişe etmemesi gerektiğine ilişkin argümana ticari ilişkiler benzetmesiyle yaklaşmaktadır. Posner’a göre ürünü kusurlu değilse satıcının saklayacak bir şeyi yoktur. Malının kusurlarını potansiyel alıcıdan saklayan satıcının da hukuk tarafından korunmayacağını belirten Posner’a göre sağlıklı toplumsal ilişkilerin kurulabilmesi ilişki kurulacak kişi hakkında bilhassa zararlı, kusurlu olan her şeyin bilinmesine bağlıdır⁵⁷. Özetle özel hayat koruması kapsamında kusurlarını saklamasına izin verilen kişinin dürüst davranmadığı, dürüst olmayanların ise hukuk ile korunmayacağı öne sürülmektedir. Posner her ne kadar bazı ilişkiler bakımından isabetli bir çıkarım yapmış olsa da özel hayatın bireysel egemenliğin gelişimine olan katkısını ve toplumsal ilişkilerdeki

---

⁵² Bruce Schneier, “The Eternal Value of Privacy”, *Wired*, erişim 07 Kasım 2022, <https://www.wired.com/2006/05/the-eternal-value-of-privacy/>; Solove, “‘I’ve Got Nothing to Hide’ and Other Misunderstandings of Privacy”, 747; Ignacio N. Cofone, “Nothing to Hide, But Somethng to Lose”, *University of Toronto Law Journal* 70, sy 1 (Winter 2020): 64, <https://doi.org/10.3138/utlj.2018-0118>.

⁵³ Solove, “‘I’ve Got Nothing to Hide’ and Other Misunderstandings of Privacy”, 753-54.

⁵⁴ Moore, “Privacy, Security, and Government Surveillance”, 146.

⁵⁵ Moore, 147.

⁵⁶ Solove, “‘I’ve Got Nothing to Hide’ and Other Misunderstandings of Privacy”, 747.

⁵⁷ Richard Posner, *Economic Analysis of Law* (Wolters Kluwer Law & Business, 1986), 39, Internet Archive; Solove, 751.

zorunluluğunu dikkate almamaktadır. Öte yandan Posner’ın ekonomik yaklaşımı bireyler arasında ve devlet ile birey arasında önyargı faktörünü güçlendirecektir.

Özel hayatın saklanması gerekenlerden ibaret görülmesi, “saklayacak bir şey yok” argümanının bel kemiğini oluşturmakla birlikte argümanın ele alınışını da derinleştirmektedir⁵⁸. Öncelikle saklanması gerekenin veya utanılması gerekenin ne olup olmadığı hususunun neye göre belirleneceği kafa karıştırıcıdır. Bunu belirleme yetkisinin siyasi otoriteye verilmesi ise endişeyi arttıracaktır. Bunu göz ardı eden kişiler çözümü doğrudan özel hayat alanına müdahale etmekte aramaktadır⁵⁹. Bu durum toplumsal normların tümüne uygun bir hayat sürdüğü kabul edilen birey için bile kabul edilebilir değildir. Saklanması gerekenlerin siyasi otorite tarafından belirlendiği bir ortamda otorite kurallarına uygun olanların uygun olmayanları yalnız bırakmasıyla toplumsal ayrışmanın da körükleneceği açıktır.

2. Güvenliğin Üstünlüğünü Kabul Eden Görüş

“*Security trumps*” olarak ifade edilen görüşe göre güvenlik ile özel hayatın herhangi bir meselede karşı karşıya gelmesi halinde daima güvenlik üstün çıkacaktır⁶⁰. Türkçe olarak “güvenliğin üstünlüğü” şeklinde ifade edebileceğimiz bu görüş geri kalan her şeyin eşit olması halinde güvenliği, özel hayat ihtiyacından üstün kabul etmektedir⁶¹. Dolayısıyla güvenlik söz konusu olduğunda denge çabası ile vakit kaybetmeden doğrudan güvenliğin sağlanması için gerekenler yerine getirilmelidir.

Görüşün savunucusu olan Kenneth Einar Himma, tüm hak ve çıkarların ölçülebilir nitelik taşıdığını ve özel hayat hakkının bu bakımdan güvenlik ihtiyacından aşağıda kaldığını savunmaktadır⁶². Bu çıkarım yapılırken ise hak ile korunan menfaatin bireyler ve toplum için ne kadar önem taşıdığı ve bu hakkın ne kadar kişiye menfaat sağladığı

---

⁵⁸ Solove, 764.

⁵⁹ Solove, 771.

⁶⁰ Moore, “Privacy, Security, and Government Surveillance”, 147; *Trump* veya *trump card*, kelime anlamı olarak belirli bir kart oyununda diğer kartlara üstün gelen kartı ifade etmektedir. Burada da özel hayat karşısında güvenliğin donatıldığı üstünlük için kullanılmaktadır. Koz olarak da ifade edilen kelime için bu çalışmada anlaşılabilirlik açısından “güvenliğin üstünlüğü” şeklinde kullanılması uygun görülmüştür. “trump | meaning of trump in Longman Dictionary of Contemporary English | LDOCE”, erişim 07 Kasım 2022, <https://www.ldoceonline.com/dictionary/trump>.

⁶¹ Kenneth Einar Himma, “Privacy Versus Security: Why Privacy Is Not an Absolute Value or Right”, *San Diego Law Review* 44 (t.y.): 860.

⁶² Himma, 873.

üzerinde durulmaktadır⁶³. Dolayısıyla değerinin belirsiz olduğunu kabul ettiği özel hayat hakkı bu ölçümde üst sıralara yerleşmemektedir. Görüşlerini sosyal sözleşme teorisi ile temellendiren Himma için mutlak bir hak olmayan özel hayat hakkının güvenliğin olmadığı zamanlarda arzulanabilir bir yanı yoktur. Bu bağlamda Himma'ya göre sosyal sözleşmenin iki farklı görüşünün sahibi olan Hobbes ve Locke tarafından da zımni biçimde de olsa güvenliğin üstün önemi kabul edilmiştir⁶⁴. Çünkü her şeyden önce doğa durumundan çıkılması güvenliğin sağlanması ile mümkün olmuş ardından diğer menfaatler üzerine yoğunlaşmıştır.

Güvenliğin üstünlüğünü kabul eden görüşün sıklıkla özel hayat hakkını yaşam hakkı ile kıyasladığı görülmektedir. Bu doğrultuda örnekler hayatı somut biçimde tehlikede olan bir kimse ile özel hayata ilişkin tercihlerini ifşa etmekten kaçınan kimseler üzerinden verilmektedir. Buradan hareketle güvenliğin karmaşık tanımını göz ardı edilerek çekirdek haklardan biri olan yaşam hakkı çerçevesinde değerlendirildiği görülmektedir. Özel hayat hakkının birçok düzenlemede çekirdek hak olarak kabul edilen yaşam hakkının⁶⁵ ve liberal toplumlarda vazgeçilmez konumda sayılan mülkiyet hakkının karşısında konumlandırılmış biçimde değerlendirilmesi, görüşü taraflı göstermektedir.

Güvenliğin neden ve nasıl en üstün çıkar olarak belirlendiğinin anlaşılır olmaması görüşün eleştirilen yönlerinden birisidir⁶⁶. Zira aynı belirsizlik ile bireysel ve toplumsal gelişim açısından önemli yere sahip olan özel hayat hakkı, güvenlik yerine yaşam ve mülkiyet hakkının teminatında ön koşul kabul edilerek üstün konuma yerleştirilebilecektir. Diğer yandan güvenliğin birileri tarafından sağlanıyor olması yöneten ve yönetilen ayrımının kabulünü gerektirir. Bu ayrım nedeniyle yönetilenlerin, yönetene karşı güvenliklerini ve diğer bütün çıkarlarını korumaları ise kontrol ve denge sistemi ile mümkündür⁶⁷. Bu kontrolü sağlamanın en önemli yollarından birisi de özel hayat hakkının güvence altına alınmasıdır. Diğer yandan güvenlik ve özel hayat ilişkisi arasında denge arayışı yerine doğrudan güvenliğin üstünlüğünü kabul etmek gelişen

---

⁶³ Himma, 874.

⁶⁴ Himma, 886-91.

⁶⁵ AİHS, Birleşmiş Milletler MSHUS ve 1982 Anayasası'nda yaşam hakkının çekirdek haklardan olduğu görülmektedir. Bkz. Akad, Vural Dinçkol, Bulut, *Genel Kamu Hukuku*, 327-28.

⁶⁶ Moore, "Privacy, Security, and Government Surveillance", 147.

⁶⁷ Moore, 147-48.

teknoloji ile özel hayat hakkının koruduğu gizlilik sayesinde güçlendirilen güvenlik önlemlerinin de varlığını yadsımaktır⁶⁸.

4. Güvenlik, Özgürlük ve Özel Hayat İlişkisine Dair Değerlendirme

Hobbes'un temellerini attığı devletin meşruluğunu güvenlikte arayan görüşün yanı sıra güvenlik, Locke ile ilişkilendirilen liberal devlet görüşü için de önem taşımaktadır⁶⁹. Tartışmalar ise güvenliğin öneminden ziyade tesisinin nasıl sağlanacağı hususunda şekillenmektedir⁷⁰. Elbette toplumsal yaşam içinde sınırsız özgürlük beklentisi mümkün değildir. Bu kabul doğrultusunda liberal demokrasilerin düşünsel temellerinin güvenlik-özgürlük ilişkisinde bir denge arayışında olduğu kabul edilmektedir. Zira denge anlayışı hukuk devleti olmanın da bir göstergesidir⁷¹.

Hukuk devletinin⁷² amacı, insan onurunu korumak ve bireyin gerçek iradesine uygun biçimde hayatına yön verebilmesini sağlamaktır⁷³. Bu amaç, birey haklarının korunduğu ve bireyin kişisel gelişimine olanak sağlandığı ölçüde gerçekleştirilebilecektir⁷⁴. İnsan onurunun korunması ve adil yönetim anlayışının gerçekleşmesi, güvenliğin bireyin özgürlüğü ile olan sıkı ilişkisine bağlıdır⁷⁵. Zira bireysel ve toplumsal ilerleme de ancak özgürlük ile mümkündür.

Mevcut uygulamalar dikkate alındığında liberal demokrasilerde dahi güvenlik-özgürlük ilişkisindeki denge ve uyum arayışının bilhassa güvenlik krizleri halinde sekteye uğradığı görülmektedir⁷⁶. Özellikle terör saldırılarının arttığı yirmi birinci yüzyıl,

---

⁶⁸ Moore, 148.

⁶⁹ Coşkun, Güvenliği Özgürlükte Aramak”, 1.

⁷⁰ Coşkun, 1.

⁷¹ Bulut, “Sahte Bir Karşıtlığın Çözümü”, 1223; Dworkin, denge metaforunun güvenliği sağlanacak kişiler ile özgürlüğü kısıtlanacak kişilerin farklılık göstermesi halinde yararsız olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden adil bir dengenin sağlanması da denge kadar önem taşımaktadır. Dworkin, “Vatanseverliğe Yönelik Tehdit”, 267.

⁷² Güvenlik ve özgürlük ilişkisinde denge arayışının hukuki düzenlemelerdeki yansımalarına, sınırlamanın sınırı uygulamalarında rastlanmaktadır. Günümüzde pek çok anayasada veya insan haklarını konu edinen uluslararası belgelerde sınırlamanın sınırına ilişkin düzenlemelerin olduğu görülmektedir. Bu şekilde hak ve özgürlüklerin hukuka uygun biçimde sınırlandırılması kabul edilmişse de bu sınırlandırmanın belirli koşullara bağlanmasına ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Böylece birey özgürlükleri kendisinden üstün konumdaki devlet otoritesi tarafından göz ardı edilmesi engellenmeye çalışılmıştır. Bayra, *Güvenlik Devleti*, 166.

⁷³ Bulut, “Sahte Bir Karşıtlığın Çözümü”, 1224.

⁷⁴ Bulut, 1224.

⁷⁵ Coşkun, Güvenliği Özgürlükte Aramak”, 6, 10.

⁷⁶ Turhan ve Aksu, “11 Eylül Sonrası ABD’de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler”, 54.

güvenlik için yürütmenin geniş yetkiler ile donatıldığı ve azınlıklara yönelen hukuksuz uygulamaların normalleştirildiği bir dönem olmuştur. Güvenlik-özgürlük ilişkisini ele alan teorilerin de bu doğrultuda 11 Eylül ekseninde şekillenerek gelişim gösterdiği görülmektedir. Birey özgürlüğü odağında şekillenen liberal demokrasilerin güvenlik tehditleri karşısındaki yaklaşımı, güvenlik devletinin kilit ismi olan Hobbes'un etkisini göstermektedir⁷⁷.

Zaman zaman devletlerin benimsediği güvenlik politikaları ile güvenliğin sağlanması için temel hakların feda edilmesi dışında çare aramadıkları görülmektedir⁷⁸. Bu durum özgürlüklerin göz ardı edilmesine neden olmuştur. Denge yerine tercih edilen fedakârlık yaklaşımı nedeniyle, devletin varlığına ve sürekliliğine dair alınan önlemler neticesinde devletin varlığında bireyin varlığını kaybetmesi ile oluşacak totalitarizm ve bireyin özgürlüğünün sınırsızlığı sonucu oluşacak anarşi ortamı olmak üzere iki tehlikenin arasında seyreden bir ibre hareketliliği tasvir edilmektedir⁷⁹. Bu karşıtlık betimlemesi nedeniyle güvenlik, uğrunda her ne olursa olsun feda edilmesi gereken bir ihtiyaç kabul edilerek özgürlükler, kolayca vazgeçilebilecek bir hale büründürülmektedir⁸⁰.

Güvenlik-özgürlük ilişkisinin belirtilen yönde geliştiği bir ortamda özel hayat hakkı da paralel bir süreç izlemektedir. Denge çabasına karşıt olan görüşlerden de anlaşıldığı üzere çeşitli güvenlik risklerinin süregeldiği bir ortamda özel hayat hakkının korunmasını istemek bencillik olarak nitelendirilmektedir. Böylece terör tam da hedefi olan korku ortamını yaratmayı başaracaktır. Söz konusu ulusal güvenlik olduğunda ise özel hayat hakkı siyasi otoritenin güvenlik önlemleri karşısında ayak bağı olarak kabul edilmektedir.

Görüşlerin tümünde Hobbes'un ifadesi ile egemenin yani siyasi otoritenin güvenlik önlemlerine uyulması gerektiği savunulmaktadır. Bunun en temel sebebi korku atmosferidir. Kaybedecek çok şeyi olan özel ve tüzel kişiler için devlet yetkililerinin aldığı güvenlik önlemlerinin sorgulanabilir bir yanı yoktur. Zira Hobbes'un kurguladığı

---

⁷⁷ Aksu, "Özgürlük ve Güvenlik Dengesinde Önleyici Amaçlı İletişimin Denetlenmesinin Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Değerlendirilmesi", 48.

⁷⁸ Dworkin, "Vatanseverliğe Yönelik Tehdit", 268.

⁷⁹ Yavuz Abadan, "Osmanlı İmparatorluğunda Anayasa Sistemine Geçiş Hareketleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14, sy 1 (1957): 3-4, https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001323.

⁸⁰ Bulut, "Sahte Bir Karşıtlığın Çözümü", 1224; Bu hususa ilişkin olarak Benjamin Franklin'in "geçici güvenlik için temel özgürlüğünü feda edenler ne özgürlüğü hak eder ne de güvenliği" sözleri dengenin önemini göstermektedir. Lokke, *Mahremiyet*, 94.

doğa durumunun düşünürde yarattığı felaket etkisi, yirmi birinci yüzyıl insanının gözleri önünde gerçekleşmiştir. Ancak Hobbes'un doğa durumundan farklı olarak mevcut tehditlere karşılık özgürlüklerin değerlendirildiği düzen demokratik, küreselleşmiş ve etkileşime açık bir ortam sunmaktadır. Tüm bunlarla birlikte hak ve özgürlüklerin güvence altında olduğu ve insan onurunun amaç edinildiği hukuk devletlerinin Hobbes'un mutlakiyetçi devleti ile yollarının olağanüstü hal uygulamaları ile sıklıkla kesiştiği görülmektedir.

II. MEVCUT GÜVENLİK UYGULAMALARI VE ÖZEL HAYAT HAKKI

Güvenliğin giderek kapsamını genişletmesi ile kaybına yönelik endişenin artması ve ancak devlet otoritesinin alacağı katı önlemler sayesinde güvenliğin mutlak biçimde sağlanabileceğine dair inanç, özel hayat hakkının korunması üzerine yoğun bir çabayı zorunlu kılmaktadır. Devletin özel hayat hakkına ilişkin yükümlülüklerinin negatif ve pozitif boyutu mevcuttur⁸¹. Dolayısıyla devlet kaynaklı ihlallerin yelpazesi oldukça geniştir. Ancak çalışmanın çerçevesini aşmamak gayesi ile bilhassa devletin edindiği güvenlik politikaları nedeniyle özel hayat hakkına yönelik gerçekleştirdiği güncel müdahalelerin ve bunların yarattığı tehlikelerin üzerinde durulacaktır. Bunun öncesinde ise müdahalelerin bünyesinde şekillendiği sosyolojik ve hukuki bağlama yer verilmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu bakımdan ilk olarak risk toplumu yaklaşımına ve olağanüstü hal uygulamalarına değinilecektir

A. Risk Toplumu

Özel hayat hakkına yönelik devlet müdahalelerinin güvenlik devleti zemininde incelenmesi "risk toplumu" kavramına değinilmesini gerektirmiştir. İlk olarak sosyolog Ulrich Beck tarafından ortaya atılan bu kavram, Hobbes'un güvenliği önceleyen anlayışının yirmi birinci yüzyıldaki yansımaları açıklamayı kolaylaştırıcaktır. Zira yirmi birinci yüzyılda özgürlük ve güvenlik dengesinin yerini sarkaç hareketinin gidişatı almıştır. Bu sarkacın da güvenlikten yana yönelim gösterdiği görülmektedir⁸². Zira güvenlik-özgürlük ilişkisi ele alınırken Bigo'nun bu ilişkiye dair oluşturduğu skaladan

⁸¹ Bkz. Dilara Eltimur, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunmasında Devletin Pozitif Yükümlülükleri" (Doktora Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 160-172.

⁸² Zühtü Arslan, "11 Eylül Sonrasında Yeni Güvenlik Anlayışı, İnsan Hakları ve Demokratik Kolluk", *Polis Bilimleri Dergisi* 8, sy 2 (t.y.): 133.

bahsedilmişti. Bu skalada bulunan beşinci yaklaşım güvenlik için sadece tehlikeleri yok etmenin yeterli olmadığı risklerin de ortadan kaldırılması gerektiğine yönelikti. Sarkacın güvenlikten yana eğilim göstermesinin altında yatan sebeplere odaklanıldığında bunların sadece tehdit kaynakları ve bunlara karşı önlem almayı hedefleyen devlet politikaları olmadığı görülmektedir. Hak ve özgürlüklerinden fedakârlık yapması beklenen bireylerin de bu hususta rolü önemlidir. Zira güvenlik karşısında özel hayat hakkının feda edilmesinin bireylerce olağan karşılandığına daha önce değinilmişti. Bir bakıma güvenlik ve özel hayat dengesinde toplumun eğilimi ve bilinci önemli bir etkidir. Bu doğrultuda güvenlik nedeniyle gerçekleştirilen müdahalelerin meşrulaşmasında Beck'in risk toplumu yaklaşımı toplumun bu müdahalelere yönelik tutumunu anlamakta yardımcı olacaktır.

Dünya savaşları ve Soğuk Savaş sonrası devletlerin diğer devletlerden gelecek tehditlere karşı edindikleri güvenlikçi tutumun aksine dünya barışına ilişkin söylem ve projelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak bu durum fazla uzun sürmeyerek büyük çapta etkilere yol açan aşırılıkçı terör gruplarının faaliyetleri ve tehditleri, ekonomik krizler, küresel boyuttaki salgınlar ve son olarak dünyanın çeşitli noktalarında ortaya çıkan silahlı çatışma ve savaş girişimleri ile devlet politikasında güvenliğin yeri tekrar tazelenmiştir. Bu yüzden yirmi birinci yüzyıl hak ve özgürlüklere olan teorik yaklaşımın geliştiği ancak güvenlik devletinin güç kazandığı bir dönem olarak tanımlanmaktadır.

Güvenliğin ifade ettiği anlamın giderek genişlemesiyle askeri tanımının yanında ekonomik, sosyal ve çevresel endişeleri de bünyesine kattığı çalışmanın ilk bölümünde ifade edilmişti. Risk toplumu yaklaşımı da bu duruma paralellik göstermektedir⁸³. Risk toplumu, önu alnamayan teknolojik gelişmeler sonucunda tüm dünyayı etkileyecek güvenlik tehditlerinin de etkisiyle geleceğe dair yoğun endişelerle iç ve dış dünyası büyük ölçüde etkilenen bireylerden oluşmaktadır. Güvenlik olgusunun yaşantının her anına sirayet etmesi sonucu adeta bir bağımlılık gibi yokluğuna dair düşüncelerin bile bireyde ve içinde bulunduğu bu toplumda endişe yarattığı görülmektedir. Bu da güvenliğin hâlihazırda var olan tehlikeler ile özdeşleştirilmesi yerine henüz gerçekleşmemiş olası tehlikelerle yani riskle özdeşleştirilmesine neden olmaktadır⁸⁴.

---

⁸³ Ulrich Beck, *Risk Society: Towards a New Modernity* (London: Sage Publications,1992), 21-23; Elmas, *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı*, 15.

⁸⁴ Elmas, *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı*, 5.

Böylece ironik biçimde korku halinden ari olma olarak tanımlanan güvenlik, içinde bulunulan konfor çağında güvensizlik korkusuyla kendi paradoksunu yaratmıştır.

Teknolojik gelişmelerin yarattığı küresel tehditler üzerine şekillenen risk toplumu yaklaşımına göre güvenlik endişesi, dünyanın her yerinde aynı karşılığı bulmaktadır⁸⁵. Böylece terör, sağlık veya ekonomi alanında gündeme gelmesi olası güvenlik tehditleri yerelden öteye giderek dünyanın her yerini etkileyecektir. Risk toplumu, hiçbir zaman ideal güvenlik haline erişemeyeceği için önü alınmayan güvenlik uygulamaları ve bunların yaratacağı tehlikeleri de sürekli olarak bünyesinde taşımaktadır⁸⁶. Beck'e göre risk toplumunun ortaya koyduğu olumsuz atmosferin sebebi ise aşırı bilgi ve bu bilginin bilinçsizce kullanılmasıdır⁸⁷. İnsanlığın ortaya koyduğu teknik gelişimin sonu düşünülmeden kullanılması sonu gelmeyen riskler ile kendisini besleyen bir endişe ortamı yaratmıştır. Teknolojik gelişmelerin aleliltlak hayata geçirilmesi nedeniyle her adım, beraberinde yeni bir riski doğurmuştur⁸⁸.

Risk toplumundaki belirsizlik ortamı ve güvenliğin herhangi bir sebeple her an zarar görebileceği endişesi Hobbes'un doğa durumu varsayımını hatırlatmaktadır. Tehditlere açık bir yapıyı temsil eden doğa durumunun içerdiği sürekli korku hali, güvenli yaşamı imkânsız kılarak toplum sözleşmesi ile sonuçlanan sürece neden olmuştur. Risk toplumu yaklaşımına göre egemenin varlığı altında süregelen hâlihazırdaki toplumun bünyesinde taşıdığı endişe ve korku hali ise doğa durumu tasvirini akla getirmektedir. Hobbes'a göre doğa durumuna geri dönülmemesi mutlak egemenin kurallarına uymakla mümkündür. Ancak risk toplumunda olası tehditleri önleyerek riskleri ortadan kaldırmak mümkün değildir. Bu bakımdan alınacak önlemlerin değerlendirilmeden kabul edilmesi risk toplumunun bir özelliğidir. Zira bireyler tarafından riskin yarattığı güvensizlik duygusu ile siyasi otoritenin alacağı önlemlerde aşırıya gitmesi, hiçbir şey yapmamasından yeğ tutulmaktadır⁸⁹. Özellikle son dönemde yaşanan COVID-19 salgını

---

⁸⁵ Beck, *Risk Society: Towards a New Modernity*, 36-37.

⁸⁶ Elmas, *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı*, 141.

⁸⁷ Beck, *Risk Society: Towards a New Modernity*, 163-73; Suat Soydemir, "Modernizmin Karanlık Yüzü: Risk Toplumu", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 3, sy 2 (2011): 173.

⁸⁸ Devrim Ertürk, "Risk Toplumu: Belirsizlik, Korku ve Güven Arayışı Arasında Özne", *Journal of Turkish Studies* 13, sy 10 (Bahar 2018): 283, <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.13105>; Elmas, *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı*, 141.

⁸⁹ Ulrich Beck, "Living in the World Risk Society", *Economy and Society* 35, sy 3 (Ağustos 2006): 341.

süresince üzerinde durulmadan ve hukuki arka plan hazırlanmadan önlemler alan devletlerin süreci yönetmede daha başarılı kabul edildikleri görülmektedir.

Risk toplumunda güvenlik ve özgürlük dengesi sadece totaliter yönetimler için değil, demokratik yönetimler açısından da endişe uyandırmaktadır. Nitekim risk toplumunda ulaşılması hedeflenen güvenlik ideali, beraberinde otorite tarafından her an her yerde olma arzusunu taşımaktadır. Bu durumun sonucunda ise özel hayat hakkına yönelik müdahalelerin gerçekleştiği görülmektedir. Bu müdahalelerde de tıpkı Beck'in yaklaşımının içerdiği gibi üzerinde düşünülmemiş teknolojik ilerlemelerin rolü büyüktür. Öte yandan alınan önlemlerin iyi niyetli biçimde vatandaşlara güvenli bir yaşam biçimi sunmak için mi alındığı, yoksa kötü niyetlerle risk toplumunun zaaflarından yararlanılarak bireylerin çıkarlarının aksine mi hizmet ettiği hususu da önemli bir konudur⁹⁰. Bir başka deyişle güvenliğe dair endişe ve kaygının minimum olduğu bir topluma nazaran risk toplumunda güvenlik arzusunun suistimal edilmesi daha kolaydır.

B. Olağanüstü Hal Uygulamalarının Olağanlaşması

Bu çalışmanın ilk bölümünde “Sürekli Korku” ve “Leviathan Yeniden Mi Uyanıyor” başlıkları altında yirmi birinci yüzyılın karşılaştığı kriz dönemleri ve bu kriz dönemlerine siyasi otoritelerin nasıl cevap verdiği ele alınmıştı ve güvenliğe dair endişelerin arttığı ve gündem konusu edildiği dönemlerde siyasi otoritenin kolaylıkla olağanüstü hal uygulamalarına başvurabildiği görülmüştü. Sıklıkla ve kolaylıkla OHAL ilan edilebilmesinin yanı sıra zamanla bu ilanlara dahi gerek kalmadan OHAL kapsamında alınabilecek önlemlerin olağan dönemlerde de uygulamaya koyulabilmiş ve böylece olağanüstü halin olağanlaştırılarak normalleştirilmiştir. Olağanüstü halin olağanlaşması sürecine dair çeşitli ülkelerden verilen örneklerle meseleye giriş yapıldıktan sonra çerçevenin netleşmesi adına bu sürecin teorik zemininin de bu başlık altında ele alınmasının faydalı olacağı düşünülmüştür.

Olağanüstü halin literatürde özellikle Carl Schmitt, Walter Benjamin ve güncel biçimde Mark Neocleous ile Giorgio Agamben'in çalışmaları kapsamında ele alındığı görülmektedir. Schmitt, “*egemen, olağanüstü hale karar verendir*” cümlesiyle daha en

---

⁹⁰ Bu hususta çarpıcı eleştirileri için Bkz. Beck, 344.

baştan güvenlik çerçevesinde egemen güce bahsettiği yetkiyi ifade etmiştir⁹¹. Schmitt egemeni hukukun içinde, fakat güvenlik söz konusu olduğunda hukuk yaratabilecek kadar da hukukun dışında konumlamaktadır⁹². Olağanüstü hal fikrinin oluşabilmesi ve hukuk sistemine dahil edilebilmesi bir düzeni zorunlu kılmaktadır⁹³. Ancak egemen olağanüstü halin gerçekleştiğine kanaat getirdiyse artık hukuk düzeni değil, otoritenin düzeni hakimdir⁹⁴. Zira olağanüstü hal söz konusu olduğunda hukukun geri plana geçerek devletin tamamen hukuki olmasa da bir düzen içerisinde faaliyetlerini gerçekleştirmesi gerekmektedir⁹⁵. Devletin bu durumda dahi düzeni sağlamasına meşruluk sağlayan ise sahip olduğu egemenliktir⁹⁶. Buna karşılık hukuku şiddet ile birlikte ele alan Benjamin, olağanüstü hal bünyesinde hukuk yaratmanın şiddet ile olan ilişkisine değinmektedir⁹⁷. Hukukun askıya alındığı dönemlerin tümünü genel bir ifade ile “istisna hali” başlığı altında ele alan Agamben⁹⁸ için bu durum hukuki bir mesele olarak kabul edilmemektedir⁹⁹. Agamben’e göre siyaset ve hukukun kesiştiği alanda vücut bulan istisna hali, güvenlik uygulaması olarak ele alınmalıdır¹⁰⁰. Nitekim olağanüstü durumlarda siyasi yönetim için ayak bağı olduğu kabul edilen hukukun istisna hali ile askıya alınması ihtiyacı doğrultusunda olağanüstü hal uygulamaları yürürlüğe girmektedir¹⁰¹. Hukukun varlığını koruduğu fakat hüküm ifade etmediği bu

---

⁹¹ Carl Schmitt, *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, çev. Emre Zeybekoğlu, 2. bs, (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, Kasım 2005), 13; Schmitt’in egemen kavramı ile neyi ifade ettiğine ilişkin ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Ali Emre Zeybekoğlu, “Carl Schmitt’in 20. Yüzyıl Devlet ve Siyaset Kuramına Katkısı” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009), 38-41.

⁹² Bayra, *Güvenlik Devleti*, 241; A Ersin Bayra, “Dr. Jekyll’dan Mr. Hyde’a Modern Devlet’in İki Yüzü: Liberal Hukuk Devleti’nden Anayasal Diktatörlük’e”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, sy 1 (Bahar 2020): 15-16, <https://doi.org/10.46547/imuhfd.2020.07.1.02>.

⁹³ Schmitt, *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, 20-21.

⁹⁴ Schmitt, 20.

⁹⁵ Schmitt, 19-20.

⁹⁶ Cemal Bali Akal, *Hukuk Nedir?* (İstanbul: Zoe Kitap, 2019), 139.

⁹⁷ Walter Benjamin, “Şiddetin Eleştirisi Üzerine” içinde *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, haz. Aykut Çelebi (İstanbul: Metis Yayınları, 2010), 36-37; Zeynep Ariöz ve Muhammed Kürşad Özekin, “Olağanüstü Hal Çerçevesinde Hukuk ve Siyaset İlişkisi: ABD’nin Teröre Karşı Savaşı ve İstisna Halinin Mekânsal Temsilleri Olarak Guantanamo ve Ebu Gureyb”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi* 23, sy 2 (2021): 195, <https://doi.org/10.54627/gcd.938336>.

⁹⁸ Agamben’in hukukun dışında ancak hukuki bir mesele olarak değerlendirdiği olağanüstü hali ifade etmek için kullandığı Roma hukukuna ait bir kavram olan “*homo sacer*” terimi için bkz. Damla Ercan, “Schmitt’in ‘Olağanüstü Hal’i ile Agamben’in ‘İstisna Hali’: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, sy 2 (2021): 1405-12, <https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.914024>.

⁹⁹ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 259; Agamben, *İstisna Hali*, 63.

¹⁰⁰ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 258; Agamben, *İstisna Hali*, 9.

¹⁰¹ Bayra, *Güvenlik Devleti*, 262; Agamben, *İstisna Hali*, 58-59..

dönem, olağanlaşarak kural haline gelmiştir¹⁰². Bilhassa yirmi birinci yüzyıl Agamben için istisna halinin en üst seviyesini yansıtmaktadır¹⁰³. Zira Agamben'in Schmitt'ten ayrıldığı temel nokta da burada, yani artık önceki olağan sayılan sürece geri dönüşün mümkün olmadığı düşüncesinde yer almaktadır¹⁰⁴. Bu dönemi özgürlük ve eşitlik açısından kötü zamanlar olarak tanımlayan Neocleous ise olağanüstü hal uygulamalarını, yürütmeyi sınırlandıran yasaların etkinliğini yitirdiği süreçler olarak ifade etmektedir¹⁰⁵. Tarih boyunca devlet aklı, devlet güvenliği ve ulusal güvenlik gibi ifadelerle temellendirilen güvenlik girişimleri olağanüstü hal uygulamalarının olağanlaşması sonucunda güvenliğin diğer tüm değerlerin üzerinde konumlanmasıyla sonuçlanmıştır¹⁰⁶. İnsan hakları temelinde hukuka en çok ihtiyaç duyulan dönemler ile siyasi otoritenin olağanüstü hal uygulamalarını yürürlüğe koyduğu dönemlerin kesişiyor olması ve olağanüstü hal hukukunun anayasalarda yer alıyor olması, demokratik devlet anlayışının bir çıkmazı sayılabilir.

Güvenliğin üstün değer olarak kabul edilmesinde kamu yararı düşüncesi büyük önem taşımıştır¹⁰⁷. Locke'un belirttiği üzere amaç halkın iyiliği olduğu sürece iktidara verilen ayrıcalıklı yetkiler kabul edilebilirdir¹⁰⁸. Genel bir kabul olarak liberal devletin görevi iç ve dış güvenliği sağlamaktır. Dolayısıyla sıklıkla liberal devlette hak ve özgürlüklere karışılmayacağı, bu yöndeki ihlallerin ise ancak totaliter devletlerde meydana geleceği ifade edilir. Fakat güvenlik politikaları ile çatışan özgürlükler söz konusu olduğunda liberal devletin yaklaşımı da totaliter devletleri hatırlatmaktadır¹⁰⁹. Zira liberal devlet düşüncesinin genel çehresi de güvenliğin özgürlük karşısındaki dengesinden ziyade üstünlüğüne atıf yapmaktadır¹¹⁰. Bu durum ise güvenliği açıkça diğer değerlerden daha

---

¹⁰² Ercan, "Schmitt'in 'Olağanüstü Hal'i ile Agamben'in 'İstisna Hali'", 1412; Ariöz ve Özekin, "Olağanüstü Hal Çerçevesinde Hukuk ve Siyaset İlişkisi", 183.

¹⁰³ Agamben, *İstisna Hali*, 103.

¹⁰⁴ Ercan, "Schmitt'in 'Olağanüstü Hal'i ile Agamben'in 'İstisna Hali'", 1413.

¹⁰⁵ Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, 19-28.

¹⁰⁶ Neocleous, 29.

¹⁰⁷ Neocleous, 30.

¹⁰⁸ John Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme: Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme*, çev. Fahri Bakırcı, 2. bs, (Ankara: Ebabel Yayınları, Mayıs 2012), 106-8; Locke'un bu noktada ayrıcalıklarla donatılan iktidarı denetlemek için kimin yargıç olacağı sorusuna yargıcın olmayacağı ancak öteki dünyaya başvurma hürriyetinin sabit kalacağı cevabı endişe uyandırıcıdır. Bkz. Locke, 108.

¹⁰⁹ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 451.

¹¹⁰ Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, 34-39.

üst konuma yerleştiren düşünürlerden Hobbes, Machiavelli ve Bodin'in düşüncelerinin modern devletin liberal düşüncesine de zerk olunduğunu göstermektedir¹¹¹.

Siyasi ve hukuki perspektiflerden ele alınan olağanüstü hal, genel olarak hak ve hürriyetlere yönelik tehditleri ve demokrasiye olan inancı zedelemesi bakımından endişe uyandırmaktadır. Çeşitli krizler ile hayat bulan süreçlerin etkisinin geniş bir zamana yayılması ise bu endişeleri arttırmakta ve haklı çıkarmaktadır. Anayasalarda ve uluslararası belgelerde sıklıkla yer alan olağanüstü hal düzenlemeleri bu üstün nitelikli yetkilerin düşünüldüğü kadar istisnai olmadığını göstermektedir¹¹². Bir bakıma bu düzenlemeler, olağanüstü hal uygulamalarının daha sürecin en başından kabul edildiğini göstermektedir. Vatandaşlar da sürecin ancak bu şekilde kontrol altına alınabileceği inancı ile olağanüstü hal yönetimlerini ve uygulamalarını genel olarak hoş görmektedirler¹¹³.

Hukuki düzenlemelerde yer verilen önlemlerin uygulamaya geçirilmesi ise terör, sağlık veya kamu düzeni gibi sebeplerle meşru bir zemine oturtulmaktadır¹¹⁴. Böylece siyasi iktidarın politikaları doğrultusunda uygulamaya koyulan olağanüstü hal, hukuki niteliğinden öte siyasi bir kavram olarak kendini göstermektedir¹¹⁵. Hukukun bu noktadan sonraki tek vasfı ise güvenlik amacına ulaşılmasında aracı olmaktan ibarettir¹¹⁶. Bir kere olağanüstü hal uygulamalarının yürürlüğe girmesine ikna edilen yurttaşlar için tekrar somut bir tehlikenin varlığına gerek duyulmamaktadır¹¹⁷. Zira

---

¹¹¹ Neocleous, 34-39; Buradan hareketle siyasi otoritenin giderek totaliter özellikler benimsemesinin, emek sömürüsü üzerine şekillenen her devlet modelinde kaçınılmaz son olduğu fikri belirginlik kazanmaktadır. Nitekim liberal devletlerin bünyesinde barındırdığı ekonomik çıkmazlar ancak yapay tehditler ve bunlara karşı geliştirilen hak özgürlüklerin askıya alınması önlemleri ile aşılabilecektir. Bu bağlamda liberalizmin zorunlu olarak totaliter biçime bürünmesine ilişkin görüş için bkz. Ekin Oyan Altuntaş, "Kapitalizmin Doğal Bir Evresi Olarak Totaliter-Polis Devletin Yükselişi ve ABD Örneği", *Uluslararası İlişkiler* 9, sy 35 (Güz 2012): 39, 54.

¹¹² Örneğin AİHS md. 15, Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası md. 80/a, Hollanda Anayasası md. 103, İspanya Anayasası md. 116, Portekiz Anayasası md. 19, Polonya Anayasası md. 228, Rusya Federasyonu Anayasası md. 88; Abdurrahman Tekin, "Olağanüstü Hal Rejimi Hususunda Anayasa Değişikliği İhtiyacı", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, sy 2 (2021): 231-32; Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, 41; Ariöz ve Özekin, "Olağanüstü Hal Çerçevesinde Hukuk ve Siyaset İlişkisi", 183.

¹¹³ Jules Lobel, "Emergency Power and the Decline of Liberalism", *The Yale Law Journal* 98, sy 7 (Mayıs 1989): 1386.

¹¹⁴ Altuntaş, "Kapitalizmin Doğal Bir Evresi Olarak Totaliter-Polis Devletin Yükselişi ve ABD Örneği", 39.

¹¹⁵ Ariöz ve Özekin, "Olağanüstü Hal Çerçevesinde Hukuk ve Siyaset İlişkisi", 185.

¹¹⁶ Ariöz ve Özekin, 195.

¹¹⁷ Altuntaş, "Kapitalizmin Doğal Bir Evresi Olarak Totaliter-Polis Devletin Yükselişi ve ABD Örneği", 40, 54.

haberleşme araçlarının da yaygınlığı ile kitlelerde oluşan bir tepkisizlik hali söz konusudur. Bu da önceki başlıkta ele alınan risk toplumunun güvenlik yönündeki beklentileri ile bağlantılıdır. Hülasa bireyler ve siyasi iktidar arasındaki bu karşılıklı ilişkinin devletin varlık sebebini güvenliğe dayandıran görüş ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bir başka ifade ile varlığı ve devamlılığı yine kendisi tarafından sağlanacak güvenliğe bağlı olduğu kabul edilen devlet otoritesi, olağanüstü hal düzenlemeleri ile kendisine tanınan geniş yetkilerin kullanımına, risk toplumunun bireylerini kolaylıkla ikna edebilmektedir.

C. Gözetim Faaliyetleri

Güvenliği merkez alan toplum ve iktidar yaklaşımları ile olağanüstü hal uygulamalarının hukuki zeminden uzaklaşarak siyasi bir zemine oturması meselesi, sürecin ilerlediği ülkelerin kriz anlarına verdikleri zamana yayılmış tepkisel önlemlerde belirginlik kazanmaktadır¹¹⁸. Zira güvenlik devletinde bilme açlığı son bulmamaktadır¹¹⁹. Bu önlemlerden özel hayat hakkına yönelik olanlara bu başlık altında değinilecektir. Güvenliğin genişleyen kapsamı, teknolojinin hızlı gelişimi ve toplumun risk eksenli güvenlik beklentisi özel hayat hakkına yönelik ihlalleri gözetim faaliyetlerinde yoğunlaştırmaktadır. Gözetim faaliyetleri ise iletişimin denetlenmesi, kişinin takibi, kişisel bilgisayarların izlenmesi gibi yöntemleri bünyesinde barındırmaktadır¹²⁰.

İlk akla gelen manada savaş yöntemlerinin terk edilmesiyle önem kazanan istihbarat faaliyetleri neticesinde özel hayata yönelik devlet ihlallerinin de arttığı görülmektedir¹²¹. Özellikle gözetim faaliyetleri neticesinde meydana gelen bu ihlaller, yabancı uyruklu bireylerin yanı sıra bizzat faaliyeti gerçekleştiren devletin yurttaşlarını da hedef

¹¹⁸ Ülkeler bazında çeşitli örnekler için bkz. Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, 187-91; Ariöz ve Özekin, “Olağanüstü Hal Çerçevesinde Hukuk ve Siyaset İlişkisi”, 182-85; Krş. Birinci Bölüm. II. C.

¹¹⁹ Lyon, *Gözetim Çalışmaları*, 261.

¹²⁰ Bazı yazarlar tarafından teknoloji yüzünden gelişim gösteren bu gözetim faaliyetleri “beyaz şiddet” olarak tanımlanmaktadır. Devlet şiddetinin evrilmesi sonucu ortaya çıkan bu şiddet türü savaş, katliam veya soykırımlar gibi görünürlük ve bariz rahatsızlık yaratmasa da varlıkları kesindir ve durdurulmalıdır. Kanaatimizce gözetim, modern tehditler ile mücadelede zorunludur. Dolayısıyla ayrımcılık ve nefreti körüklemeyen hukuki sınırları aşmayan ve güvenlik ihtiyacını suistimal etmeyen devlet gözetimi, şiddet olarak kabul edilmeyecektir. Barış Çoban, “‘Gözün İktidarı’ Üzerine” içinde *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, haz. Aykut Çelebi (İstanbul: Metis Yayınları, 2010), 119.

¹²¹ Emre Güzey, “Özel Hayatın Gizliliğinde Saygı Hakkı Kapsamında İstihbarat Faaliyetlerinin İncelenmesi” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2020), 40-41.

alabilmektedir. Nitekim gözetim faaliyetleri sadece özel hayat hakkı ihlallerine neden olmayıp ifade özgürlüğünü de ortadan kaldıracı etkiye sahip olabilmektedir. Bu doğrultuda Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin istihbarat örgütü *Stasi* ve bu faaliyetler altında ezilen yurttaşlarının hikâyesini anlatan *Başkalarının Hayatı (Das Leben der Anderen)* filmi konuyu derin biçimde yansıtmaktadır. Film, özel hayatın bireysel egemenliğin korumasındaki rolüne ve devlet yetkililerinin Hobbes'u hatırlatan bir yaklaşım ile sadece devletin güvenliğini önemsediklerinde bireyin siyasi otorite içindeki erişimine değinmektedir. Ancak filmin aksine gözetim artık sadece totaliter değil, demokratik yönetimlerde de kullanılmaktadır¹²². Çin veya Rusya gibi ülkelerde yüz tanıma yarayan polis gözlüklerinin kullanımı ve haberleşmelerin çeşitli sistemler ile gözetlendiği bilinmektedir¹²³. Fakat ABD ve AB ülkelerindeki gözetim ve sınıflandırma uygulamaları totaliter rejimlerden geri kalmamaktadır¹²⁴. Böylelikle güvenliği sağlamak adına devleti özel hayat hakkına yönelik müdahalelerde cesaretlendirmek, devletin kendisini bireylere karşı güvenlik tehdidi haline getirmektedir¹²⁵.

Gözetim, bireyler hakkında toplanan devasa bilgi yığınlarının birbiri ile ilişkilendirilerek olası sonuçlara erişilmesidir¹²⁶. Bu ilişkilendirme sayesinde gerçekliğinden kesin olarak emin olunamayan sonuçlar silsile halinde yeni neticelere erişerek bir döngü oluşturmaktadır. Bu döngü ise asla sona ermeyen bir gözetim sürecini ifade etmektedir. Bu durum, demokratik toplum yapısına verdiği zararın yanında özel hayat hakkının ve bireysel egemenliğin ihlaline de sebep olmaktadır. Olasılıklara dayalı bir istihbarat sistemi inşa eden yoğun gözetim faaliyetleri için belki de en çarpıcı örnek ABD'nde Bush yönetimi tarafından gündeme getirilen TIPS Operasyonu (*Terrorism Information and Prevention System*) girişimidir. Bu girişim ile siyasi otoritenin katı önlemleri ve kolluk kuvvetlerine verilen geniş yetkilerin yanı sıra bireylerin de gönüllü gözetime dâhil edilmeye çalışıldığı görülmektedir¹²⁷. TIPS Operasyonu sayesinde sıradan bireylerden sosyal yaşantılarında karşılaştıkları şüpheli bir durumu siyasi otoriteye bildirmeleri, bir başka ifadeyle muhbirlik yapmaları

¹²² Lyon, *Gözetim Çalışmaları*, 83.

¹²³ H. Akın Ünver, "Dijital Gözetleme, Milli Güvenlik ve Özel Hayatın Gizliliği Siyaseti", *Siber Politikalar ve Dijital Demokrasi* 4 (Mayıs 2018): 3.

¹²⁴ Ünver, 3.

¹²⁵ Moore, "Privacy, Security, and Government Surveillance", 146.

¹²⁶ Kevin D. Haggerty ve Amber Gazso, "Seeing beyond the Ruins: Surveillance as a Response to Terrorist Threats", *The Canadian Journal of Sociology* 30, sy 2 (Spring 2005): 178-79.

¹²⁷ Haggerty ve Gazso, 178.

beklenmektedir¹²⁸. Böylelikle söylentiden ibaret verileri dahi elde tutmayı amaçlayan otorite, aynı zamanda bireylerin kolluk kuvvetleri ile de derin bir bağ kurmasını sağlayacaktır¹²⁹. Ayrıca bu girişim bireylerin her daim izlendiklerine dair şüpheyi bünyesinde taşıyan panoptik yapının gelişimine de katkı sağlayacaktır. TIPS Operasyonu her ne kadar yürürlüğe konulamamış bir plan olsa da güvenlik endişeleri nedeniyle siyasi otoriteye verilen geniş yetkilerin ne tür sonuçlar doğurabileceğine yönelik önemli bir örnektir¹³⁰.

Yürütmeye ABD vatandaşları hariç tutularak bireyleri geniş biçimde izleme yetkisi tanıyan “Yalnız Kurt” (*Lone Wolf*), birey hakkında bilgi alabilmek için üçüncü şahısları zorlama yetkisi tanıyan “İş Kayıtları” (*Business Records*) ve kolluk kuvvetlerine terör ile ilişkili olduğu düşünülen kişilerin iletişim faaliyetlerini dinleme yetkisi veren “Gezici Telefon Dinleme” (*Roving Wiretaps*) gibi uygulamalar, kanun ile düzenlenerek kural haline getirilen müdahalelerdendir¹³¹. Hızlı kanun düzenlemelerinin yanı sıra olağanüstü hal süreçlerinin en önemli araçlarından birisi de yürütmeye geniş yetkiler sağlayan kararnamelerdir. Yine böyle bir kararname ile 11 Eylül saldırılarından sonra ABD Başkanı’na verilen geniş gözetim yetkisi, ABD Anayasası’nda 4. değişiklik ile güvence altına alınan özel hayat korumasını işlemez hale getirmiştir¹³². Yürütme tarafından tüm bu önlemlerin bir düşmanı ifşa etme çabası dâhilinde gerçekleştirildiği iddia edilse de özel hayatlarına yönelik müdahalede bulunan kişilerin taşıdığı genel nitelikler değerlendirildiğinde kesin bir düşman tanımının olmadığı anlaşılmıştır¹³³.

---

¹²⁸ Jean-Claude Paye, *Hukuk Devletinin Sonu: Olağanüstü Halden Diktatörlüğe Terörle Mücadele*, çev. G. Demet Lüküslü, 1. bs, (Ankara: İmge Kitabevi, Eylül 2009), 31.

¹²⁹ Paye, 31.

¹³⁰ Haggerty ve Gazso, “Seeing beyond the Ruins: Surveillance as a Response to Terrorist Threats”, 178-79.

¹³¹ Altuntaş, “Kapitalizmin Doğal Bir Evresi Olarak Totaliter-Polis Devletin Yükselişi ve ABD Örneği”, 43; Brian T. Yeh ve Charles Doyle, “USA PATRIOT Improvement and Reauthorization Act of 2005: A Legal Analysis” (Congressional Research Service, 21 Aralık 2006), 2-4. Bayra, *Güvenlik Devleti*, 291.

¹³² Altuntaş, “Kapitalizmin Doğal Bir Evresi Olarak Totaliter-Polis Devletin Yükselişi ve ABD Örneği”, 42; 13228 Sayılı ilgili kararname için bkz. “Office of Homeland Security Fact Sheet”, Electronic Privacy Information Center, erişim 28 Kasım 2022, https://archive.epic.org/open_gov/homeland/ohs_fact_sheet.html.

¹³³ Altuntaş, “Kapitalizmin Doğal Bir Evresi Olarak Totaliter-Polis Devletin Yükselişi ve ABD Örneği”, 47.

Son dönemlerde sıklıkla tartışma konusu olan vatandaşlık puanlandırma¹³⁴ uygulamalarına benzer nitelik taşıyan “*Matrix*” uygulaması ise 2003 yılında ABD ‘de yürürlüğe konulmuştur. Bu programa göre bireylerin suç ile ilişkilendirilen adres veya telefon numaralarına olan yakınlıkları puanlandırılmaktadır¹³⁵. Bu puanlama sonucunda potansiyel terörist listeleri oluşturularak devletin güvenlik birimlerine teslim edilmektedir¹³⁶. *Matrix*, 2005 yılında yoğun tepki ve masraflar nedeniyle yürürlükten kaldırılrsa da yürürlükte bulunduğu süre içinde 120.000 kişinin dâhil edildiği listelere kimlerin erişiminin olduğu belirlenememiştir¹³⁷.

Terörle mücadele kapsamında olağanüstü hal sürecinde özel hayat hakkına müdahale eden düzenlemelerin özellikle ABD kaynaklı olduğu görülmektedir. Bunun nedeni internet altyapısının oluşmasında öncü ülke olması ve uluslararası internet ağının büyük kısmına kaynaklık ediyor olmasıdır¹³⁸. Ne yazık ki küresel dünyada teknolojik gelişmeler gibi insan haklarına yönelik ihlaller de ülkeler arasında hızlıca meşrulaştırılmaktadır. 2004 yılında Madrid saldırılarından sonra çipli kimlik kartı ve pasaport kullanımı, göz irisinin fotoğrafının ve parmak izinin havayolu şirketleri aracılığıyla kolluk sistemlerinde kayıt altına alınması gibi önlemler sunulmuştur¹³⁹. Fakat saldırıyı gerçekleştiren faillerin uzun süredir İspanya’da olduğu ve yakın zamanda havayolunu kullanmadıkları dikkate alındığında aslında önleyici olmayan birçok kısıtlamanın güvenlik söylemiyle meşrulaştırıldığı görülmektedir¹⁴⁰. Böylece demokratik ülkelerin güvenlik krizlerini özel hayat hakkına müdahalede bir bahane olarak kullandıklarına dair eleştiriler giderek artmaktadır. Kanaatimizce gözetim sonucu elde edilen verilerin güvenliği sağlanmadığı ve uygulayıcıların geriye dönük niteliği haiz olmak üzere hesap verilebilirliği arttırılmadığı sürece eleştiriler değişmeyecektir¹⁴¹.

---

¹³⁴ Güncel olarak Çin’de uygulanmaya başlanılan Sosyal Kredi Sistemi hakkında bu çalışmada Krş. Birinci Bölüm. II. D.

¹³⁵ Paye, *Hukuk Devletinin Sonu*, 35.

¹³⁶ Paye, 35.

¹³⁷ Paye, 35; Altuntaş, “Kapitalizmin Doğal Bir Evresi Olarak Totaliter-Polis Devletinin Yükselişi ve ABD Örneği”, 49.

¹³⁸ Paye, *Hukuk Devletinin Sonu*, 136-37.

¹³⁹ Paye, 20.

¹⁴⁰ Paye, 20; ABD ve AB ülkelerinde 11 Eylül sonrasında hızlanan gözetim önlemlerinin yasal ve teknolojik zemindeki ilerleyişi göz önünde bulundurulduğunda bu önlemlerin kitlesel takipler için de oldukça kolaylaştırıcı etkileri olduğu kabul edilmektedir. Paye, 20.

¹⁴¹ Vanmala Hiranandani, “Privacy and Security in the Digital Age: Contemporary Challenges and Future Directions”, *The International Journal of Human Rights* 15, sy 7 (Ekim 2011): 1097,

Genel olarak yakın dönemde özel hayata müdahale niteliğinde gerçekleştirilen gözetimin üst (meta) veriyi içeren veri yığınlarının takibi, İnternet İletişim Teknolojisi (ICT) olarak anılan ve hem içerik hem üst veriyi izlemeyi olanaklı kılan sosyal medya (Facebook, Instagram, Whatsapp, vb.) izlemeleri ve GPS olarak bilinen konum takibinden oluşmaktadır¹⁴². Bunların yanında son teknoloji ile birlikte her geçen gün gündelik hayata dâhil olan gözetim sistemleri de mevcuttur. Örneğin bireye özgü biyometrik özellikler olan parmak izi, yüz, ses ve göz irisi tanımlamaları ile bireysel takip ve en basit ev aletinin bile internete bağlanma özelliğini ifade eden Nesnelerin İnterneti (IoT) sayesinde gerçekleştirilen izlemeler giderek yaygınlık kazanmaktadır¹⁴³.

Güvenlik kapsamında alınan gözetim temelli önlemler, en güncel haliyle COVID-19 salgınında da uygulanmıştır. Gözetim faaliyetlerinin salgının gidişatında oynadığı rol oldukça önemlidir. Bu süreç, birçok ülke için hukuken bir olağanüstü hal süreci içermese de hem karşılaşılan sağlık krizi hem de alınan önlemlerin yoğunluğu acil bir durumun açık göstergesidir¹⁴⁴. Salgını ve bağlantılı olarak birey hareketliliğini kontrol altına almak amacıyla özel hayat hakkına ilişkin müdahaleler söz konusu olmuştur. Böylece bireyin konumunu ve diğer bireylerle mesafesini takip eden uygulamalar, virüs taşıyıcısı olup olmamasına dair bilgi veren QR kod kullanım zorunluluğu ve yapay zekâ destekli risk analizi gibi birçok uygulama deneyimlenmiştir¹⁴⁵. Bu sürecin ardından ise devlet tarafından salgının kontrol altına alınması ve toplumsal güvenliğin sağlanması amacı ile alınan önlemlerin özel hayat hakkını ihlal ediyor olması bireylerde herhangi bir endişe oluşturmamıştır¹⁴⁶. Aksine alınan önlemler katılaştıkça ve arttıkça bireylerin duyduğu güven de artmıştır. Bireylerin bu eğilimlerinin yanında siyasi otoritenin de önlemleri hukuki düzenlemeler ile desteklemek noktasında isteksiz olduğu

---

<https://doi.org/10.1080/13642987.2010.493360>; Ünver, “Dijital Gözetleme, Milli Güvenlik ve Özel Hayatın Gizliliği Siyaseti”, 17.

¹⁴² Ünver, “Dijital Gözetleme, Milli Güvenlik ve Özel Hayatın Gizliliği Siyaseti”, 5-6.

¹⁴³ Ünver, 5-6; Güvenliği sağlamak adına kitlesel gözetimin yaygınlaştırılarak toplumsal nizamı sağlamada kullanılmasını Foucault'nun “*governmentality*” kavramıyla özdeşleştirerek toplumu yönlendirme boyutuna eriştiğine dair görüşler için bkz. Neocleous, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, 19-24.

¹⁴⁴ COVID-19 sürecinde dokuz Avrupa Birliği ülkesi anayasalarında yer aldığı şekilde olağanüstü hal ilan etmiştir. Fransa ve Almanya'nın içinde bulunduğu beş AB ülkesi ise ilgili kanunlara dayanarak olağanüstü hal ilan etmiştir. Diğer yandan on dört AB üyesi ise olağanüstü hal ilan etmemiştir. Venice Commission, On the Measures Taken in the EU Member States as a Result of the Covid-19 Crisis and Their Impact on Democracy, the Rule of Law and Fundamental Rights, CDL-AD(2020)018.

¹⁴⁵ Athina Ioannou ve Iis Tussyadiah, “Privacy and Surveillance Attitudes During Health Crises: Acceptance of Surveillance and Privacy Protection Behaviours”, *Technology in Society* 67 (Kasım 2021): 1, <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2021.101774>.

¹⁴⁶ Ioannou ve Tussyadiah, 10.

görülmektedir. Bunun nedeni ise olağanüstü hal uygulamalarının olağanlaştığı süreç ele alınırken değinildiği üzere hukukun siyasi otoritenin önleyici tedbirler almada engel olarak kabul edilmesinde yatmaktadır.

Tüm bu gelişmeler, anayasa ve diğer yasalarla kurulmuş düzeni sarsarak istisna olarak belirlenen önlemleri düzenin kendisi haline getirmektedir¹⁴⁷. Geçmişte fiziki olarak yapılan aramalar ve soruşturmalar sayesinde birey hakkında edinilen bilgiler, mevcut gelişmelerle birey farkında olmadan edinilebilmektedir¹⁴⁸. Kendisi hakkında hayati bilgilerin edinildiğinin veya işlendiğinin farkında olmayan birey özel hayatının güvenliği hakkında büyük bir belirsizlik dehlizindedir¹⁴⁹. Tüm bu önlemler ele alındığında güvenlik ve özel hayat dengesinde artık Orwell'in 1984 kitabının değil, Kafka'nın *Dava* ve *Şato* kitaplarının anılması gerektiği görüşü güçlenmektedir¹⁵⁰. Süreklileşen olağanüstü hal yönetimleri, korku ile şekillendirilen yasa tasarıları ve kolayca çıkarılan kararnameler ile birey, küçük bir alana sıkışarak yaptığı her şeyin izlendiği düşüncesi ve ne ile suçlanacağı belirsizliği içinde hayatını sürdürmek zorundadır. Devletler ise hızla küreselleşen dünyanın kırılğan sistemi nedeniyle ellerindeki kontrolü kaybetmişlerdir¹⁵¹. Kaybettikleri kontrolü her yerde olma çabası ile telafi edebileceklerini düşünmelerinin bedeli ise başta özel hayat hakkı olmak üzere temel hak ve hürriyetlerin değersizleştirilmesiyle ödenmektedir.

D. Toplumsal Sınıflandırma

Önceki başlıkta gözetim faaliyetlerinin bireye dair verilerin birbiriyle ilişkilendirilmesi etrafında şekillendiği belirtilmişti. Bu ilişkilendirme ise bünyesinde ön yargıyı ve sınıflandırmayı barındırmaktadır. Bir başka ifade ile güvenlik amaçlı devlet gözetiminde önleyici bir nitelik mevcuttur. Bu önleyiciliğin sağlanması için yetkililer tarafından veri sahiplerinin profili çıkarılmaktadır. Böylece bireyin güvenlik tehdidi oluşturup

---

¹⁴⁷ Paye, *Hukuk Devletin Sonu*, 15.

¹⁴⁸ Maria Altshuller, "Privacy and Security in a Digital Age: An Interview with Gus Husein", *Harvard International Law Journal*, Summer 2017, 64.

¹⁴⁹ Bauman ve Lyon, *Akışkan Gözetim*, 13-16; Zygmunt Bauman vd., "After Snowden: Rethinking the Impact of Surveillance", *International Political Sociology* 8, sy 2 (2014): 141, <https://doi.org/10.1111/ips.12048>.

¹⁵⁰ Ertürk, "Risk Toplumu", 279; Güvenlik ve özel hayat dengesinin Kafkacı bir bakış açısıyla değerlendiren görüş için bkz. Solove, "'I've Got Nothing to Hide' and Other Misunderstandings of Privacy", 766; Risk toplumu ve belirsizlik ilişkisine dair ayrıntılı bilgi için bkz. Kayhan Delibaş, *Risk Toplumu: Belirsizlikler ve Söylentiler Sosyolojisi* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015), 54-59.

¹⁵¹ Ergil, "Güvenlik ve Özgürlükler: Siyaset Felsefesi Açısından", 118.

oluşturmayacağına dair taşıdığı potansiyel ortaya koyulacaktır¹⁵². Ancak profil çıkarma sınıflandırma faaliyetlerini doğasında taşımaktadır¹⁵³. Sınıflandırma sonucunda toplum içerisinde belirli bir kesimin fırsat eşitsizliği doğrultusunda şekillenen uygulamalarla mücadele etmesi gerekecektir¹⁵⁴. Bireyin davranışları da dâhil olmak üzere her verinin işlenerek önceden belirlenmiş sınıflandırmalara tabi tutulması ile potansiyel davranışlarının öngörülmesini hedefleyen bu uygulamalar¹⁵⁵, özel hayat hakkına yönelik değerlendirmelerde de ele alınan demokratik toplum, iradi seçim ve insan onuru gibi konulara ilişkin tartışmaları gündeme getirmektedir.

Birbirlerini besleyen hukuk dışı gözetim ve ayrımcı kimlik inşasında iyi adam rolünü üstlenen siyasi otorite, ortaya koyduğu güvenlik amacı ile insan haklarını askıya alsa dahi olağan karşılanmaktadır¹⁵⁶. Bu durumda devlet yetkililerinin bireyin nerede doğduğu, seyahat geçmişi, dini inancı veya siyasi görüşü gibi bilgilerinin işlenerek güvenliği tehdit eden bir potansiyel taşıyıp taşımadığına karar vermesinde bir engel kalmamaktadır¹⁵⁷. Olağanüstü hal yönetiminin olağanlaştırılması ile sınıflandırmalar sadece muhalif olanlar veya olmayanlar başlıklarıyla sınırlı kalmamaktadır. Zira otoritenin benimsediği sistemin dışında kalan her türlü toplumsal kesimi ifade etmektedir¹⁵⁸. Bu kapsamda din, ırk, cinsiyet gibi sıklıkla karşılaşılan sınıflandırmaların yanında bireyin çevre politikalarına olan eğilimi, kürtaja dair düşünceleri veya çocuk işçiliği konu alan yazılarını da kapsayan daha spesifik sınıflandırma nedenleri gündeme gelmektedir.

Özel hayat hakkının değeri üzerinde değerlendirme yapılmadan doğrudan güvenlik gerekçesiyle şekillendirilen gözetim politikaları nedeniyle bireyin sadece ismi dolayısıyla havaalanında daha uzun süre beklemesi mümkündür¹⁵⁹. Bunun sebebi ailesinin tercihte bulunduğu ismin siyasi otoritenin sınıflandırmalarında potansiyel bir

---

¹⁵² Paye, *Hukuk Devletin Sonu*, 135.

¹⁵³ Bart Schermer, “Risks of Profiling and the Limits of Data Protection Law”, içinde *Discrimination and Privacy in the Information Society*, ed. Bart Custers vd. (Springer, 2013), 138.

¹⁵⁴ Lyon, *Gözetim Çalışmaları*, 264.

¹⁵⁵ Sandra Wachter, “Normative Challenges of Identification in the Internet of Things: Privacy, Profiling, Discrimination, and the GDPR”, *Computer Law & Security Review* 34, sy 3 (2018): 7.

¹⁵⁶ Charles Kurzman, “Where Are All the Islamic Terrorists?”, *The Chronicle of Higher Education*, 31 Temmuz 2011, <https://www.chronicle.com/article/where-are-all-the-islamic-terrorists/>; Bauman vd., “After Snowden”, 142.

¹⁵⁷ Paye, *Hukuk Devletin Sonu*, 36.

¹⁵⁸ Agamben, *İstisna Hali*, 10.

¹⁵⁹ Lyon, *Gözetim Çalışmaları*, 178.

suçlu veya potansiyel hastalık taşıyıcısı olarak yer almasıdır. Bireylere yönelik bu tutumun itibarı ve insan onurunu zedeleyici yanı açıktır¹⁶⁰. Ön yargıların şekil verdiği sınıflandırmalar çeşitli farklılıklar arası nefreti de beraberinde getirmektedir. Gözetim, toplumun tümüne ve yaşamın her köşesine sirayet etmiş olsa da gözetimin sonucu olan sınıflandırmadan en çok zarar gören kesim, çeşitli azınlık gruplarıdır. Nitekim güvenliği sağlanan kesim ile yoğun gözetimlerle özel hayat hakkı ihlal edilen kesim sıklıkla farklıdır.

Devletlerin özellikle terörle mücadele kapsamında aldığı gözetim önlemlerinin başlangıçta vatandaş olmayanlar üzerinde yoğunlaşması, hukuk dışı gözetimin meşrulaştırılmasına olanak sağlamaktadır¹⁶¹. Fakat özel hayat hakkına yönelik müdahalelerin beraberinde getirdiği birçok önemli riskin toplumsal yönlerinden birini oluşturan ayrımcılık tehlikesi paradoksal bir mekanizmayı da beraberinde getirmektedir¹⁶². Diğer bir ifadeyle güvenliğin tetiklediği bu süreç, toplumun ayrımcılık üzerine şekillenen davranışlarını yine güvenlik zafiyetlerine neden olacak yönde geliştirmektedir¹⁶³. Zira ayrımcı politikalar, engellenmeye çalışılan terörist yapıların söylemlerinin içini doldurmasına yarar sağlamaktadır¹⁶⁴.

Devlet otoritesinin güvenliği sağlamak konusunda özellikle kriz dönemlerinde birtakım hak ve özgürlük müdahaleleri söz konusu olabilir. Ancak güvenlik paranoyası içerisinde yürütülen politikalar nedeniyle gerçekleştirilen hak ihlallerinin üstü örtülmemelidir. Özellikle toplumun bir kesiminin kendi güvenliğinin sağlandığı inancı ile sınıflandırmanın riskli kısmında yer alanlara yönelik ayrımcılığa sessiz kaldığı görülmektedir. Toplumun belirli bir kesimi üzerinde yoğunlaşan gözetimlerin yarattığı

---

¹⁶⁰ Altuntaş, “Kapitalizmin Doğal Bir Evresi Olarak Totaliter-Polis Devletin Yükselişi ve ABD Örneği”, 48.

¹⁶¹ Altuntaş, 52-53; ABD vatandaşı olmayanlar için *hebeas corpus* ilkesinin uygulama dışında tutulduğu başkanlık emri için bkz. Terörizme Karşı Savaşta ABD Vatandaşı Olmayan Belirli Kişiler için Tutuklama, Muamele ve Yargılama” (Detention, Treatment and Trial of Certain Non-Citizens in the War Against Terrorism), “President Issues Military Order”, 13 Kasım 2001, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/print/20011113-27.html>.

¹⁶² Lokke, *Mahremiyet*, 65; Gelişen teknoloji ile özel hayat hakkına yönelik ihlallerin devasa verileri elde bulundurmaya dayandığı süreç ayrımcılık, güvenlik ihlali, anonimliğin imkânsızlığı, geniş yetkilere sahip devlet otoritesi ve hukuksuz veri işlemeciliği tehlikesini beraberinde taşımaktadır. Taylor Armerding, “The 5 Worst Big Data Privacy Risks (and How to Guard against Them)”, CSO Online, 14 Temmuz 2017, <https://www.csoonline.com/article/2855641/the-5-worst-big-data-privacy-risks-and-how-to-guard-against-them.html>.

¹⁶³ Bauman ve Lyon, *Akışkan Gözetim*, 120.

¹⁶⁴ Haggerty ve Gazso, “Seeing beyond the Ruins: Surveillance as a Response to Terrorist Threats”, 182.

ayrımcılığın adil bir açıklaması yoktur¹⁶⁵. Bu sessizliğin beklenen bir sonucu olarak genele yayılmış gözetim ve dolayısıyla özel hayata yönelik ihlaller cesaretlendirilmektedir. Zira uygulamada da karşılaşıldığı üzere yabancıların gözetimi ile meşrulaştırılan süreç çeşitli düzenlemeler ile vatandaşları da kapsayan biçimde genele uygulanır hale getirilmiştir¹⁶⁶. Nitekim bir önceki başlıkta ele alınan bir meseleyi tekrar etmek gerekirse otoritenin uygulamalarına bireylerin bir kez rıza göstermesi istisnayı kural, olağanüstü durumu olağan yapmak için yeterlidir. Bu bakımdan güvenlik nedeniyle bile olsa alınan önlemlere ve yürürlüğe koyulan uygulamalara karşı sorgulayıcı ve eleştirel bir tavır benimsemek önem taşımaktadır¹⁶⁷.

Korkunun terörle mücadele, ekonomik kriz veya salgın hastalıklar gibi farklı görünüm şekilleriyle her an var olduğu ve dönemin esas unsurlarından biri olduğu açıktır. Siyasi otorite tarafından bu korku, kaynağı her ne olursa olsun “öteki” üzerinden şekillendirilmektedir¹⁶⁸. Kanaatimizce bunun nedeni bilhassa hak ve özgürlüklere müdahaleyi gerektiren güvenlik politikalarına karşı yurttaşların rızasını kazanmayı kolaylaştırmak ve korkuyu ayakta tutabilmektir. Ötekinin taşıdığı bilinmezlik ile gözetimin ve dolayısıyla özel hayata ilişkin verilerin ihlal edilmesi olağanlaştırılmaktadır¹⁶⁹. Bu durumda eşitliğin varlığından veya arzulandığından söz etmek zordur. Nitekim eşitliğin yerine önyargılar ile beslenen tolerans anlayışının geliştiği bir toplum ortaya çıkmıştır¹⁷⁰. Böylece sonu gelmeyen ötekiler ve ötekilerin yoğun gözetim ve takibiyle kurulmuş bir güvenlik sistemi gündeme gelmektedir.

Hobbes için eşitlik, doğa durumunun belirgin özelliklerinden birisidir. Düşünür için eşitlik güvensizliğin nedenlerindedir¹⁷¹. Dolayısıyla Hobbes’un erişmek istediği güvenlik düzeninde eşitlik korunması gereken bir husus olmaktan uzaktır¹⁷². Ancak bu

---

¹⁶⁵ Marko Milanovic, “Human Rights Treaties and Foreign Surveillance: Privacy in the Digital Age”, *Harvard International Law Journal* 56, sy 1 (Winter 2015): 140.

¹⁶⁶ Altuntaş, “Kapitalizmin Doğal Bir Evresi Olarak Totaliter-Polis Devletin Yükselişi ve ABD Örneği”, 53; İlgili düzenleme için bkz. “Statement by the President on H.R. 1540”, the White House, 31 Aralık 2011, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/12/31/statement-president-hr-1540>.

¹⁶⁷ Arslan, “11 Eylül Sonrasında Yeni Güvenlik Anlayışı”, 134.

¹⁶⁸ Arslan, 134.

¹⁶⁹ Bauman ve Lyon, *Akışkan Gözetim*, 134.

¹⁷⁰ Claudia Aradau, “Forget Equality? Security and Liberty in the ‘War on Terror’”, *Alternatives: Global, Local, Political* 33, sy 3 (Eylül 2008): 304, <https://doi.org/10.1177/030437540803300302>.

¹⁷¹ Aradau, 302-3.

¹⁷² Aradau, 302.

noktada mutlak bir egemenin ihtiyacı ile güvenliği devlet anlayışının temeline yerleştiren Hobbes yerine, Hobbes'un güvenlik anlayışı doğrultusunda özel hayat hakkına yönelik müdahaleleri ve dolayısıyla eşitsizliği meşrulaştıran mevcut siyasi otoriteler insan merkezli devlet anlayışı bağlamında eleştirilmelidir¹⁷³.

III. GÜVENLİK DEVLETİNDE ÖZEL HAYAT HAKKININ GELECEĞİ

A. Güvenlik, Özel Hayat ve Gelecek

Çalışmanın bu noktasına değin özel hayat hakkının güvenlik önlemleri karşısındaki konumu kavramsal gelişim, antropolojik ve sosyolojik yaklaşımlar ile hukuki düzenlemeler bağlamında incelenmeye çalışılmıştır. Netice itibariyle hukuk tarafından tanınması oldukça geç dönemlere tekabül eden özel hayat korumasının mevcut dönemde bilhassa güvenlik politikaları karşısında ele alınmış biçimi endişe uyandırmaktadır. Bu durumun temellerinde ise varlığı devlet ile ilişkilendirilen güvenlik anlayışı mevcuttur. Diğer yandan teknolojinin hızlı ilerleyişi, toplumdaki korku atmosferi ve küreselleşme gibi birçok neden özel hayatın değerine yönelik anlaşmazlıkları gündeme getirmektedir. Son dönemdeki hızlı teknik gelişmeler, özellikle yirminci yüzyılın son çeyreğinde üzerinde anlaşma sağlandığı düşünülen hakkın nerede başlayıp nerede bittiği veya kapsamı meselelerini tekrar tartışmalı biçimde gündeme getirmiştir¹⁷⁴.

Oxford İnternet Enstitüsü direktörü Philip N. Howard'a göre özel hayatı korumak için verilen ilk mücadele kaybedilmiştir¹⁷⁵. Gelecekteki mücadelelerin ne yönde gelişeceği meselesi ise bazı talihsiz olay ve açıklamalara rağmen içinde umudu da barındırmaktadır. Kanaatimizce geleceğin ne yönde şekilleneceği özel hayat hakkına yönelik tehditleri iyi değerlendirebilmek ve bu doğrultuda önlemler alabilmek ile ilişkilidir.

¹⁷³ Aradau, "Forget Equality?", 303.

¹⁷⁴ Bart Custers vd., "The Way Forward", içinde *Discrimination and Privacy in the Information Society: Data Mining and Profiling in Large Databases*, düz. Bart Custers vd., (Springer, 2013), 354.

¹⁷⁵ Philip N. Howard'ın bu ifadesinin geçtiği derse ait sunum için bkz. <https://prezi.com/cxuukuovaoc/is-social-media-killing-democracy/> (erişim tarihi: 13.06.2023) akt. Ünver, "Dijital Gözetleme, Milli Güvenlik ve Özel Hayatın Gizliliği Siyaseti", 3; Özel hayatı korumak için verilen mücadelenin kazanıldığını fakat yabancıların gözetimi bağlamında ayrımcılıkla sonuçlanan savaşın kaybedildiğine dair görüşleri için bkz. Asaf Lubin, "We Only Spy on Foreigners': The Myth of a Universal Right to Privacy and the Practice of Foreign Mass Surveillance", *Chicago Journal of International Law* 18, sy 2 (01 Ocak 2018): 502-52, <https://doi.org/10.2139/ssrn.3008428>.

Yirmi birinci yüzyılda devletlerin ve uluslararası kuruluşların girişimleri, her ne kadar bireyin özgürlüğüne ve bireysel değerine odaklanmış olsa da yaşanan gelişmeler ulus devlet bilincini ve dolayısıyla güçlü devlet hedefini güçlendirmiştir¹⁷⁶. Bireyin merkez noktaya alındığı güvenlik yaklaşımları ön plana çıkarılmışsa da bu gelişmeler, yirmi birinci yüzyılın gidişatının devlet merkezli güvenlik yaklaşımı bir başka deyişle güvenlik devleti üzerine şekillendirmiştir. Zira COVID-19 pandemisinde alınan katı önlemlerin insan sağlığı bağlamında bireyin güvenliğinin sağlanması hedefinden ziyade devletlerin sağlık sistemlerinin özelinde güvenliğinin korunması adına yapıldığı açıktır. Burada dikkat çeken nokta ise görünürde korunanın birey güvenliği olmasına rağmen alınan önlemlerin devlet güvenliği ile ilişkili olmasıdır. Bu durum, güvenlik ihtiyacına yönelik siyasi otorite tarafından alınan önlemlerin kontrolsüzlüğünün suistimale açık olduğunu göstermektedir.

Özel hayat hakkına yönelik müdahalelerin kolaylıkla meşrulaştırıldığı ve büyük hak kayıplarına rağmen bu müdahalelerin göz ardı edildiği görülmektedir. Bu durumun sebeplerinden ilki bilinmeyen ve görülmeyenin yarattığı korkudur¹⁷⁷. Risk toplumu ile de ilişkili olan bu durum, öngörülemez tehditlerin eriştiği sürekli korku hali ile beslenmektedir. Özellikle küreselleşme ile uzakta ve yabancı olana dair eksik veya yanlış bilgiler, endişenin boyutunu arttırmaktadır. İkinci sebep ise ilk sebeple de ilişkili olarak gözetlemenin paradoksuna dayanmaktadır¹⁷⁸. Her gözetim faaliyetinin daha fazla gözetime yol açması ile şekillenen bu paradoks, ardı ardına çıkarılan yasalar ve geliştirilen gözetim sistemlerini açıklar niteliktedir. Gözetime dair giderek artan bu rağbetin sonucunda insan hakları anlayışı görmezden gelinmektedir¹⁷⁹. Üçüncü sebep olarak güvenliğin metalaştırılması sayılabilir¹⁸⁰. Tıpkı Soğuk Savaş döneminde tarafların güç yarışına girerek yatırımlarını özellikle teknolojik atılımlar üzerine yapmaları gibi gözetim de kendi ekonomik sahasını yaratmıştır. Güvenliğin maddi bir çıkara dönüşmesi nedeniyle güvensizlik hissini sürekliği bazı ticari çıkar gruplarınca hedeflenmektedir. Bu durum ise sonu gelmeyen gözetimlere yol açmaktadır. Son olarak müdahalelerin meşrulaşmasını kolaylaştıran bir diğer sebep ise hak sahiplerinin mevcut

¹⁷⁶ Bacık, “Westfalyan Sistemin Direnişi: 11 Eylül ve Uluslararası Politika”, 70.

¹⁷⁷ Haggerty ve Gazso, “Seeing beyond the Ruins: Surveillance as a Response to Terrorist Threats”, 182-83.

¹⁷⁸ Haggerty ve Gazso, 183.

¹⁷⁹ Ünver, “Dijital Gözetleme, Milli Güvenlik ve Özel Hayatın Gizliliği Siyaseti”, 11.

¹⁸⁰ Haggerty ve Gazso, “Seeing beyond the Ruins: Surveillance as a Response to Terrorist Threats”, 183.

müdahalelere karşı sergiledikleri duyarsız tavidir¹⁸¹. Bu durum ise özel hayat hakkının birey ve toplum açısından koruduğu değerlerin farkında olunmamasından kaynaklanmaktadır. Böylece özel hayat hakkı güvenlik için vazgeçilmesi kolay bir çıkardan ibaret görülmektedir.

Ele alınan sebeplerin özellikle gözetim yoluyla gerçekleştirilen müdahaleleri merkez aldığı açıktır. Teknolojinin etkisiyle gözetim faaliyetleri üzerine şekillenen özel hayat ihlalleri teorik ve pratik alanların hemen hepsinde dikkatlerin bu yöne çekilmesine neden olmuştur. Örneğin geçmişte kolluk tarafından yetkisiz konut aramaları üzerinde şekillenen ihlaller, günümüzde CCTV veya casus yazılım izlemeleri gibi yöntemlerle kendini göstermektedir. Bir başka deyişle teknolojinin geldiği seviye özel hayat hakkını gözetim faaliyetleri odağında ihlallere maruz bırakmaktadır. Geline bu noktada teknolojik ilerlemeleri tek suçlu olarak belirlemek ve bu ilerlemeleri reddetmek gibi bir seçenek olmadığı gibi bütün sorumluluğu teknolojiye yüklemek gibi bir sonuca erişmek de doğru değildir. Teknoloji, kullanıma bağlı olarak iyi veya kötü yönde etki gösterebilir¹⁸². Zira içinde bulunulan konforu yaratan da bu teknolojik ilerlemelerdir. Dolayısıyla asıl mesele devletler tarafından bu teknolojinin hangi amaçla kullanıldığı ve bireylerin bu kullanıma yönelik eleştirel ve sorgulayıcı tavrı benimseyebilmiş olmalarıdır¹⁸³.

Teknolojik gelişmeler doğrultusunda özel hayat hakkını korumanın zorlaştığı açıktır. Zira özel hayat ve güvenlik ilişkisine yönelik denge tartışmaları da bu gelişmeler ışığında tekrar gündeme gelmiştir. Özellikle internete erişimin bu denli yaygınlaşması bu durumun temel sebebidir. Herkesin her yerden internet ortamında faaliyette bulunabildiği bir dünya, gerçeklik üzerine kurulu tanımları ve kabulleri de yetersiz kılmaktadır. Dolayısıyla özel alan ve kamusal alan gibi sınırlandırmaların günün koşullarına erişemediği düşünülmektedir. Öyle ki kamuya açık faaliyetlerin özel hayat alanında gerçekleştirilebilmesi gibi özel hayata dair davranışların da kamusal alanlarda

---

¹⁸¹ Haggerty ve Gazso, 183.

¹⁸² Alexandra Rengel, *Privacy in the 21st Century* (Martinus Nijhoff Publishers, 2013), 197.

¹⁸³ Kamile Memiş, “Ulrich Beck’in Risk Toplum Teorisi Bağlamında Güvenlik ve Özgürlük İkilemi” (Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017), 64.

gerçekleştirilebildiği hayatın olağan akışında sıkça görülmektedir¹⁸⁴. Bu durumda olaya ilişkin çözümleme yapmak oldukça önemlidir. Bu çözümlerinin de nirengi noktası özel hayat hakkının birey ve toplum için ifade ettiği önemin bilincine sahip olmaktır.

Güvenlik ve özel hayat hakkının geleceğinde küreselleşme ve teknoloji gibi kavramların ve dolayısıyla gözetimin başat kavramlar olduğu açıktır. Fakat bireyin güvenlik ihtiyacı ve devletlerin güvenlik anlayışları ele alınmadan sadece bu kavramlar üzerinden özel hayat hakkının geleceğini öngörmek güçtür. Yirmi birinci yüzyılda güvenlik önlemlerinin 11 Eylül ile başlayarak son etkilerini pandemi ile gösteren ve hâlihazırda enerji kaynakları krizlerinin gündeme geldiği bir ortamda şekillendiği görülmektedir. Bu süreçte alınan önlemler, bireyin güvenliğini devletin güvenliğine bağımlı hale getirmektedir. Diğer yandan alınan önlemler, bireyin güvenliğini sağlamaktan öte kitlenin kontrolünü sağlamayı hedeflemektedir. Bu durum, Hobbes'un güvenlik devletinin yeniden uyandığını düşündürmüştür. Aslında Hobbesçu güvenliğin tekrar gün yüzüne çıkması fikri yirmi birinci yüzyıldan öncesine dayanmaktadır. Zira Hobbes'un güvenlikçi yaklaşımı nedeniyle yirminci yüzyılda oluşum gösteren diktatörlüklere esin kaynağı olduğu sık sık dile getirilmektedir¹⁸⁵. Ancak bu diktatörlüklerden farklı olarak Hobbes'un anımsandığı mevcut yönetimler liberal ve demokratiktir. Totaliter rejimlerle ilişkilendirilen her yerde olma, her şeyi bilme arzusu ve gözetim faaliyetleri özellikle terör ile ve sonrasında ortaya çıkan çeşitli güvenlik tehditleri ile liberal demokratik toplumlarda da kendini göstermiştir¹⁸⁶.

İçinde bulunulan dönemde uygulanan pratiklerin yanında özel hayat alanının kalmadığına ve dolayısıyla özel hayat hakkını öne sürmenin bir anlam ifade etmediğine ilişkin kamu veya özel sektörden görüşler ortaya atılmaktadır¹⁸⁷. Kanaatimizce bu argümanlar, siyasi otorite ve bilhassa özel sektör tarafından kolaycı bir bakış açısıyla öne sürülmektedir. Zira özel hayata ilişkin verilerin devletler için güç, ticari kuruluşlar için ise sermaye niteliği taşıdığından önceki bölümlerde bahsedilmişti. Bu durumda bireyleri koruyacak olan ise hukuki düzenlemelerdir. Nitekim ikinci bölümde de ele

---

¹⁸⁴ Bu konuda özellikle pandemi sürecinde sıklıkla tecrübe edilen bireylerin konut sınırları içerisinde görüntülü olarak uluslararası sempozyumlara katılabilmeleri ve herkese açık sosyal medya uygulamalarında direkt mesaj veya arama geçmişi özelliklerinin kullanımı örnek gösterilebilir.

¹⁸⁵ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 165; Aksu, "Özgürlük ve Güvenlik Dengesinde Önleyici Amaçlı İletişimin Denetlenmesinin Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Değerlendirilmesi", 43.

¹⁸⁶ Haggerty ve Gazso, "Seeing beyond the Ruins: Surveillance as a Response to Terrorist Threats", 184.

¹⁸⁷ Daniel J. Solove, "The End of Privacy?", *Scientific American*, Eylül, 2008, 103.

alındığı üzere özel hayata saygı gösterilmesi bireyin ve demokratik toplum yapısının olumlu yönde gelişimi için zaruridir. Ortaya çıkan yeni sosyalleşme alanları veya hükümet politikaları bu durumu değiştirmemektedir. Bu bakımdan mevcut yasalar ile birlikte yasa uygulayıcılarının özel hayat hakkına yönelik değerlendirmeleri de hayati nitelik taşımaktadır.

Demokratik toplumlarda, teknolojinin taşıdığı risklere karşı ideal özel hayat koruması ancak sorumlulukların paylaşımcıları tarafından gerektiği gibi üstlenilmesi ile mümkündür¹⁸⁸. Yasa koyucu ve uygulayıcı, özel sektör ve vatandaşlar sorumluluğu paylaşması gerekenleri ifade etmektedir¹⁸⁹. Belirtilen sorumluluk sahipleri sadece bir başlık niteliğinde olup tek tek incelendiğinde her biri ayrı bir araştırma alanı teşkil etmektedir. Örneğin yasa koyucunun sorumluluğu, gerekli hukuki düzenlemelerin uygulanışı ve denetimi kapsamında devlet otoritesinin sorumluluğunun bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Nitekim bu çalışmada da temel olarak devlet otoritesinin yükümlülükleri üzerinde durulmuştur.

Çalışma boyunca görüldüğü üzere devletin güvenliği ile bireyin güvenliği arasında sağlıklı bir ayırım yapılmaması, siyasi otoritenin güvenlik politikalarını şekillendirmektedir. Bireylerde oluşacak farkındalık ise bu politikaların denetimine imkân tanıyacaktır. Bu noktada yasa koyucular ve uygulayıcıların yanı sıra politikacılar, gazeteciler ve bilişim uzmanları tarafından özel hayatın değerinin savunulması gerekmektedir¹⁹⁰. Zira özel hayat korumasının devamlılığı, toplumun çeşitli kesimleri tarafından özel hayatın değerine yönelik farkındalığın geliştirilmesine bağlıdır¹⁹¹. Bu farkındalık ile birlikte bireylerin güvenlik ihtiyacının hassasiyetinden yararlanılmasının önüne geçilebilecektir.

Neticeten küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin güvenlik ve özel hayat ilişkisini güvenlik lehine etkilediği ortadadır. Zira bu süreçte teknoloji ve hukuk işbirliği ile özel hayat korumasının içi boşaltılmıştır¹⁹². Buna rağmen yirmi birinci yüzyılın ilk on yılı ile ikinci on yılı karşılaştırıldığında özellikle uluslar üstü kuruluşların öncülüğünde olumlu

---

¹⁸⁸ Rengel, *Privacy in the 21st Century*, 197.

¹⁸⁹ Damen, Köhler, ve Woodard, "The Human Right of Privacy in the Digital Age", 8.

¹⁹⁰ Rengel, *Privacy in the 21st Century*, 196.

¹⁹¹ Rengel, 198.

¹⁹² Fred H. Cate, "Government Data Mining: The Need for a Legal Framework", *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review* 43 (2008): 435.

gelişmelerin de yaşandığı görülmektedir¹⁹³. Bu durum özel hayatın geleceği bakımından oldukça umut vericidir. Kabul etmek gerekir ki devletlerin önlem aldığı ve üzerine strateji geliştirdiği güvenlik tehditleri her devlet için çeşitlilik gösterebilmektedir. Fakat genel bir bakış açısıyla olsa da uluslar üstü kuruluşlarca özel hayat hakkının korunmasında benimsenmesi gereken yaklaşımların belirlenmesi ve bu hususta raporlar sunulması özel hayat hakkının korunmasında temel ilkelerin siyasi otoritelere yol göstermede ve bunlar tarafından benimsenmesinde etkili olmaktadır.

Teknolojik gelişmelerle yakından bir ilişkiye sahip olan özel hayat hakkı için sınırları tamamen belirlenmiş bir gelecek öngörmek imkânsızdır. Zira her gün farklı bir güvenlik tehdidinin söz konusu edilmesi ve devletlerin ulusal güvenlik faaliyetlerini gözetim ve denetime dayandırması endişe vericidir. Bunun yanında sıklıkla hukukun hantal yapısının yetersizliğinden bahsedilmektedir. Özellikle hızla gelişen bilişim teknolojilerine ayak uydurabilmek söz konusu olduğunda eski dönemlerde yapılan yasaların uyumsuzluğu ile yeni yasal değişikliklerin sürece bağlı yavaşlığı bu eleştirileri arttırmaktadır. Bu noktada özel hayat hakkını zamansız biçimde koruyabilmek adına süreci yöneten hukukçuların yeterli düzeyde bilişim alanına yönelik uzmanlığa sahip kişilerden oluşması gerektiği savunulmaktadır¹⁹⁴. Diğer yandan bilhassa yasa yapma sürecinde ilgili uzmanlık alanlarından görüş alınması da fayda sağlayabilecektir. Bir başka çözüm önerisi ise özel hayatı korumaya yönelik hukuki düzenlemelerin önleyici nitelik taşıyarak teknolojik gelişimin hızına erişmesi yönündedir¹⁹⁵. Tüm bu önlemlere tamamlayıcı nitelikte olan küreselleşmenin ve teknolojinin sağladığı bireysel farkındalık da hedeflenen koruma mekanizmasına katkı sağlayacaktır¹⁹⁶.

Belirtilmelidir ki alınan ve alınması gereken tüm önlemler bireyin ve toplumun yapısının göz ardı edilmesi halinde etkisini yitirecektir¹⁹⁷. Bir diğer ifadeyle güvenlik politikaları ele alınırken de, özel hayat hakkı güçlendirilirken de birey odaklı bir yaklaşım sergilenmelidir. Aksi halde bireyin çıkarları, siyasi otorite veya özel şirketler karşısında savunmasız kalacaktır. Bireyleri güvenlik veya özel hayat hakkı arasında bir seçim yapmaya zorlamak, özgürlük anlayışında geri gitmelere neden olmuştur. Hala da

---

¹⁹³ Rengel, *Privacy in the 21st Century*, 197.

¹⁹⁴ Custers vd., "The Way Forward", 342.

¹⁹⁵ Rengel, *Privacy in the 21st Century*, 204.

¹⁹⁶ Rengel, 204.

¹⁹⁷ Damen, Köhler, ve Woodard, "The Human Right of Privacy in the Digital Age", 9.

askeri, ekonomik veya sağlık bakımından endiŒe ile geçen süreçlerde uygulanan güvenlik politikaları dikkate alındığında özel hayata yönelik giriŒimlerin bu anlayıŒ kapsamında Œekillendiđi grlmektedir¹⁹⁸. Bu doğrultuda özellikle dikkat edilmesi gereken nokta olağanüstü hal uygulamalarının normalleŒtirilerek yargının yürütmenin bünyesinde eritilmemesidir¹⁹⁹. Zira Hobbes'un güvenlik devletini yirmi birinci yüzyıla taŒımak, Œimdiye dek birey hak ve özgürlükleri adına yapılan tüm kazanımları boŒa çıkaracaktır.

B. Gözetilmesi Gereken Hususlar

Modern devletin güvenlik uygulamaları karŒısında özel hayatın korunabilmesi için literatürde ne çıkan belli baŒlı hususlar vardır. Aslında mevcut ulusal ve uluslararası hukuk düzenlemelerinde özel hayat kapsamında özellikle son yıllarda veri koruma, iŒleme veya aktarımına iliŒkin temel ilkeler benimsenmiŒtir²⁰⁰. Benimsenen bu ilkelere göre genel olarak özel hayat hakkına yönelik müdahalelerin bilhassa ırk ve azınlık ayrımı gözetmeden herkese uygulanması, hukuki düzenlemelere uygun biçimde ve ihlal halinde zarar görenlerin zararının tazmin edilmesi üzerinde durulmuŒtur²⁰¹. Bu düzenlemeleri ve uygulamaları denetleyecek uluslararası kuruluŒlar da bir diğer gerekliliktir²⁰². Genel olarak Avrupa Birliği hukukundaki koruma sistemini yansıtan bu ilkeler, özel hayat hakkının korunmasında önemli noktaları iŒaret etmektedir.

Bu baŒlıkta amaçlanan ise mevcut hukuki düzenlemelerin içeriğini ele almaktan ziyade ideal özel hayat korumasında benimsenmesi gereken ve özellikle siyasi otoritenin güvenlik anlayıŒına iliŒkin sınırlamaya yönelik en genel hususları ele almaktır. Bu noktada en çok üzerinde durulan zm nerileri Œeffaflık ve hesap verililebilirliktir²⁰³. Zira bu hususların adil, kesin ve etkin bir biçimde uygulamaya konulması kötü niyetli müdahalelerin ve profillemeye giriŒimlerinin önüne geebilecektir²⁰⁴. Nitekim bu baŒlık

¹⁹⁸ nver, "Dijital Gözetleme, Milli Güvenlik ve zel Hayatın Gizliliği Siyaseti", 9.

¹⁹⁹ Paye, *Hukuk Devletinin Sonu*, 28.

²⁰⁰ Bkz. "Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016" (2016), arts. 5-11; OECD, Declaration on Government Access to Personal Data held by Private Sector Entities, OECD/LEGAL/0487; UN 2016, A/HRC/31/64; UN 2022, A/HRC/51/17.

²⁰¹ Valsamis Mitsilegas, "Surveillance and Digital Privacy in the Transatlantic 'War on Terror': The Case for a Global Privacy Regime", *Columbia Human Rights Law Review* 47, sy 3 (2016): 76; Custers vd., "The Way Forward", 348.

²⁰² Mitsilegas, 76.

²⁰³ Custers vd., "The Way Forward", 341.

²⁰⁴ Custers vd., 341-54.

altında da özel hayat hakkının güvenlik uygulamaları karşısında göz ardı edilmemesini ve hedeflenen dengenin bozulmamasını sağlayacak kavramlara değinilecektir.

1. Şeffaflık

Çalışmanın başlangıcından itibaren özel hayat hakkının değerinden bahsederken özel hayatı korumanın yolunun şeffaflıktan geçtiğini ileri sürmek çelişkili görünebilir. Ancak bireyin özel hayat hakkının korunabilmesi ancak siyasi otoritenin çeşitli gerekçelerle meşrulaştırdığı müdahalelerin şeffaflığının sağlanması ile mümkündür. Devletlerin güvenlik uygulamaları her ne kadar dokunulamaz bir alan gibi görünse de şeffaflıktan ve dolayısıyla denetimden yoksunluk suistimale açık bir ortama neden olacaktır. Elbette ki bazı uygulamaların gizli tutulması güvenlik hedefinin gerçekleştirilmesi açısından zorunluluk arz atmaktadır. Ancak bu uygulamaların belirlenmesinde yalnızca müdahaleyi gerçekleştiren otoritenin ortaya koyduğu şekliyle ulusal güvenlik, terörle mücadele veya kamu güvenliği gibi soyut gerekçelerin sunulması yeterli değildir. Aksi halde oldukça geniş bir hareket alanına sahip siyasi otorite karşısında özel hayat hakkı elinden alınmış bireyler söz konusu olacaktır.

Şeffaflık ise bireylerde özel hayata dair farkındalık yaratarak hesap sorma imkânı sunacaktır. Diğer yandan müdahalelere ilişkin süreçlerin şeffaf yönetilmesi bireylerin kendilerini yönetenlere olan güvenini de güçlendirecektir²⁰⁵. Teknolojinin ve küreselleşmenin mevcut güvenlik tehditlerinin de lehine gelişim göstermesi karşısında devlet otoritesinin gerekli önlemleri almak konusunda bilhassa teknolojik yeniliklerden faydalanmaması düşünülemez. Bu doğrultuda CCTV donanımları, çipli kimlik veya pasaport ve QR kod uygulamaları, güvenlik politikalarının bir aracı haline gelecekse bireylerin bu hususta açıkça bilgilendirilmesi gerekmektedir. Böylece hâlihazırda şüpheyle yaklaşılan bazı güvenlik uygulamaları kamuoyu tarafından daha çok destek görecektir.

Kabul etmek gerekir ki milli güvenlik söz konusu olduğunda bazı bilgi ve uygulamaların gizli kalması gerekebilmektedir. Nitekim özel hayat hakkını savunuyor olma özellikle milli güvenliğe ilişkin gizliliklerin tamamen ortadan kaldırılması talebini beraberinde getirmemektedir. Devlet politikaları ve siyaset anlayışı doğrultusunda

---

²⁰⁵ Custers vd., 348.

özellikle ulusal güvenlik için gizliliği asıl olan meseleler olabilir. Bu gibi durumlarda gizli yürütülen süreç, belirli bir aşamadan sonra şeffaflık doğrultusunda kamuya açıklanmalıdır²⁰⁶.

Bireyin özel hayatına yönelik müdahaleler sonucu elde edilen verilerin hangi amaç için kullanılacağına dair bilgilendirilmesi şeffaflığın gereklerinden birisidir²⁰⁷. Bireyin rızası ile de ilişkili olan şeffaflık, bu doğrultuda ikincil kullanımın da engellenmesini sağlayacaktır. İkincil kullanımın engellenmesi ise birey hakkında bilgilerin belirli bir amaç doğrultusunda talep edilmesi ve yalnızca bu amaç için kullanılmasını ifade etmektedir²⁰⁸. Böylelikle birey, rızası doğrultusunda verdiği bilgilerin sınıflandırma, profilleme veya potansiyel suçlular için veri tabanı hizmetlerinde kullanılmadığından emin olacaktır veya bu amaçla kullanılması ancak bireyin bilgilendirilmesi ile mümkün olacaktır. Bu şekilde bireysel özerklik ile ilişkili olarak rızanın içi boşaltılmamış olacaktır. Belirli bir amaç için verilen rızanın ise geri alınabilir nitelik taşıması gerekmektedir²⁰⁹. Özel hayat hakkına yönelik müdahalelerin taşınması gereken şeffaflık unsuru “*chilling effect*” meselesinin de üzerinde durulmasını gerektirmektedir.

Soğutucu etki olarak ele alınabilecek olan *chilling effect*, ilgili hak veya özgürlüğün kullanımına ilişkin doğrudan bir yasak veya engel getirilmemesine rağmen uygulanan yaptırımın ağırlığı nedeniyle birey tarafından hakkın veya özgürlüğün kullanımında birey tarafından çekinceli davranılmasını ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle birey, kendi hak ve özgürlüğü ile birebir ilişkili olmasa da yürürlükte olan katı yaptırımlar nedeniyle bu hak ve özgürlükleri kullanmaktan caymaktadır²¹⁰. Soğutucu etki, bir nevi otosansüre neden olmaktadır²¹¹.

Birey otonomluğunu ve demokratik toplumun devamlılığını sağlamada etkin olan özel hayat hakkı, literatüre soğutucu etki ile yakından ilişkilidir. Birçok temel hak ve özgürlüklerin korunması için dayanak teşkil eden özel hayat hakkı, soğutucu etkinin söz

---

²⁰⁶ Ünver, “Dijital Gözetleme, Milli Güvenlik ve Özel Hayatın Gizliliği Siyaseti”, 17.

²⁰⁷ Custers vd., 346-47; Bkz. OECD, Recommendation of the Council concerning Guidelines Governing the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data, OECD/LEGAL/0188.

²⁰⁸ Solove, “‘I’ve Got Nothing to Hide’ and Other Misunderstandings of Privacy”, 770.

²⁰⁹ Rolf H. Weber, “The Digital Future – A Challenge for Privacy?”, *Computer Law & Security Review* 31, (2015): 240.

²¹⁰ Salihpaşaoğlu, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller*, 173-74.

²¹¹ Locke, *Mahremiyet*, 90.

konusu olması halinde tam anlamıyla hukuki korumaya erişemeyecek ve bireysel özgürlük ile demokratik toplumun gelişimi tehlikeye düşecektir²¹². Soğutucu etki, hakka yönelik görünürde bir ihlal olmasa da bireyin caydırılması ile hakkı kullanmaktan vazgeçmesine neden olmaktadır. İfade özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı gibi özel hayat hakkı ile yakından ilişkili hak ve özgürlüklerin kullanımında engel teşkil etmektedir²¹³. Soğutucu etkinin özellikle kamusal alanda gerçekleştirilen özgürlüklere ilişkin yanını teşkil eden bu meselenin yanında her an gözetim altında olduğunu düşünen birey, özel hayatına ilişkin davranışlarını ve seçimlerini de kısıtlayacaktır. Zira soğutucu etki, bilhassa teknolojik gözetim sayesinde telefon konuşmaları, internet kullanımı gibi daha çok özel hayatın kapsamı alanına giren faaliyetlerden de geri durulmasına neden olmaktadır.

Bireyin hak kullanımından imtina etmesinde devletin faaliyetlerinin etkisinin olup olmadığını yani soğutucu etkinin varlığını tespit etmek oldukça zordur²¹⁴. Ancak özel hayata ilişkin bilgilerde ikincil kullanımın engellenmesi, soğutucu etkinin gündeme gelmesini engelleyecektir. İkincil kullanım, şeffaflık çerçevesinde bireyi bilgilendirerek elde edilen özel hayata ilişkin verilerin bireyin bilgisi dışındaki meseleler için de kullanılmasını ifade etmektedir. Birey, ikincil kullanım engellenmediğinde herhangi bir yer veya zamanda kendisi hakkında edinilen bilgilerin başka bir olayda aleyhine kullanılmayacağından emin değilse ve bu durum özgür tercihlerini etkiliyorsa soğutucu etkinin gündeme gelmesi olasıdır²¹⁵. Sonuç olarak şeffaflığın sağlanması gerekmektedir.

Devlet faaliyetleri nedeniyle soğutucu etkinin gündeme gelmesinde 11 Eylül saldırılarından sonra ABD’de yaşayan Arap ve Müslümanların internet kullanımından çekindikleri hususu örnek olarak gösterilebilir²¹⁶. Telefonlarının ve bilgisayarlarının izlendiği şüphesine kapılan Arap ve Müslümanlar, hükümet yetkililerinin terör listesine

---

²¹² UN 2009, A/HRC/13/37, 13; Yasmeen Abu-Laban, “The Politics of Surveillance: Civil Liberties, Human Rights and Ethics” içinde *Routledge Handbook of Surveillance Studies*, düz. Kirstie Ball, Kevin D. Haggerty ve David Lyon (Routledge, 2012), 423.

²¹³ Daniel J. Solove, “The First Amendment as Criminal Procedure”, *New York University Law Review* 82, sy 1 (13 Mart 2007): 154.

²¹⁴ Solove, 155.

²¹⁵ Solove, 157.

²¹⁶ Dawinder S. Sidhu, “The Chilling Effect of Government Surveillance Programs on the Use of the Internet by Muslim-Americans”, *University of Maryland Law Journal of Race, Religion, Gender and Class* 7, sy 2 (2007): 375-76.

dâhil olmaktan endişelendikleri için çevrimiçi gündelik faaliyetlerini kısıtlamışlardır²¹⁷. Bu durum öncelikle siyasi otoritenin faaliyetlerinde şeffaflığın önemini ortaya koymaktadır. Zira özel hayata yönelik müdahalelerin nerede, hangi sınırlamalarla veya hangi amaçlarla gerçekleştiriliyor olduğunun açıklanmaması bireylerde özel hayat alanının tümüne sirayet eden bir endişe haline neden olmuştur. Bir diğer ele alınması gereken mesele ise önceki başlıklarda değinilen ve güvenlik amaçlı özel hayata yönelik müdahalelere yalnızca hukuk dışı eylemler gerçekleştiren veya gerçekleştirmeye niyeti olanların karşı duracağını ortaya atan “saklayacak bir şey yok” argümanıdır. Zira bu argümanın aksine yeterli biçimde şeffaflığın sağlanmadığı özel hayata yönelik müdahaleler sadece saklayacak bir şeyi olanlar için değil, toplumun geneli için endişe yaratmaktadır.

Netice itibarıyla siyasi otoritenin uygulamalarında şeffaflığı gözetmemesi, ikincil kullanım ve soğutucu etki yoluyla tespiti oldukça zor olan hak ihlallerine meydan vermektedir. Bireyin içinde bulunduğu ortamı bir çıkmaz olarak görmesine neden olan şeffaflıktan yoksunluk, demokratik toplumun zorunluluğu olan birey ve devlet arasındaki güç dengesini ortadan kaldıracaktır²¹⁸. Özel hayata yönelik müdahaleler güvenlik önlemleri için zorunluluk teşkil ediyorsa da müdahale sürecine ilişkin ve bireyin bu süreçte sahip olduğu hukuki haklara ilişkin şeffaflık sağlanmadığında bireysel özerkliğin ve demokratik toplumun güçlenmesi imkânsız hale gelecektir.

2. Hesap Verilebilirlik

Şeffaflığın özel hayata yönelik müdahalelerin ihlallere sebep olmaması için zorunlu olduğu açıktır. Güvenlik uygulamaları olarak varlık gösteren bu müdahalelerin yeterli şeffaflığı haiz olduğuna ilişkin denetim ise hukuki düzenlemelerle detaylandırılan hesap verilebilirlik ile mümkündür²¹⁹. Zira gözetimin beraberinde getirdiği “gözetleyenleri kimin gözetleyeceği” endişesi de ancak bu yolla aşılabilecektir²²⁰. Bu bakımdan hukuki çerçevede bir gözetim yürütülebilmesi için şeffaflık ve hesap verilebilirlik birlikte bulunmalıdır. Hatta bazı çalışmalarda şeffaflık, hesap verilebilirliğin bir diğer boyutu

---

²¹⁷ Sidhu, 375-76.

²¹⁸ Solove, “‘I’ve Got Nothing to Hide’ and Other Misunderstandings of Privacy”, 757.

²¹⁹ Custers vd., “The Way Forward”, 348-49; Cate, “Government Data Mining: The Need for a Legal Framework”, 487-88.

²²⁰ Lyon, *Gözetim Çalışmaları*, 267.

olarak da değerlendirilmektedir²²¹. Özel hayat hakkına yönelik güvenliğin sağlanması amacıyla gerçekleştirilen müdahale sürecinin şeffaf olması ve müdahaleyi gerçekleştiren devlet yetkililerinin sorumluluğu üstlenmeleri, bir başka deyişle hesap verebilmeleri sağlanmalıdır. Böylece siyasi otoritenin bireylerin güvenlik ihtiyacını suistimal ederek özel hayat korumasını zayıflatması da güçleşecektir.

Hesap verilebilirlik, siyasi otorite tarafından hukuksuz biçimde özel hayata müdahale edilmesini ve elde edilenlerin işlenmesini engellemenin yanında hukuka uygun olarak elde edilen büyük verilerin de güvende olmasını sağlayacaktır²²². Devletler bünyesinde tutulan bireyin özel hayatına ilişkin veriler, yetkililer tarafından çok daha özenli korunacaktır. Hukuk devletinin de bir gereği olan hesap verilebilirlik, devlet yetkililerinin gerçekleştirdikleri işlem ve eylemlerin sorumluluğunu üstlenerek hukuki sonuçlarına katlanması gerektiğini ifade etmektedir.

Esasen özel hayatın korunabilmesi için siyasi otoritenin müdahalelerinin hesap verilebilirlik zeminine oturtulmasına ilişkin tartışmalar oldukça günceldir. Yirmi birinci yüzyılın ikinci on yılında bireylerin devletlere dair güvenini zedeleyen bazı ifşaatlar söz konusu olmuştur. Snowden sızıntıları olarak bilinen bu ifşaatlardan en bilineni, özel hayatın tehlikede olduğuna yönelik farkındalığı arttırarak hesap verilebilirliği garanti altına alacak düzenlemelerin yapılması konusunda talepleri güçlendirmiştir²²³.

Edward Snowden, ABD'nin istihbarat teşkilatında (NSA) çalışan bir uzmandır²²⁴. İstihbarat teşkilatı tarafından gerçekleştirilen özel hayat ihlallerini belgelendirerek basın yolu ile bunları tüm dünyaya duyurmuştur²²⁵. Snowden'ın ABD'ye ait özel belgeleri kamuya sunmasının ulusal güvenliğe karşı yarattığı zararın boyutu ve bunun vatana ihanet olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği bu çalışmanın konusunu aşmaktadır. Ancak bu sızıntıların bireylerin devletlere yönelik tetiklenen güvensizliklerinin yanı sıra devletlerarası da bir güven kaybına neden olduğu bilinmektedir²²⁶. Bu da ulusal ve uluslararası güven ortamının sarsılmasına neden olmaktadır. Diğer yandan bu belgeler

²²¹ Bkz. Arslan, "11 Eylül Sonrasında Yeni Güvenlik Anlayışı", 132.

²²² Solove, "'I've Got Nothing to Hide' and Other Misunderstandings of Privacy", 767.

²²³ Kristian P. Humble, "International Law, Surveillance and the Protection of Privacy", *The International Journal of Human Rights* 25, sy 1 (15 Haziran 2020): 1, <https://doi.org/10.1080/13642987.2020.1763315>.

²²⁴ Serkan Bulut, "Söylemin Kapatılma ve Açıklama Savaşımında Edward Snowden", *Etkileşim* 2, sy 3 (Nisan 2019): 131.

²²⁵ Bulut, 132-33.

²²⁶ Ünver, "Dijital Gözetleme, Milli Güvenlik ve Özel Hayatın Gizliliği Siyaseti", 8-9.

sayesinde bilhassa Kuzey Amerika ve Avrupa’da özel hayat hakkının korunmasına ilişkin yasal düzenlemelerde olumlu yönde hareketlilik yaşanmıştır²²⁷.

Yirmi birinci yüzyılda ortaya çıkan sızıntılar ve bunların yarattığı çalkantılar sadece Snowden ile sınırlı değildir. Belçika SWIFT bankacılığı ve CIA krizi²²⁸, Wikileaks sızıntıları²²⁹, Panama Belgeleri²³⁰ ve Cambridge Analytica²³¹ skandalı, güvenlik amacı ile özel hayat hakkının hiçbir eleştirel yaklaşım benimsemeden devlet otoritesine teslim edilmesinin neden olacağı sonuçların sadece ortaya çıkan kısmıdır. Bu gibi sonuçlardan kaçınmak ise hesap verilebilirlik içeren hukuk düzeni ve bireylerce benimsenmiş özel hayat bilincinin geliştirdiği eleştirel yaklaşım ile mümkündür²³². Bu durum yalnızca askeri ve ekonomik güvenlik önlemlerinde değil yakın zamanda tecrübe edilen pandemi önlemleri için de geçerlidir. Salgının yayılımını engellemek amacıyla devletler tarafından oluşturulan takip uygulamaları, QR kod gösterme zorunlulukları gibi önlemler oluşturulurken de şeffaflık ve hesap verilebilirlik göz ardı edilmemelidir²³³.

Hesap verilebilirliğin mevcut olmadığı bir yönetimde güvenlik politikaları, küçük ve kapalı bir grubun elinde olacaktır²³⁴. Böylece bireylerin güvenlik ihtiyacının suistimali ve özel hayat hakkının ihlali kolaylaşacaktır. Hesap verebilirliğin etkinliği açısından bir diğer mesele ise geriye dönük uygulanabiliyor olmasıdır. Nitekim yetkililer görevlerinden ayrıldığında geçmişte ve özellikle olağanüstü durumlarda gerçekleştirdikleri müdahalelerin denetleneceğinin bilincinde olmalıdır²³⁵. Günün

---

²²⁷ Ünver, 9.

²²⁸ 2006 yılında Belçika’da bir SWIFT bankasının müşterilerinin ticari bilgilerinin hukuksuz biçimde CIA ve diğer ABD ajanlarına aktardığının ortaya çıkmasına ilişkindir. Dan Bilefsky, “Data Transfer Broke Rules, Report Says”, *The New York Times*, 28 Eylül 2006, <https://www.nytimes.com/2006/09/28/world/europe/28cnd-swift.html>; Lyon, *Gözetim Çalışmaları*, 146.

²²⁹ Wikileaks sızıntıları bağlamında özel hayat ve güvenlik ihtiyacını inceleyen makale için bkz. Moore, “Privacy, Security, and Government Surveillance”.

²³⁰ Demokratik ülkelerden siyasilerin de içinde bulunduğu birtakım kişilerin karıştıkları ticari suçlara ilişkin birçok belge, 2016 yılında şifreli bir kimlik tarafından basın ile paylaşılmıştır. Bu belgelerin sızdırılması, güven duyulan siyasilerin kirli işlerinin ortaya çıkması açısından olumlu kabul edilmektedir. Ancak belgeleri sızdıran kişinin anonimliğini korumak için kullanılan kriptolama ve blok zincir teknolojisi bireysel gizliliği korumak adına örnek olarak sunulmaktadır. Lokke, *Mahremiyet*, 37.

²³¹ Skandalın özel hayat hakkı üzerindeki etkisi üzerine bir değerlendirme için bkz. Humble, “International Law, Surveillance and the Protection of Privacy”, 16-18.

²³² Raluca Csernatonu, “New States of Emergency: Normalizing Techno-Surveillance in the Time of COVID-19”, *Global Affairs* 6, sy 3 (2020): 308, <https://doi.org/10.1080/23340460.2020.1825108>.

²³³ Andrew Crocker, Kurt Opsahl, ve Bennett Cyphers, “The Challenge of Proximity Apps For COVID-19 Contact Tracing”, *Electronic Frontier Foundation*, 10 Nisan 2020, <https://www.eff.org/deeplinks/2020/04/challenge-proximity-apps-covid-19-contact-tracing>.

²³⁴ Ünver, “Dijital Gözetleme, Milli Güvenlik ve Özel Hayatın Gizliliği Siyaseti”, 17.

²³⁵ Ünver, 17.

koşullarında hem demokratik hem de otoriter yönetimlerde izleme ve gözetimin var olduğu kabul edildiğinde demokratik yönetimleri diğerlerinden ayıracak olan da bu uygulamaların hesap verilebilirlik çerçevesinde yürürlüğe konuluyor olmasıdır²³⁶. Sonuç olarak bu çalışmanın temel dayanak noktalarından birisini oluşturan hem güvende olmak hem de özel hayat hakkına sahip olmak meselesinin çözümünde güvenlik uygulamalarının şeffaf bir zeminde şekillenmesi ve hesap verilebilirliğin sağlanması önemli rol oynamaktadır.

Özel hayat hakkının birey ve demokratik toplum için önemi çalışmanın başından bu yana ifade edilmeye çalışıldı. Ancak Beck'in risk toplumu olarak ifade ettiği günün toplumsal yapısı ve bu durumu fırsata çeviren siyasi otoritelerin güvenlik politikaları karşısında özel hayat hakkını korumak giderek zorlaşmaktadır. İstisna dönemlerinin normalleşmesi ve bu durumun çeşitli nedenler altında sonu gelmeyen bir döngüye girmesi hak ve özgürlükleri olumsuz yönde etkilemektedir. Zira bu süreçte hukuk araçsallaştırılmakta ve bireylerin özel hayat hakkına yönelik talepleri hor görülebilmektedir²³⁷. Böylece bireyler hakka yönelik talepte bulunmaktan cayabilmektedirler. Böyle bir ortam ise özel hayat hakkının teknoloji ile çeşitlenen güvenlik önlemlerine karşı nasıl korunması gerektiği yerine yirminci yüzyılın tartışmaları olan özel hayat ayrımı var mıdır veya korunmalı mıdır gibi süreci en başına götüren tartışmalara yol açmaktadır²³⁸. Giderek karmaşıklaşan sanal dünyada gündemden düşmeyen güvenlik önlemlerinin karşısında özel hayat hakkının geleceğini kesin biçimde ifade etmek oldukça güçtür. Ancak devletin tanrısal bir yapı olmadığı²³⁹ ve kriz anlarında da hak ve özgürlüklerin korunması gerektiği zorunluluğunun farkındalığı, eğer müdahale şart ise de bunun şeffaflık ve hesap verilebilirlik çerçevesinde gerçekleşmesi özel hayat hakkının geleceği için oldukça önemlidir.

---

²³⁶ Ünver, 17.

²³⁷ Hülya Dinçer, "Süreklileşen Olağanüstü Halde Hesap Verilebilirlik Alanının Daralması ve 'Kanuni' Sorumsuzluk Rejimi," Prof. Dr. Rona Aybay Anısına Olağanüstü Rejimlerde İnsan Haklarını Savunmak Sempozyumu'na sunulan bildiri, Ankara 11-12 Kasım 2022, 30.

²³⁸ Gizem Yardımcı ve Altuğ Yalçıntaş, "Küresel Salgın Sürecinde Dijital Ahlâk İhlalleri: Max Weber'den Edward Snowden'a Takip Kapitalizminin Ruhu", içinde *Afetlerle Yoksullaşma Salgınlar, Göçler ve Eşitsizlikler*, der. Murad Tiryakioğlu (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ağustos 2021), 175-76.

²³⁹ Çoban, "Gözün İktidarı' Üzerine", 121.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YARGI KARARLARINDA GÜVENLİK VE ÖZEL HAYAT HAKKI

Şimdiye dek incelendiği üzere siyasi otorite tarafından güvenliğin sağlanmasına yönelik politikaların ilk hedefi çoğu kez özel hayat hakkı olmuştur. Temel hak ve özgürlüklerden birisi olmasına rağmen özel hayat hakkı, kimi zaman devlet yetkilileri kimi zaman da özel şirket yöneticileri tarafından tartışmalı bir zemin üzerinde ele alınmıştır. Hâlbuki çalışmanın başlangıcından bu yana birey ve içinde bulunduğu toplum için büyük bir önemi haiz olan özel hayat, insanlığın çeşitli gelişim sahnelerinde de önemini ortaya koymuştur. Özel hayat hakkı gibi güvenlik ihtiyacı da bireyin insan onuruna yaraşır bir biçimde hayatını devam ettirebilmesi için zorunluluk arz etmektedir. Ancak ilk devletlerden bu yana bireyin güvenliği sıklıkla devletin güvenliği kapsamında anlaşılmıştır. Bu durumun en belirgin safhası ise modern devleti güvenlik devleti olarak tasvir eden Hobbes'un Leviathan'ı ile olmuştur. Elbette ki zamanla hak ve özgürlüklerdeki birey odaklı gelişim kendini göstermiştir. Ancak olası bir güvenlik tehdidi söz konusu olduğunda güvenlik devletine ilişkin politikaların özel hayat hakkını gölgelediği içinde bulunulan dönemde de görülmektedir.

Devlet otoritesinin güvenlik önlemleri söz konusu olduğunda özel hayat hakkına yönelik tutumu önceki bölümlerde ele alınmıştır. Bu bölümde ise çeşitli yargı kararları ile meselenin yargısal boyutu ele alınacaktır. İlgili başlıklar altında uluslararası ve ulusal yargı organlarının kararları anlaşılabilirliği arttırmak adına belirli bir metoda göre ele alınacaktır. Buna göre ilk olarak ilgili davaya konu olan olay ardından ise mahkemenin değerlendirmesi aktarılacaktır. Son olarak şimdiye değin ele alınan konular temelinde şahsi değerlendirmelere yer verilecektir.

I. ULUSLARARASI MAHKEME KARARLARI

Uluslararası yargı organlarının benimsediği içtihatların ulusal yargı organları ve bu doğrultuda da hukuki düzenlemeler üzerinde oldukça etkili olduğu bilindiğinden hem uluslararası hem de ulusal yargı organlarının kararlarına yer verilmiştir. Özellikle AİHM kararlarının Kıta Avrupası hukuk sisteminin gelişimine katkısı artarak devam

etmektedir. Kararlar seçilirken ise uluslararası mahkeme kararlarında güvenlik-özel hayat hakkı ilişkisine dair benimsenen içtihadın daha açık biçimde görülebileceği kararlar tercih edilmiştir. Bununla birlikte çalışmanın literatüre katkısını arttırabilmek adına her çalışmada mutlaka yer alan kararlardan ziyade göz ardı edilmesi muhtemel kararlara dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın genel çizgisinde de ifade edilmeye çalışıldığı üzere gelişen teknolojinin konuyu temellendiren güvenlik-özel hayat hakkı ilişkisine olan etkisi açıktır. Bu durumun yargı kararları üzerindeki etkileri de uygulamada karşılaşılan meselelerin peşi sıra kendini göstermektedir. Yine bunların da bazılarını bu çalışma kapsamında yer verilmiştir.

A. Leander/İsveç Kararı

AİHM'nin Leander/İsveç kararına özel hayat hakkına ilişkin değerlendirmelerde sıklıkla atıf yapılmaktadır. Bu karar kişisel verilerin toplanmasına ilişkin Mahkeme'nin ilk kararıdır¹. 1987 yılında verilen karara konu olayda Bay Leander, marangozluk mesleğine mensup bir İsveç vatandaşıdır². Bay Leander, 20.08.1979 tarihinde geçici olarak Deniz Kuvvetleri'ne ait bir müzede çalışmak üzere görevlendirilmiştir³. On ay boyunca çalışması planlanmasına rağmen 3 Eylül'de kendisine Personel Kontrol Yönetmeliği doğrultusunda hakkında yapılacak işlem sonlanıncaya kadar işten çıkarıldığı bildirilmiştir⁴. İşe başlamadan önce başlatılan personel kontrol sürecinin ise ilgili kararnameye uygun sürdürülmediği ve uygun bir ilan yapılmadığı için idare tarafından tekrarlandığı ifade edilmiştir⁵. Daha sonra Bay Leander'in ilgili görev için uygun olmadığı ve işe alınmadığı kendisine bildirilmiştir⁶. Bu bağlamda Bay Leander, ilgili kararın kişisel olmadığı zira kendisinin rutin güvenlik kontrolünü geçemediği dolayısıyla Deniz Kuvvetleri sahasına erişiminin uygun olmadığı konusunda Deniz Üssü Güvenlik Şefi tarafından bilgilendirilmiştir⁷.

---

¹ Güzey, "Özel Hayatın Gizliliğinde Saygı Hakkı Kapsamında İstihbarat Faaliyetlerinin İncelenmesi", 80.

² Leander v. Sweden, No. 9248/81 (ECtHR 26 Mart 1987).

³ Leander v. Sweden paragraf 10.

⁴ Leander v. Sweden paragraf 10.

⁵ Leander v. Sweden paragraf 10.

⁶ Leander v. Sweden paragraf 12.

⁷ Leander v. Sweden paragraf 13.

Yetkili idare, Bay Leander'in müzeye erişimi ve bu doğrultuda gizli bilgilere erişmesinin uygun olmadığına karar vermiştir⁸. Bay Leander, Personel Kontrol Sistemi'nin AİHS'nin 8. maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle AİHM'ye başvurmuştur⁹. Bu başvuru sırasında Bay Leander hala hangi bilgiler nedeniyle güvenlik araştırmasının olumsuz sonuçlandığını öğrenememiştir¹⁰. Zira geçmişte askerlik döneminde aldığı basit bir para cezasından başka cezai mahkûmiyeti bulunmayan Bay Leander, geçmişteki İsveç Komünist Parti ve İşçi Sendikası üyeliği ile radikal dergi aboneliğinin bu duruma neden olmaması gerektiğini ifade etmektedir¹¹.

Mahkeme benimsediği üzere söz konusu şikâyetin ihlal oluşturup oluşturmadığına ilişkin değerlendirmesini ilk olarak müdahalenin yasaya uygunluğu ve demokratik toplumda gerekliliği açısından incelemiştir¹². Bu bakımdan Personel Kontrol Yönetmeliği şikâyete ilişkin yasal düzenleme olarak kabul edilmiştir. İlgili yönetmelik bünyesinde ulusal güvenlik amaçlı müdahalelere açık ve öngörülebilir şekilde yer verildiği belirtilmiştir¹³. Müdahalenin yasaya uygun gerçekleştirilmesi şartı böylece sağlanmıştır¹⁴. Ulusal güvenlik amacını meşru amaç olarak kabul eden Mahkeme, bu durumun müdahaleye doğrudan meşruluk kazandırmayacağını kabul etmektedir. Dolayısıyla müdahalenin demokratik toplumda bir gereklilik olup suistimal olmadığı konusunda ikna edilmeyi beklemektedir¹⁵. Mahkeme'ye göre kamuya alınacak işçi adaylarının uygunluğunun denetiminde kamuya açık olmayan bilgilere erişim ve bu bilgilerin kullanımı ulusal güvenliğin sağlanması açısından önem taşımaktadır¹⁶. Bu kabul doğrultusunda Mahkeme, özel hayat hakkının ihlal edilmediğine hükmetmiştir¹⁷.

İlk olarak Mahkeme'nin ilgili kararında kişisel verileri özel hayat hakkı kapsamında değerlendirmesine değinilmelidir. Bu yaklaşım özel hayatın kapsamı ve tanımının ele alındığı bölümde özel hayatı "kişinin kendisi hakkındaki bilgiler üzerindeki kontrolü" olarak tanımlayan yaklaşımla paralellik göstermektedir.

---

⁸ Leander v. Sweden paragraf 14.

⁹ Leander v. Sweden paragraf 47.

¹⁰ Leander v. Sweden paragraf 17.

¹¹ Leander v. Sweden paragraf 17.

¹² Leander v. Sweden paragraf 49.

¹³ Leander v. Sweden paragraf 51.

¹⁴ Leander v. Sweden paragraf 57.

¹⁵ Leander v. Sweden paragraf 59.

¹⁶ Leander v. Sweden paragraf 59.

¹⁷ Leander v. Sweden paragraf 68.

Değerlendirme aşamasında ulusal güvenliğin sağlanması için Avrupa Konseyi üyesi devletlerin iç hukukunu inceleyen Mahkeme, genel amacı olan ortak bir Avrupa hukuku anlayışı doğrultusunda hareket etmiştir. Dolayısıyla ilgili karar, Mahkeme'nin söz konusu ulusal güvenliğin sağlanması olduğunda sözleşmecî devletlerin sahip olduğu takdir marjını oldukça geniş değerlendirdiğini göstermiştir¹⁸. Bir diğer sonuç ise Mahkeme'nin ulusal güvenlik ve özel hayat hakkı söz konusu olduğunda terazide ulusal güvenliğin ağırlık kazandığını göstermektedir¹⁹. Zira Mahkeme, birey hakkında özel hayata ilişkin bilgilerin toplanmasını ve saklanmasını normal koşullarda bir ihlal olarak kabul etmektedir²⁰. Fakat belirtildiği üzere Sözleşme'nin 8. maddesinin 2. fıkrasında yer alan sınırlama sebeplerinden ulusal güvenlik, müdahaleyi meşrulaştırmaktadır. Bu yaklaşım önceki başlıklarda ele alınan “devlet aklı” veya “hikmet-i hükümet” olarak ifade edilen ulusal güvenlik anlayışının tarihsel dönüşümünü Mahkeme'nin de benimsediği şeklinde yorumlanmaktadır²¹. Nitekim başvurucunun müzede marangoz olarak çalışacağı dikkate alındığında hakkındaki hangi bilgilerin güvenlik tehdidi yarattığı hususuna açıklık getirilmesi gerekmektedir.

Kanaatimizce Mahkeme'nin ulusal güvenlik amacının suistimal edilip edilmediğine dair incelemesi bu kararda eksik kalmıştır. Amacın ulusal güvenlik olarak belirlenmesi meşru amaç şartını sağlamış olsa da ulusal güvenliğin kapsamının özel hayat hakkının birey ve toplum için önemi göz önünde bulundurularak daha detaylı belirlenmesi gerekmektedir. Aksi halde ulusal güvenlik amacı söz konusu olduğunda devlet karşısında bireyi güçlendiren hak ve hürriyetlerin bir anlamı kalmayacaktır. Gözetimin bilhassa güvenliğin sağlanması için kaçınılmaz olduğu kabul edilse de hesap verilebilirlik ve şeffaflık unsurlarının göz önünde bulundurulması gerektiği önceki başlıklarda ifade edilmişti. Ancak Leander/İsveç Kararı, şeffaf gözetimden uzak bir noktada yer almaktadır. Bay Leander'in hakkında hangi bilgilerin devlet yetkilileri tarafından tutulduğu bilmesi bireyin özel hayat hakkı kapsamında değerlendirilmelidir.

---

¹⁸ Pieter van Dijk ve diğerleri, ed., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights* (Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2006), 667.

¹⁹ Van Dijk ve diğerleri, 668.

²⁰ Gilles Dutertre, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler*, (Avrupa Konseyi Yayınları, Kasım 2003), 215-16, <http://book.coe.int>.

²¹ Kevin Aquilina, “Public Security Versus Privacy in Technology Law: A Balancing Act?”, *Computer Law & Security Review* 26, sy 2 (Mart 2010): 135, <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2010.01.002>.

B. Weber ve Saravia/Almanya Kararı

AİHM'nin hükümetlerin suçla mücadeleyle ilişkin uygulamaları karşısında özel hayat hakkını ele aldığı kararlarından birisi de Weber ve Saravia/Almanya kararıdır. İlk başvuru Gabriele Weber Almanya vatandaşı bir gazetecedir. Weber özellikle Federal İstihbarat Teşkilatı'nın faaliyetleri üzerinde çalışmaktadır. Bu kapsamda silahlanma, savaş hazırlıkları silah ticareti ve kara para aklama gibi meseleleri ele almaktadır²². Uruguay vatandaşı ikinci başvuru Cesar Richard Saravia ise Montevideo Şehir Konseyi çalışanıdır. Weber görev sırasındayken Saravia, Weber için telefon mesajlarını iletmiş ve almış, daha sonra bunları uygun bir zamanda Weber'e aktarmıştır²³. Bir bakıma Weber'in gazetecilik faaliyetlerini yürütürken Saravia ile işbirliği halinde olduğu söylenebilir.

Weber ve Saravia Alman hukuk sisteminde yürürlükte bulunan Suçlarla Mücadele Yasası ile Anayasa'da tanınan iletişimin gizliliği hakkı ve kişinin kendisine erişimi belirleme hakkının ihlal edildiği iddiası ile 19.11.1995 yılında Federal Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur²⁴. Zira başvuru ilgilisi yasa ile somut kanıt olmadan kitlesel dinleme yapıldığı ve veri toplandığını ileri sürmüştür²⁵. Federal Anayasa Mahkemesi, ilgili yasanın ihlal oluşturduğuna ilişkin şikâyette bulunmak için yasa ile doğrudan ilişki aramıştır. Bu doğrultuda Almanya'da ikamet etmeyen Saravia'nın başvurusunu kabul edilemez bulmuştur²⁶. Buna rağmen Weber'in başvurusu kısmen kabul edilmiş ancak ihlal iddiaları yeterli dayanağa sahip olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir²⁷. Weber ve Saravia, AİHS'nin 8. maddesinde düzenlenen özel hayat hakkının ihlali nedeniyle AİHM'ye başvurmuştur. Hükümet'in ileri sürdüğü kişi bakımından yetkisizlik ve iç hukuk yollarının tüketilmesi koşulunun sağlanmaması itirazlarına karşılık AİHM, bu koşulların sağlandığı varsayılsa bile şikâyetin kabul edilemez olduğunu öncelikli olarak belirtmiştir²⁸.

---

²² Weber and Saravia v. Germany (dec.), No. 54934/00 (ECtHR 29 Haziran 2006).

²³ Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraf 6.

²⁴ Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraf 7.

²⁵ Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraflar 8-9.

²⁶ Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraflar 10-11.

²⁷ Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraf 11.

²⁸ Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraflar 66-67, 72.

Mahkeme, mevcut kararları ile destekler biçimde telefon konuşmalarını açık bir biçimde özel hayat kapsamına dâhil etmektedir²⁹. Dolayısıyla bu konuşmaların dinlenmesi, toplanması veya kullanılması özel hayat hakkına açık bir müdahale teşkil etmektedir³⁰. Müdahalenin niteliğini inceleyen Mahkeme, bu kararda da yerleşik içtihatlarında olduğu gibi hukuka uygunluk ve demokratik toplumda gereklilik ilkeleri üzerinde durmuştur³¹. Bu doğrultuda Almanya devletinin yasal düzenlemelerini detaylı biçimde inceleyen Mahkeme, müdahalenin yasa ile düzenlendiğini ve bu yasanın açık, erişilebilir ve öngörülebilir nitelik taşıdığını tespit etmiştir³². Burada önemle belirtmek gerekir ki öngörülebilirlik koşulu, ilgili yasanın bireylere olası dinleme ve izlemelere karşı hareketlerini değiştirme fırsatının sağlanmasını ifade etmemektedir³³. Nitekim istihbarat faaliyetlerinin doğası gizliliği içermektedir. Öngörülebilirlik, yasal düzenlemelerde önlemi gerektiren haller ve bunların gerçekleşmesi halinde sonuçlarının açıkça düzenlenmesidir. Dolayısıyla bireysel değil, genel nitelik taşımaktadır.

Mahkeme, müdahalelerin niteliği itibariyle Hükümet'in suistimaline açık olduğunu kabul etmektedir. Bununla birlikte iç hukukta bu suistimalleri engelleyecek yeterli ve etkili yasal düzenlemelerin olduğu da tespit edilmiştir³⁴. Mahkeme, bu tespitine yönelik incelemeyi birtakım ölçütler geliştirerek yapmaktadır. Bu ölçütlere göre; 1) iletişime yönelik müdahalenin hangi suçların incelemesinde kullanıldığı, 2) müdahaleyi gerçekleştirecek sorumluların tanımlanması, 3) müdahalenin süre ile sınırı, 4) elde edilen verilerin incelenmesi, kullanılması ve depolanması sürecinin detayları, 5) verilerin diğer kişilerle paylaşılmasında uyulacak hususlar ve 6) verilerin silinmesinde ve imha edilmesinde uyulacak hususların hukuki düzenlemelerde açıkça yer alması gerekmektedir³⁵. Bu ölçütler Mahkeme'nin yasaya uygunluk bakımından yalnızca müdahaleyi öngören bir yasal düzenlemenin varlığını değil, belirli nitelikleri haiz yasal düzenlemelerin varlığını da aradığını göstermektedir. Diğer yandan alınan önlemlerin sebep olduğu müdahaleler demokratik toplumun bir gereği olarak kabul edilmiştir. İlgili müdahale ulusal güvenlik ve suç tespiti amacını da taşıdığından meşru amacı haiz kabul

²⁹ Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraf 77.

³⁰ Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraf 79.

³¹ Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraf 80.

³² Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraflar 85-91.

³³ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 8 Rehberi, *Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi*, 2019, 46, www.echr.coe.int.

³⁴ Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraf 137.

³⁵ Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraf 95.

edilmiştir³⁶. Sonuç olarak Mahkeme, özel hayat hakkının ihlal edildiği yönündeki iddiaları kabul edilemez bulmuştur³⁷.

Weber ve Saravia/Almanya kararı, her ne kadar kabul edilemezliğe ilişkin olsa da Mahkeme'nin ilgili hukuki düzenlemenin doğrudan başvurucaya yönelik bir müdahale olması zorunluluğuna gerek olmadığına teyidi açısından önemlidir. Böylece hukuki düzenlemenin yöneltileceği her kişi için birer ihlal tehdidi taşıdığı kabul edilmiştir³⁸. Bu da müdahalenin yönelebileceği herkese şikâyet hakkı vermektedir. Diğer yandan Weber ve Saravia/Almanya kararı, Mahkeme'nin güvenlik ve özel hayat çıkarları karşısında denge tutumu sergilemek yerine güvenliği üstün tuttuğu iddiasıyla eleştirilmektedir³⁹. Kanaatimizce bu yaklaşımın temelinde ilgili kararın verildiği tarihlerde teknolojik gelişmelerde görülen hızlı atılımdır. Zira bu gelişmelerden faydalanacak suç örgütlerinin veya ülke dışı casusluk faaliyetlerinin ancak hükümet tarafından bu gelişmelere ayak uydurularak engellenebileceği düşünülmüştür. Öte yandan Mahkeme'nin bu kararının içinde bulunulan dönemin teknolojik uygulamaları bağlamında gözetim faaliyetleri kapsamında yetersiz kaldığı da ileri sürülmektedir⁴⁰. Sahip olunan imkânlar ve mevcut koşullar dikkate alındığında gözetim faaliyetlerinin iki binlerin başından bu yana çok daha fazla insanı etkilediği ve devlet kaynaklı müdahaleye yol açtığı açıktır⁴¹.

C. S ve Marper/Birleşik Krallık Kararı

Şikâyet, kimliğinin gizlenmesi talebi kabul edilen Bay S. ve Bay Michael Marper tarafından Birleşik Krallık Hükümeti'ne karşı yöneltilmiştir. Her iki kişi de Birleşik Krallık vatandaşıdır. Bay S henüz 11 yaşındayken şiddet kullanarak hırsızlık suçu işlediği iddiasıyla 19.01.2001 tarihinde yakalanmış, bu süreçte parmak izi ve DNA verileri alınan Bay S, 14.06.2001 tarihinde ilgili suçlama yönünden beraat etmiştir⁴². Diğer başvuruca Bay Marper ise 13.03.2001 tarihinde birlikte olduğu kişiye yönelik

³⁶ Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraf 137.

³⁷ Weber and Saravia v. Germany (dec.) paragraf 156.; Benzer bir şikâyete yönelik 2015 yılında verilen ihlal kararı için bkz. Roman Zakharov v. Russia, No. 47143/06 (ECtHR [GC] 04 Aralık 2015).

³⁸ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 8 Rehberi, 46.

³⁹ Özgür Heval Çınar, "The Current Case Law of the European Court of Human Rights on Privacy: Challenges in the Digital Age", *The International Journal of Human Rights* 25, sy 1 (02 Ocak 2021): 43, <https://doi.org/10.1080/13642987.2020.1747443>.

⁴⁰ Çınar, 44.

⁴¹ Çınar, 44.

⁴² S. and Marper v. the United Kingdom, No. 30562/04, 30566/04 (ECtHR [GC] 04 Aralık 2008).

taciz suçu iddiasıyla yakalanmıştır. Bay Marper'in da bu süreçte parmak izi ve DNA verileri alınmıştır. Birlikte olduğu kişinin taciz şikâyetini geri çekmesi sonucunda Bay Marper hakkında 14.06.2001 tarihinde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmiştir⁴³.

Beraat eden Bay S ve hakkında kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilen Bay Marper yetkililerden kendilerinden alınan parmak izi ve DNA kayıtlarını silinmesini istemiştir. Polis tarafından bu talepleri reddedilen başvurucular İdare Mahkemesi'ne başvurmuşlardır. İdare Mahkemesi'nin 22.03.2002 tarihinde verdiği talebin reddine ilişkin karar 12.09.2002 tarihinde istinaf mahkemesi tarafından onaylanmıştır. İstinaf mahkemesinin kararında parmak izi ve DNA verilerinin saklanması gelecekte işlenmesi muhtemel suçların önlenmesinde avantaj sağlayacağı ve bu doğrultuda bir denge kurulması gerektiği ifade edilmiştir⁴⁴.

Biyometrik verilerin alınması, muhafaza edilmesi ve kullanılmasında ayrıma giden Lordlar Kamarası da elde edilen verilerin kullanılmadığını, yalnızca muhafaza edildiğini öne sürerek başvuruyu 22.07.2004 tarihinde reddetmiştir. Parmak izi ve DNA verileri gibi bilgilerin suçluların bulunmasında büyük bir avantaj sağladığının altını çizen Lordlar Kamarası, müdahalenin orantılı ve gerekli olduğunu belirterek başvuruyu reddetmiştir⁴⁵. Gelişen bu süreç doğrultusunda Bay S ve Bay Marper AİHS'nin 8. maddesinde düzenlenen özel hayata saygı hakkına aykırı davranıldığı gerekçesiyle AİHM'ye başvurmuştur.

Öncelikle müdahalenin olup olmadığını inceleyen Mahkeme, diğer kararlarının da doğrultusunda özel hayatın kapsamına ilişkin sınırlayıcı bir tanım yapmaktan kaçınmıştır⁴⁶. Yerel mahkemenin aksine özel hayata ilişkin bilgilerin muhafaza edilmesi ve kullanılması ayırımını gözetmeden bu bilgilerin muhafaza edilmesinin başlı başına özel hayata yönelik müdahale teşkil ettiğini ifade etmiştir⁴⁷. Mahkeme bu tespitine mevcut bilgilerin hangi çerçevede muhafaza edildiğine, bilgilerin türünün ne olduğuna, işlenme şekline ve sonuçlarına ilişkin değerlendirmeleri sonucunda ulaşmıştır⁴⁸. Dolayısıyla Mahkeme'nin olay kapsamında silinmesi talep edilen parmak izi ve DNA

---

⁴³ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 11.

⁴⁴ S. and Marper v. the United Kingdom paragraflar 12-14.

⁴⁵ S. and Marper v. the United Kingdom paragraflar 24-25.

⁴⁶ S. and Marper v. the United Kingdom paragraflar 59-66.

⁴⁷ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 67.

⁴⁸ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 67.

örneklerini kişisel nitelikli veri olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır⁴⁹. Ancak yerel mahkeme kararları ile benzer biçimde hücre örnekleri ve parmak izi ile DNA verileri ayrı değerlendirilmiştir⁵⁰. DNA verileri ile etnik köken ve aile özellikleri gibi sonuçlara erişilebildiğinden bu bilgiler hassas olarak nitelendirilmiştir⁵¹. Bu denli hassas bilgileri içermeyen hücre örnekleri veya parmak izi de bireye ait görüntü ve ses gibi özellikleri taşıması hasebiyle özel hayat bünyesinde ele alınmıştır⁵². Bu sınıflandırmaya rağmen hem DNA bilgilerinin hem de parmak izinin muhafaza edilmesi, hâlihazırda bir zarara sebebiyet vermemiş olsa bile müdahale niteliğinde kabul edilmiştir⁵³.

Müdahalenin niteliğine ilişkin değerlendirmede bulunan Mahkeme, yerleşik içtihatlarında izlediği yöntemin benzeri doğrultusunda öncelikle müdahaleyi kanunla öngörülme, meşru amaç içerme, demokratik toplumda gereklilik arz etme ve takdir marjı meseleleri ile ele almış, daha sonra bu hususları şikâyete konu olaya uyarlamıştır. Kanunla düzenleme şartının sağlandığını kabul eden Mahkeme, kanuni düzenlemenin kişisel verilerin kaydedilmesi ve kullanılması hususunda yeterince açıklık içermediğini de ayrıca belirtmiştir⁵⁴. Söz konusu şikâyet bünyesinde hükümet tarafının dayandığı hukuki düzenlemeler özellikle birey iletişiminin dinlenmesi, takip edilmesi ve bu şekilde bilgi edinilmesi hususunda yeterli güvenceyi taşımamaktadır⁵⁵. Mahkeme, bunun önlenmesi için özel hayata ilişkin bu bilgilerin saklanması, biriktirilmesi, sınırlı süreye dayanması, 3. kişilerin bilgilere erişimi, bilgilerin gizliliği ve bütünlüğü, imhası gibi meselelerin kanun ile açıkça düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir⁵⁶. Buna karşılık mevcut hukuki düzenlemelerin geniş biçimde ele alınarak hukuki çerçevenin sağlam çizilmediği ifade edilmiştir⁵⁷.

Mahkeme, terörle mücadele ve örgütlü suçlarla mücadele noktasında gelişmiş veri saklama teknolojilerinin kullanılması zorunluluğunu kabul etmektedir⁵⁸. Zira parmak izi

---

⁴⁹ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 68.

⁵⁰ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 69.

⁵¹ S. and Marper v. the United Kingdom paragraflar 76-77.

⁵² S. and Marper v. the United Kingdom paragraflar 78-84.

⁵³ S. and Marper v. the United Kingdom paragraflar 73-75, 86.

⁵⁴ S. and Marper v. the United Kingdom paragraflar 95-98; İlgili hukuki düzenleme için bkz. "Police and Criminal Evidence Act 1984", erişim 23 Şubat 2023, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>.

⁵⁵ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 99.

⁵⁶ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 99.

⁵⁷ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 99.

⁵⁸ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 106.

ve DNA örneklerinin alınması, hükümet tarafının ifade ettiği suçların tespiti, önlenmesi ve suçluların takibi amacı taşıyorsa Mahkeme tarafından meşru kabul edilmiştir⁵⁹. Ancak suçlulara ait veriler ile suçlu bulunmayan kişilere ait verilerin aynı koşullar kapsamında saklanması, işlenmesi ve kullanılması hukuk devletinin temel ilkelerinden biri olan masumiyet karinesine aykırılık teşkil etmektedir⁶⁰. Suçlulara ilişkin bilgilerin muhafazasında ise müdahale ile amacın orantılı olması ve müdahalenin süre sınırı içermesi önem taşımaktadır⁶¹.

Mahkeme'nin takdir marjının bireyin otonomluğu açısından önemli ve birey kimliğine ilişkin meselelerde oldukça kısıtlı olması gerektiği görüşü bu kararda dikkat çeken bir diğer noktadır. Zira özel hayat hakkı kapsamında bireyin varlığı ve kimliği ile yakından ilişkili olan parmak izi ve DNA verilerinin muhafaza edilmesi hususunda Mahkeme, AİHS'nin⁶² tarafı olan devletlere tanınan takdir marjını oldukça kısıtlı tutmaktadır⁶³. Netice itibarıyla Mahkeme, şikâyete konu parmak izi ve DNA bilgilerinin muhafazasını, toplum çıkarı ile bireysel çıkar arasında adil denge gözetmeyen bir uygulama olduğu için hükümetin takdir marjını aşarak özel hayat hakkına yönelik bir ihlali olarak değerlendirmiştir⁶⁴. Mahkeme'nin güvenlik söz konusu olduğunda sözleşmeye taraf olan devletlere geniş takdir marjı tanıdığı ancak bireyin otonomluğu ile ilişkili meselelerde ise takdir marjını dar ele aldığı bilinmektedir. Bu kararda ise sözleşmecî devlete tanınacak takdir marjının dar olması gerektiği sonucuna varmıştır. Dolayısıyla bu bilgilerin muhafazasında bireysel fayda ile kamusal fayda arasında adil dengenin kurulmasının altını çizmektedir. Bu ayırmda başvurular hakkında mahkûmiyet hükmü kurulmaması ve kanaatimizce olaya konu suçların terör ile ilişkili olmaması büyük önem taşımaktadır.

S ve Marper/Birleşik Krallık davası, Mahkeme'nin suçlarla mücadele amacı ile olsa bile özel hayata yönelik müdahaleleri çeşitli ölçütlere bağlaması açısından önem taşımaktadır⁶⁵. Bu ölçütler ile Mahkeme'nin meşru bir amacı kendisine paravan edinen

---

⁵⁹ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 100.

⁶⁰ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 122.

⁶¹ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 107.

⁶²

⁶³ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 102.

⁶⁴ S. and Marper v. the United Kingdom paragraf 125.

⁶⁵ Bozlak, "Kamusal Bağlamda Özel Hayatın Korunması: ABD Federal Yüksek Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulaması Arasında Mukayeseli Bir İnceleme", 68.

kontROLSÜZ hükümet uygulamalarını engellemeyi hedeflediği düşünülebilir. Başka bir deyişle suç ile mücadele kapsamında dahi süre, kullanım ve erişim gibi sınırlamaların yer aldığı hukuki düzenlemeler ile yargısal denetimin varlığı şarttır. Mahkeme gelişen teknoloji ile güçlenen bireye ait biyometrik verilerin muhafazasının bilhassa örgütlü suçlar ile mücadelede sağladığı faydayı yadsımamaktadır. Ancak biyometrik verileri de bireyin kimliğine ve varlığına dâhil ederek özel hayat bünyesinde değerlendirmektedir.

Beraat eden veya hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilen kişilere ait kişisel nitelikli verilerin muhafaza edilmesi noktasında Mahkeme'nin dikkat çektiği bir diğer nokta ise masumiyet karinesidir. Her ne kadar alınan bilgilerin henüz bu yönde bir kullanımı olmasa da suçlu bulunmayanların bilgilerinin suçu önleme ve tespit etme amacıyla orantısız biçimde bilgilerinin imha edilmeyerek saklanması bu ilkeye aykırılık teşkil etmektedir.

Son olarak Mahkeme'nin Hükümet tarafından benimsenen suç önleme ve takip amacıyla kişisel bilgileri muhafaza uygulamasının çocuklar ve etnik azınlıklar gibi dezavantajlı grupların aleyhine sonuç doğuracağı tespiti konumuz açısından önemlidir⁶⁶. Nitekim önceki başlıklarda da ele alındığı üzere güvenlik amacıyla meşrulaştırılan özel hayata yönelik hukuki sınırı aşan uygulamalar sınıflandırma ve dışlama ile sonuçlanabilmektedir⁶⁷.

D. Beghal/Birleşik Krallık Kararı

İlgili olayda başvuran Fransa vatandaşıdır ve Birleşik Krallık'ta ikamet etmektedir⁶⁸. Başvuru sahibinin kocası ise Fransa vatandaşı olup başvuruya konu olay yaşandığında terörle ilişkili bir suçtan dolayı Fransa'da gözaltında tutulmaktadır⁶⁹. Üç çocuğu ile birlikte kocasını ziyaret ederek Fransa'dan 04.01.2011 tarihinde dönen başvuru sahibi, tutuklama olmadan havaalanında durdurulmuştur⁷⁰. Bu noktada durdumanın hukuki dayanağını ve şikâyete konu olayın temelini oluşturan hukuki düzenlemeden bahsetmek gerekmektedir.

⁶⁶ Eltimur, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunmasında Devletin Pozitif Yükümlülükleri", 25-26.

⁶⁷ Aynı doğrultudaki bir diğer karar için bkz. M.K. v. France, No. 19522/09 (ECtHR 18 Nisan 2013).

⁶⁸ Beghal v. the United Kingdom, No. 4755/16 (ECtHR 28 Şubat 2019).

⁶⁹ Beghal v. the United Kingdom paragraf 6.

⁷⁰ Beghal v. the United Kingdom paragraflar 7-8.

Birleşik Krallık'ta 2000 yılında çıkarılan Terörizm Yasası'nın ek bölümlerinden birinde yer alan düzenlemeye göre polis, göçmenlik memurları ve gümrük görevlileri liman, havalimanı ve tren istasyonlarında yolcuları durdurma, sorgulama ve arama yetkisini haizdir⁷¹. Bu yetkinin kullanılması için herhangi bir yetkilendirme koşulu veya terör ile ilişkiyi taşıyan bir şüphe aranmamaktadır⁷². Ancak verilen yetkiler sadece yolcunun terör ile ilişkisini tespit etmek amacı ile yapılmalıdır⁷³. Bu düzenlemeye uymayan yolcuların suç işlediği kabul edilerek para veya hapis cezasına mahkûm edilmesi mümkündür⁷⁴.

Bahsi geçen hukuki düzenleme doğrultusunda durdurulan başvurucuya yetkililer, kendisinden şüphelenilmediğini sadece çevresindeki kişilerin terör ile ilişkisi olup olmadığına dair sorgulama yapılacağını belirtmişlerdir⁷⁵. Daha sonra avukatı ile telefonda görüşmesine izin verilen başvurucu, avukatının gelmesi beklenmeden sorgulama odasına alınmıştır⁷⁶. Uçaktan inmesi ile sorgulamanın sona ermesi arasında iki saat geçiren başvurucuya sorgulama sırasında özellikle ailesi, son zamanlardaki Fransa ziyaretleri ve finansal durumları ile ilgili sorular yöneltilmiştir⁷⁷. Bu sırada başka bir odada başvurucunun çantası aranmıştır. Soruşturmanın sonunda bazı sorulara cevap vermediği için suçlu addedilebileceği ve ceza alabileceği ancak şimdilik salıverildiği bilgisi verilmiştir⁷⁸. Gelişen süreç sonrasında başvurucu aramayı engelleme, polis memurunu aşağılama ve bahsi geçen hukuki düzenlemeye uymama ile suçlanmıştır⁷⁹. Bu sebeplerin ilk ikisi reddedilse de Terörizm Yasası'na muhalefetten suçlu bulunan başvurucu, iç hukuk yollarını tükettikten sonra AİHM'ye başvurmuştur.

Mahkeme öncelikle ülkeler arası seyahatlerin kolaylaştığı iletişim çağında havalimanı, liman ve gümrüklerde yapılan güvenlik kontrollerinin olağan olduğuna değinmiştir. Ancak karara konu hukuki düzenlemenin olağan uygulamaların sınırını aşarak makul beklentinin üzerine çıktığını da ayrıca belirtmektedir⁸⁰. Dolayısıyla müdahale olduğu

---

⁷¹ Beghal v. the United Kingdom paragraf 5.

⁷² Beghal v. the United Kingdom paragraf 5.

⁷³ Beghal v. the United Kingdom paragraf 5.

⁷⁴ Beghal v. the United Kingdom paragraf 5.

⁷⁵ Beghal v. the United Kingdom paragraf 8.

⁷⁶ Beghal v. the United Kingdom paragraf 10.

⁷⁷ Beghal v. the United Kingdom paragraf 11.

⁷⁸ Beghal v. the United Kingdom paragraf 12.

⁷⁹ Beghal v. the United Kingdom paragraf 14.

⁸⁰ Beghal v. the United Kingdom paragraf 76.

kabul edilmiş ve yasaya uygunluğa ilişkin denetime geçilmiştir. Yasaya uygunluğun ölçütü ise müdahalenin hem iç hukukta düzenlenmiş olması hem de hukuk devletinin temel gerekleriyle uyumlu olması şeklinde belirlenmiştir⁸¹. Müdahalenin sınırını detaylı bir inceleme ile ele alan Mahkeme bu noktada da müdahalenin zamansal ve mekânsal sınırlarına, yetkililere tanınan takdir yetkisine, müdahalenin yargısal denetime tabi tutulmasına ve bağımsız bir gözetim sisteminin olup olmadığına değinmektedir⁸².

Hukuki düzenlemede sadece belirli noktalarda belirli kişilere tanınan bu yetkiler her ne kadar sınırlandırılmış bir müdahale öngörüyor olsa da sayılan noktalar birçok kişinin uğradığı yerlerdir⁸³. Dolayısıyla birçok kişi potansiyel olarak bu müdahaleye maruz kalacaktır. Diğer yandan Mahkeme, mevcut terörizm tehdidi dikkate alındığında bireylerin özellikle ülkeye giriş çıkışlarda birtakım müdahalelere dair makul beklentisinin olması gerektiğini kabul etmektedir⁸⁴. Ancak Mahkeme, yetkililere tanınan yetkinin kapsamını belirtmek için kullanılan “terörizm” ifadesinin oldukça geniş olduğunu belirtmiştir⁸⁵. Bu durum yetkililere tanınan takdir yetkisinin kapsamını belirsizleştirmektedir⁸⁶. Hukuki düzenlemede makul şüphe şartının aranmaması Mahkeme’ye göre özel hayat hakkının ihlal edilmesi için tek başına yeterli değildir⁸⁷. Zira makul şüphenin aranması teröre ilişkin delilleri elde etmeyi zorlaştırabilecektir⁸⁸. Makul şüphe şartı aramayan Mahkeme’nin bu hususta bir diğer gerekçesi de müdahalenin sadece durdurma, sorgulama ve arama yetkisini içermesidir. Özellikle alıkoyma gibi suistimale açık müdahaleler söz konusu olduğunda makul şüphe koşulunun aranmasını kabul etmektedir⁸⁹.

Çalışmada yer verildiği üzere dava konusu olayda geçen terörle mücadeleyle yönelik alınan önlemler sıklıkla ayrımcılık ve sınıflandırma tehlikesini akla getirmektedir. İç hukukta yürütülen süreçte de karşıt oy kullanan bir yargıç da bu hususa değinmiştir⁹⁰. Yılda yaklaşık 245 milyon yolcunun bu müdahalenin kapsamına dâhil olması

---

⁸¹ Beghal v. the United Kingdom paragraf 87.

⁸² Beghal v. the United Kingdom paragraf 89.

⁸³ Beghal v. the United Kingdom paragraf 90.

⁸⁴ Beghal v. the United Kingdom paragraf 91.

⁸⁵ Beghal v. the United Kingdom paragraf 93.

⁸⁶ Beghal v. the United Kingdom paragraf 93.

⁸⁷ Beghal v. the United Kingdom paragraf 94.

⁸⁸ Beghal v. the United Kingdom paragraf 95.

⁸⁹ Beghal v. the United Kingdom paragraf 96.

⁹⁰ İlgili görüş için bkz. Beghal v. the United Kingdom paragraflar 33-38.

yetkililerce seçim yapılmasını zorunlu kılacaktır. Bu doğrultuda makul şüphe koşulu da aranmadığından birtakım niteliklere bağlı sınıflandırmalar gündeme gelebilecektir⁹¹. Mahkeme de bu doğrultuda ilgili kararında bağımsız üçüncü taraf raporuna yer vermiştir⁹². Bu rapora göre ilgili hukuki düzenleme doğrultusunda müdahalenin yöneltildiği ırk nitelikleri değerlendirilmiş ve en yüksek oran Asyalılara ait bulunmuştur⁹³. Bu bağlamda oldukça az kullanıldığı ileri sürülen önlemin azınlıkları hedeflemediği ileri sürülmüştür⁹⁴. Zira en çok seyahat eden grubun müdahalenin muhatabı olması olağandır. Netice itibariyle ayrımcılık ile sonuçlanacak suistimallerin engellenmesine yönelik korumanın sağlandığı konusunda Mahkeme ikna olmuştur⁹⁵.

Müdahalenin yargısal denetime ve bağımsız gözetime tabi olup olmadığı konusunu da değerlendiren Mahkeme bu konuda makul şüphe koşulunun aranmaması veya ayrımcılığın söz konusu olup olmadığına ilişkin yaptığı değerlendirmelerden farklı bir yönde sonuca ulaşmıştır. Mahkeme'ye göre her ne kadar tek başına ihlal sebebi olmasa da makul şüphe koşulunun aranmaması ve yetkililere tanınan geniş takdir yetkisi yargısal denetimi işlevsiz hale getirmektedir⁹⁶. Diğer yandan ilgili müdahaleye yönelik yeterli bağımsız gözetim de tespit edilmemiştir⁹⁷. Netice itibariyle başvuruçunun avukata erişim hakkının kısıtlanması ve hukuki denetimin ilgili yasal düzenleme nedeniyle yetersiz kalması da dikkate alındığında müdahalenin hukuk devletine uygun olmadığı ve özel hayat hakkına yönelik bir ihlal oluşturduğu tespit edilmiştir⁹⁸.

Sonuç olarak Mahkeme'ye göre müdahale mevcut iç hukuk ile örtüşmektedir. Hukuki düzenlemede makul şüphe koşulunun öngörülmemesi de ihlal için tek başına yeterli kabul edilmemiştir. Bu yaklaşım Mahkeme'nin güvenlik amacıyla gerçekleştirilen bilhassa istihbarat faaliyetleri olmak üzere özel hayata yönelik müdahalelere dair yaklaşımı ile paraleldir. Nitekim Mahkeme, sözleşmecî devletlere söz konusu güvenlik olduğunda özel hayata yönelik müdahale teşkil eden önlemlerde geniş takdir yetkisi tanımaktadır. Diğer yandan her ne kadar kanuni düzenlemede durdurma, sorgulama ve

---

⁹¹ Bkz. *Beghal v. the United Kingdom* paragraf 36.

⁹² *Beghal v. the United Kingdom* paragraf 44-48.

⁹³ *Beghal v. the United Kingdom* paragraf 45.

⁹⁴ *Beghal v. the United Kingdom* paragraf 97-98.

⁹⁵ *Beghal v. the United Kingdom* paragraf 99.

⁹⁶ *Beghal v. the United Kingdom* paragraf 105.

⁹⁷ *Beghal v. the United Kingdom* paragraf 108.

⁹⁸ *Beghal v. the United Kingdom* paragraf 109.

arama yetkilerinin yalnızca terör ilişkisini ortaya çıkarmak amacıyla yapılabileceği belirtilse de bu durumun suistimale açık olduğu ve yetkililerin yolcuların özel hayatlarına yönelik haksız müdahalelerine yol açacağı da Mahkemece göz önünde bulundurulmuştur. Dolayısıyla ilgili düzenlemenin hesap verilebilirlik noktasında taşıdığı eksiklik bakımından hukuk devleti gereklerini karşılamadığı açıktır. Bu ayırım devlet karşısında bireyin korunabilmesi açısından oldukça önemlidir. Zira güvenlik amacı ile hukuken düzenlenmiş her müdahalenin meşrulaştırılması böylelikle engellenebilecektir.

E. Big Brother Watch ve Diğerleri/Birleşik Krallık Kararı

AİHM'nin kitlesel gözetim faaliyetlerine ilişkin güncel yaklaşımını anlamak adına yakın tarihli Big Brother Watch ve Diğerleri Kararı önem taşımaktadır. Zira Birleşik Krallık'a karşı açılan bu dava, AİHM önüne gelmiş kitlesel gözetimi konu edinen ilk şikâyet niteliğini taşımaktadır⁹⁹. Nitekim Mahkeme de her ne kadar gözetim meselesini daha önce ele aldığını belirtmiş olsa da gelişen teknoloji ve küreselleşmenin şekillendirdiği ülke sınırlarını aşan kitlesel gözetimi ilk kez ele aldığını ifade etmiştir¹⁰⁰.

Önceki başlıklarda değinilen Snowden sızıntıları sonrasında Birleşik Krallık ve ABD'nin istihbarat amaçlı gözetimlerinden şüphe duyan kişilerce AİHM'ye başvurulmuştur¹⁰¹. Snowden tarafından hükümetin gizli dinlemeler yaptığının ileri sürülmesi üzerine genel olarak gazeteci ve insan hakları aktivistlerinden oluşan kişilerce Mahkeme'ye başvurulmuştur¹⁰². İlgili dava, farklı davacı gruplarının şikâyetlerinin birleştirilmesiyle tek bir şikâyet haline getirilerek incelenmiştir. Böylece iletişimin devlet yetkilileri tarafından geniş çaplı denetimi, yabancı istihbarat örgütlerinden istihbarat verilerinin elde edilmesi ve iletişim hizmeti sağlayıcılarından verilerin elde edilmesi sebebiyle AİHS 8. madde kapsamında özel hayat hakkının ihlal edildiği öne sürülmüştür.

⁹⁹ Çınar, "The Current Case Law of the European Court of Human Rights on Privacy", 43.

¹⁰⁰ Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom, No. 58170/13, 62322/14, 24960/15 (ECtHR [GC] 25 Mayıs 2021).

¹⁰¹ Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom paragraf 13.

¹⁰² Benan Molu ve Serkan Köybaşı, "İHAM'ın Big Brother Watch Kararının Özet Çevirisi: İletişim Bilgilerinin Ele Geçirilmesi, İstihbarat Paylaşımı ve İletişim Servisi Sağlayıcılarından İletişim Bilgilerinin Edinilmesi Sözleşme'ye Aykırıdır", Anayasa Gündemi, 20 Eylül 2018, <https://anayasagundemi.com/2018/09/20/ihamin-big-brother-watch-kararinin-ozet-cevirisi-iletisim-bilgilerinin-ele-gecirilmesi-istihbarat-paylasimi-ve-iletisim-servisi-saglayicilarindan-iletisim-bilgilerinin-edinilmesi-sozlesmeye-ayki/>.

İletişimin kitlesel denetimine ilişkin incelemesinde Mahkeme, ilk olarak müdahalenin varlığını kabul etmektedir. Diğer yandan sürece yayılmış uygulamaların çeşitli yoğunlukta müdahaleler içerdiğinin de altı çizilmiştir¹⁰³. Ulusal güvenliği teminat altına almak için gizli gözetim uygulamalarını kabul eden Mahkeme, mevcut müdahalelerin önceki kararlarında değindiği yasal düzenlemeler ile Hükümet'in suistimallerinden korunduğu ve müdahalelerin demokratik toplumda gerekli olduğu konusunda ikna olmuştur¹⁰⁴. Ancak Mahkeme, bağımsız denetim otoriteleri ve gözetim uygulamalarının ayırt edici ölçütlere dayandırılması yönünden yasal düzenlemeleri eksik bulmuştur¹⁰⁵. Bu eksikliklerin ise verilerin içeriği dışındaki veriler ile ilişkili üst veriler için de giderilmesi gerekmektedir¹⁰⁶. Sonuç olarak iletişimin kitlesel denetimine dair müdahale ile AİHS 8. madde ihlal edilmiştir.

Başvurucu tarafların konu ile ilişkili olarak şikâyet konularından bir diğeri, davalı devletin yabancı istihbarat organlarından özel hayata ilişkin veriler edinmesine ilişkindir¹⁰⁷. İlgili şikâyet Mahkeme tarafından potansiyel mağdur değerlendirilmesi kapsamında kabul edilebilir bulunmuştur¹⁰⁸. Bu şikâyetin incelenmesinde müdahalenin farklı bir ülkede gerçekleşiyor olmasından kaynaklı olarak Mahkeme'nin önceki kararlarında yer verdiği altılı ölçütün ilk iki kıstası değerlendirilmemiştir¹⁰⁹. Böylece hukuki düzenlemelerde ilgili müdahalenin hangi suçlar için gerçekleştirilebileceğinin düzenlenmesi ve bu müdahaleyi gerçekleştirecek sorumluların niteliklerinin tanımlanması aranmamıştır. Sonuç olarak diğer kıstaslar bakımından yabancı istihbarat

---

¹⁰³ Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom paragraf 331.

¹⁰⁴ Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom paragraf 339; Mahkeme ilgili kararda yasal düzenlemelerin 1) elde edilen iletişim verilerinin ilk elde tutulması, 2) saklanan iletişim verilerine ilişkin sınırları, 3) iletişim verilerinin analiz uzmanlarınca denetlenmesi ve 4) iletişim verilerinin saklanması, kullanılması ve 3. taraflar ile paylaşılması hususunu içermesi gerektiğini belirtmektedir. Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom paragraf 325.

¹⁰⁵ Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom paragraf 425.

¹⁰⁶ Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom paragraf 425.

¹⁰⁷ Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom paragraf 467.

¹⁰⁸ Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom paragraf 471-72.

¹⁰⁹ Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom paragraf 473, 499; Mahkeme'nin Weber and Saravia v. Germany kararında güvenlik amacıyla verilere erişerek müdahalede bulunduğu özel hayat hakkı için belirlediği ölçütler 1) iletişime yönelik müdahalenin hangi suçların incelemesinde kullanıldığı, 2) müdahaleyi gerçekleştirecek sorumluların tanımlanması, 3) müdahalenin süre ile sınırı, 4) elde edilen verilerin incelenmesi, kullanılması ve depolanması sürecinin detayları, 5) verilerin diğer kişilerle paylaşılmasında uyulacak hususlar ve 6) verilerin silinmesinde ve imha edilmesinde uyulacak hususların hukuki düzenlemelerde açıkça yer alması olarak sıralanmıştır. Big Brother Watch kararında ise gözetim faaliyetlerinin çok geniş alanlara yayılıp müdahalenin sözleşmeye taraf olmayan ülkelerde gerçekleştirilmesi nedeniyle müdahalenin meşru kabul edildiği suç ve ceza düzenlemelerini ve müdahaleyi gerçekleştirmekle yetkili kişilerin hukuken tanımlanması şartlarını aramamıştır.

organlarından veri elde edilmesi noktasında gerekli yükümlülükler yerine getirildiği ve korumaya ilişkin silme ve yok etmeye konusunda güvence sağlandığı için özel hayat hakkının ihlal edilmediğine karar verilmiştir¹¹⁰.

Üçüncü olarak iletişim hizmeti sağlayıcılarından elde edilen veriler nedeniyle yöneltilen şikâyetin incelemesi yapılmıştır. Şikâyeti açık ve öngörülebilir biçimde yasa ile düzenlenme koşulu yönünden ele alan Mahkeme, meselenin bu yönden eksikliği nedeniyle madde 8 ile düzenlenen özel hayat hakkının ihlal edildiğini belirtmiştir.

Big Brother ve Diğerleri, özel hayat hakkının teknoloji ve küreselleşme doğrultusunda gerçekleştirilen kitlesel gözetim nedeniyle müdahaleye uğradığına ilişkin AİHM tarafından ele alınan ilk davadır. Gözetim faaliyetlerinin devletler için taşıdığı önemin ve özel hayat hakkının bu kapsamda içinde bulunduğu durumun anlaşılması açısından oldukça çarpıcıdır. Diğer yandan Mahkeme, ilgili kararda önceki kararlarındaki ifadeleri doğrultusunda ulusal güvenlik ve terör tehdidi söz konusu olduğunda gözetim, takip ve dinleme gibi önlemlerin kabul edilebilir müdahaleler olduğunu tekrar belirtmiştir. Bu müdahaleleri, internet ağının henüz gelişim gösterdiği dönemlerde kabul ettiği ölçütler üzerinden değerlendirmiştir. Mahkeme'nin bu yaklaşımı, olası ihlallerin kitlesel gözetimde ne denli artabileceğini göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirilmektedir¹¹¹. Zira Mahkeme'nin hala güvenlik ve özel hayat arasındaki ilişkide güvenliği öncelediği anlaşılmaktadır.

Diğer yandan Big Brother ve Diğerleri kararında bilhassa Birleşik Krallık dışında yaşayanların Birleşik Krallık gibi ülkelere karşı özel hayat hakkının nasıl korunacağına dikkate alınmaması eleştirilen bir diğer noktadır¹¹². Son zamanlarda konusu açılan ancak bir sonuca varılamayan özel hayat hakkının korunmasında özellikle Avrupa Birliği ülkelerinin ve ABD'nin demokrasi anlayışına dâhil olamamış ülkelerin ve yeterli refah seviyesine erişemeyen ülkelerin vatandaşları bakımından “yabancıların özel hayat hakkı” problemi doktrinde ele alınmaktadır¹¹³. Kanaatimizce bu durumun temelinde yatan sebep, insan hakları bağlamında özel hayat hakkının hükümetlerce güvenlikten

---

¹¹⁰ Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom paragraf 513.

¹¹¹ Çınar, “The Current Case Law of the European Court of Human Rights on Privacy”, 45.

¹¹² Marko Milanovic, “ECtHR Judgment in Big Brother Watch v. UK”, *EJIL: Talk!* (blog), 17 Eylül 2018, <https://www.ejiltalk.org/ecthr-judgment-in-big-brother-watch-v-uk/>.

¹¹³ Bkz. Lubin, “We Only Spy on Foreigners”.

daha sonra ele alınmasıdır. Bu yaklaşım ise bünyesinde güvenliği devlet odaklı ele almayı taşımaktadır.

F. Tele2 Sverige/Watson Kararı

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) ele aldığı bu karar, iki farklı davanın birleştirilmesi şeklinde yürütülmüştür. İlk olarak İsveç Posta ve Telekomünikasyon Otoritesi'nin (PTS) bir operatör şirketinden müşterilerinin veri akışı ve konum bilgilerini talep etmesi üzerine gerçekleştirilen başvuru, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda'nın iç hukuk düzenlemelerinin AB hukukuna aykırılığına ilişkin başvuru ile birleştirilmiştir¹¹⁴. Birleştirilen başvurular birtakım soruların yöneltmesi ve ABAD'ın bu sorular kapsamında bir inceleme yapması ile neticelendirilmektedir. Belirtmek gerekir ki bu çalışmada bu karar, konu ile ilişkili sorular üzerinden incelenecek olup kararın tümü detaylandırılmayacaktır. Diğer yandan ilgili karar sıklıkla daha erken tarihli bir karara atıf yapılmıyorsa da konunun dağılması açısından bu karara ismi dışında değinilmeyecektir.

İsveç kamu otoriteleri tarafından bireylere ait veri akışı ve lokasyon bilgileri bir operatör şirketinden talep edilmiştir. Buna karşılık ilgili operatör şirketi, bu uygulamanın AB tarafından öngörülen çeşitli şart ve sözleşmelere uymadığı yanıtını vermiştir¹¹⁵. Kamu otoritelerinin ise bahsi geçen düzenlemeleri talepleri ile uyumlu olduğu şeklinde yorumlaması sonucunda süreç yargı organlarına taşınmıştır¹¹⁶. İç hukuktaki temyiz mahkemesi ise belli koşullar altında anonimliğin korunması ve saklanan verilerin daha sonra imha edilmesi koşulu ile iletişim verilerinin saklanması AB hukukuna uygun olduğuna kanaat getirmiştir¹¹⁷. Ancak bu doğrultuda birtakım sorular gündeme gelmiştir. İlk olarak suçla mücadele gerekçesi ile tüm elektronik iletişim araçlarından elde edilen veri akışına dair bilgilerin ayırım veya sınır gözetmeksizin saklanması AB hukukuna uygun mudur? Bu sorunun cevabı olumsuzsa

---

¹¹⁴ Tele2 Sverige AB v Post- och telestyrelsen and Secretary of State for the Home Department v Tom Watson and Others, No. Joined Cases C-203/15 and C-698/15 (ECJ 21 Aralık 2016).

¹¹⁵ Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraflar 45-46; İlgili düzenlemeler için bkz. "Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 Concerning the Processing of Personal Data and the Protection of Privacy in the Electronic Communications Sector (Directive on Privacy and Electronic Communications)", 2002/58/EC § (2002), <http://data.europa.eu/eli/dir/2002/58/oj/eng>; "Charter of Fundamental Rights of the European Union", 2010/C 83/02 § (2000).

¹¹⁶ Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraf 46.

¹¹⁷ Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraf 49.

bile ulusal otoriteler tarafından erişilen verinin korunması ve güvenliğine ilişkin düzenlemeler ve saklanan verinin belli bir süre sonra imha edilmesi öngörülümüşse saklanması yine AB hukukuna aykırı mıdır¹¹⁸?

Birleştirilen ikinci başvuru ise Birleşik Krallık hukuk düzeninde yürürlükte olan yasanın AB hukukuna uygun olmadığına dairdir¹¹⁹. Bu hususta ulusal mahkemeye başvurulmasıyla birlikte ABAD tarafından daha önce verilen bir karar üzerine birtakım uyuşmazlıklar gündeme gelmiştir¹²⁰. Özellikle AB hukukunun iç hukuka etkisi üzerine şekillenen uyuşmazlıkların çözümlenebilmesi için mesele ABAD'a yöneltilmiştir. Bu doğrultuda AB üyesi devletlerin ilgili AB mevzuatı kapsamında iç hukukunda veri saklama özelinde bir düzenleme yapma yükümlülüğü olup olmadığı sorulmuştur.

ABAD, ilk başvurunun ilk soru kapsamında bireylerin iletişimlerini irdelenerek veri akışlarının ve lokasyonlarının tespit edilmesini demokratik toplum gereklerini aştığı gerekçesiyle AB hukuku mevzuatına aykırı bulmuştur¹²¹. Ancak hukuki güvencelerin sağlanması koşuluyla esasen suçla mücadele amacı ile iletişim ve lokasyon verilerinin saklanabileceğini kabul etmektedir¹²². Öte yandan üye devletin bu bilgilerin kötüye kullanılmayacağını garanti edebilmesi gerekir¹²³. Bir başka deyişle bu kişisel verilerin korunmasına yönelik böyle bir sınırlandırmanın kabul edilmesi ancak kesin bir şekilde gerekli olduğunda kabul edilebilecektir¹²⁴. İlk davanın ikinci sorusu ile ikinci davanın sorusunu birlikte değerlendiren Mahkeme, özellikle terörle mücadele konusunda verilerin saklanması ve bu verilere erişimin oldukça hayati önem taşıdığını kabul etmektedir¹²⁵. Bu doğrultuda sadece ciddi suçlar olmakla birlikte suçla mücadele bağlamında kamu otoritelerinin lokasyon verilerine ve iletişim akışına erişimini düzenleyen ulusal hukuk düzenlemelerinin AB hukuku ile uyuşmadığı şeklinde yorumlanamayacağını belirtmiştir¹²⁶. Bir başka ifade ile ulusal güvenlik ve ciddi suçlar

---

¹¹⁸ Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraf 51.

¹¹⁹ Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraf 52.; İlgili başvuru Data Retention and Investigatory Powers Act 2014 düzenlemesinin AB Temel Haklar Şartı ve AIHS'ne aykırı olduğuna ilişkindir.

¹²⁰ Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraf 53; İlgili karar için bkz. Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others, No. Joined Cases C-293/12 and C-594/12 (ECJ 08 Nisan 2014).

¹²¹ Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraf 107.

¹²² Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraf 108.

¹²³ Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraf 109.

¹²⁴ Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraf 96.

¹²⁵ Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraf 119.

¹²⁶ Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraf 125.

ile mücadele söz konusu olduğunda verilerin saklanması mümkündür. Ancak bu mesele Divan tarafından belirli koşullara bağlanmıştır. Nitekim verilerin saklanması sadece ciddi suçlarla mücadele amacı ile bağımsız idari otorite veya bir mahkemenin görüşü alınmak suretiyle ve saklanan verilerin belirli bir süre sonucunda imha edilmesi koşuluyla hukuka uygun kabul edilecektir¹²⁷. Aksi bir uygulama veya hukuki düzenleme AB hukukuna aykırı olacaktır.

İlgili karar ulusal güvenlik söz konusu olduğunda bile üye devletlerin bireyin özel hayatına ilişkin bilgileri ileride kullanmak üzere saklarken oldukça katı prosedürleri mevzuatlarına dâhil etmesi gerekliliğinin altını çizmesi bakımından önem taşımaktadır. Bilhassa ilgili kararda ulusal güvenlik veya suçla mücadele amacı ile bile olsa verilerin gelişigüzel toplanarak saklanması çeşitli temel hakların ihlaline yol açacağı açıkça ifade edilmiştir¹²⁸. Kesin sınırlar ile kısıtlanmayan müdahalelerin ifade özgürlüğü gibi temel haklara da negatif yönlü etki yapacağı ve bireyin sürekli takip edildiği izleniminin yaratacağı antidemokratik ortam ise AB tarafından benimsenen değerlere aykırıdır. Netice itibariyle Divan bu kararı ile suçun önlenmesi ve ulusal güvenlik adı altında genel bir biçimde verilerin saklanmasını hukuka aykırı bulmuştur. Veri saklama konusunda tek sınırın güvenlik olamayacağının bunun yanında çeşitli ve katı kriterlerin de yerine getirilmesinin zorunlu olduğunun altını çizmiştir.

Yukarıda ele alınan kararlar genel itibariyle Kıta Avrupası'nın ülkelerin güvenlik uygulamalarına ve özel hayat hakkına olan yaklaşımını göstermedir. Avrupa Birliği'nin ortak bir Avrupa hukuk düzeni anlayışı benimseme hedefi ile paralellik gösteren bu kararlar hem tarihsel süreçte gelişen içtihadi değişimi hem de güncel problemleri içermesi için özellikle seçilmiştir. Hâlihazırda ulusal mahkemeler üzerinde de etkisi olduğu kabul edilen AİHM'nin zamana bağlı olarak gösterdiği içtihadi gelişimi özellikle önem arz etmektedir.

Özel hayatın ne ifade ettiği ve sınırları hususunda günün koşullarına uyum gösteren AİHM, telefon konuşmaları, biyometrik veriler ve üst veriler gibi hususları da özel hayat kapsamında ele almıştır. Bu konuda bir diğer önemli nokta ise Mahkeme'nin özel hayatı tanımlama konusunda sözleşmeye taraf olan devletlere oldukça kısıtlı bir takdir

---

¹²⁷ Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraflar 118-125.

¹²⁸ Tele2 Sverige AB/Tom Watson paragraf 101.

marjı tanınmasıdır. Başlangıçta Mahkeme tarafından müdahalenin güvenlik amacıyla gerçekleştiriliyor olması yeterli sayılırken daha sonra müdahalenin taşınması gereken çeşitli ölçütler geliştirilmiştir. Bu ölçütlerin yanında müdahalenin öngörülebilirliğini arttırmak amacıyla detaylı kanuni düzenlemelerin arandığı görülmektedir. Fakat hem AİHM hem de ABAD suçla mücadele ve bilhassa ciddi suç olarak kabul edilen terörle mücadele hususunda özel hayata yönelik müdahaleleri içeren güvenlik önlemlerini gerekli ve faydalı bulmaktadır.

Son olarak özel hayat hakkına yönelik müdahalelere ilişkin şikâyetlerin yargıya yansıyan örneklerinin oldukça azının uluslararası yargı organlarına intikal ettiği dikkate alındığında ilgili kararların teknik gelişmelerin hızına ayak uydurması imkânsızdır. Bunun yanında mahkeme kararlarının yol gösterici niteliği yadsınamayacaktır. Ancak yine de bu durum ilgili önlemlerin henüz uygulamaya geçirilmesi aşamasında sağlam bir hukuki dayanağa sahip olmasının hak kayıplarının yaşanmaması adına önemini göstermektedir.

II. ULUSAL MAHKEME KARARLARI

Bu başlık altında özellikle demokratik hukuk devleti niteliğini taşıyan devletlerin yüksek mahkemeleri tarafından verilen güncel kararlar ele alınmıştır. İncelenen kararlar doğrultusunda güvenlik önlemlerinin özel hayat hakkı üzerindeki etkisinin ulusal yargı tarafından ne şekilde ele alındığına dair fikir edinilmesi hedeflenmiştir.

A. *FBI/Fazaga ve Diğerleri Kararı* (Amerika Birleşik Devletleri)

Amerikan Yüksek Mahkemesi, özel hayat hakkının ele alınış biçimi bakımından Anglo Sakson anlayışın Kıta Avrupası yaklaşımından ayrılarak kendi anlayışını şekillendirmesi üzerinde önemli etkiye sahiptir. Nitekim Mahkeme, tarihsel süreçte bilhassa özel hayat hakkının korunmasında çeşitli ilkelerin geliştirilmesine katkı sağlamıştır¹²⁹. Buna karşılık ilgili hukuk düzeninde güvenlik meselesinin yargı kararlarının dışında genellikle yürütmenin işlemleriyle de şekillendiği görülmektedir. Bu durumu ortaya koyan güncel bir karar olan FBI/Fazaga ve Diğerleri davası gözetim,

---

¹²⁹ Özellikle makul beklenti ve üçüncü taraftan bilgi edinme hususlarında Amerikan yargısının etkisi büyüktür.

ulusal güvenlik ve azınlıklara yönelik uygulamalar açısından konuyla uyumlu olarak önem taşımaktadır¹³⁰.

İlgili dava Amerikalı Müslüman bir topluluk tarafından toplu dava olarak Federal İstihbarat Bürosu'na (FBI) karşı açılmıştır. Davacılar, gözetim ve dinleme mevzuatında yer alan ve oldukça tartışmalı uygulamalara yer veren FISA yasası kapsamında bilhassa Müslüman toplumunun inançları nedeniyle yasa dışı biçimde gözetime tabi tutulduğunu ve bu kapsamda siyasi otorite tarafından Müslümanlık karşıtı ayrımcılık yapıldığını ileri sürmektedirler¹³¹. Bu doğrultuda telefon numaraları ve e-mail adreslerine ilişkin verilerin muhafaza edildiği, ibadet mekânlarının, evlerin uzun süreli ses ve video kayıtlar ile izlendiği ve sosyal yaşamlarında iletişimlerinin dinlendiği şikâyetleri davanın içeriğini oluşturmaktadır¹³². Bu iddialara karşılık hükümet tarafı ise davanın “devlet sırrı imtiyazı” olarak ele alınabilecek “*state secret privilege*” kapsamında değerlendirilerek doğrudan reddedilmesi gerektiğini belirtmektedir¹³³.

“Devlet sırrı imtiyazı”, ABD yürütme organının bilhassa terörle mücadele kapsamında uygulamaya koyduğu hukuki bir imtiyazdır¹³⁴. Buna göre eğer dava konusu edilen meselelerin yargılamada ele alınması devlet sırlarının ifşasına ve ulusal güvenliğin tehdidine neden olacaksa davanın mahkemece doğrudan reddedilmesi gerekmektedir¹³⁵. Dolayısıyla ilgili şikâyete konu yasa dışı gözetim iddiası da ulusal güvenliğe ilişkin bilgileri içerebileceği için reddedilmelidir.

Hükümetin iddiasının yanında bölge mahkemesi, davacıların iddialarında yer verdikleri FISA düzenlemesini de dikkate almıştır. Bu düzenlemeye göre her ne kadar yasalar ile gözetim için hukuki bir süreç öngörülmüşse de ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit söz

---

¹³⁰ Amerikan Yüksek Mahkemesi'nce verilen özel hayata ilişkin bazı köşe taşı kararlar mevcuttur. Ancak bu kararlara doktrinde sıklıkla yer verildiği için güncel yaklaşımı değerlendirebilmek adına yakın tarihli bir kararın ele alınması tercih edilmiştir. Literatürde sıklıkla karşılaşılan kararlar için bkz. Katz v. United States, No. 389 U.S. 347 (U.S. Supreme Court 1967); Olmstead v. United States, No. 277 U.S. 438 (U.S. Supreme Court 1928); Osborn v. United States, No. 385 U.S. 323 (U.S. Supreme Court 1966); Smith v. Maryland, No. 442 U.S. 735 (U.S. Supreme Court 1979).

¹³¹ Federal Bureau of Investigation et al. v. Fazaga et al., No. 595 U. S. (2022) (Supreme Court of the United States 04 Mart 2022).

¹³² Federal Bureau of Investigation et al. v. Fazaga et al. (Opinion of the Court) 5.

¹³³ Federal Bureau of Investigation et al. v. Fazaga et al. (Syllabus) 1.

¹³⁴ Amanda Frost, “The State Secrets Privilege and Separation of Powers”, *Fordham Law Review* 75, sy 4 (Mart 2007): 1935.

¹³⁵ Literatürde yürütmenin faaliyetleri ile şekillenen bu ayrıcalığın, yasamanın yetkisine müdahale edildiği gerekçesiyle kuvvetler ayrılığına aykırılık teşkil ettiği yönünde eleştiriler yer almaktadır. Bkz. Frost, “The State Secrets Privilege and Separation of Powers”.

konusu olduğunda istisna hükümleri uygulanabilecektir¹³⁶. İstisna hükümleri ise yargılamanın gizli ve tek taraflı yürütülmesini içermektedir¹³⁷. Bu doğrultuda mahkeme öncelikli olarak şikâyet konusu gözetime ilişkin açılan davanın “devlet sırrı imtiyazı” kapsamında mı yoksa FISA doğrultusunda ulusal güvenlik istisnası kapsamında mı ele alınması gerektiğini değerlendirecektir. Zira değerlendirmeye göre söz konusu gözetimin ele alınış şekli değişiklik gösterecektir¹³⁸. Mahkemenin gözetimi devlet sırrı imtiyazı olarak kabul etmesi halinde ilgili davanın doğrudan reddedilmesi gerekirken FISA gereğince ulusal güvenlik istisnası olarak değerlendirilmesi halinde yargılama yapılacak olup süreç gizli ve tek taraflı yürütülecektir. Bu aşamada kesin bir sonuca ulaşamayan bölge mahkemesi Yüksek Mahkeme’den görüş talep etmiştir.

Yüksek Mahkeme, ilgili davaya ilişkin olarak gözetimlerin hukuka uygun olup olmadığına karar vermeyeceğine açıklık getirerek yalnızca ilgili uyuşmazlıkta devlet sırrı imtiyazı veya FISA yasasında yer alan istisna hükümlerinin hangisinin uygulanması gerektiğini değerlendirmiştir. Zaten konunun Mahkeme’ye gitmesi de hukukilik sorunu nedeniyle olmayıp bir yürütme organı uygulaması olan “devlet sırrı imtiyazı” ile bir yasama faaliyeti olan FISA’nın çatışması sonucunda hangisinin uygulanacağına ilişkindir. Daha kısa bir anlatımla Mahkeme, FISA ile öngörülen istisna hükümlerinin uygulanması halinde devlet sırrı imtiyazı uygulamasının ortadan kalkıp kalkmadığına yönelik bir inceleme yapmıştır. Bunun sonucunda oy birliği ile devlet sırrı imtiyazının ortadan kalkmadığına dair karar verilmiştir. Mahkeme’ye göre FISA düzenlemesinde yer alan istisna hükmünde devlet sırrı imtiyazına ilişkin açık bir düzenleme olmadığı gibi herhangi bir ima da yer almamaktadır¹³⁹. Diğer yandan Mahkeme FISA’da yer alan istisna hükmünün ve yürütme tarafından uygulamaya koyulan devlet sırrı imtiyazı uygulamasının çatışma halinde olmayıp tamamen farklı bir hukuki süreci ifade ettiğini belirtmektedir¹⁴⁰. Zira FISA düzenlemesinde yer alan istisna hükmü uygulanacağı zaman öncelikle gözetimin hukuka uygun olup olmadığı değerlendirilecekken devlet sırrı imtiyazı itirazı söz konusu olduğunda öncelikli olarak

---

¹³⁶ FISA, Sec. 106 (F).

¹³⁷ FISA, Sec. 106 (F).

¹³⁸ Federal Bureau of Investigation et al. v. Fazaga et al. (Syllabus) 2.

¹³⁹ Federal Bureau of Investigation et al. v. Fazaga et al. (Opinion of the Court) 9.

¹⁴⁰ Federal Bureau of Investigation et al. v. Fazaga et al. 10.

ulusal güvenliği tehdit eden bir bilgi ifşasının olup olmadığı ele alınacaktır¹⁴¹. Bu sebepler doğrultusunda FISA sec. 106(f), herhangi bir yasama kararı olmadığı sürece devlet sırrı imtiyazını ortadan kaldırmamaktadır¹⁴². Dolayısıyla ilgili davanın devlet sırrı imtiyazı gerekçesiyle reddedilmesi mümkündür¹⁴³.

Öncelikle bu karar, ABD yargı sisteminde mahkeme kararları ile şekillenen *common law* anlayışı ile yasama organının ortaya koyduğu yasal düzenlemelerin yarıştırılması bakımından önemli bir sorunu ortaya koymuştur¹⁴⁴. Keza kuvvetler ayrılığının sarsıldığı eleştirileri de bu durumdan kaynaklanmaktadır. Diğer yandan devlet sırrı imtiyazının kamu kurumları tarafından gerçekleştirilen gözetim faaliyetlerinin hesap verilebilir bir zemin üzerinde değerlendirilmesini engellediği açıktır. Nitekim özel hayat ve inanç özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklerin çerçevesi yasalarla çizilmeden yürütme organının uygulamaları ile kısıtlanması hukuk devletinin öngörülebilirliğine gölge düşürebilmektedir. Bu imtiyazı temel hak ve özgürlüklere karşı uygulanabilir kabul eden Yüce Mahkeme'nin özel hayat hakkı ve ulusal güvenlik karşısındaki tutumu özellikle ülkedeki dini ve etnik azınlıklar için olumsuz etki yaratmıştır¹⁴⁵. Nitekim güvenliğin birey ve toplum için taşıdığı öneme karşılık güvenliği sağlayan idari otoritelerin hesap verebilirlik ve yargısal denetimden uzak olmaları hak ve özgürlüklerin suistimallere açık hale gelmesine neden olabilecektir.

B. R (Edward Bridges Başvurusu)/Güney Galler Emniyet Müdürlüğü (Birleşik Krallık)

Yüz tanıma sistemleri suçun önlenmesi ve suçlunun bulunması konusunda fayda sağlasa da özel hayat hakkına yönelik dijital tehditlerden birisidir. Kolluk kuvvetlerinin sıklıkla kullandığı bu sistem bireye ait hassas verilerin depolanmasına olanak sağlamaktadır. Her ne kadar suç önlemek amacını taşısa da bu sistemler beraberinde önyargı, profil çıkarma, ırk ve cinsiyet ayrımcılığını beraberinde getirmektedir. Kolluk kuvvetlerinin

---

¹⁴¹ Federal Bureau of Investigation et al. v. Fazaga et al. 11.

¹⁴² Federal Bureau of Investigation et al. v. Fazaga et al. 9.

¹⁴³ Federal Bureau of Investigation et al. v. Fazaga et al. 13.

¹⁴⁴ Sanchitha Jayaram, Edward C. Liu, "FBI v. Fazaga: Supreme Court Unanimously Holds That FISA Does Not Displace the State Secrets Privilege", (Congressional Research Service, 2/09/2022): 1, erişim 7 Nisan 2023, <https://sgp.fas.org/crs/secretcy/LSB10812.pdf>

¹⁴⁵ "Supreme Court Allows Suit Against F.B.I. for Spying on Muslims to Move Forward", *American Civil Liberties Union* (blog), erişim 04 Mart 2023, <http://www.aclu.org/press-releases/supreme-court-allows-suit-against-fbi-spying-muslims-move-forward>.

kullandığı yüz tanıma sistemlerinin şikâyet konusu edildiği ilk dava olarak kabul edilen R/Güney Galler Emniyet Müdürlüğü davası da bu konuya ilişkindir¹⁴⁶.

Güney Galler kolluk kuvvetleri tarafından 2017 yılından beri kullanılan yüz tanıma sistemi, özel hayat hakkını ihlal ettiği gerekçesiyle sivil toplum örgütleri tarafından da desteklenen insan hakları aktivisti Edward Bridges tarafından dava konusu edilmiştir¹⁴⁷. İlgili yüz tanıma sistemi, CCTV kayıtlarından elde ettiği bireylere ait yüz görsellerinin biyometrik kayıtlarını çıkarmakta ve daha sonra bu verileri kıyaslayarak bir takip listesi hazırlamaktadır¹⁴⁸. Polis memurlarının değerlendirmelerine dayanılarak ulaşılan tespitler sonrasında tanımlı kişi hakkında durdurma, arama veya tutuklama yetkisi ilgili memurlara tanınabilmektedir¹⁴⁹. Diğer yandan elde edilen yüz kayıtlarında herhangi bir eşleşmenin olmaması halinde bu kayıtlar derhal silinmektedir. Polis memurlarının ilgili verilere erişimi ise sonlandırılmaktadır¹⁵⁰. Bu şekilde yüz tanıma sistemi ile yaklaşık 500.000 kişinin rızası alınmadan hassas verileri elde edilmiştir¹⁵¹. Bu doğrultuda ilgili teknolojinin hukuka aykırı kullanımı ve ilgili kayıtların kendisi aleyhine kullanımının özel hayat hakkını ihlal ettiği gerekçesiyle Bridges tarafından dava açılmıştır¹⁵².

Mahkeme ise bu durumun özel hayat hakkına yönelik bir müdahale olduğunu kabul etse de mevcut hukuki düzenlemelerin yeterli korumayı sağladığı gerekçesiyle müdahalenin yasal dayanağa sahip olduğu yönünde hüküm kurmuştur¹⁵³. Diğer yandan başvuru tarafından öne sürülen ayrımcılık iddiaları da bu durumu doğrudan kanıtlar nitelikte bir sonuç olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir¹⁵⁴. Daha sonra karara karşı Temyiz Mahkemesi'ne başvurulmuştur¹⁵⁵.

---

¹⁴⁶ “Liberty Wins Ground-Breaking Victory Against Facial Recognition Tech”, Liberty, 11 Ağustos 2020, <https://www.libertyhumanrights.org.uk/issue/liberty-wins-ground-breaking-victory-against-facial-recognition-tech/>.

¹⁴⁷ “Legal Challenge: Ed Bridges v South Wales Police”, Liberty, erişim 05 Mart 2023, <https://www.libertyhumanrights.org.uk/issue/legal-challenge-ed-bridges-v-south-wales-police/>; *R v. The Chief Constable of South Wales Police*, No. C1/2019/2670 (Royal Courts of Justice 2020) paragraf 2, 4.

¹⁴⁸ *R v. The Chief Constable of South Wales Police* paragraf 12.

¹⁴⁹ *R v. The Chief Constable of South Wales Police* paragraf 15.

¹⁵⁰ *R v. The Chief Constable of South Wales Police* paragraf 17.

¹⁵¹ *R v. The Chief Constable of South Wales Police* paragraf 16; “Legal Challenge”.

¹⁵² *R v. The Chief Constable of South Wales Police* paragraf 32.

¹⁵³ *R v. The Chief Constable of South Wales Police* paragraf 37, 43.

¹⁵⁴ *R v. The Chief Constable of South Wales Police* paragraf 52.

¹⁵⁵ “Legal Challenge”.

Temyiz Mahkemesi, ilgili mevzuat kapsamında yargılamanın yapıldığı dönemde hala yürürlükte olan ve AIHS'yi iç hukuk ile bütünleştiren yasa doğrultusunda değerlendirme yapmıştır. Bu doğrultuda ilgili uygulamanın yeterli hukuki temele sahip olup olmadığı incelenmiştir¹⁵⁶. İncelemesini hukuki dayanak noktasında temel eksikliklerin bulunduğu şeklinde sonuçlandıran Mahkeme, oluşturulan izleme listelerinde kimlerin yer aldığı ve yüz tanıma sistemlerinin nerede konumlandığının açık olmadığına altını çizmiştir¹⁵⁷. Bu durum öngörülebilir bir hukuki süreci engellerken şeffaflık kriterine de aykırı kabul edilmiştir. Her ne kadar yüz tanıma sistemlerinin kullanıldığı toplumdaki saklanmasa da toplumun çoğunluğu bu sistemden habersizdir¹⁵⁸. Diğer yandan Mahkeme, yüz tanıma sisteminin ve oluşturulan izleme listelerinin kullanımının cinsiyet ve ırk temelli ayrımcılığa neden olmadığı konusunda ise ikna olmamıştır¹⁵⁹. Sonuç olarak Temyiz Mahkemesi, yüz tanıma sistemlerinin özel hayat hakkını ihlal ettiğine ve uygulamanın sürdürülebilmesi için mevcut yasal çerçevenin yeniden ele alınması gerektiğine hükmetmiştir¹⁶⁰.

Temyiz Mahkemesi tarafından verilen bu karar, sınırlayıcı gözetim faaliyetlerinin engellenmesinde önemli bir adım olarak kabul edilmiştir¹⁶¹. Zira önü alınamayan teknolojik gelişmelerin üzerinde hak ve hukuk temelli değerlendirmeler yapılmadan doğrudan uygulamaya konulması birey özgürlüğüne yönelik müdahalelere neden olmaktadır. Dolayısıyla teknolojide sağlanan bu hızlı gelişim, güvenliği sağlama noktasında hak ihlallerine yol açmaması için dikkatli biçimde ele alınmalıdır. Temyiz Mahkemesi'nin güvenlik ve özel hayat hakkını ele alırken şeffaflık meselesine atfettiği önem adil bir denge amacının varlığını göstermektedir. Diğer yandan mahkemenin uygulamanın tamamen kaldırılması yerine hukuki düzenlemelerin revize edilmesine yönelik karar vermesi gözetim faaliyetlerini kamu yararı ve kişi yararı çerçevesinde ele aldığı göstermektedir. Bir başka deyişle yasalarla düzenlendiği sürece güvenlik amacı ile gerçekleştirilen bu müdahaleler kamu yararını da sağladığı gerekçesiyle meşru kabul edilecektir.

---

¹⁵⁶ R v. The Chief Constable of South Wales Police paragraf 54.

¹⁵⁷ R v. The Chief Constable of South Wales Police paragraf 91.

¹⁵⁸ R v. The Chief Constable of South Wales Police paragraf 20.

¹⁵⁹ “Liberty Wins Ground-Breaking Victory Against Facial Recognition Tech”; R v. The Chief Constable of South Wales Police paragraf 201.

¹⁶⁰ “Legal Challenge”.

¹⁶¹ “Liberty Wins Ground-Breaking Victory Against Facial Recognition Tech”.

Hâlbuki önceki başlıklarda değinildiği üzere özel hayat hakkı bilhassa demokrasi olmak üzere toplumsal yapı için büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple güvenlik ve özel hayat hakkına ilişkin meseleleri doğrudan kamusal yarar ve bireysel yarar açısından değerlendirmek hakkın gerektiğince korunmasını engelleyebilecektir. Sonuç olarak müdahaleye uğrayan özel hayat hakkının detaylı biçimde ele alınması önem taşımaktadır.

C. Dış Gözetim Kararı (Almanya)

Snowden sızıntıları sonrasında özel hayat hakkı kapsamında kamu kurumlarının istihbarat ve gözetim faaliyetlerinin sorgulanmaya başlanması Birleşik Krallık ile sınırlı kalmamıştır. Benzer biçimde Alman hükümetinin gözetim faaliyetleri de Federal Alman Anayasa Mahkemesi önünde şikâyet konusu edilmiştir¹⁶². Daha önce değinildiği üzere özel hayatın korunması adına hukuk sisteminde yer alan koruma mekanizmaları özellikle ülke içindeki yabancılar ve ilgili ülkenin sınırları dışında yaşayanlar konu olduğunda yeterli korumayı sağlamamaktadır. Başka bir deyişle bir çifte standardın olduğu öne sürülmektedir. İlgili dava ise bu doğrultuda genellikle otoriter hükümetlerin varlık sürdürdüğü çatışma sahası olarak kabul edilen ülkelerde insan hakları ihlallerini inceleyen gazeteciler tarafından Federal Anayasa Mahkemesi nezdinde ele alınmıştır¹⁶³. İlgili şikâyetin konusu istihbarat faaliyetlerini düzenleyen yasanın Almanya sınırları dışında Alman hükümeti adına görev yapan yetkililer ile yabancılar arasındaki münasebet için yeterli güvencenin sağlanması konusunda eksik kaldığına ilişkindir¹⁶⁴. Zira yurtdışında gerçekleştirilen gözetim ve istihbarat faaliyetleri anayasal çerçevede ele alınacak hukuki bir zemine sahip değildir¹⁶⁵. Bu şekilde özel hayata ilişkin birtakım bilgilerin ve iletişim verilerinin elde edilmesinin yanı sıra bu verilerin ülkede faaliyet gösteren kolluk kuvvetleri ile paylaşılması da söz konusudur¹⁶⁶. Bu durumun Alman

---

¹⁶² Katrin Kappler, “Consequences of the German Constitutional Court’s Ruling on Germany’s Foreign Intelligence Service: The Importance of Human Rights in the Cooperation of Intelligence Services”, *German Law Journal* 23, sy 2 (Mart 2022): 173, <https://doi.org/10.1017/glj.2022.12>.

¹⁶³ “Bundesverfassungsgericht - Press - In their current form, the Federal Intelligence Service’s powers to conduct surveillance of foreign telecommunications violate fundamental rights of the Basic Law”, Bundesverfassungsgericht, erişim 11 Nisan 2023, https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2020/bvg20-037.html;jsessionid=4DA74E365BA7E70C54E965143C097814.2_cid506.

¹⁶⁴ “Press Release No. 37/2020”.

¹⁶⁵ Kappler, “Consequences of the German Constitutional Court’s Ruling on Germany’s Foreign Intelligence Service”, 174.

¹⁶⁶ “Press Release No. 37/2020”.

Anayasası'nın koruduğu temel haklar sistemini ve bu haklardan bilhassa iletişimin gizliliği hakkını ihlal ettiği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuştur.

Federal Anayasa Mahkemesi ise temel hak ve hürriyetler için tanınan anayasal güvencenin Almanya'nın coğrafi sınırlarını aştığını belirtmiştir¹⁶⁷. Bu yüzden ülke dışında gerçekleştirilen gözetim faaliyetleri ve Almanya vatandaşı olmayan kişiler söz konusu olduğunda da tıpkı Almanya sınırlarında gerçekleştirilen gözetim faaliyetleri ve Alman vatandaşlarının özel hayat hakkı söz konusu olduğundaki gibi anayasal denetim dikkate alınmalıdır¹⁶⁸. Mevcut yasal düzenlemeler ise bu korumanın sağlanmasında Mahkeme tarafından yetersiz bulunmuştur¹⁶⁹. Böylece uluslararası hukukta temellerini bulan insan hakları anlayışı, ulusal hukuk kapsamında ele alınan bir meselede de sınırlandırma aracı olarak kabul edilmiş ve ilgili kararın dayanağını oluşturmuştur¹⁷⁰. Böylelikle ilgili karar ile temel hak ve hürriyetlerin korunmasında Alman devletinin coğrafi sınırlarının korumaya dair bir sınır teşkil etmemesi gerektiği ilk kez ortaya koyulmuştur¹⁷¹. Zira ülke sınırları dışında özellikle yabancılar üzerinde gözetim faaliyetleri gerçekleştirenlerin yetkililerin de hukuk ile sınırlandırılmasının söz konusu olmaması anayasa ile uyumlu değildir¹⁷².

Güncel tarihli bu karar ortak bir hukuki koruma zeminine erişim hedefi açısından önem taşımaktadır. Federal Almanya Anayasa Mahkemesi'nin kurduğu bu hüküm özellikle uluslararası yargı organları tarafından idealize edilen temel hakların korunmasına ilişkin anlayışa yaklaşılması açısından küçük de olsa önemli bir adımdır¹⁷³. Zira doğrudan yabancı gözetimini detaylı ve yol gösterici nitelikte ele alan bu karar Avrupa Birliği gibi etkili bir uluslararası topluluğa üye bir devletin yüksek mahkemesi tarafından verilmiştir¹⁷⁴. Bunun yanında temel hak ve hürriyetlerin korunmasında birey temelli yaklaşımın gelişimini göstermesi açısından de önem taşımaktadır. Zira sürecin gidişatı

---

¹⁶⁷ Federal İstihbarat Servisi - Dış Gözetim Kararı, No. - 1 BvR 2835/17 - (Federal Anayasa Mahkemesi 19 Mayıs 2020).

¹⁶⁸ Federal İstihbarat Servisi - Dış Gözetim Kararı paragraf 1.

¹⁶⁹ Federal İstihbarat Servisi - Dış Gözetim Kararı paragraf 2.

¹⁷⁰ Kappler, "Consequences of the German Constitutional Court's Ruling on Germany's Foreign Intelligence Service", 175.

¹⁷¹ "Press Release No. 37/2020".

¹⁷² "Press Release No. 37/2020".

¹⁷³ Kappler, "Consequences of the German Constitutional Court's Ruling on Germany's Foreign Intelligence Service", 175.

¹⁷⁴ Marcin Rojczak, "Extraterritorial Bulk Surveillance after the German BND Act Judgment", *European Constitutional Law Review* 17, sy 1 (2021): 54, <https://doi.org/10.1017/S1574019621000055>.

gözlemlendiğinde devletin güvenliğini sağlamak adına hukuki denetimi güvenliğin sağlanmasında bir engel olarak kabul edip bu denetimden uzaklaşmayı hedefleyen yaklaşımın aksine bir hüküm kurulmuştur.

Güvenlik söz konusu olduğunda sıklıkla kişi haklarının değil, devlet istikrarının tartışıldığı görülmektedir. Bu sebeple güvenlik, temel hak ve özgürlüklerin sağlanmasında sıklıkla kendi lehine dengeyi bozan konumda yer almıştır. Ancak ilgili karar, güvenlik söz konusu olduğunda da insan haklarının ve somut olay bazında özel hayat hakkının merkez alınabileceğini göstermiştir¹⁷⁵. Elbette ki Almanya'nın yanı sıra Alman hükümetinin bilhassa istihbarat alanında ilişki içerisinde olduğu tüm ülkeler tarafından bu anlayışın benimsenmesi ölçüsünde nitelikli bir özel hayat koruması sağlanabilecektir¹⁷⁶.

Bu tezin yazıldığı sırada basında kendisine yer bulan Alman Anayasa Mahkemesi'ne ait bir başka karar da konuya olan ilgisi ve güncelliği nedeniyle bu başlık altında kısaca ele alınacaktır¹⁷⁷. Almanya'da 2017 yılından beri Hessen'de kullanılan "Palantir" isimli öngörücü gözetim algoritması ilgili yargılamaya konu olmuştur. Palantir, kişiler hakkında elde ettiği verileri belli bir algoritma ile işleyerek suçları önlemeyi amaçlamaktadır. Başka bir ifade ile henüz suç işlenmeden önce olası suç ve suçluya karşı önlem almayı hedeflemektedir. Ancak bunu yaparken sistemin hata yapması ve ayrımcılığa neden olması mümkündür. Lakin bu iddia ile ilgili dava açılmıştır. Anayasa Mahkemesi ise ilgili uygulamayı kişinin kendisi hakkındaki bilgileri kontrol etme hakkının ihlaline yol açtığı için Anayasa'ya aykırı bulmuştur. Bu yazılımın kullanımına ilişkin olarak gerekli hukuki düzenlemelerin yapılması için belli bir müddet tanıyan Mahkeme, hâlihazırda yazılımın kullanımını durdurmamıştır.

Profil çıkararak olası suçluları tespit etme ve suçları önleme amacı taşıyan uygulamalar Palantir ile sınırlı değildir. İtalya'da kullanılan "Delia" ve Hollanda'da kullanılan "Top List 600" uygulamaları da yine benzer yöntemlerle benzer bir sonuca erişmeyi hedeflemektedir. Çeşitli kriterlere sahip bireylerin profillemeye yolu ile yoğun gözetime

---

¹⁷⁵ Kappler, "Consequences of the German Constitutional Court's Ruling on Germany's Foreign Intelligence Service", 185.

¹⁷⁶ Kappler, 185.

¹⁷⁷ Molly Killeen, "German Constitutional Court Strikes Down Predictive Algorithms for Policing", EURACTIV, 16 Şubat 2023, <https://www.euractiv.com/section/artificial-intelligence/news/german-constitutional-court-strikes-down-predictive-algorithms-for-policing/>.

ve denetime tabi tutulmasıyla suçu önleyici tedbirler alınmaktadır¹⁷⁸. Ancak bu kriterlerin etnik kimliğe dayanması, gelir durumunu esas alması veya bilhassa suça sürüklenen çocukların sosyal adaptasyonuna engel teşkil etmesi nedeniyle ilgili uygulamalar sıklıkla eleştirilmektedir¹⁷⁹.

D. French Data Network Kararı (Fransa)

Bu başlık altında ele alınacak karar, Fransız idari yargı sisteminin en üst mahkemesi olan Conseil d'Etat tarafından verilmiştir¹⁸⁰. Dava 2016 yılında çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından Fransız devletinin sahip olduğu özel hayata ilişkin verileri kolluk kuvvetleri ve istihbarat örgütleri ile paylaşmasına karşı açılmıştır¹⁸¹. Fransız hukukunda veri transferleri, anonimlik ve belli süreyle sınırlı olma gibi veri koruma ilkeleri ile korunsada idari organlar topladıkları verileri suçu önleme ve suçla mücadele amacıyla belirli bir süre ellerinde tutmaktadırlar. Bu amacın gerektirdiği durumlarda da ilgili üst veriler kolluk kuvvetleri ve istihbarat örgütleri ile sahibinin kimliği belirlenebilir biçimde paylaşılmaktadır¹⁸². Davacılar dinleme ve takip gibi çeşitli gözetim faaliyetleri ile elde edilen üst verilerin yığın haline getirilerek saklanması ve kolluk kuvvetleri ile istihbarat örgütlerine aktarılmasının anayasaya, hukuka ve Avrupa Birliği hukukuna aykırı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu açıdan ilgili uygulamanın AB hukukuna aykırılık teşkil ettiği özellikle ele alınmıştır¹⁸³. Çünkü benzer şikâyetler daha önce Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın önüne gelmiştir¹⁸⁴. ABAD ise devlet tarafından güvenlik sağlanırken temel hak ve özgürlüklere yeterli ihtimamın gösterilmesi ve bu yönde bir denge kurulması gerektiği yönünde karar vermiştir¹⁸⁵. Ortak bir Avrupa geleneğinin oluşması

---

¹⁷⁸ "Artificial Intelligence (AI), Data and Criminal Justice", Fair Trials, erişim 11 Nisan 2023, <https://www.fairtrials.org/campaigns/ai-algorithms-data/>; Thomas Macaulay, "Predictive Policing Tool Shows Even EU Lawmakers Can Be Targets", TNW, 22 Şubat 2023, <https://thenextweb.com/news/predictive-policing-project-shows-even-eu-lawmakers-can-be-targets>.

¹⁷⁹ Arthur Neslen, "Pushback Against AI Policing in Europe Heats up over Racism Fears", *Reuters*, 20 Ekim 2021, blm. Big Story 10, <https://www.reuters.com/article/us-europe-tech-police-idUSKBN2HA1G2>.

¹⁸⁰ French Data Network vd., Nos. 393099, 394922, 397844, 397851, 424717, 424718 (Conseil D'etat 21 Nisan 2021).

¹⁸¹ Araceli Turmo, "National Security as an Exception to EU Data Protection Standards: The Judgment of the Conseil d'État in French Data Network and Others (CE Ass., 21 April 2021, Req. No. 393099)", *Common Market Law Review*, 2022, 1, <https://hal.science/hal-03627301>.

¹⁸² Turmo, 2-3.

¹⁸³ Turmo, 1.

¹⁸⁴ İlgili karar için bkz. La Quadrature du Net and Others, No. C-511/18 (CURIA 27 Kasım 2020).

¹⁸⁵ Turmo, "National Security as an Exception to EU Data Protection Standards: The Judgment of the Conseil d'État in French Data Network and Others (CE Ass., 21 April 2021, Req. No. 393099)", 1-2.

için gösterilen çabanın da etkisiyle Conseil d'Etat'nın benzer içerikli şikâyetler için benzer bir hüküm kurması beklenmiştir. Ancak Fransız Mahkeme, AB'nin aldığı kararlarda ulus devletlerin hassasiyetlerini de göz önünde bulundurması ve beklentileri bu yönde kurması gerektiğini ifade etmiştir¹⁸⁶. Böylece Fransız devletinin güvenlik odaklı yaklaşımı Fransız yargısı tarafından da tasvip edilmiştir.

Conseil d'Etat, ilgili kararı ile Avrupa Birliği Adalet Divanı'nca benimsenen güvenlik ve özgürlükler yaklaşımı doğrultusunda benimsenen kolluk kuvvetleri ve istihbarat örgütlerinin uygulamalarını reddettiğini göstermektedir¹⁸⁷. Bu karar söz konusu ulusal güvenlik olduğunda temel hak ve özgürlüklerin garantisi sayılan anayasaların yeterli korumayı sağlayıp sağlamayacağı endişesini gündeme getirmiştir¹⁸⁸. Ancak Mahkeme, devletin bireylerin can ve mal güvenliğini sağlama yükümlülüğünün de anayasa ile teminat altına alındığını ileri sürmektedir¹⁸⁹. Yine Mahkeme'ye göre elde edilen bütün verilerin saklanması dışında suçla mücadelede daha etkili bir yol bulunmamaktadır¹⁹⁰. Ancak Mahkeme, veriler arasında ayırım gözetmeksizin elde edilen her verinin elde tutulmasının ulusal güvenlik amacı taşıya bile hukuka uygun olmadığını da kabul etmektedir¹⁹¹.

Karar, temel hak ve özgürlükler ile güvenlik arasındaki dengeyi kurmada ulusal yargı organları ile uluslararası yargı organları arasındaki uyumsuzluğu göstermek açısından önemlidir¹⁹². Zira bu çalışmanın ilgili kısımlarında da ele alındığı üzere güvenlik ve özel hayat hakkı arasındaki dengenin güvenlik lehine eğilim göstermesi bilhassa devlet otoritelerinin uygulamalarında karşılaşılan bir durumdur. Uluslararası kuruluşlar ise yirminci yüzyılın sonlarından bu yana kesintiler olmakla birlikte daha ılımlı bir denge arayışındadır. Bu arayışta daha önce de tekrarlandığı üzere özel hayat hakkının demokrasi, birey ve sosyal yaşam için ifade ettiği anlamın anlaşılması büyük rol

---

¹⁸⁶ Turmo, 2.

¹⁸⁷ Turmo, 1, 4.

¹⁸⁸ Turmo, 9.

¹⁸⁹ VD and SR, No. C-339/20 and C-397/20, paragraf 50 (CURIA 20 Eylül 2022).

¹⁹⁰ VD and SR paragraf 51.

¹⁹¹ "French Council of State (Conseil d'État), French Data Network and Others, Nos. 393099, 394922, 397844, 397851, 424717, 424718, 21 April 2021", Bicoocca Law and Pluralism, erişim 12 Nisan 2023, <https://www.lawpluralism.unimib.it/en/oggetti/676-french-council-of-state-conseil-d-etat-french-data-network-and-others-nos-393099-394922-397844-397851-424717-424718-21-april-2021>.

¹⁹² Turmo, "National Security as an Exception to EU Data Protection Standards: The Judgment of the Conseil d'État in French Data Network and Others (CE Ass., 21 April 2021, Req. No. 393099)", 1.

oynamıştır. Ancak Fransa'nın ulusal güvenlik konusunda Avrupa Birliği ile ortak görüşleri benimsemediği de oldukça güncel olan bu dava ile açıklık kazanmıştır¹⁹³.

Kanaatimizce Fransa'nın çeşitli tarihlerde maruz kaldığı terör saldırıları da dikkate alındığında terörden mustarip ülkelerden olduğu kabul edilmelidir¹⁹⁴. Bu gerçek, Fransa'nın birey odaklı güvenlik yaklaşımını benimseyerek özel hayat hakkının korunmasına ilişkin hukuki düzenlemeler benimsemesindeki süreci negatif yönde etkilemektedir. Öte yandan Fransız hükümetinin aldığı önlemler incelendiğinde bilhassa olağanüstü hal uygulamaları da dikkate alındığında özel hayat kapsamında bireylerin gözetim ve takip uygulamalarına tabi tutulduğu görülmektedir¹⁹⁵. Dolayısıyla her devletin aynı tür ve oranda güvenlik tehditleri ile karşı karşıya kaldığı kabul edilmemeliyse de hukuk devleti ve insan onurunun korunması adına ölçülü önlemlerin alınması önem taşımaktadır.

E. Ümit Karaduman Kararı (Türkiye)

Ümit Karaduman silahlı terör örgütüne üye olduğu gerekçesiyle tutuklanmıştır. Tutukluluğu dâhilinde kamu makamlarına ve savunma amaçlı olarak avukatına verdikleri hariç olmak üzere mektupları Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) olarak adlandırılan çevrimiçi sisteme kaydedilmiş ve süresiz biçimde bu sistemde himaye edilmiştir¹⁹⁶. Bu durum, başvuru tarafından özel hayat hakkı kapsamında kişisel verilerin korunmasını ve haberleşmenin gizliliğini ihlal ettiği gerekçesiyle bireysel başvuru konusu yapılmıştır¹⁹⁷. Uygulamanın masumiyet karinesine aykırı olduğunu da savunan başvuru sahibinin iddiaları İnfaz Hakimliği ve ilgili Ağır Ceza Mahkemesi tarafından reddedilmiştir¹⁹⁸. Bu kararlar 13.12.2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve

---

¹⁹³ Turmo, 2.

¹⁹⁴ Thibault Carrère, "Connexion Data Retention: The Phoney War Between the French Council of State and the Court of Justice of the European Union", *European Review of Digital Administration & Law* 2, sy 2 (2021): 225, <https://doi.org/9791259947529> 20.

¹⁹⁵ Diğer yandan Fransa 2024 Olimpiyat Oyunlarının denetiminin yapay zeka ile donatılan hareketli kameralar ile sağlandığını açıkladı. İlk kez yapay zeka ile toplu gözetim yapılacak olması heyecan uyandırırken bunun insan haklarına uygun olmadığı yönünde de güçlü itirazlar mevcuttur. Ophélie Stockhem, "CDT Joins Letter on the Proposed French Law on the 2024 Olympic and Paralympic Games", *Center for Democracy and Technology* (blog), 07 Mart 2023, <https://cdt.org/insights/cdt-joins-letter-on-the-proposed-french-law-on-the-2024-olympic-and-paralympic-games/>.

¹⁹⁶ Ümit Karaduman Başvurusu, B. No: 2020/20874, paragraf 10 (AYM 2 Şubat 2022).

¹⁹⁷ Ümit Karaduman Başvurusu, paragraf 10.

¹⁹⁸ Ümit Karaduman Başvurusu, paragraf 11-16, 44.

Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un¹⁹⁹ 68. maddesine ve Adalet Bakanlığı'nca yayınlanan 10.11.2011 tarihli ve 124/1 sayılı Genelge'ye²⁰⁰ dayandırılmıştır.

Bahsi geçen sürecin ardından Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) bireysel başvuruda bulunulmuştur. Mahkeme ise kabul edilebilirlik incelemesinin ardından diğer incelemelerinde de olduğu gibi müdahalenin olup olmadığını tespit etmiştir. Tutuklu başvuruçunun kendisine ait mektupların okunması ve bunların süresiz biçimde sistemde tutulmasını müdahale olarak kabul etmiştir²⁰¹. Ardından Mahkeme, farklılıklar olsa da AİHM ile paralel biçimde geliştirdiği şikâyet konusunun ihlal oluşturup oluşturmadığına ilişkin incelemesini bu olayda da uygulamış ve şikâyet konusunun ihlal oluşturup oluşturmadığını kanunilik, meşru amaç, demokratik toplumda gereklilik ve ölçülülük unsurları açısından ele almıştır²⁰².

Mahkeme, müdahalenin kanuniliğine dair incelemesinde daha önce ihlal olmadığı yönünde verdiği 2017/24776 sayılı Kemal Karanfil kararına değinmiştir²⁰³. Zira aynı genelge Kemal Karanfil kararında hukuki dayanak kabul edilerek ihlal olmadığı yönünde karar verilmiştir. Fakat dikkat edilmelidir ki genelge ve Kemal Karanfil başvurusu 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin ardından yaşanan sürecin ürünüdür. Başvuruçucu Karaduman ise ilk başvurusunu 2020 yılında gerçekleştirmiştir²⁰⁴. Dolayısıyla OHAL ortadan kalkmıştır. Bu duruma dikkat çeken Mahkeme de incelemesini bu yönde şekillendirmiştir²⁰⁵. Bu doğrultuda Mahkeme, ilgili müdahalenin kanun ile detaylı biçimde düzenlenmesini keyfiliği önlemek açısından önemli bulmuştur²⁰⁶. Somut olay açısından ise mektuplara üçüncü kişilerin erişimi, mektupların imhası ve tutulma süresi gibi detayların kanun ile açıkça düzenlenmiş olması aranmıştır²⁰⁷. Bu bakımdan genelgenin kanunilik koşulunu sağlamadığı kabul edilmelidir. Diğer yandan kanuni dayanak olarak belirtilen 5275 sayılı Kanun da

---

¹⁹⁹ 13.12.2004 tarih ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun.

²⁰⁰ 10.11.2011 tarih ve 124/1 nolu Adalet Bakanlığı Genelgesi

²⁰¹ Ümit Karaduman Başvurusu, paragraf 51.

²⁰² Ümit Karaduman Başvurusu, paragraf 53.

²⁰³ Kemal Karanfil Başvurusu, B. No: 2017/24776, (AYM 24 Mayıs 2018).

²⁰⁴ Ümit Karaduman Başvurusu, paragraf 11.

²⁰⁵ Ümit Karaduman Başvurusu, paragraf 65-66.

²⁰⁶ Ümit Karaduman Başvurusu, paragraf 69.

²⁰⁷ Ümit Karaduman Başvurusu, paragraf 70.

mektupların sakıncalı ve sakıncasız olarak ayrılması gerektiğini belirtmektedir²⁰⁸. Bunun aksine bir uygulamanın benimsenerek tüm mektupların sisteme işlenmesi ise keyfilik tehlikesi taşımakta ve ihlal teşkil etmektedir²⁰⁹.

AYM'nin Ümit Karaduman kararı, OHAL uygulamalarının ya da olağanlaşan OHAL'in özel hayat hakkı için ne derece tehdit oluşturabileceği hususunda önem taşımaktadır. Zira OHAL sürecinde çıkarılan bir genelge, Kemal Karanfil başvurusunda kanunilik ölçütünün değerlendirilmesinde dayanak olarak kabul edilirken incelemeye konu Ümit Karaduman başvurusunda müdahalenin kanuni dayanağının olmadığı kabul edilmiştir²¹⁰. Bu iki karar birlikte ele alındığında güvenlik ihtiyacının gündemde tutulmasının özel hayat hakkının sınırlandırılmasında doğrudan etkili olduğunu açıkça göstermektedir. Bu yüzden çalışmanın genelinde ifade edildiği üzere güvenlik tehdidinin ve bu doğrultuda güvenlik ihtiyacının var olup olmadığı veya OHAL'in olağanlaşmış olağanlaşmadığı meseleleri bilhassa özel hayatın korunması açısından önem taşımaktadır. OHAL'in olağanlaşması diğer bir ifadeyle korku ortamının süreklilik kazanması güvenliğinin sağlanması gerekçesiyle alınan önlemler nedeniyle özel hayattan fedakârlık edilmesini zorunlu kılacaktır. Somut olay ise bu uygulamalar söz konusu olduğunda yargısal denetimin önemini ortaya koymuştur.

Özellikle Kıta Avrupası hukuk sistemine tabi ülkelerdeki yargı kararları dikkate alındığında güvenlik ve özel hayat hakkının korunması için denge arayışının olduğu görülmektedir. Ancak ülkelerin içinde buldukları güvenlik problemleri dikkate alındığında her birinin dengeyi gözetme biçiminin çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bu nedenle bilhassa terörle mücadele söz konusu olduğunda ülkeler tarafından alınan katı güvenlik önlemleri doğrultusunda özel hayat hakkına yönelik müdahaleler ulusal yargı organları tarafından meşru kabul edilebilmektedir. Dolayısıyla ulusal mahkemelerde de denge anlayışının kabul gördüğü ancak bu dengenin güvenlik tarafına ağırlık verildiği görülmektedir.

Diğer yandan özel hayatın anlamının taşıdığı belirsizlik uluslararası yargı organlarının kararlarında olduğu gibi ulusal yargı organlarının kararlarında da geniş biçimde ele alınmıştır. Zira teknolojinin gelişmesi ile özel hayata yönelik çeşitlenen müdahalelerin

²⁰⁸ Ümit Karaduman Başvurusu, paragraf 67; 5275 sayılı Kanun md. 68/3.

²⁰⁹ Ümit Karaduman Başvurusu, paragraf 71-72.

²¹⁰ Kemal Karanfil Başvurusu paragraf 69; Ümit Karaduman Başvurusu, paragraf 73.

yargı organlarınca dikkate alındığı görülmektedir. Bunun yanında uluslararası kararların da etkisi ile özel hayat hakkının insan onuru ile ilişkisinin belirgin biçimde kabul edildiği görülmektedir.

SONUÇ

Yirmi birinci yüzyıl güvenlik bakımından oldukça endişe verici bir atmosferde başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası uluslararası örgütlerce teşvik edilen barış ortamı uzun sürmeyerek yerini aşırı grupların terör saldırıları ile yaratılan korku ortamına bırakmıştır. Devletler ise önleyici nitelik taşıdığını savundukları bir dizi güvenlik önlemine başvurmuştur. Ancak bu önlemlerin hedefi her zaman doğrudan bireyin güvenliğini sağlamak olmamıştır. Bu noktada ise hak ve özgürlüklerin sıklıkla müdahaleye maruz kaldığı görülmüştür. Özel hayat hakkı da bunlardan birisidir. Gerek önlemlerin yöneltildiği toplum gerekse yargı organları tarafından özel hayat hakkının kolayca göz ardı edildiği görülmektedir. Kanaatimizce bu meselenin altında yatan temel problem ise iki uçludur. Bir tarafta devletin yegâne varlık sebebinin Hobbes'tan beri süregelen güvenlik ihtiyacına indirgenmesi diğer tarafta ise özel hayat talebinin toplumların refaha ermesiyle gündeme gelen bencil bir talepten öte bir değer taşımadığı düşüncesi yer almaktadır. Bu çalışmada da bu doğrultuda güvenlik ve özel hayat hakkı ele alınmıştır.

Güvenliğin bireyler ve devletler için taşıdığı önem yadsınamaz. Ancak devletin varlık sebebinin güvenliğini sağlamaktan ibaret görmek devletin bu uğurda her yolu kullanabileceği kabulünü gündeme getirmektedir. Çalışmanın ilk bölümü bu noktadan hareketle tarih boyunca güvenlik ile neyin kastedildiğinin incelenmesiyle başlamıştır. Düzen ile özdeşleştirilmesi oldukça eskilere dayanan güvenlik, modern devlet kavramının teorik olarak temellerinin atıldığı dönemde ise düzeni sağlamanın kilit unsuru haline gelmiştir. Yakın tarihte yaşanan güvenlik krizleri de benzer bir anlayışın yönetenlere olduğu gibi yönetilenlere de sirayet ettiğini göstermektedir.

Güvenlik ve düzen arzusu modern devlet fikrinin temellerini oluşturmaktadır. Orta Çağ Kıta Avrupası'nda yaşanan toplumsal ve siyasal olayların etkileri Machiavelli, Bodin ve Hobbes gibi düşünürlerin teorilerinde şekillenerek gelişim göstermiş ve modern devlet fikri ortaya çıkmıştır. Bu düşünürlerin ortak noktası güçlü ve istikrarlı bir yönetim arzusunun yanı sıra güvenlik ihtiyacını devletin varlık amacı olarak görmeleridir. Her ne kadar ilgili teoriler 16. ve 17. yüzyıllarda ortaya atılmışsa da içinde bulunulan dönem de dâhil olmakla birlikte yakın tarihte devletlerin kriz anlarında verdikleri tepkiler, bu

teorilerin etkisinin hâlihazırda devam ettiğini göstermektedir. Bu etki bilhassa alınan güvenlik önlemlerinde kendisini göstermektedir.

Güvenlik, çok çeşitli disiplinlerin çalışma konusu olmasından ve hem bireysel hem de toplumsal hayat için büyük önem arz etmesinden kaynaklı olarak kolayca tanımlanamamaktadır. Diğer yandan güvenliğin ele alınış biçiminin toplumsal olaylara göre değişiklik göstermesi de sabit bir tanımın imkansızlığına neden olmaktadır. Zira tehditler çeşitlendikçe veya değiştikçe güvenliğin ele alınış şekli ve ifade ettiği anlam da bu ölçüde değişkenlik göstermektedir. Dünya savaşları sırasında güvenliğin ifade ettiği anlam ile yakın dönemde karşı karşıya kalınan pandemi krizinde güvenliğin ifade ettiği anlam farklı olabilmektedir.

Yirmi birinci yüzyıl her konuyu olduğu gibi güvenlik zafiyetlerini de farklı bir boyuta taşımıştır. Nitekim terörün giderek hiddetlenmesi ve en güçlü ülkelere dahi büyük zararlar vermesi, nükleer silahlar, ekonomik çöküş ve pandemi gibi tehditler güvenliğin ele alınış biçimini önemli ölçüde etkilemiştir. Ancak Hobbes'tan bugüne değin üzerinde uzlaşılmış bir nokta vardır ki bu da birey güvenliğinin sağlanmasının devletlere yüklenmiş bir sorumluluk olduğudur. Bu sorumluluk devletin yegâne varoluş nedeni sayılabildiği gibi devlet otoritesinin sorumluluklarından yalnızca biri olarak da kabul edilebilmektedir. Bu çalışmada ise güvenlik, devletin bireyi siyasi, ekonomik ve sosyal sebeplerden kaynaklı tehlikelerden uzak tutma ve bireydeki bu tehlikelerin doğacağı yönündeki kaygıyı yok etme yükümlülüğü olarak tanımlanmıştır. Diğer yandan devletin yegâne amacının bireyin güvenliğini ve bu doğrultuda ülke güvenliğini sağlamak olduğu düşüncesi uygulamada insan onurunun ve temel hak ve özgürlüklerin korunmasında bazı tehlikeleri gündeme getirmektedir. Çalışmanın konusunu oluşturan özel hayat hakkı da bu tehlikeli durumdan fazlasıyla etkilenmektedir. Amerikan İç Savaşı'nda Lincoln de, 11 Eylül Saldırıları sonrasında Bush da öncelikli olarak özel hayat hakkına müdahale eden güvenlik önlemlerine başvurmuştur. Diğer yandan Soğuk Savaş sürecinde Amerika'da sosyalist kimliğe karşı alınan güvenlik önlemleri gibi Avrupa'yı sarsan terör eylemleri sonucu Arap veya Müslüman kimliğine karşı alınan güvenlik önlemleri de özel hayat hakkına müdahaleyi olağanlaştırmaktadır.

Bazı görüşler özel hayatın bir değer olarak kabul edilip korunması talebinin gerçekleşmesinin yalnızca belirli bir gelişim aşamasına erişmiş toplumlarda mümkün

olduğunu savunmaktadır. Buna göre özel hayat talebi yalnızca modern ve liberal toplumlara özgüdür. Bu yaklaşım özel hayat hakkının bireyin ancak diğer birçok ihtiyacının karşılanmasından sonra talep edebileceği bir hak olduğu kabulüne zemin hazırlamaktadır. Ancak hukuki değerlendirmelerin yanı sıra antropoloji, sosyoloji ve psikoloji gibi bilimler, bireyin kişisel sınırlarına dair en ufak bir müdahalenin söz konusu olduğu andan itibaren özel hayatının korunması talebinin ortaya çıktığını göstermektedir. Bu sonuca ise ilgili çalışmalarda kimi zaman vahşi dünya kimi zaman ise modern öncesi toplumlar incelenerek erişilmiştir. Netice itibariyle de içinde bulunulan toplum ne şekilde adlandırılırsa adlandırılırsın bünyesindeki her bireyin farklı şekilde de olsa özel hayatına diğerleri tarafından saygı duyulması ihtiyacı vardır. Bu durumun toplum tarafından tespit edilerek tanımlanmamış olması ise bu ihtiyacın olmadığı anlamına gelmeyecektir.

Varlığı zaman ve mekân fark etmeksizin her birey için önem arz eden özel hayat ihtiyacının kapsamını ifade eden sabit bir tanım yapılabilmesi tıpkı güvenliğin tanımının yapılması gibi oldukça güçtür. Literatürde tanıma yönelik kesin bir çerçeve çizilmediği gibi yargı kararları da bu doğrultuda çekimser duruş sergilemektedir. Bununla birlikte özel hayatı tanımlamaya ve sınırlarını belirlemeye yönelik çok çeşitli girişimler mevcuttur. Başlangıçta bireyin şahsi bağımsızlığı ile ilişkili biçimde tanımlama girişimleri yapılsa da zamanla tanımlar genişletilerek kişinin kendisine yönelik üçüncü kişilerin sahip olduğu erişim kabiliyetlerini kısıtlayabilme ve kendisi hakkındaki verilerin akışını kontrol etme yetkisi üzerine yoğunlaşmıştır. Diğer yandan özel hayatın bir hak olarak tanınıp korunmasına yönelik çeşitli eleştiriler de mevcuttur. Getirilen bu eleştirilerin çeşitli odak noktaları vardır. Bunlara göre hâlihazırda hukuk tarafından korunan yaşam hakkı, mülkiyet hakkı veya vücut dokunulmazlığı hakkı gibi teminatlar zaten özel hayatı da korumaktadır. Öte yandan faydacı bir yaklaşım ile özel hayatı korumanın pek de kazançlı bir sonucu olmayacağı da ileri sürülen eleştirilerden birisidir. Diğer yandan feminist kuram ise “özel olan politiktir” argümanı ile özel hayat korumasının kadın ve çocuklar için tehlikeli sonuçları olduğunu ileri sürerek özel hayatın hak olarak tanınmasını eleştirmektedir.

İleri sürülen eleştirilere rağmen özel hayat hakkı gerek uluslararası gerekse ulusal düzenlemelerde kendisine yer edinmiştir. Bu kapsamda hak BM bünyesinde kabul

edilen Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nde ve Medeni ve Siyasi Haklara Dair Uluslararası Sözleşme'de ve Avrupa Konseyi bünyesinde imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin temel metninde kesin bir tanıma sahip olmadan yer almaktadır. Öte yandan ulusal hukuk düzenlemeleri dikkate alındığında özel hayat hakkının daima anayasal bir hak olarak ele alındığı söylenemez. Bununla birlikte bilhassa yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra verilen ulusal yargı kararları ile özel hayat hakkı sıklıkla anayasalarda yer alan insan onuru, kişiliği geliştirme serbestisi, kişinin kendisi hakkındaki bilgilerin geleceğini serbestçe belirleme hakkı veya bireysel özgürlük gibi konularla ilişkilendirilerek hakka anayasal bir teminat kazandırılmıştır. Aşağı yukarı benzer bir çerçevede hukuki düzenlemelere dâhil edilen özel hayat hakkı gerek uluslararası hukuk sisteminde gerekse ulusal hukuk sisteminde mutlak bir hak olarak kabul edilmemiş olup özellikle güvenlik söz konusu olduğunda ilgili hakkın sınırlandırılabilmesi de kabul edilmiştir.

Özel hayat hakkının her ne kadar genel bir düzenleme ile olmuş olsa bile hukuki teminat altına alınması hakkın korunması bakımından önem taşımaktadır. Ancak başta sınırlandırma sebepleri olarak meşrulaştırılan sebepler olmak üzere özel hayat hakkının esaslı bir koruma altında olduğu henüz söylenemez. Bununla birlikte hakkın korunmasında toplumun ve bireyin hakka yönelik benimsediği yaklaşım da önem taşımaktadır. Zira toplumun özel hayatın gizliliğine dair koruyuculuktan uzak bir yaklaşım benimsemesi, teknik gelişmelerin üzerinde durulmadan uygulamaya geçirilmesine sebebiyet verirken hukuki düzenlemelerin de bu gelişmeler karşısında hantal kaldığı eleştirilerini gündeme getirmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen güvenlik-özgürlük ilişkisinde bir denge olması gerektiğini savunan yaklaşımlar özellikle yirmi birinci yüzyılın başlangıcından beri meydana gelen terör saldırıları nedeniyle bu ilişkinin güvenlik lehine şekillendiği sonucunda birleşmektedir. Diğer yandan güvenlik ve özel hayat hakkı arasında denge kurmanın gerçekçi olamayacağını savunan görüşler de vardır. Bu görüşler, gerçeklikten uzak olduğunu kabul ettikleri denge anlayışının yerine fedakârlık anlayışını benimsemektedirler. Bir başka deyişle özgürlük ve güvenliği dengelemek imkânsız olduğundan içinde bulunulan koşullar doğrultusunda hangisi korunmak isteniyorsa diğerinden fedakârlık edilmelidir. Bu yaklaşımlar dikkate alındığında güvenlik ve

özgürlük arasında dengeyi korumanın zorluğu kabul edilse de fedakârlık edilmesi gerektiğini benimsemek özgürlüklerin tehlikeye atılmasına neden olacaktır. Çünkü özgürlükleri feda edilebilir olarak nitelendirmek siyasi otoritenin bu yönde gelişecek sınırlandırmalarını meşrulaştıracak ve olağanüstü halin olağanlaşmasına neden olacaktır.

Güvenlik-özel hayat hakkı ilişkisi özelinde açıkça güvenlik lehine bir yaklaşım benimseyen bazı görüşler mevcuttur. Bu görüşlere çalışmada detaylı biçimde yer verilmiştir. Özetle bu argümanlar en genel ifadesiyle özel hayatın değerini küçümsemektedirler. Bir başka deyişle ilgili argümanların amacı özel hayatın birey ve toplum için taşıdığı değeri göz ardı ederek özel hayat ihtiyacını güvenlik ihtiyacı karşısında aşağı bir konuma yerleştirmektedir.

Literatürde yer alan çeşitli argümanlar incelendikten sonra güvenlik-özel hayat hakkı ilişkisinin toplumdaki yansımalarının sonuçlarına dair ipuçları sunan bazı hukuki ve sosyolojik kavramlar irdelenmiştir. Risk toplumu, olağanüstü halin olağanlaşması, gözetim faaliyetleri ve toplumsal sınıflandırma başlıkları altında ele alınan bu incelemeler güvenlik-özel hayat hakkı arasındaki ilişkinin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Daha açık bir anlatımla güvenlik gerekçesiyle özel hayat hakkına yönelik müdahalelerini kolaylıkla meşrulaştırabileceğini anlayan siyasi otorite toplumu risk toplumuna dönüştürerek uygulamaları ile olağanüstü hali olağanlaştırabilmektedir. Teknolojinin etkisi ile bu süreç gözetim faaliyetlerinin aşırı biçimde artmasına ve bunun doğal bir sonucu olarak toplumsal sınıflandırmanın gündeme gelmesine yol açmaktadır.

Siyasi otoritenin müdahalesinin gerçek anlamda güvenliği sağlamayı hedeflemesini ve özel hayat hakkının sınırlanmasında ölçülülüğü garanti edecek anahtar kavramların ise şeffaflık ve hesap verilebilirlik olduğu düşünülmektedir. Özellikle yasal korumanın çerçevesi oluşturulurken bu kavramların özenle korumaya dahil edilmesi güvenlik ihtiyacının suistimal edilmesini engelleyecektir. Aksi takdirde güvenlik amacı ile özel hayat hakkına yönelik gerçekleştirilen ölçsüz müdahaleler kolaylıkla meşrulaştırılabilmektedir. Bunun sebebi çalışmada ifade edildiği üzere risk toplumunun bir yansıması olarak bilinmeyen yarattığı korku, her gözetimin daha fazla gözetime yol açması sonucu ortaya çıkan gözetim paradoksu ve güvenlik ihtiyacının hammadde

muamelesi görerek metalaştırılmasıdır. Birbirini besleyen bu sebepler özel hayat hakkına yönelik müdahaleleri olağanlaştırmaktadır.

İncelenen kararlar doğrultusunda yargı organlarının özel hayat hakkının kapsamını giderek daha geniş bir çerçeveden ele aldığını göstermiştir. Diğer yandan söz konusu güvenlik olduğunda uluslararası yargı organlarının devletlere belirgin bir takdir yetkisi tanıdıkları görülmektedir. Bu durumun sebebi olarak özellikle terör tehdidinin ülkelere göre farklılık göstermesi kabul edilebilir. Dolayısıyla hem uluslararası hem de ulusal yargı organlarının söz konusu güvenlik olduğunda özel hayat hakkına dair yaklaşımlarının temkinli olduğunu kabul etmek gerekecektir. Ancak bu temkinli yaklaşımın yargısal denetime yaraşır biçimde önyargı ve paranoyadan uzak olmasına dikkat edilerek tutarlılık taşınması önemlidir.

Sonuç olarak birey için güvenlik ihtiyacı ve özel hayata saygı duyulması talepleri birbirleri ile yarıştırmayacaktır. Zira bireyin bireysel özerkliğini sağlaması ve bulunduğu topluma katkı sağlaması için ikisi de zorunludur. Bu zorunluluk ile uyumlu olarak yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren özel hayatın hukuken tanınıp korunmasında çok önemli aşamalar kaydedilmiştir. Buna karşılık özel hayatın hukuken ayrı bir değer olarak tanınıp korunmasına karşı ortaya atılan argümanlar da varlığını günümüze dek korumuştur. Bu argümanlar genel olarak birey, içinde bulunduğu toplum ve devletler için önemi yadsınamayan güvenlik ihtiyacı temelinde iddialarını güçlendirmişlerdir. Ancak kabul edilmelidir ki özel hayat hakkına sağlanan hukuki korumayı zayıflatmak hedeflendiği üzere güvenliği sağlamayacak ve hatta demokratik toplum düzenine zarar verecektir. Tarihsel süreç içinde ele alınan güvenlik, her geçen dönem bünyesine farklı dinamikleri dahil etmektedir. Dolayısıyla korkunun ve bu bağlamda güvenlik ihtiyacının daima güncelliğini koruyacağı anlaşılmaktadır. Ancak birey güvenliğe olan ihtiyacının yanında insan onuruna yaraşır bir yaşam için kendisi ile başbaşa kalabilmeye ve bireysel özerkliğini korumaya da ihtiyaç duymaktadır. Bunun korunması sadece birey için değil, sağlıklı sosyal ilişkilerin kurulması ve demokratik toplum gereklerinin sağlanması için de zorunludur. Dolayısıyla yasa koyucuların ve uygulayıcıların bu durumu göz önünde bulundurarak güvenlik ve özel hayat hakkı arasında bir dengeye erişmeyi hedeflemeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- “Creating Coronopticon”. *The Economist*, 28 Mart, 2020.
- “Décision 94-352 DC”, 18 Ocak 1995.
<https://www.legifrance.gouv.fr/cons/id/CONSTEXT000017666666>.
- “President Issues Military Order”, 13 Kasım 2001. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/print/20011113-27.html>.
- “Terrorism Act 2000”. Text. Statute Law Database. Erişim 17 Temmuz 2022.
<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/section/81>.
- Abadan, Yavuz. “Osmanlı İmparatorluğunda Anayasa Sistemine Geçiş Hareketleri”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14, sy 1 (1957): 3-37.
https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001323.
- Abramson, Jeffrey. *Minerva'nın Baykuşu: Batı Siyasi Düşünceler Tarihi*. Çeviren İbrahim Yıldız. Ankara: Dipnot Yayınları, 2020.
- Abu-Laban, Yasmeeen. “The Politics of Surveillance: Civil Liberties, Human Rights and Ethics”. İçinde *Routledge Handbook of Surveillance Studies*, düzenleyen Kirstie Ball, Kevin D. Haggerty ve David Lyon, 420-27. Routledge, 2012.
- Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*. TBB İHAUM Dizisi 7. Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2009.
- Agamben, Giorgio. *İstisna Hali*. Çeviren Kemal Atakay. İstanbul: Otonom Yayıncılık, Şubat 2006.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali, Cemal Bâli Akal ve Levent Köker. *Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı*. 1. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi, 1994.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali ve Levent Köker. *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. İmge Kitabevi Yayınları 34. Ankara: İmge, 1991.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali. “Fransız Devriminde Birey-Devlet İlişkisi (1789-1794)”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 44, (1989): 195-228.
- . *Ulus -Devlet ya da Halkın Egemenliği*. 2. bs. Ankara: İmge Kitabevi, 2010.
- Ağır, Bülent Sarper. “Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı”. *Güvenlik Stratejileri* 11, sy 22 (t.y.): 97-131.
- Akad, Mehmet, Bihterin Vural Dinçkol ve Nihat Bulut. *Genel Kamu Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları, 2021.
- Akad, Mehmet. “Machiavel, Bodin ve Hobbes'da Monarşi Anlayışı”. *İÜHF Mecmuası* XL (t.y.): 553-87.
- Akal, Cemal Bali. “Modern Devlet Kavramının Belirlenmesi”. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.
- . *Hukuk Nedir?* İstanbul: Zoe Kitap, 2019.
- . *İktidarın Üç Yüzü*. Ankara: Dost Kitabevi, 1998.
- Akçadağ, Emine. “Yeni Güvenlik Tehditleri, Avrupa Birliği'nin Geleceğine İlişkin Sonuçları ve Türkiye Faktörü”. *Bilge Strateji* 2, sy 2 (Bahar 2010): 73-92.
- Akıncı, Ayşe Nur. “Büyük Veri Uygulamalarında Kişisel Veri Mahremiyeti”. Uzmanlık Tezi, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019.
- Akkuş, Selahattin. “Modern Egemenliğin Doğuşu: Pratik ve Kavramsal Belirleme”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.
- Aksoy, Abdulkadir ve Onur Türkölmez. “Dijital Çağa Demokrasiyi Çağırarak: Cambridge Analytica Skandalı”. *Journal of Political Administrative and Local*

- Studies* 3, sy 1 (Mayıs 2020): 41-59. <https://doi.org/10.37460/j.2636-7823/2020.3.1.03>.
- Aksu, Muharrem. “Özgürlük ve Güvenlik Dengesinde Önleyici Amaçlı İletişimin Denetlenmesinin Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Değerlendirilmesi”. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2011.
- Aktaş, Batuhan. “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Akyürek, Güçlü. *Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Altman, Irwin. “Privacy Regulation: Culturally Universal or Culturally Specific?” *Journal of Social Issues* 33, sy 3 (1997): 66-84.
- Altshuler, Maria. “Privacy and Security in a Digital Age: An Interview with Gus Husein”. *Harvard International Law Journal*, Summer 2017.
- Altuntaş, Ekin Oyan. “Kapitalizmin Doğal Bir Evresi Olarak Totaliter-Polis Devletinin Yükselişi ve ABD Örneği”. *Uluslararası İlişkiler* 9, sy 35 (Güz 2012): 35-60.
- American Civil Liberties Union. “Supreme Court Allows Suit Against F.B.I. for Spying on Muslims to Move Forward”. Erişim 04 Mart 2023. <http://www.aclu.org/press-releases/supreme-court-allows-suit-against-fbi-spying-muslims-move-forward>.
- Aquilina, Kevin. “Public Security Versus Privacy in Technology Law: A Balancing Act?” *Computer Law & Security Review* 26, sy 2 (Mart 2010): 130-43. <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2010.01.002>.
- Aradau, Claudia. “Forget Equality? Security and Liberty in the ‘War on Terror’”. *Alternatives: Global, Local, Political* 33, sy 3 (Eylül 2008): 293-314. <https://doi.org/10.1177/030437540803300302>.
- Aras, Ümit Yaşar. “İnsan Hakları Temelinde Özel Hayat Hakkının Ulusal ve Uluslararası Alanda Uygulamaları”. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Araslı, Oya. “Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı”. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. Ankara, 1979.
- Archer, Christon I., John R. Ferris, Holger H. Herwig, ve Timothy H.E. Travers. *Dünya Savaş Tarihi*. Çeviren Cem Demirkan. İstanbul: Tüzm zamanlar Yayıncılık, 2006.
- Arends, J. Frederik M. “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: ‘Güvenlik’ Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”. Çeviren Burcu Yavuz. *Uluslararası İlişkiler* 6, sy 22 (Yaz 2009): 3-33.
- Arendt, Hannah. *İnsanlık Durumu*. Çeviren Bahadır Sina Şener. 1. bs. Politika Dizisi 16. İstanbul: İletişim, 1994.
- Ariés, Philippe ve Georges Duby, ed., *Özel Hayatın Tarihi 1 Roma İmparatorluğu’ndan 1000 Yılına*. Çeviren Turhan Ilgaz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Temmuz 2006.
- . ed., *Özel Hayatın Tarihi 2 Feodal Avrupa’dan Rönesans’a*. Çeviren Roza Hakmen. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Eylül 2006.
- Ariöz, Zeynep, ve Muhammed Kürşad Özekin. “Olağanüstü Hal Çerçevesinde Hukuk ve Siyaset İlişkisi: ABD’nin Teröre Karşı Savaşı ve İstisna Halinin Mekânsal Temsilleri Olarak Guantanamo ve Ebu Gureyb”. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi* 23, sy 2 (2021): 178-99. <https://doi.org/10.54627/gcd.938336>.
- Armerding, Taylor. “The 5 Worst Big Data Privacy Risks (and How to Guard against Them)”. CSO Online, 14 Temmuz 2017.

- <https://www.csoononline.com/article/2855641/the-5-worst-big-data-privacy-risks-and-how-to-guard-against-them.html>.
- Arslan Öncü, Gülay. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı*. İstanbul: Beta Basım, Mart 2011.
- Arslan, Ahmet. *İlkçağ Felsefe Tarihi 3: Aristoteles*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Arslan, Hüseyin. “Tarihsel ve Teorik Perspektiften Güvenlik: Asfalia, Securitas ve Modern Dönem Bağlamında Kavramsal Bir Çerçeve”. *International Journal of Disciplines In Economics and Administrative Sciences Studies (IDEAStudies)* 7, sy 25 (2021): 1-11. <https://doi.org/10.26728/ideas.339>.
- Arslan, Zühtü. “11 Eylül Sonrasında Yeni Güvenlik Anlayışı, İnsan Hakları ve Demokratik Kolluk”. *Polis Bilimleri Dergisi* 8, sy 2 (t.y.): 121-36.
- Arslan, Zühtü. “Türkiye’de İstisna Hali, Terör ve İfade Özgürlüğü”. *TBB Dergisi*, sy 71 (2007): 201-26.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 8 Rehberi. *Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi*, 2019. www.echr.coe.int.
- Aybay Rona ve Demirhan Burak Çelik. *İnsan Hakları Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları, 2022.
- Aydoğdu, Yasin. “Kamu İdaresinde Kişisel Verilerin Korunması”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29, sy 1 (2021): 263-93. <https://doi.org/10.15337/suhfd.808608>.
- Bach, Jonathan. “The Red and The Black: China’s Social Credit Experiment as a Total Test Environment”. *The British Journal of Sociology*, 2020, 1-14. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12748>.
- Bacık, Gökhan. “Westfalyan Sistemin Direnişi: 11 Eylül ve Uluslararası Politika”. *Uluslararası İlişkiler* 3, sy 10 (Yaz 2006): 53-84.
- Bakan, Selahaddin ve Sonay Şahin. “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences* 4, sy 2 (2018): 135-52. <https://doi.org/10.34137/jilses.470686>.
- Baldwin, David A. “The Concept of Security”. *Review of International Studies* 23, sy 1 (Ocak 1997): 5-26.
- Balpınar, Zafer. “İsrail’in Güç Kullanımı Esaslı Güvenlik Anlayışının Thomas Hobbes’un ‘Doğa Hâli’ Kavramıyla Analizi”. *Güvenlik Stratejileri* 9, sy 17 (t.y.): 85-126.
- Bauman, Zygmunt ve David Lyon. *Akışkan Gözetim*. Çeviren Elçin Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2020.
- Bauman, Zygmunt, Didier Bigo, Paulo Esteves, Elspeth Guild, Vivienne Jabri, David Lyon ve R. B. J. Walker. “After Snowden: Rethinking the Impact of Surveillance”. *International Political Sociology* 8, sy 2 (2014): 121-44. <https://doi.org/10.1111/ips.12048>.
- Bayantemür, Seher. “Liberalizmde Özgürlük ve Güvenlik İlişkisinin Değerlendirilmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Bayra, A Ersin. “Dr. Jekyll’dan Mr. Hyde’a Modern Devlet’in İki Yüzü: Liberal Hukuk Devleti’nden Anayasal Diktatörlük’e”. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, sy 1 (Bahar 2020): 7-53. <https://doi.org/10.46547/imuhfd.2020.07.1.02>.

- Bayra, A. Ersin. *Güvenlik Devleti*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- Beck, Ulrich. "Living in the World Risk Society". *Economy and Society* 35, sy 3 (Ağustos 2006): 329-45.
- Beck, Ulrich. *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage Publications, 1992.
- Benjamin, Walter. "Şiddetin Eleştirisi Üzerine". İçinde *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, hazırlayan Aykut Çelebi, 19-43. İstanbul: Metis Yayınları, 2010.
- Bentham, Jeremy. "Panoptikon ya da Gözetim-Evi". *Panoptikon: Gözün İktidarı*, hazırlayan Barış Çoban, Zeynep Özarslan, 9-77. İstanbul: Su Yayınevi, 2019.
- Berlin, Isaiah. "İki Özgürlük Kavramı". *Liberal Düşünce Dergisi* 12, sy 45 (Kış-Bahar 2007): 59-72.
- Berman, Jerry, ve Deirdre Mulligan. "Privacy in the Digital Age: Work in Progress". *Nova Law Review* 23, sy 2 (1999): 549-82.
- Bicocca Law and Pluralism. "French Council of State (Conseil d'État), French Data Network and Others, Nos. 393099, 394922, 397844, 397851, 424717, 424718, 21 April 2021". Erişim 12 Nisan 2023. <https://www.lawpluralism.unimib.it/en/oggetti/676-french-council-of-state-conseil-d-etat-french-data-network-and-others-nos-393099-394922-397844-397851-424717-424718-21-april-2021>.
- Bigo, Didier. "Liberty, whose Liberty? The Hague Programme and the Conception of Freedom". *Security Versus Freedom? A Challenge for Europe's Future*, edited by Thierry Balzacq, Sergio Carrera, 34-55. Ashgate Publishing Limited, 2006.
- Bilefsky, Dan. "Data Transfer Broke Rules, Report Says". *The New York Times*, 28 Eylül 2006. <https://www.nytimes.com/2006/09/28/world/europe/28cnd-swift.html>.
- Birdişi, Fikret. "Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2, sy 31 (2011): 149-169.
- . "Uluslararası Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Post-Modern Güvenlik Dönemi". *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, sy UGK Özel Sayısı (Şubat 2020): 235-60. <https://doi.org/10.28956/gbd.696034>.
- Bloustein, Edward J. "Privacy as an Aspect of Human Dignity". İçinde *Philosophical Dimensions of Privacy: An Anthology*, editör Ferdinand David Schoeman, 156-202. Cambridge University Press, 1984.
- Bodin, Jean. *Six Books Of The Commonwealth*. Çeviren M.J. Tooley. Oxford: Alden Press Bound by The Kemp Hall Bindery, t.y.
- Bozlak, Ayhan. "Kamusal Bağlamda Özel Hayatın Korunması: ABD Federal Yüksek Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulaması Arasında Mukayeseli Bir İnceleme". *TBB Dergisi*, sy 109 (2013): 55-92.
- Brauch, Hans Günter. "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü". *Uluslararası İlişkiler* 5, sy 18 (Yaz 2008): 1-48.
- Bulut, Nihat. "Sahte Bir Karşıtlığın Çözümü Hukuk Devletinde Özgürlük Güvenlik İlişkisi". *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşunun 55. Yılı Anısına-55 Yıl 55 Makale*, 1215-32. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2017.
- Bulut, Serkan. "Söylemin Kapatılma ve Açıklama Savaşımında Edward Snowden". *Etkileşim* 2, sy 3 (Nisan 2019): 128-41.
- Bundesverfassungsgericht. "Bundesverfassungsgericht - Press - In their current form, the Federal Intelligence Service's powers to conduct surveillance of foreign

- telecommunications violate fundamental rights of the Basic Law”. Erişim 11 Nisan 2023. https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2020/bvg20-037.html;jsessionid=4DA74E365BA7E70C54E965143C097814.2_cid506.
- Buzan, Barry. “Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations”. *Journal of Peace Research* 21, sy 2 Special Issue on Alternative Defense (Haziran 1984): 109-25.
- . *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Sussex: Wheatsheaf Books, 1983.
- Bülbül, Burak. “Aydınlanma Çağı Düşünürlerinde Güvenlik Anlayışı: Hobbes, Locke ve Rousseau’da Güvenlik Kavramının Karşılaştırmalı Analizi”. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2019.
- Büyük, Mehmet. “Machiavelli’den Grotius’e Egemenlik Kuramının ve Modern Devletler Hukukunun Gelişimi”. *İstanbul Hukuk Mecmuası / Istanbul Law Review* 80, sy 1 (2022): 299-356. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2022.80.1.010>.
- Carrère, Thibault. “Connexion Data Retention: The Phoney War Between the French Council of State and the Court of Justice of the European Union”. *European Review of Digital Administration & Law* 2, sy 2 (2021): 225-30. https://doi.org/9791259947529_20.
- Cate, Fred H. “Government Data Mining: The Need for a Legal Framework”. *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review* 43 (2008): 435-89.
- Cate, Fred H. *Privacy in the Information Age*. Washington D.C.: Brookings Institution Press, 1997.
- Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2010/C 83/02 § (2000).
- Cicero, Marcus. “Treatise on the Commonwealth | Online Library of Liberty”. Erişim 05 Haziran 2022. <https://oll.libertyfund.org/title/cicero-treatise-on-the-commonwealth--5>.
- Cofone, Ignacio N. “Nothing to Hide, But Somtehing to Lose”. *University of Toronto Law Journal* 70, sy 1 (Winter 2020): 64-90. <https://doi.org/10.3138/utlj.2018-0118>.
- Coşkun, Vahap. “Güvenliği Özgürlükte Aramak”. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8-9, sy 8-9-10-11 (2004): 1-10.
- Crocker, Andrew, Kurt Opsahl, ve Bennett Cyphers. “The Challenge of Proximity Apps For COVID-19 Contact Tracing”. Electronic Frontier Foundation, 10 Nisan 2020. <https://www.eff.org/deeplinks/2020/04/challenge-proximity-apps-covid-19-contact-tracing>.
- Csernaton, Raluca. “New States of Emergency: Normalizing Techno-Surveillance in the Time of COVID-19”. *Global Affairs* 6, sy 3 (2020): 301-10. <https://doi.org/10.1080/23340460.2020.1825108>.
- Custers, Bart vd. “The Way Forward”. İçinde *Discrimination and Privacy in the Information Society: Data Mining and Profiling in Large Databases*, düzenleyen Bart Custers vd., 341-358. Springer, 2013.
- Çınar, Özgür Heval. “The Current Case Law of the European Court of Human Rights on Privacy: Challenges in the Digital Age”. *The International Journal of Human Rights* 25, sy 1 (02 Ocak 2021): 26-51. <https://doi.org/10.1080/13642987.2020.1747443>.

- Çoban, Barış. “‘Gözün İktidarı’ Üzerine”. İçinde *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, hazırlayan Aykut Çelebi, 111-39. İstanbul: Metis Yayınları, 2010.
- Çoban, Barış. “‘Gözün İktidarı’ Üzerine”. *Panoptikon: Gözün İktidarı*, hazırlayan Barış Çoban, Zeynep Özarlan, 111-39. İstanbul: Su Yayınevi, 2019.
- Çuhacı, Aysu. “Ulrich Beck’in Risk Toplumu Kuramı”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.
- Damen, Juliane, Lena Köhler, ve Sean Woodard. “The Human Right of Privacy in the Digital Age”. *Staat, Recht Und Politik – Forschungs- Und Diskussionspapiere*, sy 3 (2017): 1-13.
- DeCew, Judith. “Privacy”. Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive, 14 Mayıs 2002. <https://plato.stanford.edu/archives/spr2018/entries/privacy/>.
- Delibaş, Kayhan. *Risk Toplumu: Belirsizlikler ve Söylentiler Sosyolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Demiray, Muhittin, ve İsmail Hakkı İşcan. “Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Planı”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy 21 (Ağustos 2008): 141-70.
- Democracy Now. “‘We Don’t Live in a Free Country’: Jacob Appelbaum on Being Target of Widespread Gov’t Surveillance”, 20 Nisan 2012. http://www.democracynow.org/2012/4/20/we_do_not_live_in_a.
- Di Nocera, Gian Maria. “Geç Uruk Dönemi ve Kentsel Devrim”. *Antik Yakındoğu*, editör Umberto Eco, 68-71. İstanbul: ALFA Basım Yayım, 2021.
- Dinçer, Hülya. “Süreklileşen Olağanüstü Halde Hesap verililebilirlik Alanının Daralması ve ‘Kanuni’ Sorumsuzluk Rejimi,” Prof. Dr. Rona Aybay Anısına Olağanüstü Rejimlerde İnsan Haklarını Savunmak Sempozyumu’na sunulan bildiri, Ankara 11-12 Kasım 2022.
- Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications), 2002/58/EC § (2002). <http://data.europa.eu/eli/dir/2002/58/oj/eng>.
- Doğan, İlyas. *İnsan Hakları Hukuku*. Ankara: Astana Yayınları, 2015.
- Doyle, Carolyn, Mirko Bagaric. “Mahremiyet Hakkı: Cazip Ama Kusurlu”. Çeviren Esra Demir. İçinde *Özel Yaşam, 91-131. Medya ve Ceza Hukuku*, 45-58. 7. Ankara: Seçkin Yayınları, 2007.
- Duerr, Hans Peter. *Uygarlaşma Sürecinin Miti: I Çıplaklık ve Utanç*. Çeviren Tarhan Onur. 1. bs. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1999.
- Dutertre, Gilles. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler*. Avrupa Konseyi Yayınları, Kasım 2003. <http://book.coe.int>.
- Dworkin, Ronald. “Vatanseverliğe Yönelik Tehdit”. Çeviren Atilla Yayla. *Liberal Düşünce*, (Kış-Bahar 2002): 259-69.
- Eco, Umberto. ed. *Antik Yakındoğu*. İstanbul: ALFA Basım Yayım, 2021.
- Eğri, Canan Özge. “11 Eylül Sonrası Değişen Güvenlik Algısı Ve Ekonomik Güvenlik: Türkiye Örneği”. İstanbul Üniversitesi, 2017.
- Ekici, Kübra Deren. “11 Eylül’ün ABD Güvenlik Politikasına Etkileri”. İçinde *Uluslararası Güvenlik Kongresi 8-9 Ekim 2013 Bildiriler Kitabı*, editör Hasret Çomak, 1. bs, 730-67. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2014.

- Electronic Privacy Information Center. "Office of Homeland Security Fact Sheet". Erişim 28 Kasım 2022. https://archive.epic.org/open_gov/homeland/ohs_fact_sheet.html.
- Elmas, M. Salih. Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı: Tehdit, Risk ve Risk Toplumu Perspektifinden Güvenlik. 1. bs. Ankara: Usak Yayınları, 2013.
- Eltimur, Dilara. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunmasında Devletin Pozitif Yükümlülükleri". Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Emeklier, Bilgehan. "Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 7, sy 13 (2011): 99-123.
- epic.org. "U.S. Privacy Laws". Erişim 30 Eylül 2022. <https://epic.org/issues/privacy-laws/united-states/>.
- Equality and Human Rights Commission. "The Human Rights Act". Erişim 30 Eylül 2022. <https://www.equalityhumanrights.com/en/human-rights/human-rights-act>.
- Ercan, Damla. "Schmitt'in 'Olağanüstü Hal'i ile Agamben'in 'İstisna Hali': Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme". *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, sy 2 (2021): 1395-1415. <https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.914024>.
- Erdoğan, İbrahim. "Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı". *Gazi Akademik Bakış Dergisi* 6, sy 12 (Yaz 2013): 265-92.
- Ergil, Doğu. "Güvenlik ve Özgürlükler: Siyaset Felsefesi Açısından". *İnsan Hakları ve Güvenlik 7-8 Aralık 2001*, 115-29. Ankara: TBB İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Erhan, Çağrı. "Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele". *Stradigma*, sy 5 (Haziran 2003): 1-15.
- Ernst, Morris L, & Alan U. Schwartz. *Privacy: The Right to Be Let Alone*. New York: The Macmillan Company, 1962.
- Ertaş, Türker. "Birleşik Krallık'ın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile İmtihanı: Bill of Rights Bill'in İngiliz Anayasal Düzenine Olası Etkileri". *Terazi Hukuk Dergisi*, sy 195 (Kasım 2022): 113-30.
- Ertürk, Devrim. "Risk Toplumu: Belirsizlik, Korku ve Güven Arayışı Arasında Özne". *Journal of Turkish Studies* 13, sy 10 (Bahar 2018): 275-89. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.13105>.
- Fair Trials. "Artificial Intelligence (AI), Data and Criminal Justice". Erişim 11 Nisan 2023. <https://www.fairtrials.org/campaigns/ai-algorithms-data/>.
- Farber, Daniel A. "Book Review: Privacy, Intimacy and Isolation by Julie C. Inness". *Constitutional Commentary* 10, sy 2 (1993): 510-519.
- Flaherty, David H. "Protecting Privacy in Surveillance Societies : The Federal Republic of Germany, Sweden, France, Canada, and the United States". Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1989. HeinOnline UNC Press Law Publications. <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xtr&AN=1924885&lang=tr&site=eds-live>.
- Frost, Amanda. "The State Secrets Privilege and Separation of Powers". *Fordham Law Review* 75, sy 4 (Mart 2007): 1931-64.
- Gavison, Ruth. "Privacy and the Limits of Law". *The Yale Law Journal* 89, sy 3 (Ocak 1980): 421-71.

- Goffman, Erving. *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. Çeviren Barış Cezar. İstanbul: Metis Yayınları, Ocak 2014.
- Golden, Roger Dean. “Güvenliğin Maliyeti Nedir? ABD Vatandaşlık Kanunu ve Amerika’nın Özgürlük ve Güvenlik Arasındaki Dengesi”. Çeviren Muharrem Aksu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, sy 2 (2012): 109-34.
- Gómez-Arostegui, H. Tomás. “Defining Private Life Under The European Convention on Human Rights by Referring to Reasonable Expectations”. *California Western International Law Journal* 35, sy 2 (Spring 2005): 153-202.
- Göl, Ayla. “Editor’s Introduction: Views from the ‘Others’ of the War on Terror”. *Critical Studies on Terrorism* 3, sy 1 (Nisan 2010): 1-5. <https://doi.org/10.1080/17539151003594160>.
- Göze, Ayferi. *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Yayın, Ekim 2017.
- Gözler, Kemal. “Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri”. *Ankara Barosu Dergisi*, sy 4 (2001): 53-67.
- Güntürk, Mümin Serdar. *Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012. <https://www.turcademy.com/>.
- Güzey, Emre. “Özel Hayatın Gizliliğinde Saygı Hakkı Kapsamında İstihbarat Faaliyetlerinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2020.
- Hadley, Herbert Spencer. “Mahremiyet Hakkı”. Çeviren Ali Emrah Bozbayındır. İçinde *Özel Yaşam, Medya ve Ceza Hukuku*, 45-58. 7. Ankara: Seçkin Yayınları, 2007.
- Haggerty, Kevin D., ve Amber Gazso. “Seeing beyond the Ruins: Surveillance as a Response to Terrorist Threats”. *The Canadian Journal of Sociology* 30, sy 2 (Spring 2005): 169-87.
- Han, Byung-Chul. *Şeffaflık Toplumunu*. İstanbul: Metis Yayıncılık, Ekim 2022.
- Hayek, Friedrich A. von. *Kölelik Yolu*. Çeviren Turhan Feyzioğlu vd. Liberte Yayınları, Şubat 2014.
- Himma, Kenneth Einar. “Privacy Versus Security: Why Privacy Is Not an Absolute Value or Right”. *San Diego Law Review* 44 (t.y.): 857-920.
- Hiranandani, Vanmala. “Privacy and Security in the Digital Age: Contemporary Challenges and Future Directions”. *The International Journal of Human Rights* 15, sy 7 (Ekim 2011): 1091-1106. <https://doi.org/10.1080/13642987.2010.493360>.
- Hobbes, Thomas. *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*. Çeviren Semih Lim. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.
- Human Rights Act 1998. Erişim 30 Eylül 2022. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/schedule/1>.
- Humble, Kristian P. “International Law, Surveillance and the Protection of Privacy”. *The International Journal of Human Rights* 25, sy 1 (15 Haziran 2020): 1-25. <https://doi.org/10.1080/13642987.2020.1763315>.
- Inness, Julie C. *Privacy, Intimacy, and Isolation*. New York: Oxford University Press, 1992. <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xtr&AN=55481&lang=tr&site=eds-live>.
- Ioannou, Athina ve Iis Tussyadiah. “Privacy and Surveillance Attitudes During Health Crises: Acceptance of Surveillance and Privacy Protection Behaviours”.

Technology in Society 67 (Kasım 2021): 1-16.
<https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2021.101774>.

- Işık, Salim. “Güvenlik-Özgürlük Geriliminde Avrupa’nın Terörizmle Mücadelesi ve Hukuki Boyutları”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2019.
- İktisadi ve Kalkınma Vakfı (İKV), “Dış ve Güvenlik Politikası” erişim: 24 Ağustos 2023, <https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=228#:~:text=AB'nin%20d%C4%B1%C5%9F%20ve%20g%C3%BCvenlik,temel%20%C3%B6zg%C3%BCrl%C3%BCklerin%20geli%C5%9Ftirilmesi%20ve%20peki%C5%9Ftirilmesidir>.
- İmre, Zahit. “Şahsiyet Haklarından Şahsın Özel Hayatının ve Gizliliklerinin Korunmasına İlişkin Meseleler”. *İÜHFİM* 39 (2011): 147-68.
- İnceoğlu, Sibel. “ABD Anayasa Hukukunda Mahremiyet Hakkı”. *İnsan Hakları Yıllığı* 19-20 (1998 1997): 173-86.
- Jayaram, Sanchitha, Edward C. Liu. “FBI v. Fazaga: Supreme Court Unanimously Holds That FISA Does Not Displace the State Secrets Privilege”. Congressional Research Service, 2/09/2022. <https://sgp.fas.org/crs/secretary/LSB10812.pdf>.
- Jefferson, Ed. “No, China Isn’t Black Mirror – Social Credit Scores Are More Complex and Sinister Than That”. *New Statesman*, 27 Nisan 2018. <https://www.newstatesman.com/science-tech/2018/04/no-china-isn-t-black-mirror-social-credit-scores-are-more-complex-and-sinister>.
- Johnson, Bobbie. “Privacy No Longer a Social Norm, Says Facebook Founder”. *The Guardian*, 11 Ocak 2010. <https://www.theguardian.com/technology/2010/jan/11/facebook-privacy>.
- Jones, Livingston F. *A Study of the Tlingets of Alaska*. New York: Fleming H. Revell Company, 1914.
- Kaboğlu, İbrahim Ö. *Özgürlükler Hukuku 1: İnsan Hakları Genel Kuramına Giriş*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, Ekim 2013.
- Kahraman, Ezgi. “Özel Hayatın Gizliliği”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Kanadoğlu, Korkut. “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda Özel Yaşam”. *İçinde Özel Yaşamın Gizliliği*, 55-99. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2008.
- Kappler, Katrin. “Consequences of the German Constitutional Court’s Ruling on Germany’s Foreign Intelligence Service: The Importance of Human Rights in the Cooperation of Intelligence Services”. *German Law Journal* 23, sy 2 (Mart 2022): 173-85. <https://doi.org/10.1017/glj.2022.12>.
- Karabulut, Andaç ve Filiz Değer. “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım’a Genel Bakış”. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2, sy 2 (2015): 69-79.
- Karadağ, Ahmet. “Kamusal Alan Modelleri: Çoğulcu Perspektiften Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 58, sy 3 (t.y.): 171-95.
- Kartal, Cansu Büşra. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 21, sy 2 (2013): 63-87.
- Keskin, Serap. “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkına İlişkin Anayasal Değişiklikler”. *İÜHFİM* LX, sy 1-2 (2002): 49-61.
- Kızıltan, Alaattin ve Yasemin Kaya, “Avrupa Birliği’nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasına Bir Bakış”. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 19, sy 1 (Nisan 2005): 201-25.

- Kızılyel, Serkan. “Temel Hak ve Özgürlüklerin Kısıtlanmasında Kamu Güvenliği Ölçütü”. Doktora Tezi, T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 2014.
- Kilkelly, Ursula. *Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkı*. 1. bs. İnsan Hakları El Kitapları 1. Almanya: Avrupa Konseyi, 2001.
- Killeen, Molly. “German Constitutional Court Strikes Down Predictive Algorithms for Policing”. EURACTIV, 16 Şubat 2023. <https://www.euractiv.com/section/artificial-intelligence/news/german-constitutional-court-strikes-down-predictive-algorithms-for-policing/>.
- Klopper, Peter H., ve Daniel I. Rubenstein. “The Concept Privacy and Its Biological Basis”. *Journal of Social Issues* 33, sy 3 (1977): 52-65. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1977.tb01882.x>.
- Kohn, Hans. “Romanticism and the Rise of German Nationalism”. *The Review of Politics* 12, sy 4 (Ekim 1950): 443-72. <https://doi.org/10.1017/S0034670500047148>.
- Kolasi, Klevis. “Soğuk Savaş’ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 68, sy 2 (2013): 149-79.
- Kolodziej, Edward A. *Security and International Relations*. 1. bs. Cambridge University Press, 2005. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511614903>.
- Kurzman, Charles. “Where Are All the Islamic Terrorists?” *The Chronicle of Higher Education*, 31 Temmuz 2011. <https://www.chronicle.com/article/where-are-all-the-islamic-terrorists/>.
- Küzeci, Elif. *Kişisel Verilerin Korunması*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, Mayıs 2020.
- Lee, Dorothy. *Freedom and Culture*. Prentice-Hall, 1959.
- Lepsius, Oliver. “Liberty, Security, and Terrorism: The Legal Position in Germany”. *German Law Journal* 5, sy 5 (01 Mayıs 2004): 435-60. <https://doi.org/10.1017/S2071832200012621>.
- Liberty. “Legal Challenge: Ed Bridges v South Wales Police”. Erişim 05 Mart 2023. <https://www.libertyhumanrights.org.uk/issue/legal-challenge-ed-bridges-v-south-wales-police/>.
- Liberty. “Liberty Wins Ground-Breaking Victory Against Facial Recognition Tech”, 11 Ağustos 2020. <https://www.libertyhumanrights.org.uk/issue/liberty-wins-ground-breaking-victory-against-facial-recognition-tech/>.
- Lilly, Jacob R. “National Security at What Price: A Look into Civil Liberty Concerns in the Information Age under the USA Patriot Act of 2001 and a Proposed Constitutional Test for Future Legislation”. *Cornell Journal of Law and Public Policy* 12, sy 2 (Bahar 2003): 447-71.
- Lobel, Jules. “Emergency Power and the Decline of Liberalism”. *The Yale Law Journal* 98, sy 7 (Mayıs 1989): 1385-1433.
- Locke, John. *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme: Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme*. Çeviren Fahri Bakırcı, 2. bs. Ankara: Ebabil Yayınları, Mayıs 2012.
- Lokke, Eirik. *Mahremiyet: Dijital Toplumda Özel Hayat*. Çeviren Dilek Başak. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, Mayıs 2020.
- Lord Acton. “Letter to Archbishop Mandell Creighton”. Erişim 24 Haziran 2022. <https://history.hanover.edu/courses/excerpts/165acton.html>.

- Lubin, Asaf. “‘We Only Spy on Foreigners’: The Myth of a Universal Right to Privacy and the Practice of Foreign Mass Surveillance”. *Chicago Journal of International Law* 18, sy 2 (01 Ocak 2018): 502-52. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3008428>.
- Lyon, David. *Gözetim Çalışmaları: Genel Bir Bakış*. Çeviren Ali Toprak. 1. bs, Sosyoloji Kitaplığı 51. İstanbul: Kalkedon, Şubat 2013.
- Macaulay, Thomas. “Predictive Policing Tool Shows Even EU Lawmakers Can Be Targets”. TNW, 22 Şubat 2023. <https://thenextweb.com/news/predictive-policing-project-shows-even-eu-lawmakers-can-be-targets>.
- Machiavelli, Niccolo. *Prens*. Çeviren Nazım Güvenç. İstanbul: Anahtar Kitaplar, 1994.
- Magi, Trina J. “Fourteen Reasons Privacy Matters: A Multidisciplinary Review of Scholarly Literature”. *The Library Quarterly* 81, sy 2 (Nisan 2011): 187-209. <https://doi.org/10.1086/658870>.
- Maslow, Abraham H. “A Theory of Human Motivation”. Orijinal Yayın *Psychological Review* 50, 370-96.
- Margulis, Stephen T. “On the Status and Contribution of Westin’s and Altman’s Theories of Privacy”. *Journal of Social Issues* 59, sy 2 (2003): 411-29. <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00071>.
- McCloskey, H. J. “Privacy and the Right to Privacy”. *Philosophy* 55, sy 211 (1980): 17-38. <https://doi.org/10.1017/S0031819100063725>.
- McDonald, Sean Martin. “Technology Theatre and Seizure”. *Data Justice and Covid-19 Global Perspectives*, editör Linnet Taylor, vd., 20-27. London: Meatspace Press, 2020.
- Mead, Margaret. *Coming of Age in Samoa*. New York: William Morrow Company, 1928.
- Memiş, Kamile. “Ulrich Beck’in Risk Toplum Teorisi Bağlamında Güvenlik ve Özgürlük İkilemi”. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Michael, James. *Privacy and Human Rights*. Dartmouth & UNESCO Publishing, 1994.
- Michaelsen, Christopher. “Balancing Civil Liberties Against National Security? A Critique of Counterterrorism Rhetoric”. *UNSW Law Journal* 29, sy 2 (2006): 1-21.
- Milanovic, Marko. “ECtHR Judgment in Big Brother Watch v. UK”. *EJIL: Talk!* (blog), 17 Eylül 2018. <https://www.ejiltalk.org/ecthr-judgment-in-big-brother-watch-v-uk/>.
- Milanovic, Marko. “Human Rights Treaties and Foreign Surveillance: Privacy in the Digital Age”. *Harvard International Law Journal* 56, sy 1 (Winter 2015): 81-146.
- Mineshema-Lowe, Dale. “Taft-Hartley Act of 1947”. The First Amendment Encyclopedia. Erişim 23 Haziran 2022. <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/1050/taft-hartley-act-of-1947>.
- Mitsilegas, Valsamis. “Surveillance and Digital Privacy in the Transatlantic ‘War on Terror’: The Case for a Global Privacy Regime”. *Columbia Human Rights Law Review* 47, sy 3 (2016): 1-77.
- Molu, Benan ve Serkan Köybaşı. “İHAM’ın Big Brother Watch Kararının Özet Çevirisi: İletişim Bilgilerinin Ele Geçirilmesi, İstihbarat Paylaşımı ve İletişim Servisi Sağlayıcılarından İletişim Bilgilerinin Edinilmesi Sözleşme’ye Ayrıdır”. Anayasa Gündemi, 20 Eylül 2018. <https://anayasagundemi.com/2018/09/20/ihamin-big-brother-watch-kararinin->

ozet-cevirisi-iletisim-bilgilerinin-ele-gecirilmesi-istihbarat-paylasimi-ve-iletisim-servisi-saglayicilarindan-iletisim-bilgilerinin-edinilmesi-sozlesmeye-ayki/.

- Moore, Adam D. "Privacy, Security, and Government Surveillance: Wikileaks and The New Accountability". *Public Affairs Quarterly* 25, sy 2 (Nisan 2011): 141-56.
- Morgan, Patrick M. *International Security: Problems and Solutions*. Washington, D.C. : CQ Press, 2006. <http://archive.org/details/internationalsec0000morg>.
- Neocleous, Mark. *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*. Çeviren Gül Çorbacıoğlu-Ersin Embel. Ankara: Dipnot Yayınları, 2012.
- Neslen, Arthur. "Pushback Against AI Policing in Europe Heats up over Racism Fears". *Reuters*, 20 Ekim 2021, blm. Big Story 10. <https://www.reuters.com/article/us-europe-tech-police-idUSKBN2HA1G2>.
- Newell, Bryce. "Introduction: Surveillance and the COVID-19 Pandemic: Views from Around the World". *Surveillance & Society* 19, sy 1 (2021): 81-84. <https://doi.org/10.24908/ss.v19i1.14606>.
- Nişanyan, Sevan. *Sözlerin Soyağacı*. İstanbul: Everest Yayınları, 2009.
- Norbert, Elias. *Uygarlık Süreci Sosyo-Oluşumsal ve Psiko-Oluşumsal İncelemeler: Batılı Dünyevi Üst Tabakaların Davranışlarındaki Değişmeler*. Çeviren Ender Ateşman. 3. bs. C. 1. Politika Dizisi 33. İstanbul: İletişim, 2004.
- OECD, Declaration on Government Access to Personal Data held by Private Sector Entities, OECD/LEGAL/0487.
- OECD, Recommendation of the Council concerning Guidelines Governing the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data, OECD/LEGAL/0188.
- Orwell, George. *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*. Çeviren Celal Üster. İstanbul: Can Yayınları, 2017.
- Özalp, Zeynep. "Covid-19 Bağlamında Devletlerin Hak ve Sorumlulukları". *Social Sciences Research Journal* 9, sy 2 (Haziran 2020): 127-132.
- Özar, Süleyman ve Hakan A. Yavuz. "Avrupa'nın Terörle İmtihani: Yabancı Terörist Savaşçılarla Mücadele Bağlamında Fransa ve Hollanda Tecrübesi". *TAAD* 8, sy 31 (Temmuz 2017): 441-68.
- Özkan, Türkan. "Özel Hayat Kavramının Soykütüğü". *İçinde Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arkivi*, 187-91. 218. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2012.
- Öztekin, Hülya ve Ahmet Öztekin, "Modernleşme-Mahremiyet İlişkisi ve Siber Mekânda Mahremiyetin Aleniyete Dönüşmesi". *e-Journal of New World Sciences Academy* 5, sy 4 (2010): 527-40.
- Panzarino, Matthew. "Apple's Tim Cook Delivers Blistering Speech On Encryption, Privacy". *TechCrunch* (blog), 03 Haziran 2015. <https://techcrunch.com/2015/06/02/apples-tim-cook-delivers-blistering-speech-on-encryption-privacy/>.
- Paye, Jean-Claude. *Hukuk Devletinin Sonu: Olağanüstü Halden Diktatörlüğe Terörle Mücadele*. Çeviren G. Demet Lüküslü, 1. bs. Ankara: İmge Kitabevi, Eylül 2009.
- Perspektif. "Fransız Senatosu Yeni Terörle Mücadele Yasasını Onayladı", 30 Haziran 2021. <https://perspektif.eu/2021/06/30/fransiz-senatosu-yeni-terorle-mucadele-yasasini-onayladi/>.
- Pike, George H. "Liberty or Safety: Should the Law Fall Mute?" *Information Today*, Haziran 2016.

- Platon. *Devlet*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- . *Yasalar*. İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2007.
- Podesta, John. “USA Patriot Act: The Good, the Bad, and the Sunset”. *Human Rights* 29, sy 1 (Winter 2002): 3-4,7.
- Poggi, Gianfranco. *Modern Devletin Gelişimi: Sosyolojik Bir Yaklaşım*. Çeviren Şule Kut, Binnaz Toprak. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Police and Criminal Evidence Act 1984. Erişim 23 Şubat 2023. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>.
- Posner, Eric A. ve Adrian Vermeule. *Terror in the Balance: Security, Liberty, and the Courts*. Oxford University Press, 2007.
- Posner, Richard A. “An Economic Theory of Privacy”. *Regulation*, Haziran 1978, 19-26. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511625138.016>.
- . *Economic Analysis of Law*. Wolters Kluwer Law & Business, 1986. Internet Archive.
- Potyemkin, Vladimir. *Uluslararası İlişkiler Tarihi - Diplomasi Tarihi*. Çeviren Attila Tokatlı. 2. bs. C. 1. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2009.
- Privacy Act of 1974, 5 U.S.C. § 552a §. Erişim 30 Eylül 2022. <https://www.justice.gov/opcl/privacy-act-1974>.
- Privacy and Human Rights: An International Survey of Privacy Laws and Practices. “Country Reports”. Erişim 03 Ekim 2022. <http://gilc.org/privacy/survey/>.
- Prosser, William L. “Privacy”. *California Law Review* 48, sy 3 (Ağustos 1960): 383-423.
- Rachels, James. “Why Privacy is Important”. *Philosophy and Public Affairs* 4, sy 4 (Yaz, 1975): 323-33.
- Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 (2016).
- Rengel, Alexandra. *Privacy in the 21st Century*. Martinus Nijhoff Publishers, 2013.
- Richman, Sheldon. “İç Savaş ve Devletçi Zihniyet”. Çeviren Musab Aksoy. *Liberal Düşünce Dergisi* 19, sy 75 (Yaz 2014): 51-53.
- Roessler, Beate ve Dorota Mokrosinska. “Privacy and Social Interaction”. *Philosophy & Social Criticism* 39, sy 8 (Ekim 2013): 771-91. <https://doi.org/10.1177/0191453713494968>.
- Rojczak, Marcin. “Extraterritorial Bulk Surveillance after the German BND Act Judgment”. *European Constitutional Law Review* 17, sy 1 (2021): 53-77. <https://doi.org/10.1017/S1574019621000055>.
- Rothschild, Emma. “What Is Security?” *Daedalus* 124, sy 3 The Quest for World Order (Yaz 1995): 53-98.
- Salihpaşaoğlu, Yaşar ve Özgem Tuğçe Gümüş Boyacı. “Bir Modern Devlet ve Egemenlik Miti: Westphalia Barışı”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* XV, sy 1 (2020): 191-224.
- Salihpaşaoğlu, Yaşar. “Mutlak Monarşiye Laik Savunma: Tevratın Canavarı Leviathan”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 62, sy 3 (2013): 819-53.
- . “Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17, sy 3 (2013): 227-66.
- . “Türkiye’de Basın Özgürlüğü”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

- . *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargulamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- . *Din ve Devlet Arasındaki İktidar Mücadelesi: Avrupa Örneği*. Ankara: Adalet Yayınları, 2018.
- Sancak, Kadir. “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, sy 6 (2013): 123-134.
- Sander, Oral. *Siyasi Tarih-İlkçağlardan 1918’e*. Ankara: İmge Kitabevi, Mayıs 2015.
- Sandıklı, Atilla ve Bilgehan Emeklier. “Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm”. İçinde *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, editör Atilla Sandıklı, 1. bs. İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2012.
- Saramago, Jose. *Körlük*, Çeviren Işık Ergüden. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları, 2017.
- Saygılı, Abdurrahman. “Jean Bodin’in Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Kralın İki Bedeni Kuramına Kısa Bir Bakış”. *AÜHFD* 63, sy 1 (2014): 185-98.
- . “Modern Devlet’in Çıplak Sureti”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 59, sy 1 (2010): 61-97.
- Schermer, Bart. “Risks of Profiling and the Limits of Data Protection Law”. İçinde *Discrimination and Privacy in the Information Society*, ed. Bart Custers vd., 137-54. Springer, 2013.
- Schmitt, Carl. *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*. Çeviren Emre Zeybekoğlu, 2. bs. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, Kasım 2005.
- Schneier, Bruce. “The Eternal Value of Privacy”. *Wired*. Erişim 07 Kasım 2022. <https://www.wired.com/2006/05/the-eternal-value-of-privacy/>.
- Sennett, Richard. *Kamusal İnsanın Çöküşü*. Çeviren Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz. 4. bs. Ağır Kitaplar Dizisi 11. İstanbul: Ayrıntı, 2013.
- Sidhu, Dawinder S. “The Chilling Effect of Government Surveillance Programs on the Use of the Internet by Muslim-Americans”. *University of Maryland Law Journal of Race, Religion, Gender and Class* 7, sy 2 (2007): 375-93.
- Solove, Daniel J. “‘I’ve Got Nothing to Hide’ and Other Misunderstandings of Privacy”. *San Diego Law Review* 44 (2007): 745-72.
- . “A Taxonomy of Privacy”. *University of Pennsylvania Law Review* 154, sy 3 (Ocak 2006): 477-560. <https://doi.org/10.2307/40041279>.
- . “Conceptualizing Privacy”. *California Law Review* 90 (2002): 1087-1156.
- . “The End of Privacy?”. *Scientific American*, Eylül, 2008.
- . “The First Amendment as Criminal Procedure”. *New York University Law Review* 82, sy 1 (13 Mart 2007): 112-76.
- . *Understanding Privacy*. Cambridge: Harvard University Press, 2008.
- Soydemir, Suat. “Modernizmin Karanlık Yüzü: Risk Toplumu”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 3, sy 2 (2011): 169-78.
- Stockhem, Ophélie. “CDT Joins Letter on the Proposed French Law on the 2024 Olympic and Paralympic Games”. *Center for Democracy and Technology* (blog), 07 Mart 2023. <https://cdt.org/insights/cdt-joins-letter-on-the-proposed-french-law-on-the-2024-olympic-and-paralympic-games/>.
- Sunmez, Büşra. “Thomas Hobbes’un Siyaset Felsefesinde Toplumsal Güvenlik ve Barış İlişkisi” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Şen, Ersan. “Anglo Sakson Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı”. *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sy 18 (1990): 83-88.

- Şenel, Alaeddin. *Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarihöncesinde, İlkçağda, Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*. 4. bs. Ankara: Bilim ve Sanat, 1995.
- Şimşek, Oğuz. *Anayasa Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması*. 1. bs. İstanbul: Beta Basım, Şubat 2008.
- Tahmazoğlu Üzeltürk, Sultan. “Özel Hayatın Korunmasına İlişkin Başlıca Sorunlar”. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy 1 (2008): 95-130.
- Tanör, Bülent, Necmi Yüzbaşıoğlu. *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Basım ve Yayım, Kasım 2020.
- Taylor, James Stacey. “In Praise of Big Brother: Why We Should Learn to Stop Worrying and Love Government Surveillance”. *Public Affairs Quarterly* 19, sy 3 (Temmuz 2005): 227-46.
- Tekin, Abdurrahman. “Olağanüstü Hal Rejimi Hususunda Anayasa Değişikliği İhtiyacı”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, sy 2 (2021): 223-62.
- Tele2 Sverige AB v Post- och telestyrelsen and Secretary of State for the Home Department v Tom Watson and Others, No. Joined Cases C-203/15 and C-698/15 (ECJ 21 Aralık 2016).
- The White House. “Statement by the President on H.R. 1540”, 31 Aralık 2011. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/12/31/statement-president-hr-1540>.
- Thomson, Judith Jarvis. “The Right to Privacy”. *Philosophy & Public Affairs* 4, sy 4 (Summer 1975): 295-314.
- Thukidides. *Peloponnesos Savaşı*. İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1976.
- Topcu, Neslihan. “Orwell’in 1984’ü Çin’de Gerçek Mi Oluyor?” *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi* 3, sy 2 (2020): 684-95.
- Torun, Zerrin. “Doktrinde İnsan Güvenliği Kavramı: Destekleyenler ve Eleştirenler”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 19, sy 1 (2017): 223-241.
- Toynbee, Arnold. *Medeniyet Yargılanıyor*. Çeviren Ufuk Uyan. İstanbul: İşaret Yayınları, 1988.
- Turhan, Faruk ve Muharrem Aksu. “11 Eylül Sonrası ABD’de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler / Özellikle Patriot Kanunu İle Getirilen Kısıtlamalar”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, sy 1 (2011): 47-90.
- Turmo, Araceli. “National Security as an Exception to EU Data Protection Standards: The Judgment of the Conseil d’État in French Data Network and Others (CE Ass., 21 April 2021, Req. No. 393099)”. *Common Market Law Review*, 2022. <https://hal.science/hal-03627301>.
- Türk, Duygu. “Hobbes’un Hilesi: Trajedi, Saramago, Pandemi”. *Kültür ve İletişim* 25, sy 49 (2022): 39-73. <https://doi.org/10.18691/kulturveiletisim.983673>.
- Türk, Yeliz. “Modern Devletin Oluşum Sürecinde Egemenlik Kuramı”. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- U.S. Senate. *Intelligence Activities and the Rights of American Book II*. Washington: U.S. Government Printing Office, April 1976.
- Ullman, Richard H. “Redefining Security”. *International Security* 8, sy 1 (Summer 1983): 129-53.
- UN 2009, A/HRC/13/37.
- UN 2016, A/HRC/31/64.

- UN 2022, A/HRC/51/17.
- UNDP (United Nations Development Programme). 1994. Human Development Report 1994: New Dimensions of Human Security. New York.
- Ünver, H. Akın. “Dijital Gözetleme, Milli Güvenlik ve Özel Hayatın Gizliliği Siyaseti”. *Siber Politikalar ve Dijital Demokrasi* 4 (Mayıs 2018): 1-21.
- Van Dijk, Pieter, Fried van Hoof, Arjen van Rijn ve Leo Zwaak, ed. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2006.
- Venice Commission, On the Measures Taken in the EU Member States as a Result of the Covid-19 Crisis and Their Impact on Democracy, the Rule of Law and Fundamental Rights, CDL-AD(2020)018.
- VD and SR. No. C-339/20 and C-397/20. CURIA 20 Eylül 2022.
- Wachter, Sandra. “Normative Challenges of Identification in the Internet of Things: Privacy, Profiling, Discrimination, and the GDPR”. *Computer Law & Security Review* 34, sy 3 (2018): 1-14.
- Wacks, Raymond. *Hukuk Kuramını Anlamak: Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramına Giriş*. Çeviren Fatma Süzgün Şahin Ünver, Serdar Ünver. Ankara: Astana Yayınları, 2016.
- Waldron, Jeremy. “Security and Liberty: The Image of Balance”. *Journal of Political Philosophy* 11, sy 2 (Haziran 2003): 191-210. <https://doi.org/10.1111/1467-9760.00174>.
- Walker, James L. “Dennis v. United States”. Erişim 24 Haziran 2022. <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/190/dennis-v-united-states>.
- Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics*. 1. bs. Political Science. Addison-Wesley, 1979.
- Warren, Samuel D., Louis D. Brandeis. “Mahremiyet Hakkı”. Çeviren Gülay Arslan. *İçinde Özel Yaşam, Medya ve Ceza Hukuku*, 19-42. 7. Ankara: Seçkin Yayınları, 2007.
- Weber, Rolf H. “The Digital Future – A Challenge for Privacy?” *Computer Law & Security Review* 31, (2015): 234-42.
- Westin, Alan F. “Science, Privacy, and Freedom: Issues and Proposals for the 1970’s. Part I--The Current Impact of Surveillance on Privacy”. *Columbia Law Review* 66, sy 6 (Haziran 1966): 1003-50. <https://doi.org/10.2307/1120997>.
- . *Privacy and Freedom*. New York: The Association of the Bar of the City of New York, 1967.
- Wilde, Marc de. “Just Trust Us: A Short History of Emergency Powers and Constitutional Change”. *Comparative Legal History* 3, sy 1 (2015): 110-30. <https://doi.org/10.1080/2049677X.2015.1041728>.
- Wolfers, Arnold. “‘National Security’ as an Ambiguous Symbol”. *Political Science Quarterly* 67, sy 4 (Aralık 1952): 481-502.
- Wong, Karen Li Xan ve Amy Shields Dobson. “We’re Just Data: Exploring China’s Social Credit System in Relation to Digital Platform Ratings Cultures in Westernised Democracies”. *Global Media and China* 4, sy 2 (06 Ocak 2019): 220-32. <https://doi.org/10.1177/2059436419856090>.
- Yardımcı, Gizem ve Altuğ Yalçıntaş. “Küresel Salgın Sürecinde Dijital Ahlâk İhlalleri: Max Weber’den Edward Snowden’a Takip Kapitalizminin Ruhunu”. *İçinde Afetlerle Yoksullaşma Salgınlar, Göçler ve Eşitsizlikler*, derleyen Murad Tiryakioğlu, 159-77. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ağustos 2021.

- Yarsuvat, Duygun. “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına Göre Kişi Hürriyeti ve Güvenliği, Özel Hayatın Gizliliği, Konut Dokunulmazlığı ve Haberleşme Hürriyeti Üzerine Düşünce”. İçinde *Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu*, 21-36. Ankara: TBMM Basımevi, 2003.
- Yeh, Brian T., ve Charles Doyle. “USA PATRIOT Improvement and Reauthorization Act of 2005: A Legal Analysis”. Congressional Research Service, 21 Aralık 2006.
- Yenal, Serkan. “COVID-19 Salgınının Uluslararası Güvenlik Açısından Değerlendirilmesi”. *Turkish Studies* 15, sy 4. (2020): 1315-1329.
- Yılancıoğlu, Saime Naz. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararlarındaki Artan Güvenlik Anlayışıyla Özel Hayatın Gizliliği Hakkının Değerlendirilmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Yokuş, Sevtap. “Özgürlük-Güvenlik İkilemi”. İçinde *Uluslararası Güvenlik Kongresi 8-9 Ekim 2013 Bildiriler Kitabı*, editör Hasret Çomak, 1. bs, 442-62. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Yüksel, Mehmet. “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 58, sy 1 (Ocak 2003): 181-213. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001619.
- . “Mahremiyet Hakkına ve Bireysel Özgürlüklere Felsefi Yaklaşımlar”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 64, sy 1 (Ocak 2009): 275-98. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002130.
- . “Modernleşme ve Mahremiyet”. *Kültür ve İletişim Dergisi* 6, sy 1 (Kış 2003): 75-108.
- Yüksel, Saadet. “Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetim Yoluyla Müdahale”. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Yükselbaba, Ülker. “Kamusal Alan Modelleri ve Bu Modellerin Bağlamları”. *IÜHF Mecmuası* LXVI, sy 2 (2008): 227-72.
- Zabunoğlu, Yahya Kazım, Maksut Mumcuoğlu, Abdurrahman Saygılı, Hamdi Gökçe Zabunoğlu. *Devletin Genel Kuramı Dersleri*. 1. Cilt. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Zeybekoğlu, Ali Emre. “Carl Schmitt’in 20. Yüzyıl Devlet ve Siyaset Kuramına Katkısı”. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

İnternet Kaynakları

<http://book.coe.int>.

<http://www.perseus.tufts.edu>

<https://anayasagundemi.com>.

<https://epic.org/>.

<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov>

<https://hudoc.echr.coe.int/>.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng>.

<https://www.ikv.org.tr>.
<https://logeion.uchicago.edu>
<https://supreme.justia.com/>.
<https://techcrunch.com/>.
<https://tr.usembassy.gov/>.
<https://www.congress.gov>
<https://www.echr.coe.int/>.
<https://www.ejiltalk.org>.
<https://www.justice.gov/>.
<https://www.law.cornell.edu/>.
<https://www.ldoceonline.com/>
<https://www.legislation.gov.uk>
<https://www.legislation.gov.uk>.
<https://www.mtsu.edu>
<https://www.newstatesman.com>
<https://www.nytimes.com/>.
<https://www.refworld.org/>.
<https://www.theguardian.com/>.
<https://www.turcademy.com/>.
www.echr.coe.int.

Mahkeme Kararları

Beghal v. the United Kingdom, No. 4755/16 (ECtHR 28 Şubat 2019).

Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom, No. 58170/13, 62322/14, 24960/15 (ECtHR [GC] 25 Mayıs 2021).

Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications, Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others, No. Joined Cases C-293/12 and C-594/12 (ECJ 08 Nisan 2014).

Dennis v. United States, 341 U.S. 494 (1951)

Federal Bureau of Investigation et al. v. Fazaga et al., No. 595 U. S. (2022) (Supreme Court of the United States 04 Mart 2022).

Federal İstihbarat Servisi - Dış Gözetim Kararı, No. - 1 BvR 2835/17 - (Federal Anayasa Mahkemesi 19 Mayıs 2020).

French Data Network vd., Nos. 393099, 394922, 397844, 397851, 424717, 424718 (Conseil D'etat 21 Nisan 2021).

Griswold v. Connecticut, No. 381 U.S. 479 (U.S. Supreme Court 07 Haziran 1975).

Katz v. United States, No. 389 U.S. 347 (U.S. Supreme Court 1967).

Kemal Karanfil Başvurusu. B. No: 2017/24776. AYM 24 Mayıs 2018.

La Quadrature du Net and Others, No. C-511/18 (CURIA 27 Kasım 2020).

Leander v. Sweden, No. 9248/81 (ECtHR 26 Mart 1987).

M.K. v. France, No. 19522/09 (ECtHR 18 Nisan 2013).

Meyer v. Nebraska, No. 262 U.S. 390 (U.S. Supreme Court 04 Haziran 1923).

Moore v. City of East Cleveland, No. 431 U.S. 494 (U.S. Supreme Court 31 Mayıs 1977).

Niemietz v. Germany, No. 13710/88 (ECtHR 16 Aralık 1992).

Pierce v. Society of Sisters, No. 268 U.S. 510 (U.S. Supreme Court 01 Haziran 1925).

R v. The Chief Constable of South Wales Police. No. C1/2019/2670. Royal Courts of Justice 2020.

Roe v. Wade, No. 410 U.S. 113 (U.S. Supreme Court 22 Ocak 1973).

Roman Zakharov v. Russia, No. 47143/06 (ECtHR [GC] 04 Aralık 2015).

S. and Marper v. the United Kingdom, No. 30562/04, 30566/04 (ECtHR [GC] 04 Aralık 2008).

Sanchez Cardenas v. Norway, No. 12148/03 (ECtHR 04 Ekim 2007).

Ümit Karaduman Başvurusu, B. No: 2020/20874. AYM 2 Şubat 2022.

Weber and Saravia v. Germany (dec.), No. 54934/00 (ECtHR 29 Haziran 2006).